ปีที่ 17 เล่มที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2567

วารสารกระบวนการยุติธรรม

Journal of Thai Justice System

ISSN 2985-2595 (Print)
ISSN 2985-2609 (Online)

ผ่านการรับรองคุณภาพ กลุ่มที่ 1

ตราสัญลักษณ์
คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ

ตาชั่ง-พระขรรค์	หมายถึง	ความเที่ยงตรงที่บ่งบอกได้ถึงความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกัน
พานรัฐธรรมนูญ	หมายถึง	สิ่งที่เป็นตัวแทนของความเป็นประชาธิปไตย ในราชอาณาจักรไทย
ลายไทย	หมายถึง	การบ่งบอกถึงความเป็นไทยที่มีความอ่อนช้อย และความงดงามที่มีระเบียบในตัวเอง
ริบบิ้นสีแดง	หมายถึง	การผูกความสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสีแดงนั้นยังหมายถึงชาติที่เป็นศูนย์กลางของความเป็นไทย

วารสารกระบวนการยุติธรรม

ISSN 2985-2595 (Print)
ISSN 2985-2609 (Online)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน นิสิตนักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไปทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ
2. เพื่อเป็นเวทีหรือเป็นสื่อกลางสำหรับการแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป
3. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิง ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ ตลอดจนเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

บรรณาธิการ พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธัญญสิริ ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม

กองบรรณาธิการภายในสำนักงานกิจการยุติธรรม

นางสาวอรวรรณ ปานคง	ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม
ดร.ขัตติยา รัตนดิลก	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม
นายนิทัศน์ แสงวัฒนะ	ผู้อำนวยการกองนโยบาย และประสานแผนกระบวนการยุติธรรม
นายไชยสุวัฒน์ ถุงเงิน	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนาระบบงานยุติธรรม
ดร.จิติยา พฤกษาเมธานันท์	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม
นางสาวปริยานุช สันติวงษ์	หัวหน้ากลุ่มสื่อสารองค์กร

กองบรรณาธิการภายนอก

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วันชัย วัฒนศัพท์	นักวิชาการอิสระ
ศาสตราจารย์ พลตำรวจตรีหญิง ดร.พัชรา สินลอยมา	กรรมการสภามหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจเอก สุธรรม เชื้อประกอบกิจ	มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาสตราจารย์ ดร.คณพล จันทน์หอม	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ พันตำรวจตรี ดร.ชวนัสถ์ เจนการ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์พรชัย วิสุทธิศักดิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศ์จิรา เชิดชู	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารณีย์ วิวัฒนาภรณ์	มหาวิทยาลัยรังสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
นางน้ำผึ้ง ปูรณะสุคนธ	นักวิชาการอิสระ
นายไพสิฐ์ พาณิชย์กุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวปริยานุช จริงจิตร — ผู้อำนวยการกองงานคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ

นางสาวคัทลียา แก้วอ่อน — นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการพิเศษ

กำหนดตีพิมพ์ ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม, ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

ฝ่ายประสานงาน นายอดิศักดิ์ จันทวิรัช, นายคหนิจ นันทธนจินดา, ว่าที่ ร.ต.พรชัย อรุณสงค์, นางสาวหทัยทิพย์ แก้วชัยวงศ์, นางสาวทิพยาภา วรรณ์ทอง, นางสาวกัลยา ถ้ำทอง, นางสาวธณวรรณ มะม่วงแก้ว, นายอุดมศักดิ์ คงสุข, นางสาวศศิวิมล มากธรรม, นางสาววิริยา วังทะพันธ์

ผู้จัดทำ กองงานคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 9 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ
ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210
โทรศัพท์ 0 2141 3741 โทรสาร 0 2143 8930 E-mail: ncjad.oja@gmail.com

พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด บริษัท แอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด
เลขที่ 9 ซอยลาดพร้าว 64 แยก 14 แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310
โทรศัพท์ 0 2530 4114 (อัตโนมัติ 8 เลขหมาย) โทรสาร 0 2108 8950, 0 2108 8951
E-mail: tanapress@gmail.com

ทุกบทความวิจัยและบทความวิชาการ ได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) 3 ท่านต่อบทความ

▣ **บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารกระบวนการยุติธรรมฉบับนี้เป็นข้อคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนบทความและเจ้าของผลงาน ไม่มีข้อผูกพันกับกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม**

▣ **กองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรมไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอกเนื้อหาบทความเพื่อการศึกษาหรือการปฏิบัติงาน แต่ให้อ้างอิงแหล่งที่มาให้ครบถ้วนสมบูรณ์**

▣ **ท่านที่ประสงค์จะส่งบทความทางวิชาการหรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม ผ่านทางเว็บไซต์ ThaiJo https://www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS**

▣ **วารสารกระบวนการยุติธรรม ไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ใดๆ ในทุกขั้นตอน**

วารสารกระบวนการยุติธรรม อยู่ในฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)
กลุ่มที่ 1 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทบรรณาธิการ

สวัสดีทุก ๆ ท่าน พบกันอีกแล้วนะครับ สำหรับวารสารกระบวนการยุติธรรม ฉบับนี้เป็นฉบับปีที่ 17 เล่ม 3 ถือว่าเป็นฉบับส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ พ.ศ. 2568 โดยเนื้อหาสาระยังคงเป็นเรื่องที่สำคัญและน่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับการพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 7 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 1 เรื่อง

บทความวิจัย มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้ ประเด็นเกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ได้แก่ 1) เรื่องแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) นำเสนอการศึกษาถึงสาเหตุและแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ โดยการตัดช่องโอกาสในการกระทำผิดของอาชญากร **2) เรื่องการศึกษาแผนประทุษกรรมและแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนในคดีฉ้อโกงการหลอกลวง จำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์** นำเสนอเกี่ยวกับการศึกษาแผนประทุษกรรมของผู้กระทำความผิดที่ใช้ในการก่อเหตุ ขั้นตอนการสอบสวน ปัญหาและอุปสรรคที่พบในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ **ประเด็นเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์ ได้แก่ 3) เรื่องมาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา** นำเสนอการศึกษากฎหมายการจัดเก็บ อำนาจการจัดเก็บ หลักเกณฑ์การจัดเก็บ และการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบ เพื่อนำไปสู่การเสนอมาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ เพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาต่อไป **ประเด็นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ 4) เรื่องปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา** นำเสนอการศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา รวมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีข้อพิพาทของศาลดังกล่าว **ประเด็นเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ ได้แก่ 5) เรื่องความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร** นำเสนอการศึกษาระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศ การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อ และการรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร **ประเด็นเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน ได้แก่ 6) เรื่องการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์** นำเสนอการศึกษารูปแบบ การมีส่วนร่วม และเพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ **ประเด็นเกี่ยวกับองค์กรปกครอง**

ส่วนท้องถิ่น ได้แก่ 7) เรื่องปัญหาหน้าที่อำนาจตามกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ นำเสนอการศึกษาข้อจำกัดทางกฎหมาย อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจในการควบคุม และป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทความวิชาการ มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชน ได้แก่ 8) เรื่องหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย นำเสนอการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและปรับใช้หลักความเสมอภาค หลักการจัดทำบริการสาธารณะ สาระสำคัญ และการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย

โดยทุกบทความนั้น ได้รับการพิจารณากลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจากหลากหลายสถาบัน (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ทุกบทความจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมต่อไป ในนามของบรรณาธิการ ขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญผู้พิจารณาบทความ (Peer Review) ที่ได้กรุณาตรวจสอบคุณภาพบทความอย่างเข้มข้น เพื่อรักษามาตรฐานเนื้อหาและความถูกต้องตามหลักวิชาการ และขอบคุณกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรมที่ร่วมกันพัฒนาคุณภาพวารสารฉบับนี้อย่างต่อเนื่อง ขอเรียนว่า เรายังคงมุ่งมั่น ที่จะรักษามาตรฐานและพัฒนาวารสารกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่หยุดนิ่ง เพื่อให้สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างประโยชน์ต่อกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป บทความทุกฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ไปแล้ว สามารถค้นหาได้ที่ http://oja.go.th/TH/jtjs/ หรือ http://www.tci- taijo.org/index.php/JTJS/issue/archive หากท่านมีข้อเสนอแนะประการใด สามารถส่งความคิดเห็นได้ที่ กองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม กองงานคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม

พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธัญญสิริ
ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม
บรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม

สารบัญ

บทความวิจัย

1 แนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)
ชัชชญา โสภาศิริทรัพย์, สุณีย์ กัลยะจิตร และพัชราพรรณ นาคพงษ์

17 การศึกษาแผนประทุษกรรมและแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์
จุรีรัตน์ ถาปาลบุตร, เสกสัณ เครือคำ และกัญญ์ฐิตา ศรีภา

39 มาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา
วิยะดา ธงภักดิ์, สุพัตรา แผนวิชิต และวรรณวิภา เมืองถ้ำ

71 ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา
สุทธิชัย รักจันทร์ และคณะ

93 ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
ฉัตรดนัย รักชาติ และคณะ

117 การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์
อภินันท์ ทะสุนทร และคณะ

135 ปัญหาหน้าที่อำนาจตามกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้
อัคคกร ไชยพงษ์

บทความวิชาการ

165 หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย
สมพงษ์ แซ่ตัน, วัชระ กลิ่นสุวรรณ และเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์

แนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)*

Romance Scam Prevention Guidelines*

*ชัชชญา โสภาศิริทรัพย์***
*Chatchaya Sopasirisup***
*สุณีย์ กัลยะจิตร****
*Sunee Kanyajit****
*พัชราพรรณ นาคพงษ์*****
*Patcharaphan Nakpong*****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุและแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้เสียหายหรือตกเป็นเหยื่อที่ได้ลงบันทึกประจำวันหรือแจ้งความกับสถานีตำรวจ จำนวน 10 ท่าน กลุ่มที่ 2 พนักงานสอบสวนระดับหัวหน้าจากกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.) และพนักงานสอบสวนระดับหัวหน้าจากศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศปอส.ตร.) จำนวน 10 ท่าน และกลุ่มที่ 3 ผู้ดูแลระบบ จำนวน 2 ท่าน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น

---

* *เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*

* *This is part of the thesis of Romance Scams Prevention Master of Arts Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Social Sciences and Humanities Mahidol University.*

** *นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*

** *Master's Degree Students Master of Arts Program in Criminology and Criminal Justice, Faculty of Social Sciences and Humanities Mahidol University.*

*** *รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยมหิดล*

*** *Associate Professor Course instructor Doctor of Philosophy Department of Criminology and Justice (International Program) Mahidol University*

**** *อาจารย์ประจำหลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยมหิดล*

**** *Course instructor Doctor of Philosophy Department of Criminology and Justice (International Program) Mahidol University*

Received: *28 May 2024* **Revised:** *20 August 2024* **Accepted:** *11 September 2024*

22 ท่าน โดยการวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์แบ่งออกเป็น 3 สาเหตุ ได้แก่ (1) ขาดการรับรู้/ขาดประสบการณ์ (2) ความรัก ความหลงชอบการแสดงความรัก และ (3) ความโลภ และแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ประกอบด้วย 2 แนวทางหลัก ดังนี้ (1) การป้องกันผู้กระทำความผิด เช่น รัฐบาลควรเร่งปราบปรามบัญชีม้า ซึ่งเป็นเครื่องมือในการก่อเหตุอาชญากรรมของมิจฉาชีพ และ (2) การป้องกันตนเองของเหยื่อโดยประชาชนต้องดำรงชีวิตด้วยการไม่ประมาทใช้สติคิดให้รอบคอบก่อนทำความรู้จักคนในโลกออนไลน์

คำสำคัญ: หลอกรักออนไลน์ (Romance Scam), การตกเป็นเหยื่อ, การป้องกันอาชญากรรม

Abstract

The purpose of this research is to study the causes and provide guidelines to prevent romance scam victimization. The qualitative research method was employed by conducting in-depth interviews with 22 key informants. There were 3 groups of key informants: 1) 10 victims who made the record or reported to the police station; 2) 10 chief inquiry officers from the Technology Crime Suppression Division (TCSD) and the Police Cyber Taskforce (PCT) of the Royal Thai Police; and 3) 2 system administrators.

The results revealed 3 causes of romance scam victimization: 1) lack of experience, 2) love, fascination, the habit of showing love, and 3) greed. Guidelines to prevent romance scam victimization were proposed for 2 main schemes as follows, 1) suppression of offenders; for example, the government should accelerate the process of freezing proxy bank accounts used as a tool for offenders to commit crimes; and 2) victim's self-protection: people must live their lives carefully with conscious decision when making friends via online platforms.

Keywords : Romance Scam/ Victimization/ Crime Prevention

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันนั้นขับเคลื่อนเข้าสู่ยุคดิจิตอล อินเทอร์เน็ตจึงเข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันของทุกคนในสังคม จากรายงาน Digital 2022 Global Overview เปิดเผยว่า ในปี 2022 จำนวนประชากรทั่วโลกมีอยู่จำนวน 7.91 พันล้านคน มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกคิดเป็นสัดส่วน 62.5 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรทั้งหมด มีผู้ใช้โทรศัพท์มือถือทั่วโลก 5.31 พันล้านคนหรือเท่ากับ 67.1 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้มีผู้ใช้โซเชียลมีเดียทั่วโลก 4.2 พันล้านคน หรือเท่ากับ 58.4 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ WhatsApp, Instagram, Facebook และ Wechat

ตามลำดับ (Kemp, 2022) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทกับชีวิตของทุกคน ประกอบกับสถานการณ์โควิด 19 ที่ทำให้เกิดมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ทำให้ประชาชนหันมาใช้บริการแอปหาคู่ออนไลน์มากขึ้น ทั้งนี้ อินเทอร์เน็ตสามารถเพิ่มโอกาสในการพบปะและสานสัมพันธ์กับผู้คนใหม่ ๆ แต่ในทางตรงกันข้ามมันกลายเป็นช่องทางที่เอื้อประโยชน์ต่อมิจฉาชีพในการก่ออาชญากรรมเพื่อหลอกเงินจากเหยื่อด้วย (Action Fraud, n.d.)

มิจฉาชีพดังกล่าวนั้นใช้ความรักเป็นเครื่องมือในการหลอกลวงหรือที่เรียกว่าหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) คือการที่นักต้มตุ๋น (Scammer) ใช้เทคนิคทางจิตวิทยาผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการหลอกลวงให้เหยื่อหลงเชื่อจนกระทั่งยินยอมให้สิ่งต่าง ๆ ที่พวกมันต้องการ โดยเริ่มต้นจากการสร้างตัวตนในโลกออนไลน์ปลอมขึ้นมาในโซเชียลมีเดียหรือเว็บไซต์หาคู่ต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลที่นำมาใช้สร้างตัวตนในโลกออนไลน์ปลอมเหล่านี้นำมาจากการขโมยข้อมูล เช่น ชื่อ ประวัติ และรูปภาพของคนอื่นแล้วเอามาดัดแปลงเป็นข้อมูลของตนเองหรือไม่ก็สร้างข้อมูลปลอมขึ้นมาเองทั้งหมด นักต้มตุ๋นมักเลือกเหยื่อที่มีลักษณะคนอ่อนไหวและโดดเดี่ยว เมื่อพบเป้าหมายที่ต้องการก็จะเริ่มกระบวนการในรูปแบบการก่ออาชญากรรมใน Social Network แล้วสานสัมพันธ์ต่อในช่องทางสื่อสารที่เป็นส่วนตัวมากขึ้นจนเหยื่อหลงเชื่อ เมื่อนั้นนักต้มตุ๋นจะเริ่มแสดงความต้องการของตน เช่น พูดคุยเรื่องเงินบ่อยขึ้น หาข้ออ้างโดยสร้างสถานการณ์หลอกให้เหยื่อโอนเงินมาให้ หรือหลอกล่อให้เหยื่อส่งของมีค่าให้กับตน ซึ่งการหลอกลวงเช่นนี้มักมาพร้อมคำสัญญาต่าง ๆ เช่น สัญญามาจะมาแต่งงานด้วย สัญญาว่าจะมาสร้างครอบครัวด้วยกันกับเหยื่อ สัญญาว่าจะสร้างธุรกิจร่วมกัน เมื่อเหยื่อโอนเงินหรือมอบทรัพย์สินสิ่งของมีค่าให้นักต้มตุ๋นหมดแล้วหรือบางครั้งเหยื่อก็เริ่มรู้สึกได้ว่ากำลังถูกหลอก พวกมันจะเปลี่ยนวิธีการหลอกล่อไปเรื่อย ๆ หรือไม่ก็บล็อคเหยื่อทันทีจนไม่สามารถติดต่อหรือหาตัวนักต้มตุ๋นได้ (Tossapon Tassanakunlapan, 2019, p. 32)

จากรายงานสถิติของ Federal Trade Commission (FTC) หรือคณะกรรมาธิการว่าด้วยการค้าแห่งสหพันธรัฐของสหรัฐอเมริกา ระบุว่าในช่วงปี 5 ปีที่ผ่านมา ประชาชนสูญเงินกว่า 1.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐหรือราว 47,700 ล้านบาทกับคดีประเภท Romance Scam ตัวเลขพุ่งสูงขึ้นอย่างเรื่อย ๆ โดยในปี 2021 ทำสถิติสูงสุดที่ 547 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือราว 20,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 6 เท่าจากปี 2017 และเพิ่มขึ้นเกือบ 80% เมื่อเทียบกับปี 2020 แนวโน้มในปี 2021 พวกนักต้มตุ๋นก็ยังใช้ความรักในการหลอกลวง แต่พัฒนามากกว่าเดิมโดยมักให้เหยื่อจ่ายด้วยสกุลเงินดิจิทัล (crypto currency) โดยสวมบทเป็นนักลงทุนที่ประสบความสำเร็จชักจูงเหยื่อให้ร่วมลงทุนพร้อมเป็นผู้ให้คำแนะนำ ส่วนมากจะลงทุนเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เทรด Forex หรือ crypto currency เมื่อเหยื่อทำตามคำแนะนำการลงทุนนี้ก็จะสูญเงินลงทุนไป (Fletcher, 2022) อีกทั้งในประเทศออสเตรเลียข้อมูลสถิติจาก The Australian Competition and Consumer Commission (ACCC) ในปี 2016 ได้รับรายงานคดีดังกล่าวมากกว่า 4,100 คดี โดยเหยื่อ

จำนวน 25% สูญเงินมากกว่า 25 ล้านดอลลาร์ ซึ่งตัวเลขนี้เป็นจำนวนเงินที่สูญเสียซึ่งรวมแล้วมากกว่าคดีการหลอกลวง (Scam) ประเภทอื่น ๆ และพบว่า ทั้งผู้ชายและผู้หญิงถูกหลอกลวงไม่ต่างกันมากนัก ผู้ชายถูกหลอก 43% ผู้หญิงถูกหลอก 45% และเพศอื่น ๆ 12% แต่ถึงอย่างไรเพศที่เสียเงินมากสุดคือผู้หญิง 11 ล้านดอลลาร์ ส่วนผู้ชาย 7 ล้านดอลลาร์ ผู้ที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไปเสี่ยงที่จะถูกหลอกมากที่สุด เพราะช่องทางการติดต่อสื่อสารทางอินเตอร์เน็ตเพิ่มโอกาสให้คนได้ทำความรู้จักกันมากขึ้น (Cormack, 2017)

เมื่อย้อนกลับมาที่สถานการณ์ในประเทศไทย อาชญากรรมรูปแบบ Romance Scam เริ่มมากขึ้น จำนวนผู้เสียหายก็มากขึ้นเช่นกันโดย พ.ต.อ. ภานุวัฒน์ ร่วมรักษ์ รองผู้บังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (TCSD) เปิดเผยข้อมูลว่าในปี 2558 มีการร้องเรียนเข้ามามากถึง 80 คดี มูลค่าความเสียหาย 150 ล้านบาท ยังไม่นับรวมกับคดีที่ถูกร้องเรียนไปยังสถานีตำรวจท้องที่และผู้เสียหายที่ไม่กล้าเข้าไปแจ้งความอีกเป็นจำนวนมาก อาชญากรรมดังกล่าวสร้างความเสียหายต่อเนื่อง ข้อมูลสะสมตั้งแต่วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2561 ถึง 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 มีผู้เสียหายหลงเชื่อและโอนเงินจำนวน 332 ราย รวมมูลค่าความเสียหายประมาณ 193,015,902.11 บาท (Tossapon Tassanakunlapan, 2019, p. 93) และสถิติในประเทศไทยล่าสุด วันที่ 6 พฤศจิกายน 2565 โดย พ.ต.ท.หญิงณพวรรณ ปัญญา รองโฆษกสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เปิดเผยว่าสถิติคดีการแจ้งความออนไลน์ www.thaipoliceonline.com ในประเภทหลอกรักลงทุน (Romance Hybrid Scam) ยอดสะสมตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม ถึง 31 ตุลาคม มีจำนวน 2,123 คดี รวมมูลค่าความเสียหาย 862,496,631 บาท รองโฆษกกล่าวว่าอาชญากรรมประเภทนี้ คนร้ายมักเข้ามาตีสนิทผ่านแอปพลิเคชันหาคู่ สร้างความไว้ใจกับเหยื่อแล้วแนะนำการลงทุนด้วยเว็บไซต์ปลอม ด้วยเงินลงทุนไม่มากนัก ช่วงแรกก็สามารถถอนเงินได้กำไรจริงแต่ช่วงหลังจากที่ลงทุนด้วยเงินจำนวนมากคนร้ายจะแจ้งให้เสียค่าธรรมเนียมถึงจะสามารถถอนเงินออกมาได้ และจบด้วยการหายไปไม่สามารถติดต่อได้ในที่สุด (Crime news team, 2022)

จากสถานการณ์และสถิติคดีเกี่ยวกับหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ข้างต้นทำให้พิจารณาได้ว่าคดีดังกล่าวนั้นมีรูปแบบหรือวิธีการที่ใช้ในการหลอกลวงที่หลากหลายและพัฒนายิ่งขึ้นตลอด โดยเฉพาะช่องทางการโอนเงินที่พัฒนาจากสกุลเงินปกติเปลี่ยนเป็นสกุลเงินดิจิตอลทำให้ยากต่อการจับกุม การพัฒนาดังกล่าวทำให้จำนวนผู้ตกเป็นเหยื่อและมูลค่าความเสียหายเพิ่มมากขึ้นทุกปี ประชาชนทุกเพศทุกวัยล้วนมีโอกาสที่จะตกเป็นเหยื่อได้ อีกทั้งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างมากโดยเฉพาะเหยื่อที่นอกจากจะเสียทรัพย์สินเงินทองหรือของมีค่าต่าง ๆ แล้วนั้นเหยื่อยังได้รับความทุกข์อย่างมากเมื่อถูกฉ้อโกง บางรายกล่าวว่าความเจ็บปวดและเสียใจที่ได้รับนั้นแย่กว่าการเสียเงินเสียอีก อีกทั้งเสี่ยงที่จะถูกขู่กรรโชก (Blackmail) เนื่องจากนักต้มตุ๋นข่มขู่ว่าจะเผยแพร่ภาพถ่ายและวิดีโอของเหยื่อลงในอินเทอร์เน็ต สิ่งนี้ทำให้เหยื่อทุกข์ใจมากจนอาจฆ่าตัวตายในที่สุด (Nyam, 2020, p. 190) จากที่มาและความสำคัญการศึกษาวิจัยในหัวข้อหลอกรักออนไลน์

(Romance Scam) เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อและคิดค้นหาแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาวิจัย

■ คำนิยาม

1. หลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) หมายถึง การที่นักต้มตุ๋นหลอกลวงให้เกิดการหลงรักผ่านสื่อสังคมออนไลน์จนเหยื่อหลงเชื่อแล้วมอบทรัพย์สินหรือของมีค่าให้

2. การตกเป็นเหยื่อ หมายถึง บุคคลที่ได้รับความเสียหายทางด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินจากการประกอบอาชญากรรมประเภทหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

3. การป้องกันอาชญากรรม หมายถึง มาตรการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นการตัดมูลเหตุจูงใจของผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นการป้องกันอาชญากรรมไม่ให้เกิดผู้กระทำผิดขึ้น และในขณะเดียวกันก็ควรมีการป้องกันไม่ให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมประเภทหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) โดยการตัดช่องโอกาสในการกระทำผิดของอาชญากร

■ วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

2. เพื่อศึกษาแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

■ ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีการวิจัย

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตวิธีการวิจัยโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง มีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลในแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปตามบริบทหรือสถานการณ์ โดยเริ่มจากสัมภาษณ์ผู้เสียหายหรือเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) เพราะบุคคลเหล่านี้จะสามารถแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และให้ข้อมูลเรื่องราวที่ประสบปัญหามาได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน นอกจากนี้ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์พนักงานสอบสวนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่คดีหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) และผู้ดูแลระบบหรือแอดมินเพจที่เกี่ยวข้องในคดีดังกล่าว เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) และแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information)

การใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยผู้เสียหายหรือเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) พนักงานสอบสวนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่และผู้ดูแลระบบหรือแอดมินเพจที่เกี่ยวข้องในคดีดังกล่าว โดยดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่าง

แบบเจาะจง (Purposive Random) เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพมาประมวลผลอันนำไปสู่ข้อค้นพบศึกษาวิจัยต่อไป ซึ่งกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุที่ทำให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) และศึกษาแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ได้ดังต่อไปนี้

3.2.1 ผู้เสียหายหรือเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ที่ได้ลงบันทึกประจำวันหรือแจ้งความกับสถานีตำรวจในท้องที่หรือแจ้งความออนไลน์ โดยจะการติดต่อประชาสัมพันธ์ผ่านผู้ดูแลระบบหรือแอดมินเพจ Thai Anti Scam และเพจ KTT เตือนภัยสแกมเมอร์ (เตือนภัยหลอกลวงทุกรูปแบบ) เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการโดยเป็นการขออนุญาตโพสต์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลในกลุ่มสำหรับผู้ที่สนใจและเต็มใจที่จะเข้าร่วมการวิจัย 10 ท่าน

3.2.2 พนักงานสอบสวนระดับหัวหน้าจากกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.) ที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป 5 ท่าน

3.2.3 พนักงานสอบสวนระดับหัวหน้าจากศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศปอส.ตร.) ที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป 5 ท่าน

3.2.4 ผู้ดูแลระบบหรือแอดมินเพจ Thai Anti Scam ซึ่งมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) 5 ปีขึ้นไป โดยเป็นการติดต่อผ่าน Facebook 1 ท่าน

3.2.5 ผู้ดูแลระบบหรือแอดมินเพจ KTT เตือนภัยสแกมเมอร์ (เตือนภัยหลอกลวงทุกรูปแบบ) ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) 5 ปีขึ้นไป โดยเป็นการติดต่อผ่าน Facebook 1 ท่าน รวมทั้งสิ้นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 22 ท่าน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instruments)

3.3.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้างหรือเรียกว่าการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ผู้วิจัยทำการสร้างแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ประเด็นที่ต้องการวิจัย ผู้วิจัยต้องการศึกษาสาเหตุที่ทำให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) และศึกษาแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

2) แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ชุดแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 3 ชุด ประกอบไปด้วย

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สำหรับผู้เสียหายหรือเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) โดยแบบสัมภาษณ์มี 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

ส่วนที่ 3 แนวทางการป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ Romance Scam

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 สำหรับพนักงานสอบสวน โดยแบบสัมภาษณ์มี 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ข้อมูลส่วนบุคลประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน อายุราชการ

ส่วนที่ 2 ลักษณะของการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

ส่วนที่ 3 สาเหตุการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

ส่วนที่ 4 แนวทางการป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะ

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3 สำหรับผู้ดูแลระบบหรือแอดมินเพจ โดยแบบสัมภาษณ์มี 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

ส่วนที่ 2 ลักษณะของการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

ส่วนที่ 3 สาเหตุการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

ส่วนที่ 4 แนวทางการป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะ

3.3.2 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ตรวจสอบความถูกต้องโดยการพิจารณาการได้มาซึ่งแหล่งข้อมูล ความครบถ้วนของรายละเอียดจากบทสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความถูกต้องหรือไม่ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลอันเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มา ประเภทการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) คือ การพิจารณาจากการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน และการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Source Triangulation) คือ การพิจารณาแหล่งเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกันออกไป เช่น ข้อมูลที่ได้มาจากต่างเวลา ต่างสถานที่จะมีความเหมือนกันหรือไม่ และถ้าเปลี่ยนผู้ให้ข้อมูลแล้วข้อมูลนั้น ๆ จะยังเป็นเหมือนเดิมหรือไม่

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลไปยังกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.), ศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศปอส.ตร.) อีกทั้งส่งโดยตรงไปยังผู้ดูแลระบบหรือแอดมินเพจ Thai Anti Scam และเพจ KTT เตือนภัยสแกมเมอร์ (เตือนภัยการหลอกลวงทุกรูปแบบ)

3.4.2 การนัดหมายวัน เวลา สถานที่กับเจ้าหน้าที่เพื่อประสานงานในการขอสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่และผู้เสียหายหรือเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ที่ยินยอมเปิดเผยข้อมูล โดยผู้วิจัยจะเดินทางไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตัวเอง ณ กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับ

อาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.) และศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศปอส.ตร.) อีกทั้งประสานงานในการขอสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ดูแลระบบหรือแอดมินเพจ Thai Anti Scam และเพจ KTT เตือนภัยสแกมเมอร์ (เตือนภัยการหลอกลวงทุกรูปแบบ)

3.4.3 ก่อนจะเริ่มการสัมภาษณ์และสนทนาผู้วิจัยจะมีการแจ้งสิทธิทั้งทางเอกสารและปากเปล่าแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกครั้งเกี่ยวกับสิทธิในการขอยุติการให้สัมภาษณ์และการรักษาความลับ วิธีการ และเวลาในการเก็บรักษาข้อมูล รวมไปถึงขั้นตอนในการทำลายข้อมูล

3.4.4 สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะใช้รหัสแทนตัวผู้ให้สัมภาษณ์แทนตัวชื่อ-นามสกุล และตำแหน่ง/ยศจริงของเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ให้สัมภาษณ์และเหยื่อเพื่อป้องกันความลับและปกป้องสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ เมื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งหลังจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาซึ่งข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหา (Content Analysis) ทำการเปรียบเทียบ เรียบเรียง แยกประเด็นและสรุปประเด็นของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลมาเรียบเรียงในรูปแบบพรรณนาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย และนำเสนอข้อค้นพบที่น่าสนใจ ประเด็นที่ควรได้รับการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาในลำดับต่อไป

3.6 ข้อพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง แนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ได้ผ่านคณะกรรมการการพิจารณา จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของคณะสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์ เลขที่รับรอง 2023/184.3110 เป็นที่เรียบร้อย และจะมีเพียงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลนี้ได้ ได้แก่ คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน และผู้วิจัยเพียงเท่านั้น โดยข้อมูลในครั้งนี้จะทำการเก็บไว้เพียง 1 ปี หลังจากนั้นจะทำการทำลายข้อมูล โดยการลบไฟล์ข้อมูลดิบ ลบไฟล์บันทึกเสียง ทำลายเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) นั้นส่วนใหญ่มีลำดับขั้นตอนลักษณะพฤติการณ์ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างบัญชีปลอมในเครือข่ายสังคมออนไลน์

ขั้นที่ 2 เริ่มการสนทนาทักหาเหยื่อเชิงชู้สาวเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ในฐานะคนรัก

ขั้นที่ 3 สร้างบทบาทของตนเอง แสร้งว่าฐานะดีและมีอาชีพที่มั่นคง

ขั้นที่ 4 สร้างสถานการณ์ฉุกเฉินทางการเงินเพื่อขอความเห็นใจจากเหยื่อ

ขั้นที่ 5 มิจฉาชีพให้เหยื่อโอนเงินไปยังบัญชีบุคคลที่ 3 หรือบัญชีม้าที่ชื่อเจ้าของบัญชีเป็นคนไทย

โดยสามารถสรุปสาเหตุการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ได้ดังนี้

1. ขาดการรับรู้/ขาดประสบการณ์ ส่วนมากนั้นเหยื่อไม่เคยรู้จักเรื่อง Romance Scam มาก่อน ทำให้ตกเป็นเหยื่อได้อย่างง่ายดายอันเกิดจากการขาดประสบการณ์

2. ความรัก ความหลง ชอบความ Romantic ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมักมีความเชื่อในความรักที่โรแมนติก ดังนั้นเมื่อมิจฉาชีพสานสัมพันธ์ด้วยบทสนทนาแสนหวานจึงทำให้เหยื่อลุ่มหลงจนเกิดความรักและไว้ใจ

3. ความโลภ มิจฉาชีพมักสร้างภาพว่าตนเองร่ำรวย ดังนั้น ผู้ที่ต้องการมีสิทธิ์ในทรัพย์สินหรือมรดกของคู่รักจึงตัดสินใจแต่งงานเพื่อยกระดับฐานะของตนเองให้ดีขึ้นจึงมักตกเป็นเหยื่อ

และสุดท้ายแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ประกอบด้วย 2 แนวทางหลัก ๆ ดังนี้

1. การป้องกันผู้กระทำความผิด คือ การมุ่งเน้นไปที่การกำจัดมูลเหตุในการก่ออาชญากรรมของอาชญากร จากการศึกษาพบว่าการป้องกันผู้กระทำความผิดสามารถทำได้ 3 แนวทาง ดังนี้

1.1 การเพิ่มการประชาสัมพันธ์เชิงรุก เช่น การกระจายข่าวผ่านสื่อ, จัดทำวิดิโอหนังสั้นเตือนภัย, การส่ง sms เตือนภัยประชาชน, ติดโปสเตอร์เตือนภัยในที่สาธารณะ ห้างสรรพสินค้า ห้องน้ำปั๊มน้ำมัน ห้องน้ำในที่สาธารณะรวมถึงขยายให้ความรู้ที่โรงเรียนมหาวิทยาลัยเพราะทุกเพศทุกวัยล้วนสามารถตกเป็นเหยื่อได้ เป็นต้น เพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้กับประชาชน

1.2 การป้องกันปราบปรามด้วยการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยหลักสูตรนั้นต้องเน้นเรื่องของ Romance Scam เพื่อเสริมทักษะการเตรียมรับมือของเจ้าหน้าที่ โดยขั้นตอนที่ควรพัฒนามากที่สุดคือขั้นตอนการสอบสวน เนื่องจากคดีดังกล่าวผู้เสียหายต้องใช้ความกล้าและก้าวผ่านความอาย ดังนั้น พนักงานสอบสวนต้องปรับปรุงการทำงาน เห็นอกเห็นใจ เคารพและไม่พูดซ้ำเติมเหยื่อ และควรมีพนักงานสอบสวนหญิงดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะ

1.3 ภาครัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันเพื่อกำจัดบัญชีม้าและบัญชีผู้ใช้ปลอม โดยภาครัฐในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเร่งจับตัวคนร้ายและคนที่รับจ้างเปิดบัญชีม้าให้เร็วที่สุด และภาคเอกชน เช่นแอปพลิเคชั่น Facebook (FB), Instragram (IG), Tinder และ Tiktok ควรมีระบบคัดกรองยืนยันตัวตนบัญชีผู้ใช้ออนไลน์ที่เข้มงวดยิ่งขึ้น นอกจากนี้ธนาคารต้องปรับปรุงระบบการเปิดบัญชีธนาคารให้รัดกุมยิ่งขึ้นเพื่อทำให้การรับจ้างเปิดบัญชีม้าเป็นไปได้ยากขึ้น

2. การป้องกันตนเองของเหยื่อ คือ ข้อปฏิบัติที่เหยื่อควรปฏิบัติเพื่อลดโอกาสการตกเป็นเหยื่อ เช่น เมื่อจะพัฒนาทำความรู้จักผู้คนในโลกออนไลน์ต้องไม่ประมาทโดยอย่างน้อยต้องขอวิดิโอคอลเห็นหน้าเพื่อพิสูจน์ยืนยันตัวตน อีกทั้งต้องเปิดรับข่าวสารบ้านเมืองให้มากขึ้นเพื่อระมัดระวังตนเอง และหากมีความรักควรปรึกษาเพื่อนสนิทหรือครอบครัวเพื่อรับฟังความคิดเห็น

สรุปและอภิปราย

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) นั้น มีองค์ประกอบ 3 ฝ่าย คือ มิจฉาชีพ, เหยื่อ และบัญชีม้า โดยลักษณะพฤติการณ์มีขั้นตอนมี 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 สร้างบัญชีปลอมด้วยการสร้างบัญชีผู้ออนไลน์ของตนเองด้วยข้อมูลที่ปลอมแปลงขึ้นมาและใช้ภาพถ่ายที่ขโมยมาจากบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต

ขั้นที่ 2 เริ่มการสนทนากับเหยื่ออย่างรวดเร็วในเชิงชู้สาวอยากพัฒนาความสัมพันธ์ด้วยการใช้เทคนิคทางจิตวิทยาจนเหยื่อหลงเชื่อถ่ายภาพชีวิตประจำวันส่งมาให้พร้อมกับข้อความเพื่อสร้างความน่าเชื่อไว้วางใจ ใช้คำพูดสุภาพ คำหวานชวนให้เหยื่อตกหลุมรัก

ขั้นที่ 3 สร้างบทบาทด้วยการนำเสนอตัวเองในลักษณะเป็นคนฐานะร่ำรวย จริงจังด้านความรัก อยากแต่งงานสร้างครอบครัว ด้านอาชีพนั้นมีอาชีพที่มั่นคงส่วนใหญ่จะนำเสนอตนเองว่ามีอาชีพเป็นทหาร

ขั้นที่ 4 สร้างสถานการณ์ขอความเห็นใจจากเหยื่อให้ช่วยเหลือเรื่องเงิน สร้างความหวังว่าจะได้เจอกันหรือออกอุบายต่าง ๆ เพื่อให้เหยื่อโอนเงินไปให้ เช่น อ้างว่าจะส่งทรัพย์สินมีค่าหรือของขวัญมาให้แต่เมื่อพัสดุมาถึงสนามบินกลับติดปัญหานำออกไม่ได้ต้องชำระภาษีหรือต้องการมาพบเหยื่อที่ประเทศไทยแต่ติดปัญหาค่าดำเนินการจึงขอร้องให้เหยื่อช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 5 เสร็จสิ้นภารกิจโดยมิจฉาชีพจะให้เหยื่อโอนเงินไปยังบัญชีธนาคารภายในประเทศโดยชื่อเจ้าของบัญชีจะเป็นคนไทย (บัญชีม้า) สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงถึงลักษณะพฤติการณ์การหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

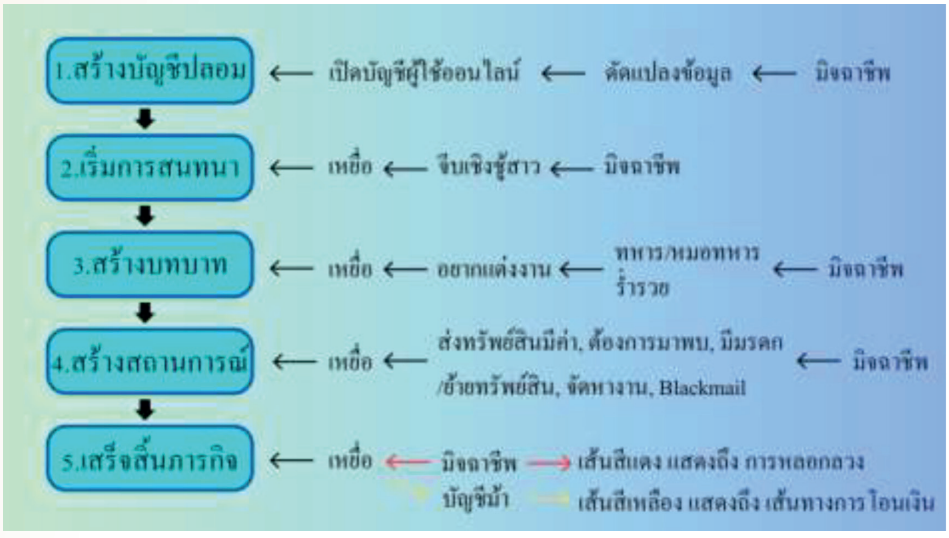

ที่มา: ผู้วิจัย

โดยลักษณะพฤติการณ์ข้างต้นสอดคล้องกับ Tossapon Tassanakunlapan (2019, pp. 4-6) ชี้ให้เห็นถึงเทคนิคหรือรูปแบบวิธีการหลอกล่อของพวกนักต้มตุ๋น Romance Scam ซึ่งใช้พื้นฐานทางจิตวิทยาร่วมกันเก็บข้อมูล วิเคราะห์ วางแผน และดำเนินการตามแผนเรียกสั้น ๆ ว่า “วิศวกรสังคม” Social Engineering ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างตัวตนในโลกออนไลน์ปลอม โดยสร้างทั้งเพศชาย หญิง และเพศทางเลือก ด้วยการขโมยรูปคนหน้าตาดีจากแอปพลิเคชั่นอื่นมาโดยลักษณะร่วมคือมักอ้างว่าโสดต้องการหารักแท้

2. เลือกช่องทางในการหลอกล่อ โดยแอปพลิเคชั่นที่ใช้ก่อเหตุมากที่สุด คือ Facebook, Instagram, Skout, Tinder, Badoo, OkCupid, Twoo, Thai date VIP, Tagged, Match.com ตามลำดับ

3. เลือกเป้าหมาย โดยมักเลือกเหยื่อที่มีลักษณะเป็นคนขี้เหงาที่ต้องการหาเพื่อน/คนรักในโลกออนไลน์

4. สร้างบทบาทเพื่อเข้าถึงเป้าหมาย พวกนักต้มตุ๋นสร้างความน่าเชื่อถือทางอาชีพด้วยการส่งรูปหนังสือเดินทางหรือบัตรประจำตัวที่ปลอมแปลงมาแล้วให้กับเหยื่อ ภาพที่พบมากสุดคือ ชุดทหาร ชุดวิศวกร ภาพแท่นขุดเจาะน้ำมันกลางทะเล โดยลักษณะร่วมของพวกนักต้มตุ๋น คือ ทักไปสานสัมพันธ์แนวชู้สาว จนกลายเป็นความรักผ่านคำพูดที่แสนหวาน ทำให้เหยื่อรู้สึกเป็นคนสำคัญ ส่งภาพถ่ายระหว่างวันให้เพื่อแสดงว่าตัวเองมีตัวตนจริง

5. การสร้างสถานการณ์ เหล่านักต้มตุ๋นมักสร้างสถานการณ์แสดงความน่าสงสาร ขอความเห็นใจจากเหยื่อให้ช่วยเรื่องปัญหาทางการเงิน เช่น หลอกว่าจะส่งของมีค่ามาให้ แต่สิ่งของที่ส่งมาติดอยู่ที่กรมศุลกากรต้องจ่ายค่าธรรมเนียมจึงขอให้เหยื่อช่วยจัดการ หรือหลอกชักชวนให้มาทำธุรกิจร่วมกันในบั้นปลายชีวิต เป็นต้น

6. เสร็จสิ้นภารกิจทางการเงิน นักต้มตุ๋นมักหลอกให้โอนเงินผ่าน 3 ช่องทางหลัก ดังนี้

6.1 บัญชีธนาคารภายในประเทศ เป็นช่องทางที่ถูกร้องขอมากกว่า 90% ส่วนมากชื่อเจ้าของบัญชีจะเป็นคนไทย (บัญชีม้า)

6.2 โอนเงินไปต่างประเทศผ่านธนาคาร โดยปลายทางมักเป็นไนจีเรียกับมาเลเซีย มักอ้างในกรณีทำธุรกิจในต่างประเทศ

6.3 ส่งมอบเงินด้วยตนเอง มีการนัดเจอตัวจริงแต่เมื่อถึงเวลานัดจะอ้างว่าโดนกักตัวในสนามบินจึงส่งตัวแทนไปรับเงินจากเหยื่อแทน เช่น เพื่อนที่เป็นเจ้าหน้าที่กรมศุลกากร เป็นต้น

โดยสาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) สามารถแบ่งออกเป็น 3 สาเหตุ ดังนี้

1. ขาดการรับรู้/ขาดประสบการณ์ หมายถึง การที่ผู้เสียหายหรือเหยื่อไม่มีประสบการณ์การถูกหลอกลวงในรูปแบบหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) มาก่อนและขาดการรับรู้ไม่เท่าทันต่อข้อมูลข่าวสารอาชญากรรมรูปแบบดังกล่าวทำให้ไม่รู้จักวิธีรับมือ รู้ไม่เท่าทันเทคนิควิธีการหรือกลโกงของมิจฉาชีพ (scammer) ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมิจฉาชีพเป็นชาวต่างชาติอ้างตัวว่าเป็นทหารยิ่งทำให้เหยื่อที่ไม่เคยมีแฟนต่างชาติหรือทหารจึงหลงเชื่อคำโกหกได้อย่างง่ายดายเนื่องจากไม่มีประสบการณ์ สอดคล้องกับ Nyam (2020, p. 189) อธิบายว่า

การขาดความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในโลกไซเบอร์เป็นปัจจัยที่ง่ายต่อการเกิด Romance Scam ผู้คนส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงกลยุทธ์ที่ซับซ้อนของอาชญากรรมทางอินเตอร์เน็ตจึงมีความเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อ

2. ความรัก ความหลง ชอบความ Romantic หมายถึง ผู้เสียหายมีความต้องการยกระดับฐานะหรือคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นด้วยการแต่งงานกับชาวต่างชาติ หรือความโลภต้องการทรัพย์สินมรดกหรือสิ่งของมีค่าจากผู้อื่นด้วยความเสน่ห์หาโดยการลงทุนเพียงน้อยนิดแต่คิดว่าจะได้ผลตอบแทนที่มาก สอดคล้องกับ Nyam (2020, p. 189) อธิบายว่าสาเหตุของการตกเป็นเหยื่อเกี่ยวกับ Romance Scam นั้นส่วนหนึ่งเกิดจากความต้องการแสวงหาการสัมผัสที่แปลกใหม่ (Sensation Seeking) คนกลุ่มนี้มีความอ่อนไหวสูง จะถูกเรียกว่าเป็นบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์น้อย ชอบผูกมัดอารมณ์ตัวเองกับคนอื่น มีความสุขจากการได้ทำอะไรหรือมีอารมณ์ร่วมกับผู้อื่นจึงมีความเสี่ยงสูงที่จะตกเป็นเหยื่อการหลอกลวงทางออนไลน์เพราะ Scammer จะสร้างบทสนทนาในลักษณะที่ดึงดูดอารมณ์เครื่องมือหลักของพวกมันคือการสร้างความไว้ใจเมื่อทำสำเร็จแล้ว จะขู่กรรโชกเหยื่อเพื่อเงินจึงเป็นเรื่องง่ายดายอย่างไม่น่าเชื่อ คนที่มีความอ่อนไหวสูงและต้องการความผูกพันทางอารมณ์จึงตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงจากการหาคู่ออนไลน์ได้ง่าย

3. ความโลภ หมายถึง ความต้องการยกระดับฐานะหรือคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นด้วยการแต่งงานกับชาวต่างชาติ หรือต้องการทรัพย์สินหรือสิ่งของมีค่าจากผู้อื่นจากความเสน่ห์หาด้วยการลงทุนเพียงน้อยนิดแต่คิดว่าจะได้ผลตอบแทนที่มาก สอดคล้องกับ Nyam (2020, p. 189) อธิบายว่าสาเหตุหลักของการตกเป็นเหยื่อเกี่ยวกับ Romance Scam ประกอบด้วยความโลภ (greedy) ปัจจัยนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 แบบ ประการแรกเป็นความโลภของ Scammer โดยจะจัดตั้งองค์กรการศึกษาจึงหลอกลวงเงินจากเหยื่อออนไลน์ที่ไม่สงสัยอะไร อีกประการคือ ความโลภของเหยื่อเองหนึ่งในรูปแบบการทำงานของ scammer คือการสร้าง Profile เป็นทายาทมหาเศรษฐีมีมรดกมากมาย หลอกล่อเหยื่อให้เชื่อว่าพวกมันกำลังจะได้มรดกก้อนโตเหล่านั้น เหยื่อจึงตกหลุมพรางเพราะคิดว่าคนรักจะแบ่งปันเงินเหล่านั้นให้

และสุดท้ายแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ประกอบด้วย 2 แนวทางหลัก ๆ ดังนี้

1. การป้องกันผู้กระทำผิด

1.1 การป้องกันผ่านสื่อ หมายถึง การเพิ่มการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น เตือนภัยให้ความรู้เทคนิคการสังเกตคนร้าย และวิธีรับมือเมื่อตกเป็นเหยื่อผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การกระจายข่าวผ่านสื่อ, จัดทำวิดีโอหนังสั้นเตือนภัยลงสื่อออนไลน์, การส่ง sms เตือนภัยประชาชน, ติดโปสเตอร์เตือนภัยในที่สาธารณะ ห้างสรรพสินค้า ห้องน้ำปั๊มน้ำมัน ห้องน้ำในที่สาธารณะรวมถึงขยายให้ความรู้ที่โรงเรียน มหาวิทยาลัยเพราะทุกเพศทุกวัยล้วนสามารถตกเป็นเหยื่อได้เป็นต้น เพื่อสร้างความตระหนักรู้และเสริมเกราะป้องกันให้ประชาชนมากขึ้น

1.2 การป้องกันปราบปรามด้วยเพิ่มการอบรมเจ้าหน้าที่รัฐ หมายถึง การฝึกอบรม

เจ้าหน้าที่ตำรวจโดยเฉพาะในเขตสถานีตำรวจภูธรท้องที่เนื่องจากเป็นคดีที่ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเฉพาะ โดยหลักสูตรต้องเน้นเฉพาะครอบคลุมในทุกกระบวนการของ Romance Scam เพื่อเสริมทักษะในการเตรียมรับมือ พัฒนาประสิทธิภาพของตำรวจตั้งแต่การสอบสวน สืบสวน ดำเนินคดีจับกุมคนร้าย โดยขั้นตอนที่ควรพัฒนามากที่สุดคือขั้นตอนการสอบสวน เนื่องจากคดีดังกล่าวผู้เสียหายต้องใช้ความกล้าและก้าวผ่านความอาย ดังนั้น พนักงานสอบสวนต้องปรับปรุงการทำงาน เห็นอกเห็นใจ เคารพ และไม่พูดซ้ำเติมเหยื่อ และควรมีพนักงานสอบสวนหญิงดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะ อาจจะทำให้ผู้เสียหายกล้าที่จะไปแจ้งความไม่เขินอายที่จะเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นเพราะผู้หญิงด้วยกันจะเข้าใจกันดีกว่า

1.3 กำจัดบัญชีม้าและบัญชีผู้ใช้ปลอม หมายถึง ความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน โดยภาครัฐในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเร่งจับตัวคนร้ายและคนเปิดบัญชีม้าให้ไว เพื่อตัดเครื่องมือของคนร้ายในการทำธุรกรรมทางการเงินและควรมีบริการเสริมจากภาครัฐ เช่น แอปพลิเคชันตรวจเช็คเบอร์มิจฉาชีพ เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและระมัดระวังตัวได้มากขึ้น และภาคเอกชน เช่น แอปพลิเคชัน Facebook (FB), Instragram (IG), Tinder และ Tiktok ควรมีระบบคัดกรองยืนยันตัวตนบัญชีผู้ใช้ออนไลน์ที่เข้มงวดยิ่งขึ้น เช่น ปัจจุบันในแอปพลิเคชัน Tinder มีการให้ผู้ใช้ถ่ายรูปเซลฟี่เพื่อยืนยันตัวตน เป็นต้น นอกจากนี้ธนาคารต้องปรับปรุงระบบการเปิดบัญชีธนาคารให้รัดกุมยิ่งขึ้นเพื่อทำให้การรับจ้างเปิดบัญชีม้าเป็นไปได้ยากขึ้น

2. การป้องกันตนเองของเหยื่อ หมายถึง การไม่ประมาท ใช้สติคิดให้รอบคอบก่อนทำความรู้จักคนในโลกออนไลน์ ไม่รีบร้อน โดยอย่างน้อยต้องขอวิดีโอคอลเห็นหน้าเพื่อยืนยันตัวตนไม่ใช่การหลอกลวงสวมรอยแอบอ้างนำรูปผู้อื่นมาใช้ อีกทั้งต้องหมั่นศึกษาหาความรู้รอบตัวเปิดรับข่าวสารบ้านเมืองให้มากขึ้น เพื่อระมัดระวังตนเอง และหากมีความรักควรปรึกษาคนรอบข้าง เพื่อนสนิท ครอบครัว เปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นคนรอบข้าง อันเป็นเครื่องมือที่ใช้เตือนสติจากทรรศนะของบุคคลที่สามเมื่อมีความรักเพื่อความปลอดภัย ซึ่งแนวทางการป้องกันทั้งหมดข้างต้นสอดคล้องกับ Sawatree Suksri (2017, pp. 426-427) อธิบายถึง “ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน” (Routine Activities Theory) และ “ทฤษฎีเปิดเผยวิถีชีวิต” (Lifestyle exposure Theory) คือสองทฤษฎีสำคัญที่ถูกพัฒนาขึ้นในช่วงที่นักอาชญาวิทยาเริ่มหันมาสนใจศึกษาพฤติกรรมของเหยื่อเพื่ออธิบายสาเหตุของการเกิดอาชญากรรม หรือที่เรียกว่า “เหยื่อวิทยา” (Victimology) มากขึ้น (ประมาณต้นทศวรรษที่ 70) แทนที่จะศึกษาจากแง่มุมของอาชญากรแต่เพียงอย่างเดียว และทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activities Theory) ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นโดย Cohen และ Felson ก็เป็นอีกหนึ่งทฤษฎีที่นักอาชญาวิทยานิยมนำมาอธิบายสาเหตุของ อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ โดยคิดว่าการที่คนเรามีกิจวัตรประจำวันหรือมีกิจกรรมที่กระทำบ่อยครั้งจนประจำสม่ำเสมอจะเป็นการเปิดช่องให้อาชญากรที่คอยสังเกตอยู่สามารถวางแผนกระทำความผิดต่อบุคคลนั้นได้ ข้อสมมุติฐานสำคัญ คือ อาชญากรรมเกิดได้เมื่อมีองค์ประกอบครบ 3 ประการ คือ

1. บุคคลที่มีแนวโน้มหรือแรงจูงใจที่จะกระทำความผิด (Likely and Motivated offenders)

2. เหยื่อหรือเป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Target) ในที่นี้อาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ คน สิ่งของ และสถานที่ โดยสิ่งใดที่เคยตกเป็นเหยื่อมาแล้วสามารถตกเป็นเหยื่อซ้ำได้อีก

3. การมีผู้พิทักษ์ ประสิทธิภาพ หรือการ ความสามารถที่จะปกป้องตัวเอง (Absence of a Capable Guardian)

จากแนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) ข้างต้นสามารถอธิบายโดยใช้ทฤษฎีอาชญาวิทยาด้วยทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activities Theory) ได้ดังนี้

1. บุคคลที่มีแนวโน้มหรือแรงจูงใจที่จะกระทำความผิด (Likely and Motivated offenders) ดังนั้น การที่ภาครัฐโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเร่งจับตัวคนร้ายและธนาคารปรับปรุงระบบการเปิดบัญชีธนาคารให้รัดกุมยิ่งขึ้น เพื่อทำให้การรับจ้างเปิดบัญชีม้าเป็นไปได้ยากขึ้น รวมถึงภาคเอกชน เช่น แอปพลิเคชัน Facebook (FB), Instragram (IG), Tinder และ Tiktok ควรมีระบบคัดกรองยืนยันตัวตนบัญชีผู้ใช้ออนไลน์ที่เข้มงวดยิ่งขึ้นจะช่วยลดโอกาสสร้างความลำบากและลดเครื่องมือที่อาชญากรนำมาใช้ก่อเหตุ ทุกสิ่งล้วนมีผลต่อแรงจูงใจของอาชญากรรมที่จะกระทำความผิดทั้งสิ้น

2. เหยื่อหรือเป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Target) ในที่นี้อาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ คน สิ่งของ และสถานที่ โดยสิ่งใดที่เคยตกเป็นเหยื่อมาแล้วสามารถตกเป็นเหยื่อซ้ำได้อีก ดังนั้น การประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้ความรู้ความเข้าใจ ข้อสังเกต และวิธีรับมือเมื่อตกเป็นเหยื่อแก่ประชาชนผ่านสื่อต่าง ๆ จะสร้างความตระหนักรู้ สร้างเกราะป้องกันภัยตนเอง เพื่อลดโอกาสการตกเป็นเหยื่อ และการที่ประชาชนป้องกันตนเองด้วยการดำเนินชีวิตด้วยสติ ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท โดยเฉพาะก่อนทำความรู้จักคนในโลกออนไลน์ ไม่รีบร้อนโดยอย่างน้อยต้องขอวิดีโอคอลเห็นหน้าเพื่อยืนยันตัวตนไม่ใช่การหลอกลวงสวมรอยแอบอ้างนำรูปผู้อื่นมาใช้ นอกจากนี้การหมั่นศึกษาหาความรู้รอบตัว ดูข่าวสารบ้านเมืองให้มากขึ้นเพื่อระมัดระวังตนเอง ทุกสิ่งล้วนเป็นการลดความเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อหรือเป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Target)

3. การมีผู้พิทักษ์ ประสิทธิภาพ หรือการความสามารถที่จะปกป้องตัวเอง (Absence of a Capable Guardian) ดังนั้น การป้องกันปราบปรามด้วยการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยหลักสูตรที่เน้นเฉพาะครอบคลุมในทุกกระบวนการของ Romance Scam เพื่อเสริมทักษะในการเตรียมรับมือ พัฒนาประสิทธิภาพของตำรวจตั้งแต่การสอบสวน สืบสวน ดำเนินคดีจับกุมคนร้ายซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นการคุ้มครองที่ดีถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจที่จะเลือกหรือไม่เลือกที่จะก่ออาชญากรรมของอาชญากร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับประชาชนทั่วไปและผู้ที่กำลังจะตกเป็นเหยื่อ

1.1 ไม่ประมาทในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ตรวจตราการเพิ่มเพื่อนทางออนไลน์อย่างเข้มงวดโดยเฉพาะบัญชีผู้ใช้ต่างชาติ เช่น แอปพลิเคชัน Facebook (FB), Instrgram (IG), Tinder และ Tiktok ตามลำดับ

1.2 ไม่รีบร้อนในการทำความรู้จักเพื่อนทางออนไลน์ ใช้เวลาศึกษากันอย่างละเอียดถี่ถ้วน ขอวิดีโอคอลผ่านกล้องเพื่อพิสูจน์ยืนยันว่ามีตัวตนจริงไม่ได้ใช้ข้อมูลหรือรูปภาพของคนอื่นปลอมตัวมา และข้อสังเกตมิจฉาชีพมักไม่เรียกชื่อจริงหรือชื่อเล่นของฝ่ายตรงข้ามแต่จะใช้สรรพนามเรียกแทน เช่น Honey, Darling, Babe, Baby เป็นต้น

1.3 ไม่ควรเชื่อทุกสิ่งที่คนอื่นพูดหรือนำเสนอตัวเองเพราะการรู้จักกันทางออนไลน์สามารถสร้างตัวตนปลอมได้ หากฝ่ายตรงข้ามนำเสนอสร้างบาทตัวเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องฐานะอาชีพการงาน การศึกษา เป็นต้น เราควรใช้คำถามที่หลากหลายและลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เพื่อวัดความรู้ ความเชี่ยวชาญชำนาญในเรื่องดังกล่าวเพื่อพิสูจน์ว่าคน ๆ นั้นรู้เรื่องนี้จริงหรือไม่ หากไม่รู้จริงอาจเป็นมิจฉาชีพปลอมตัวมา

1.4 เมื่อสร้างความสัมพันธ์ในโลกออนไลน์แล้วเจอสถานการณ์ที่ฝ่ายตรงข้ามพูดคุยเรื่องเงินไม่ว่าจะใช้เทคนิคข้ออ้างใด ๆ เพื่อขอเงินควรใช้สติพิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบโดยเฉพาะในความสัมพันธ์เชิงชู้สาวควรพิจารณาการกระทำมากกว่าหลงใหลในคำพูดที่แสนหวานหากคนรักขอให้ช่วยเรื่องเงินควรตระหนักให้ดีว่าสมควรหรือไม่ หากยังไม่เคยเจอตัวจริงหรือรู้จักกันมากพอก็ไม่สมควรช่วยเหลือ อีกทั้งต้องไม่โลภ พึงตระหนักไว้เสมอไม่มีของสิ่งใดในโลกได้มาอย่างง่ายดายโดยไม่ต้องแลกกับอะไรเลย นอกจากนี้ต้องติดตามข่าวสาร รู้เท่าทันเทคโนโลยีเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้กับตนเองเป็นเกราะป้องกันภัยจากมิจฉาชีพที่มาในทุกรูปแบบกลโกง

1.5 ก่อนการโอนเงินทุกครั้งต้องตรวจตราระมัดระวังให้ถี่ถ้วนรอบคอบทุกครั้งหมายเลขบัญชี ชื่อเจ้าของบัญชีปลายทางเพื่อป้องกันการโอนเงินไปยังบัญชีม้าหรือมิจฉาชีพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในส่วนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

2.1 เจ้าหน้าที่ตำรวจทั่วไปที่ปฏิบัติงานในส่วนของสถานีตำรวจทั่วประเทศไทยต้องทำแผนปฏิบัติการสร้างองค์ความรู้เสริมทักษะในการรับมือกับคดีประเภทหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) เป็นยุทธวิธีตั้งแต่การสอบสวน สืบสวน ดำเนินคดีจับกุมคนร้าย

2.2 กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.) และศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศปอส.ตร.) ต้องพัฒนาองค์ความรู้และจัดการอบรมสม่ำเสมอเป็นประจำทุกปีในเรื่องของการป้องกันและปราบปรามคดีประเภทหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)

3. ธนาคารแห่งประเทศไทยควรมีมาตรการการเปิดบัญชีบุคคลที่เข้มงวด รัดกุมยิ่งขึ้น สร้างข้อจำกัดจำนวนบัญชีบุคคลเพื่อป้องกันการเปิดบัญชีแล้วนำไปขายต่อหรือป้องกันการเปิดบัญชีม้า ตรวจสอบเส้นทางการเงินของผู้เปิดบัญชีและเข้มงวดในการเปิดบัญชี

ออนไลน์เพื่อป้องกันมิจฉาชีพใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการลักลอบเปิดบัญชีธนาคารทางออนไลน์

4. รัฐบาลต้องให้ความสำคัญต่อการป้องกันอาชญากรรมทางเทคโนโลยีในเชิงรุกโดยให้หน่อยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติใช้พื้นที่สื่อต่าง ๆ เน้นที่การประชาสัมพันธ์สร้างความตระหนักรู้ถึงภัยอาชญากรรมทางเทคโนโลยีทุกรูปแบบแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยเพราะหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam) อาจเป็นจุดเริ่มต้นอันนำไปสู่การค้ามนุษย์

บรรณานุกรม

Action Fraud. (n.d.). *Romance scams on the up during lockdown.* https://www.actionfraud.policeuk/fauxmance

Cormack, L. (2017). *More than $25 million lost in online dating and romance scam in 2016.* The Sydney morning herald. The Sydney morning herald. https://www.smh.com.au/business //consumer-affairs/more-than-25-million-lost-in-online-dating-and-romance-scams-in-2016-20170210-guacga.html

Crime news team. (2022). *Warning about the "Romance Hybrid Scam" gang tricking people into falling in love and inviting them to invest Statistics reveal that in 8 months the damage increased to 861 million.* Online manager. https://mgronlinecom/crime/detail/9650000105929

Fletcher, E. (2022, February 10). *Reports of romance scams hit record highs in 2021.* Federal Trade Commission. https://www.ftc.gov/news-events/data-visualizations/data-spotlight/2022/02/reports-romance-scams-hit-record-highs-2021

Kemp, S. (2022, January 26). *Digital 2022: Global Overview Report.* Datareportal. https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report

Nyam, I. H. (2020). Tackling Online Dating Scams and Fraud. *The International Journal Of Humanities & Social Studies. 8*(11), 189-190.

Sawatree Suksri. (2017). Computer/Cybercrime and criminological theory. *Journal of Law, 46*(2), 426-427.

Tossapon Tassanakunlapan. (2019). *Limitations of the justice process to prevent and suppress romantic crimes (Romance Scam) and ways to raise public awareness.* https://www.law.ac.th/law2011/journal/e1586790886.pdf

การศึกษาแผนประทุษกรรมและแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์
A Study of Modus Operandi and Guidelines for Improving the Interrogation of Online Shopping and Service Fraud

*จุรีรัตน์ ถาปาลบุตร**
Jureerat Thapalabutr
*เสกสัณ เครือคำ***
Seksan Khruakham
*กัญญ์ฐิตา ศรีภา****
Kantita Sripa

บทคัดย่อ

สถานการณ์ฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์มีแนวโน้มที่สูงขึ้นเนื่องจากประชาชนมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้นทำให้มีผู้ตกเป็นเหยื่อมากขึ้นตามไปด้วย เพื่อให้เข้าใจในอาชญากรรมกรรมนี้มากขึ้นการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาแผนประทุษกรรมของผู้กระทำความผิดในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ (2) เพื่อศึกษาขั้นตอนการสอบสวน ปัญหาและอุปสรรคในการสอบสวนในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้า

---

* *นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและการบังคับใช้กฎหมาย คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ*
Graduate student in the Master of Arts in Criminology and Law Enforcement Social Sciences Faculty, Royal Police Cadet Academy
** *รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ดร.สาขาอาชญาวิทยาและการบังคับใช้กฎหมาย คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ*
Assoc.Prof.Pol.Col., Ph.D. the Master of Arts in Criminology and Law Enforcement Social Sciences Faculty, Royal Police Cadet Academy (Advisor)
*** *รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอกหญิง ดร. สาขาอาชญาวิทยาและการบังคับใช้กฎหมาย คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ*
Assoc.Prof.Pol.Col., Ph.D. the Master of Arts in Criminology and Law Enforcement Social Sciences Faculty, Royal Police Cadet Academy (Co-Advisor)
Received: *10 July 2024* ***Revised:*** *10 July 2024* ***Accepted:*** *1 November 2024*

หรือบริการออนไลน์ และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกองบังคับการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี 1 และ 2 และสถานีตำรวจท้องที่ จำนวน 6 คน กลุ่มประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อ จำนวน 6 คน ผลจากการศึกษา พบว่า การฉ้อโกงหลอกลวงจำหน่ายสินค้า มักเกิดขึ้นบนเฟซบุค สินค้าที่ผู้กระทำความผิดเลือกใช้ในการหลอกลวงจะขึ้นกับเทศกาลหรือความต้องการสินค้าในช่วงเวลาขณะนั้น รูปแบบการฉ้อโกงที่พบมากที่สุดคือการไม่ส่งสินค้าให้กับเหยื่อหลังเหยื่อได้โอนเงินชำระค่าสินค้าไปแล้ว สำหรับวิธีการสอบสวนที่สำคัญคือการตรวจสอบเส้นทางการเงินเพื่อตามหาผู้กระทำความผิด ทว่ากลับพบปัญหาที่ผู้กระทำความผิดมีการนำบัญชีม้ามาใช้ ปัญหาในการติดต่อประสานงานกับธนาคารเพื่อขอข้อมูลบัญชีต้องสงสัยในคดี และปัญหาเจ้าหน้าที่ตำรวจขาดทักษะทางเทคโนโลยี ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาจึงควรให้มีการฝึกทักษะความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีของเจ้าหน้าที่และการพัฒนาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกเพื่อที่จะสามารถรับมือปัญหานี้ได้อย่างประสิทธิภาพในอนาคต

คำสำคัญ: ฉ้อโกงซื้อขายออนไลน์, อาชญากรรมทางเทคโนโลยี, การสอบสวน, แผนประทุษกรรม

Abstract

The incidence of fraud and deception in online sales and services tends to be greater due to the public's increasing tendency to purchase products through online channels, leading to an increase in the number of victims. This study aims to explore (1) the perpetrators' modus operandi in online shopping and service fraud, (2) the interrogation process, including the problems and obstacles encountered, and (3) guidelines for improving police interrogation of online shopping and service fraud. This study employed a qualitative research method, using in-depth interviews with the key informants. These included six police officers from the Cyber Crime Investigation Division 1 - 2 and local police stations, as well as six individuals who were victims of online shopping fraud. The findings revealed that online shopping fraud primarily occurred on Facebook. The perpetrators selected products for deception based on the season or the current demand for those products. The most common form of fraud involves the non-delivery of products after payment by money transfer from the victims. The crucial method of police investigation was to examine financial transactions to

track perpetrators. However, problems of mule accounts, failure with bank corporation to request suspicious account information, and a lack of technological skills among police officers were encountered. Therefore, improvement guidelines for training and enhancement of technological knowledge and skill for police officers must be established. Moreover, fostering cooperation with external agencies to handle these problems effectively in the future should be emphasized.

Keywords: Online shopping fraud, Technological Crimes, Investigation, A Modus operandi

บทนำ

ปลายปี 2562 ทั่วโลกได้เผชิญหน้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโคโรนาไวรัส 2019 (COVID-19) หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยได้มีการออกมาตราล็อกดาวน์ภายในพื้นที่เพื่อควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่และเครือข่ายสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญอย่างมากที่ช่วยให้ประชาชนในสังคมปรับตัวเพื่อที่จะสามารถดำเนินชีวิตประจำวันเป็นวิถีชีวิตใหม่ พร้อมทั้งลดความเสี่ยงในการติดเชื้อภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส และไม่สามารถออกจากเคหสถานได้อันเป็นผลมาจากมาตราการล็อกดาวน์ของทางภาครัฐ ในการทำงานและการเรียนก็ได้มีการปรับเปลี่ยนมาใช้รูปแบบออนไลน์ที่บ้าน (work from home) กลายเป็นวิถีชีวิตใหม่ (new normal) สำหรับประเทศไทยในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19 เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ เครือข่ายสังคมออนไลน์ และอินเทอร์เน็ตได้ถูกนำมาใช้มากขึ้น การดำเนินธุรกรรมในการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการใด ๆ ที่มีรูปแบบและการดำเนินการบนช่องทางออนไลน์ก็ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากมีลักษณะที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นที่ไม่สามารถออกจากที่เคหสถานได้ การซื้อขายสินค้าผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตมีความปลอดภัยและสามารถช่วยลดความเสี่ยงในการติดเชื้อหากจะต้องออกจากเคหสถานไปยังร้านค้าและแหล่งที่ให้บริการภายนอก สำหรับประเทศไทยผู้คนมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น จากผลการสำรวจพฤติกรรมการซื้อสินค้าออนไลน์ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยกระทรวงพาณิชย์ พบว่าคนไทยมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น (Ministry of Commerce, 2021)

วิถีชีวิตใหม่ไม่เพียงมีผลต่อพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์กับผู้คนในสังคมทั่วไปเท่านั้น มิจฉาชีพเองก็ได้เริ่มมีการปรับพฤติกรรมให้เข้าและเป็นไปตามสถานการณ์ในปัจจุบันเช่นกัน เมื่อปัญหาการซื้อขายสินค้าและบริการช่องทางออนไลน์มีเพิ่มมากขึ้น จากสถิติการแจ้งความคดีออนไลน์โดยศูนย์บริหารการรับแจ้งความออนไลน์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ นับตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2565 วันที่มีการเปิดศูนย์การรับแจ้งความออนไลน์วันแรกถึง 31 มกราคม 2567

พบว่า ประเภทของคดีออนไลน์ที่มีผู้แจ้งความในระบบแจ้งความออนไลน์มากที่สุดคือ หลอกลวงซื้อขายสินค้าหรือบริการ ซึ่งการหลอกลวงจากทางมิจฉาชีพที่แฝงตัวมาเป็นผู้ขายถือเป็นรูปแบบการฉ้อโกงทางออนไลน์แบบหนึ่ง การซื้อขายสินค้าออนไลน์มีจุดบกพร่องอย่างผู้ซื้อไม่สามารถเห็น สัมผัส ทดลองตัวสินค้าจริงก่อนการตัดสินใจก่อนซื้อได้ หรือไม่ทราบข้อมูลตัวตนผู้ขาย

ผลกระทบของปัญหาการตกเป็นเหยื่อการฉ้อโกงออนไลน์ คือ มีภาวะความเครียดจากการตกเป็นเหยื่อและจากการสูญเสียเงิน ความเครียดดังกล่าวมีความรุนแรงมากที่สามารถส่งผลต่อชีวิตได้ จากกรณีมีผู้เสียชีวิตเป็นเยาวชน เนื่องจากความเครียดที่ไม่ได้รับสินค้าทั้งที่จ่ายเงินสั่งซื้อไปนำไปสู่การตัดสินใจจบชีวิตของตน ผลกระทบของปัญหาการฉ้อโกงออนไลน์ยังส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและความเชื่อมั่นในความปลอดภัยต่อการใช้เทคโนโลยีภายในสังคมวงกว้าง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถรับมือกับคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ควรเข้าใจถึงแผนประทุษกรรมที่ผู้กระทำความผิดใช้ โดยแผนประทุษกรรม คือ ขั้นตอนการก่อเหตุอาชญากรรมของผู้กระทำความผิด เพื่อการก่ออาชญากรรมให้สำเร็จผลตามที่ต้องการ จะต้องมีการคำนึงถึงความต้องการต่อการประสบความสำเร็จในการก่อเหตุ การป้องกันไม่ให้เกิดหลักฐานที่บ่งชี้ถึงตัวผู้กระทำความผิด และการหลบหนีจากการตามตัวของเจ้าหน้าที่ที่สำเร็จ แผนประทุษกรรมจัดเป็นพฤติกรรมเรียนรู้ที่ผู้กระทำความผิดสามารถที่จะเรียนรู้ และนำมาพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ตามความรู้และประสบการณ์ในการก่อเหตุที่ผ่านมาของตน (Sarit Suebpongsiri, 2017) ทั้งนี้ เนื่องจากอาชญากรรมทางไซเบอร์นั้นเป็นอาชญากรรมรูปแบบใหม่ ที่นำเครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการก่อเหตุ การก่ออาชญากรรมทางไซเบอร์นั้นจึงสามารถเกิดรูปแบบ และการเปลี่ยนแปลงการก่อเหตุได้อยู่เสมอ เมื่อผู้กระทำความผิดได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในแต่ละครั้ง ปัจจุบันการศึกษาถึงรูปแบบแผนประทุษกรรมคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ของผู้กระทำความผิดยังมีผู้ศึกษาค่อนข้างน้อย ดังนั้น ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าการศึกษาแผนประทุษกรรม เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบ วิธีการของผู้กระทำความผิดที่ใช้ในปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาและมีความหลากหลายมากขึ้นจะช่วยให้รู้เท่าทันรูปแบบของผู้กระทำความผิดจะสามารถช่วยให้ป้องกันตนเองจากการตกเป็นเหยื่อได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษารูปแบบแผนประทุษกรรมของผู้กระทำความผิดที่ใช้จากประสบการณ์ของประชาชนผู้เคยตกเหยื่อและเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกองบังคับการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยีซึ่งเป็นหน่วยงานสืบสวนสอบสวนป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะ และเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจท้องที่ และการศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติการสอบสวนในคดีฉ้อโกงออนไลน์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตลอดจนศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วงปฏิบัติการสอบสวนคดีฉ้อโกงออนไลน์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อให้ได้ทราบถึงรูปแบบ

ตลอดจนวิธีการในการดำเนินการของผู้กระทำความผิดนำไปสู่การหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ให้สอดคล้องกับคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแผนประทุษกรรมของผู้กระทำความผิดที่ใช้ในการก่อเหตุในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

2. เพื่อศึกษาขั้นตอนการสอบสวน ปัญหาและอุปสรรคที่พบในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของแผนประทุษกรรม

Douglas, Burgess, Burgess, and Ressler (2006) Modus Operandi (MO) หมายถึง รูปแบบการกระทำของผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้นขณะก่ออาชญากรรม เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้พัฒนา และยึดถือ หากแผนประทุษกรรมดังกล่าวนั้นสามารถใช้ให้เกิดการสำเร็จผลตามที่ผู้กระทำความผิดต้องการ แบบแผนประทุษกรรมมีลักษณะที่ไม่ตายตัว จึงมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาอยู่เสมอทุกครั้งที่ผู้กระทำความผิดเกิดความผิดพลาด พวกเขาส่วนมากจึงได้เรียนรู้และพัฒนาแผนประทุษกรรมให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

Dan Robb (as cited in Sarit Suebpongsiri, 2017) แผนประทุษกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มีความสำคัญในการก่อเหตุอาชญากรรมให้ลุล่วงสำเร็จ ประกอบไปด้วย องค์ประกอบสำคัญ 3 อย่าง คือ (1) การประสบความสำเร็จในการก่อเหตุอาชญากรรม (success of the crime) (2) การป้องกันไม่ให้มีหลักฐานบ่งชี้ตัวว่าเป็นผู้กระทำความผิด (protective of identity) และ (3) การทำให้ประสบความสำเร็จในการหลบหนี (successful escape)

Sarit Suebpongsiri (2017) ได้นิยามความหมายของ แผนประทุษกรรม หมายถึง สิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำไปเพื่อให้ในการประกอบอาชญากรรมนั้นเกิดความสำเร็จประกอบไปด้วยความต้องการประสบความสำเร็จในการก่ออาชญากรรม การป้องกันไม่ให้มีหลักฐานบ่งชี้ตัวว่าตนเป็นผู้กระทำความผิด และการทำให้ประสบความสำเร็จในการหลบหนี โดยแผนประทุษกรรมจัดเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ผู้กระทำความผิดสามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลา ตามความชำนาญของตน และประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นรวมไปถึงความมั่นใจที่เกิดจากการก่ออาชญากรรมสำเร็จมาแล้ว

จากการทบทวนความหมายของแผนประทุษกรรม (Modus Operandi :MO) ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของแผนประทุษกรรม หมายถึง รูปแบบขั้นตอนในการดำเนินการก่อเหตุอาชญากรรมของผู้กระทำความผิดให้เกิดความสำเร็จลุล่วงตามความต้องการของตนเอง แผนประทุษกรรม เริ่มตั้งแต่แรงจูงใจในการก่อเหตุ การเลือกเหยื่อที่เหมาะสม การเลือกใช้รูปแบบวิธีการในการก่อเหตุ

ไปจนถึงการวางแผนการหลบหนี และปกปิดตัวตนเพื่อหลบเลี่ยงการถูกตามจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แผนประทุษกรรมเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ของผู้กระทำความผิด หากในการก่อเหตุอาชญากรรมสำเร็จลุล่วงตามที่หวัง แผนประทุษกรรมที่ได้ดำเนินการไปจะถูกยึดถือและนำไปใช้ในครั้งต่อไป แต่หากในการก่อเหตุอาชญากรรมเกิดความผิดพลาดขึ้น ผู้กระทำความผิดจะเกิดการเรียนรู้พัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบแผนประทุษกรรมเพื่อให้ในการก่อเหตุครั้งต่อไปให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้น แผนประทุษกรรมอาจมีความเรียบง่าย หรือซับซ้อนขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ประสบการณ์ ความชำนาญ และความฉลาดของผู้กระทำความผิดแต่ละคน

หมวดหมู่ของแผนประทุษกรรม

Dan Robb (as cited in Sarit Suebpongsiri, 2017) และ Fosdick (1916) หมวดหมู่ของแผนประทุษกรรม ถูกรวบรวมจัดหมวดหมู่โดย Major L.W. Atcherley ในการรวบรวมจัดลำดับมาจากการรวบรวมของลักษณะนิสัยของผู้กระทำความผิด การเคลื่อนย้ายการก่อเหตุอาชญากรรมจากพื้นที่หนึ่งไปยังพื้นที่หนึ่ง โดยสามารถแบ่งแผนประทุษกรรมทั้งหมด 10 หมวดหมู่ ได้แก่ (1) Classword พื้นที่ที่ผู้กระทำความผิดเลือกก่อเหตุ (2) Entry ช่องทางในการเข้าไปก่อเหตุของผู้กระทำความผิด (3) Means วิธีที่ในการก่อเหตุของผู้กระทำความผิด (4) Object ประเภทของทรัพย์สินหรือสิ่งของที่ผู้กระทำความผิดเอาไป (5) Time ช่วงเวลาในการก่อเหตุของผู้กระทำความผิด (6) Style การแสดงตน หรือการแต่งกายของผู้กระทำความผิด (7) Tale การสร้างเรื่องราวเพื่อหลอกลวงเหยื่อ (8) Pals ผู้สมรู้ร่วมคิดในการก่อเหตุ (9) Transport ยานพาหนะการขนส่งในการก่อเหตุ และ (10) Trademark เครื่องหมายการค้าของผู้กระทำความผิด การกระทำที่แปลกหรือมีความพิเศษเฉพาะในการก่อเหตุอาชญากรรม

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาจากเอกสาร (documentary research) การรวบรวมข้อมูลและทบทวนแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ และแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อให้เห็นภาพรวมของปัญหาอย่างรอบด้าน และเพื่อนำมาสร้างและกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ สำหรับการศึกษาภาคสนาม (field study) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ (1) กลุ่มประชาชนผู้เคยตกเป็นเหยื่อของการฉ้อโกงการซื้อสินค้าหรือบริการผ่านช่องทางออนไลน์ และ (2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนจากกองบังคับการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี 1-2 และเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนจากสถานีตำรวจท้องที่รวม 12 คน ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative

analysis) มีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย และการอภิปรายผล

จากการศึกษาในประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย (1) เพื่อศึกษาแผนประทุษกรรมของผู้กระทำความผิดที่ใช้ในการก่อเหตุคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ (2) เพื่อศึกษาขั้นตอนการสอบสวน ปัญหาและอุปสรรคที่พบคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ตลอดจนการหาแนวทางเพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แผนประทุษกรรมของผู้กระทำความผิดที่ใช้ในการก่อเหตุคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

จากการศึกษาแผนประทุษกรรมในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ทั้งจากมุมมอง ประสบการณ์ของกลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจ และจากประสบการณ์ของประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อ สามารถจัดทำเป็นแผนผังแผนประทุษกรรมคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนผังแผนประทุษกรรมคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

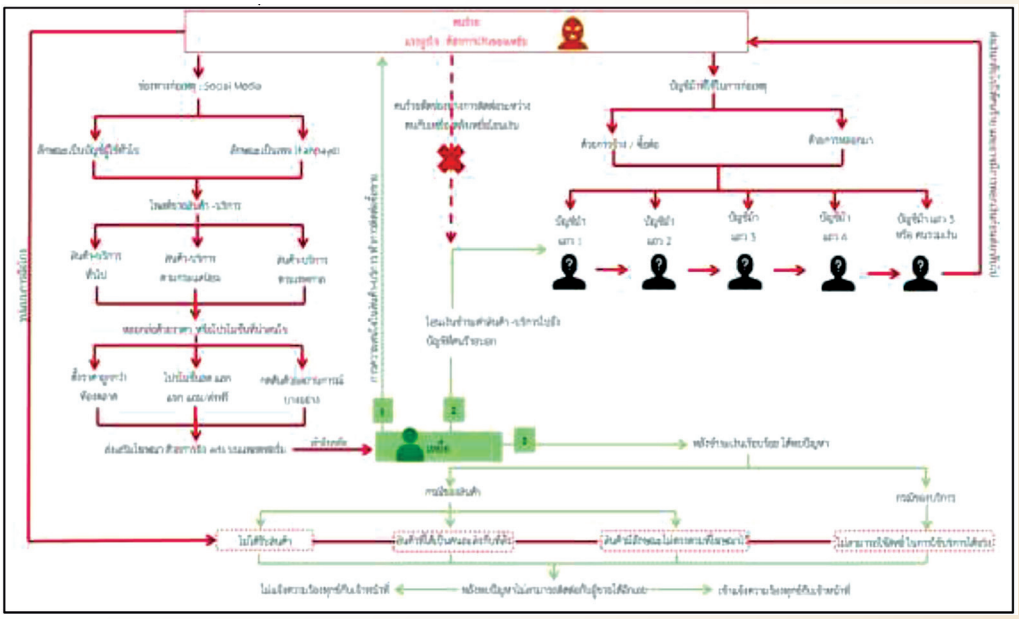

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ในการก่อเหตุคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ผู้กระทำความผิดจะต้องมีเป้าหมายความต้องการของตนเองเป็นแรงจูงใจในการก่อเหตุ จากนั้นจะนำไปสู่การวางแผนลงมือก่อเหตุในคดี พื้นที่ในการลงมือก่อเหตุ วิธีการในการลงมือ รูปแบบการฉ้อโกงที่ใช้ การหลอกล่อเหยื่อด้วยการตั้งราคาหรือการใช้เพจร้านเลียนแบบ การเลือกใช้สินค้าหรือบริการการเลือกช่วงเวลาในการก่อเหตุ และการปกปิดร่องรอยหลักฐาน โดยรายละเอียดของแผนประทุษกรรมในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์มีรายละเอียดดังนี้

1.1 แรงจูงใจของผู้กระทำความผิดในคดี คือ ความประสงค์ต่อทรัพย์ของเหยื่อ

แรงจูงใจของผู้กระทำความผิด สอดคล้องกับแนวคิดตามหลักการจัดหมวดหมู่ของแผนประทุษกรรม โดย Major L.W. Atcherley (Robb, as cited in Sarit Suebpongsiri, 2017; Fosdick, 1916) คือ สิ่งที่ผู้กระทำความผิดต้องการ (object) ความต้องการนี้นำไปสู่การวางแผนการก่อเหตุในลำดับถัดไป

อาชญากรรมที่มีจุดมุ่งหมายหลักเกี่ยวข้องกับเรื่องของทรัพย์สิน สามารถอธิบายผ่านทฤษฎีความกดดันทางสังคม (Strain Theory) เมื่อการมีฐานะร่ำรวย มีทรัพย์สินมากมาย มั่นคง และที่อยู่อาศัยที่ดีจะได้รับการยอมรับจากสังคม กลายเป็นแรงกดดันทางสังคมที่เกิดขึ้นคนในสังคม (strain) เพื่อที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต มีเงินทองและได้ใช้ชีวิตอยู่อย่างสุขสบายได้รับการยอมรับจากสังคม ทำให้บุคคลเลือกใช้วิธีการผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นทางลัด เช่น ฉ้อโกง การชิงทรัพย์ หรือการลักทรัพย์ เป็นต้น เพื่อยกระดับสถานะของตนและได้รับการยกย่องเหมือนอย่างคนอื่น (Seksan Khruakham, 2019) สอดคล้องกับการศึกษาถึงปัจจัยในการก่อเหตุฉ้อโกงกรณีซื้อขายสินค้าออนไลน์ของ Karim, Herman, and Syahril (2021) ที่พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยรูปแบบการดำเนินชีวิต (lifestyle) มีผลต่อการตัดสินก่อเหตุ เมื่อบุคคลมีรูปแบบไลฟ์สไตล์ที่หรูหราฟุ่มเฟือย เพื่อที่จะดำเนินรูปแบบชีวิตที่หรูหราต่อไปได้ ซึ่งมีเรื่องของสถานะทางเศรษฐกิจ รายได้ที่จำเป็นต้องมีเพื่อเติมเต็มความต้องการ และความปรารถนาในไลฟ์สไตล์ที่หรูหรา และฟุ่มเฟือย จึงนำไปสู่การตัดสินใจลงมือก่อเหตุของผู้กระทำความผิดในการฉ้อโกงกรณีซื้อขายสินค้าออนไลน์

1.2 พื้นที่ในการก่อเหตุ คือแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ แพลตฟอร์ม Facebook

ในการวางแผนลงมือก่อเหตุอาชญากรรม ผู้กระทำความผิดจะต้องเลือกพื้นที่ในการก่อเหตุตามหลักการจัดหมวดหมู่ของแผนประทุษกรรม คือ พื้นที่ที่ผู้กระทำความผิดเลือกก่อเหตุ (classword) และช่องทางในการเข้าไปก่อเหตุของผู้กระทำความผิด (entry) ในคดีอาชญากรรมทั่วไปพื้นที่ในการก่อเหตุ หมายถึงพื้นที่บนโลกความเป็นจริงลักษณะพื้นที่ที่ผู้กระทำความผิดมักก่อเหตุเป็นพื้นที่หรืออาคารสถานที่มีการป้องกันดูแลต่ำ สำหรับคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ พื้นที่ในการก่อเหตุ มักเกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ต แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่อาจเห็นตัวตนที่แท้จริงได้

การเลือกก่อเหตุบนพื้นที่ออนไลน์ ช่องทางแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ สามารถอธิบายด้วยทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational

Choice Theory) เพื่อที่จะบรรลุความต้องการในทรัพย์ของเหยื่อ ผู้กระทำความผิดจึงได้คำนึงถึงปัจจัยสำคัญ 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน หมายถึง ความสามารถหรือทักษะส่วนบุคคล ส่วนปัจจัยภายนอก หมายถึง โอกาส หรือสิ่งต่าง ๆ ในการกระทำความผิด ผู้กระทำความผิดได้เลือกใช้พื้นที่ออนไลน์ในการก่อเหตุ ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์อย่าง Facebook และสามารถอธิบายด้วยทฤษฎีปกติวิสัย (Routine Activity Theory) เมื่อกล่าวถึงการเกิดอาชญากรรมจะต้องมีองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบอาชญากรรม ได้แก่ (1) ตัวผู้กระทำความผิด (2) เหยื่อที่เหมาะสม และ (3) การขาดการคุ้มครองที่ดี (Seksan Khruakham, 2019) โดยองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดอาชญากรรมทางเทคโนโลยี คือ องค์ประกอบการขาดการคุ้มครองที่ดี ถือเป็นจุดอ่อนสำคัญของการซื้อขายสินค้าผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์นับว่ามีความเสี่ยงสูง เนื่องจากในการลงทะเบียนใช้งานแพลตฟอร์มสามารถทำได้ง่าย และไม่มีการขึ้นทะเบียนผู้ขายอย่างชัดเจนทำให้ไม่ทราบว่าผู้ขายเป็นใครไม่สามารถตรวจสอบได้

1.3 วิธีที่ในการก่อเหตุของผู้กระทำความผิด

วิธีที่ในการก่อเหตุของผู้กระทำความผิด (means) ตามหลักการจัดหมวดหมู่ของแผนประทุษกรรม สำหรับอาชญากรรมทั่วไปวิธีที่ใช้ในการก่อเหตุของผู้กระทำความผิด เช่น การเลือกใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์เพื่อการงัดหรือทำลาย เพื่อเข้าไปลงมือก่อเหตุ เพื่อการขโมยของในบ้านของเหยื่อ สำหรับคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ วิธีที่ในการก่อเหตุ หมายถึง รูปแบบการฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้า หรือบริการออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ และประเภทสินค้าหรือบริการที่ผู้กระทำความผิดได้ใช้เพื่อหลอกลวงกับเหยื่อเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ความต้องการในเงินของเหยื่อ

1.3.1 รูปแบบการฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้า หรือบริการออนไลน์ รูปแบบการฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้า หรือบริการออนไลน์ จากการศึกษาจะพบว่ามีอยู่ 3 รูปแบบ คือ (1) การตั้งใจไม่ส่งสินค้า หรือสิทธิ์ในการใช้บริการให้กับผู้ซื้อ (2) การตั้งใจส่งสินค้าคนละประเภทและมีมูลค่าที่ต่ำกว่าให้กับผู้ซื้อ และ (3) การตั้งใจส่งสินค้าที่ไม่ตรงกับสิ่งที่ได้มีการโฆษณาเอาไว้ให้กับผู้ซื้อ

รูปแบบการฉ้อโกงรูปแบบต่าง ๆ สอดคล้องกับทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล เพื่อที่จะบรรลุความต้องการในทรัพย์ของเหยื่อ ผู้กระทำความผิดจึงได้คำนึงถึงปัจจัยสำคัญ 2 ปัจจัย ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในหมายถึง ความสามารถหรือทักษะส่วนบุคคล ส่วนปัจจัยภายนอก หมายถึง โอกาส หรือสิ่งต่าง ๆ เนื่องจากการไม่ส่งสินค้า หรือสิทธิ์ในการใช้บริการให้กับผู้ซื้อเป็นวิธีฉ้อโกงที่ทำได้ง่ายและไม่มีการลงทุนมาก เมื่อหลอกเหยื่อจนสำเร็จ ลำดับต่อไปเพียงปิดช่องทางการสื่อสาร หรือลบบัญชีผู้ใช้ที่ใช้ในการก่อเหตุทิ้งเท่านั้น ก็สามารถลบหนีการตามตัวของเหยื่อและเจ้าหน้าที่ได้แล้ว ในขณะที่การส่งสินค้าคนละประเภทและมีมูลค่าที่ต่ำกว่าให้กับผู้ซื้อและการส่งสินค้าที่ไม่ตรงกับสิ่งที่ได้มีการโฆษณาเอาไว้ เป็นวิธีที่เกิดการลงทุนส่งพัสดุไป

เพื่อตบตาเหยื่อจริง แต่ก็มีความเสี่ยงที่จะถูกตามรอยย้อนหลังได้ และสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม การลอกเลียนแบบหรือสังเกตพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดคนอื่น ๆ ที่ได้มีการนำเสนอในสื่อต่าง ๆ ถึงการนำรูปแบบการฉ้อโกงรูปแบบต่าง ๆ ที่พบนำมาใช้ในการกระทำความผิดของตน

1.3.2 วิธีการหลอกล่อเหยื่อให้ซื้อสินค้า บริการกับตน ด้วยการตั้งราคาที่ถูกหรือโปรโมชั่น เป็นวิธีการที่ผู้กระทำความผิดใช้มากที่สุดในการล่อลวงให้เหยื่อตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการกับตนเอง ทั้งนี้นอกจากสองวิธีข้างต้นที่ได้กล่าวไป ในบางกรณีก็มีการนำหลักจิตวิทยาเข้ามาร่วมด้วยคือการกดดันเหยื่อด้วยสถานการณ์บางอย่างจนทำให้เหยื่อไม่มีเวลาในการตัดสินใจอย่างรอบครอบถี่ถ้วน อย่างสถานการณ์โปรโมชั่นจำกัดต้องรีบซื้อภายในเวลาที่กำหนด หรือสินค้าบางรายการมีจำนวนที่จำกัดต้องรีบซื้อภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ตัดสินใจซื้อภายในช่วงเวลาดังกล่าว สินค้า และโปรโมชั่นลดราคานี้จะหมดไป โดยไม่นำมาจัดจำหน่ายอีกในอนาคต เป็นต้น โดยลักษณะของการสร้างความกดดันด้วยสถานการณ์สินค้ามีจำนวนจำกัดนั้นมักเกิดขึ้นกับสินค้าประเภทหายากมีจำนวนจำกัดอย่างบัตรคอนเสิร์ต หรือของสะสมหายาก สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม การลอกเลียนแบบ หรือสังเกตพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดคนอื่น ๆ ที่ได้มีการนำเสนอในสื่อต่าง ๆ ถึงการนำรูปแบบการฉ้อโกงรูปแบบต่าง ๆ ที่พบนำมาใช้ในการกระทำความผิดของตนบ้าง และสอดคล้องกับการศึกษาของ Hathaichanok Pimpakul (2019) และการศึกษาของ Yu-Teng Chang, Hung-Teng Chang, and Hsu-Jung Tien (2018) ที่พบว่า วิธีการล่อลวงเหยื่อให้ซื้อสินค้า บริการกับตน คือ เรื่องของราคาที่ไม่แพง ส่งผลให้ผู้ซื้อตัดสินใจเลือกซื้อสินค้ากับทางผู้กระทำความผิด

1.3.3 การสร้างตัวตน หรือเพจร้านค้าที่ดูน่าเชื่อถือ เพื่อโพสต์จำหน่ายสินค้า หรือบริการตามหลักการจัดหมวดหมู่ของแผนประทุษกรรม การแสดงตน (style) และการสร้างเรื่องราวเพื่อหลอกลวงเหยื่อ (tale) ในคดีอาชญากรรมทั่วไปผู้กระทำความผิด มักแต่งตัวเลียนแบบหรือตั้งใจเพื่อแสดงตนเป็นคนอื่น เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือพนักงานช่างซ่อมบำรุงอุปกรณ์เพื่อเข้าไปในพื้นที่บ้านของเหยื่อเพื่อลงมือก่อเหตุ หรือแต่งตัวดูดีทำให้ไม่มีใครรู้สึกสงสัยว่าเป็นขโมย (style) และการสร้างเรื่องราวเพื่อหลอกลวงเหยื่อ (tale) ในคดีอาชญากรรมทั่วไปผู้กระทำความผิดจึงมักมีการการสร้างเรื่องราวเพื่อหลอกลวงผู้สอบถามเอาไว้ ทำให้ผู้คนในชุมชน หรือตัวเหยื่อเกิดการหลงเชื่อในเรื่องราวดังกล่าว ทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถเข้าไปลงมือก่อเหตุภายในพื้นที่ได้ (Sarit Suebpongsiri, 2017)

สำหรับคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ก็ได้มีการสร้างเพจเลียนแบบ หรือเพจปลอม การใช้รูปผู้อื่นมาแอบอ้าง เพื่อให้ผู้อื่นเกิดความเชื่อถือและการเข้าใจผิด ผู้กระทำความผิดมักสร้างเพจปลอมลอกเลียนแบบ เพจร้านค้าเพจให้บริการต่าง ๆ หรือการนำรูปของบุคคลอื่นที่มีชื่อเสียง หรือหน้าตาดี ดูน่าเชื่อที่มีอยู่จริงมาใช้เป็นการนำชื่อเสียงของเพจร้าน หรือบุคคลในภาพที่มีอยู่จริงมาแอบอ้าง ในการ

ลอกเลียนแบบนั้นจะเลียนแบบตั้งแต่ชื่อเพจ รูปภาพโปรไฟล์ ข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เบื้องต้นเกี่ยวกับเพจ ไปจนถึงการเลียนแบบกิจกรรมทุกอย่างการโพสต์ข้อความ การแชร์โพสต์ ตามที่ต้นแบบจริงทุกอย่าง เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือว่าเป็นเพจของร้านค้า หรือเพจให้บริการจริง จนทำให้เกิดความสับสนแก่ตัวของประชาชนที่ต้องการซื้อสินค้า บริการ และในบางกรณีผู้กระทำความผิดได้ใช้การยิงแอด (Ads) โฆษณา กระตุ้นการโฆษณาสินค้าและบริการของเพจร้านค้าบนแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ การยิงแอดจะทำให้มีคนเห็นสินค้าและบริการของร้านค้ามากขึ้น ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดใช้โอกาสในการยิงแอดโฆษณานี้ เพื่อล่อลวงให้มีเหยื่อเข้ามาหาตนมากขึ้น

การสร้างตัวตน หรือเพจร้านค้าที่ดูน่าเชื่อถือ เพื่อโพสต์จำหน่ายสินค้าหรือบริการ สามารถอธิบายผ่านทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่ผู้กระทำความผิดได้รับรู้จากสื่อต่าง ๆ หรือจากคนรอบข้างที่เป็นผู้กระทำความผิดเหมือนกัน แนะนำวิธีการลอกเลียนแบบเพจร้านที่มีอยู่จริงหรือใช้รูปคนอื่นที่เป็นที่รู้จักในสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล ที่การนำชื่อเสียง ความเชื่อมั่นที่มีอยู่แล้วของเพจจริงหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงมาใช้แอบอ้าง ซึ่งผู้ซื้อเมื่อเห็นว่าเป็นเพจที่ชื่อเหมือนกัน ลักษณะหรือข้อมูลเหมือนกับเพจจริง จึงไม่ได้เกิดความสงสัยเลยแม้แต่น้อยทำให้หลงเชื่อไปซื้อสินค้าหรือบริการกับเพจปลอม เพราะความเข้าใจผิด สอดคล้องกับการศึกษาของ Yu-Teng Chang, Hung-Teng Chang, and Hsu-Jung Tien (2018) ผู้กระทำความผิดจะมีการใช้รูปของดาราหรือคนที่มีชื่อเสียงมาแอบอ้าง เป็นการสร้างตัวตนปลอมขึ้นมาหรือเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือปลอมให้มีผู้หลงเชื่อ

1.3.4 ประเภทของสินค้า และบริการที่ผู้กระทำความผิดมักเลือกใช้ คือ สินค้าหรือบริการที่ได้รับกระแสความนิยมในช่วงต่าง ๆ ของปี หรือเหตุการณ์พิเศษบางอย่างแม้ว่าในประเภทของสินค้า หรือบริการที่ผู้กระทำความผิดเลือกใช้ไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัวเสมอไป ในบางคนก็เลือกที่จะใช้สินค้า บริการทั่ว ๆ ไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับกระแสความนิยมในช่วงขณะนั้นมาเพื่อหลอกเหยื่อ แต่ในปัจจุบันประเด็นที่น่าสนใจพบว่า ตัวของผู้กระทำความผิดนั้นมักจะเลือกจากสิ่งที่กำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้นเป็นหลักว่าสังคมกำลังให้ความสนใจกับสินค้าหรือบริการประเภทไหน และในช่วงของเทศกาลต่าง ๆ ยกตัวอย่าง กระแสการสะสมสินค้าอาร์ตทอยช่วงการออกผลผลิตของทุเรียนก็จะพบผู้ตกเป็นเหยื่อหลอกซื้อทุเรียนมาก หรือในช่วงท่องเที่ยวก็จะพบผู้ตกเป็นเหยื่อเพจปลอมขายบริการจองที่พักโรงแรม รีสอร์ทมาก อย่างไรก็ตามประเภทของสินค้า หรือบริการทั่ว ๆ ไป อย่างเสื้อผ้า ของเครื่องใช้ในบ้านต่าง ๆ ก็ยังพบว่าถูกมีการนำมาใช้หลอกลวงเหยื่ออยู่เช่นกัน

การเลือกใช้ประเภทสินค้าหรือบริการสามารถอธิบายด้วย ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล เพื่อที่จะบรรลุความต้องการในทรัพย์ของเหยื่อ ผู้กระทำความผิดจึงได้คำนึงถึงโอกาสการเลือกใช้ประเภทของสินค้าและบริการกำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้นเป็นหลักช่วยทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสล่อลวงเหยื่อให้เข้ามาติดต่อซื้อสินค้ากับตนได้มากกว่าสินค้า หรือบริการอื่น ๆ ที่อยู่นอกกระแสความนิยมในช่วงขณะนั้น

จากข้อค้นพบนี้ ทำให้เราสามารถคาดเดาการกระทำของผู้กระทำความผิดในอนาคตได้หากพบว่ามีสินค้า หรือบริการที่กำลังได้รับความนิยม เป็นที่พูดถึงในสังคม มีความเป็นไปได้ค่อนข้างมากที่จะพบร้านค้าของผู้กระทำความผิด และอาจมีประชาชนตกเป็นเหยื่อในช่วงนั้นมากเป็นพิเศษ อย่างในกรณีช่วงวันหยุดยาวเทศกาลปีใหม่ จะมีเพจที่พักปลอมมากเป็นพิเศษโดยใช้การลอกเลียนเพจที่พักจริง สร้างความสับสนแก่เหยื่อให้เข้าใจผิดว่าเป็นเพจที่พักจริง หรือในกรณีช่วงเทศกาลคอนเสิร์ตที่มีประชาชนตกเป็นเหยื่อจำนวนมากจากการโกงบัตรคอนเสิร์ตนักร้องชื่อดังมีมูลค่าเสียหายหลักล้านที่ผ่านมา ซึ่งประเภทสินค้าหรือบริการที่ผู้กระทำความผิดเลือกใช้นี้จะสอดคล้องกับการเลือกช่วงในการก่อเหตุ ในหัวข้อหมวดหมู่แผนประทุษกรรมช่วงในการก่อเหตุ (time) ในลำดับถัดไป

1.3.5 ช่วงวัน หรือเวลาในการก่อเหตุ (time) ในอาชญากรรมทั่วไปจะกล่าวช่วงเวลาอย่างช่วงเช้ามืด ช่วงกลางวัน ช่วงพลบค่ำ หรือช่วงวันในการก่อเหตุที่มีโอกาส ยกตัวอย่างช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันที่มีการจัดกิจกรรมที่เต็มไปด้วยผู้คน สำหรับในคดีอาชญากรรมทางไซเบอร์คดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ไม่มีช่วงเวลาในการก่อเหตุที่ชัดเจนตายตัว ผู้กระทำความผิดสามารถก่อเหตุในช่วงเวลาใดก็ได้ตลอดเวลา เมื่อมีเหยื่อหลงเข้ามาติดต่อทำการซื้อสินค้าหรือบริการกับตน ทว่าในหมวดหมู่แผนประทุษกรรมช่วงวันในการก่อเหตุนี้ พบช่วงในการก่อเหตุที่เราสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ คือ ช่วงใดก็ตามที่สินค้าหรือบริการหนึ่งได้รับความสนใจเป็นกระแส เป็นที่ต้องการต่อคนในสังคม เช่น ในช่วงที่ผู้วิจัยกำลังทำวิจัยอยู่นี้กระแสของสินค้าของสะสมกำลังเป็นที่นิยมอย่างมากส่งผลให้เกิดความต้องการภายในสังคม ผู้กระทำความผิดที่เล็งเห็นถึงโอกาสจึงได้มีการแฝงตัวเข้ามากระทำความผิดหลอกลวงจำหน่ายสินค้าของสะสมดังกล่าวในแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น หรือในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ประจำปีก็จะสามารถพบเห็นได้ว่ามีคนตกเป็นเหยื่อเกี่ยวกับการถูกหลอกขายแพจเพจที่พักโรงแรม

การเลือกก่อเหตุในช่วงที่เหมาะสมช่วงที่สังคมกำลังสนใจกระแสความนิยมของสินค้าหรือบริการบางอย่างมากอยู่นี้มีโอกาสมีผู้ตกเป็นเหยื่อมากกว่าช่วงปกติ สามารถอธิบายด้วยทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผลเพื่อที่จะบรรลุความต้องการในทรัพย์ของเหยื่อผู้กระทำความผิดจึงได้คำนึงถึงโอกาสในการก่อเหตุ การลงมือก่อเหตุในช่วงที่สินค้า หรือบริการบางอย่างกำลังได้รับความนิยมจากสังคม ถือเป็นการคำนึงถึงปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสช่วงสำคัญในการหลอกลวงเหยื่อให้เข้ามาทำการซื้อสินค้าหรือบริการที่เป็นที่นิยมในช่วงขณะนั้นกับผู้กระทำความผิดมากขึ้น

1.4 การปกปิดร่องรอยหลักฐานที่จะสามารถชี้ตัวผู้กระทำความผิด

เพื่อป้องกันไม่ให้เหยื่อ และเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถชี้ตัวผู้กระทำความผิดในคดีได้ ในปัจจุบันได้มีการนำเอา บัญชีม้า เข้ามาใช้ร่วมด้วยทำให้ในการตามตัวเพื่อระบุตัวผู้กระทำความผิดในคดีสามารถทำได้ยาก ลักษณะของการใช้บัญชีม้าแต่ละบัญชี จะทำการโอนเงินไปหาบัญชีม้าแถวอื่น ๆ ในท้ายที่สุดบัญชีม้า

แถวสุดท้ายจะทำการนำเงินไปให้ผู้กระทำความผิดซึ่งอาจเป็นเงินทั่วไป หรืออาจเป็นสินทรัพย์บางอย่างที่ได้มีการแปรรูปฟอกเงินมาแล้ว เช่น ทองคำ หรือสกุลเงินดิจิตอล เป็นต้น

การปกปิดร่องรอยหลักฐานที่จะสามารถชี้ตัวผู้กระทำความผิดโดยการใช้บัญชีม้าเพื่อสร้างเส้นทางการเงินในการหลบหลีกการติดตามของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบแผนประทุษกรรมที่สำคัญในการก่อเหตุอาชญากรรมให้ลุล่วงสำเร็จของ Robb (as cited in Sarit Suebpongsiri, 2017) ในองค์ประกอบการป้องกันไม่ให้มีหลักฐานบ่งชี้ตัวว่าเป็นผู้กระทำความผิด (protective of identity) และสามารถอธิบายผ่านทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล เพื่อที่จะบรรลุความต้องการของตน ผู้กระทำความผิดจึงได้คำนึงความคุ้มค่าในการกระทำแต่ละครั้ง ความสามารถของตนเอง ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เพื่อให้ในการก่อเหตุสำเร็จ ผู้กระทำความผิดได้คำนึงถึงความสามารถในการหลอกล่อเพื่อให้ได้บัญชีของเหยื่อมาใช้เป็นบัญชีม้าในการกระทำความผิด และโอกาสต่าง ๆ ที่ได้มาซึ่งบัญชีม้าตลอดจนการจัดหาซื้อ หรือจ้างเปิดบัญชีม้าเพื่อนำใช้ในการกระทำความผิด เป็นการลดความเสี่ยงในการถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจตามจับเพื่อนำไปดำเนินคดี และสร้างเส้นทางการเงินในการหลบหลีกการติดตามของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และสามารถนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนำมาอธิบายถึงการลอกเลียนแบบ หรือสังเกตพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดคนอื่น ๆ ที่ได้มีการนำเสนอในสื่อต่าง ๆ ถึงการนำบัญชีม้าเข้ามาใช้ในการกระทำความผิด เกิดเป็นการเรียนรู้ จดจำ และนำไปกระทำตามเนื่องจากรู้ขั้นตอน หรือรายละเอียดในเกี่ยวกับการจัดหาบัญชีม้า หรือการขายบัญชีม้า กลายมาเป็นแนวทางในการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดคนอื่น ๆ ต่อไป

ตามหลักการจัดหมวดหมู่ของแผนประทุษกรรม กล่าวถึง ผู้สมรู้ร่วมคิดในการก่อเหตุ (pals) สำหรับคดีอาชญากรรมทั่วไป หมายถึง เพื่อนร่วมขบวนการที่มีการแบ่งหน้าที่ของแต่ละคนในกลุ่มกระทำความผิดในละครั้ง สำหรับคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ผู้สมรู้ร่วมคิดรูปแบบที่น่าสนใจรูปแบบหนึ่งคือ เจ้าของบัญชีธนาคารม้า หรือเบอร์ม้าที่ถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดถือเป็นผู้มีความผิดตามกฎหมายไปด้วย ตามพระราชกำหนด มาตรการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566 บัญชีม้ามีหลายลักษณะทั้งเป็นบัญชีม้าในนามส่วนบุคคล หรือบัญชีม้าในนามของบริษัท

2. การสอบสวนคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

2.1 ขั้นตอนการสอบสวนคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ผู้วิจัยสามารถแบ่งขั้นตอนในการสอบสวนที่ได้จากการศึกษาออกเป็น (1) การรับแจ้งความร้องทุกข์ (2) การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการสอบสวน และ (3) การออกหมายเรียก และหมายจับผู้ต้องสงสัยในคดี

2.1.1 การรับแจ้งความร้องทุกข์

ในปัจจุบันประชาชนมีทางเลือกในการแจ้งความร้องทุกข์มากขึ้นเป็นการอำนวยความสะดวก

ประชาชนสามารถเดินทางไปยังสถานีตำรวจใกล้ที่พักอาศัยได้ หรือจะดำเนินการผ่านระบบการรับแจ้งความคดีออนไลน์ บนเว็บไซต์ได้เพื่อการรับมือกับปัญหาคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยีในทุกรูปแบบได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงได้มีเว็บไซต์แจ้งความคดีออนไลน์ขึ้นมาโดยเฉพาะที่เว็บไซต์ thaipoliceonline.com

2.1.2 การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการสอบสวน

1) การติดต่อประสานงานขอความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ในการเพื่อให้ได้ข้อมูลมาเจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานหลายหน่วยงานเพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานหาตัวผู้กระทำความผิด สำคัญที่สุดคือหน่วยงานธนาคาร และบริษัทเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต เนื่องจากถือเป็นเจ้าของข้อมูลที่สำคัญ อีกทั้งปัจจุบันระบบธนาคารมีบริการ Mobile Banking หรือธนาคารออนไลน์ที่ให้บริการผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ธนาคารสามารถตรวจสอบเจ้าของบัญชีธนาคารที่เหยื่อโอนเงินให้ได้ และบันทึกการทำรายการเดินบัญชีธนาคาร เช่นเดียวกันกับบริษัทเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ตที่สามารถตรวจสอบเจ้าของผู้เปิดใช้บริการซิมหมายเลขโทรศัพท์ที่มีการผูกกับธนาคาร (Prompt Pay) บริการชำระเงินและโอนเงินแบบ Real-time และสามารถตรวจสอบ IP Address ที่อยู่ของสัญญาณขณะที่ผู้ต้องสงสัยกำลังก่อเหตุได้

2) การดำเนินการสอบสวน เมื่อรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการสอบสวนผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดในคดี เหยื่อ และเจ้าของบัญชีธนาคารที่เหยื่อได้โอนเงินไป ว่าใช่ผู้กระทำความผิดที่ในคดีจริงหรือไม่ เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหลักการสำคัญที่จะช่วยให้ในการสอบสวนสามารถตามหาตัวผู้กระทำความผิดในคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ การสอบสวนตรวจสอบเส้นทางการเงินและเส้นทางสื่อสาร ความสำคัญของการสอบสวนเส้นทางการเงินในคดีนั้นมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์เป็นคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์ของผู้เสียหายเป็นหลัก การติดตามเส้นทางการเงินจากตัวเหยื่อไปยังบัญชีปลายทางที่เหยื่อได้โอนไป เงินจำนวนดังกล่าวไปยังบัญชีใดบ้าง และต้องสอบว่าเจ้าของบัญชีที่เหยื่อโอนไปใช่ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ หรือเป็นบัญชีม้า เจ้าหน้าที่ก็จะต้องสอบต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบผู้กระทำความผิดที่แท้จริง

2.1.3 การออกหมายเรียก และหมายจับผู้ต้องสงสัยในคดี หลังขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการสอบสวน เมื่อได้พยานหลักฐานที่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนจะดำเนินการออกหมายเรียก และหมายจับผู้ต้องสงสัยในคดี

การสอบสวนเส้นทางการเงินเป็นหลักการสอบสวนที่สำคัญอย่างมากสำหรับคดีทางไซเบอร์ กรณีการฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

2.2 ปัญหา อุปสรรคของการสอบสวนคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

2.2.1 ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการติดต่อประสานงานขอความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก พบว่า (1) ความล่าช้าในการติดต่อ

ประสานงาน (2) ข้อระเบียบของแต่ละหน่วยงานที่ไม่เอื้อความสะดวก และ (3) การปฏิเสธการให้ข้อมูล สอดคล้องกับการศึกษาของ Korachat Matsri and Thamavit Terdudomtham (2022) ที่พบว่า ปัญหา และอุปสรรคในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น คือเรื่องของการติดต่อประสานงานเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานจากหน่วยงานภายนอกที่มีความล่าช้า อย่างไรก็ตาม การประสานงานที่ล่าช้านั้นส่งผลต่อข้อมูลที่สำคัญ ที่เมื่อเวลาล่วงเลยไปอาจถูกทำลายตามระยะเวลาที่กำหนดทำให้เจ้าหน้าที่พลาดข้อมูลที่สำคัญที่จะนำไปใช้ในการสืบสวนสอบสวนในการประกอบสำนวน เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดในคดี

2.2.2 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการสอบสวนที่เกิดจากระบบการทำงานและส่วนกลางของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

1) การขาดแคลนกำลังคนในการทำงาน และงบประมาณที่มีอย่างจำกัด พบว่า การขาดแคลนกำลังคน ปริมาณของเจ้าหน้าที่ตำรวจมีน้อยกว่าปริมาณของคดีที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนหนึ่งคน ต้องรับผิดชอบคดีมากกว่าที่สภาพร่างกาย และจิตใจจะสามารถรับไหว ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่นั้นนอกจากจะทำให้ในการป้องกันและปราบปรามคดีลงน้อยลงเนื่องจากจำนวนผู้ทำงานน้อยแล้ว คุณภาพงานที่ได้ก็ลดน้อยตามจากสภาพร่างกายและจิตใจที่ต้องแบกรับความรับผิดชอบคดีปริมาณมากเกินที่จะสามารถรับผิดชอบได้ไหว ของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ การแบกรับปริมาณคดีที่มากจนเกินไป อีกทั้งรายละเอียดของคดีที่มีความซับซ้อนส่งผลให้เจ้าหน้าที่เกิดความเครียด เสี่ยงกับการเผชิญหน้ากับภาวะซึมเศร้าโดยไม่รู้ตัว และความเหนื่อยล้าสะสมนำไปสู่การตัดสินลาออกจากราชการ หรือที่แย่กว่าคือนำไปสู่การคิดสั้นในที่สุด นอกจากการขาดแคลนกำลังคนแล้ว คือ เรื่องของการขาดแคลนงบประมาณถือเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินงาน สำหรับในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานในต่างพื้นที่ ในกรณีที่ต้องสอบปากคำกับธนาคารที่เปิดบัญชีให้ผู้กระทำความผิด หรือบัญชีต้องสงสัยที่มีงบประมาณในการเดินทางจำกัด

2) ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการสอบสวนที่เกิดจากตัวของเจ้าหน้าที่ พบว่า (1) ขาดความเข้าใจในเรื่องของปัญหาคดีอาชญากรรมไซเบอร์ เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เข้าใจถึงรูปแบบคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ไม่เข้าใจว่าเกิดขึ้นที่ไหน มีลักษณะอย่างไร จะต้องทำการรวบรวมพยานอย่างไร หรือใช้อุปกรณ์เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ไม่ชำนาญ จนทำให้ในการสอบสวนไม่มีความคืบหน้า และ (2) ขาดความจริงจังในการปฏิบัติงาน จากปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจ นำไปสู่ปัญหาการปล่อยปละละเลยความใส่ใจในการคดี ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจบางรายเน้นทำคดีที่ง่าย หรือทำเอาง่ายเข้าไว้เพื่อให้มีคดีที่ทำสำเร็จในปริมาณที่มาก หรือเน้นทำยอดเอาไว้ก่อน โดยที่ไม่เน้นคุณภาพในการทำคดีแต่ละคดี ไม่มีการขยายผลการสอบสวนเพื่อหาผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาดำเนินคดี

ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการสอบสวนที่เกิดจากตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่พบ สอดคล้องกับการศึกษาของ Nutthorn Dechsakul and Jomdech Trimek (2020)

ที่พบว่า ปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น มีในเรื่องของข้อจำกัดของเจ้าหน้าที่งานสอบสวนเองที่ไม่มีความเชี่ยวชาญในการสอบสวนคดีฉ้อโกงทางอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดความล่าช้า อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Korachat Matsri and Thamavit Terdudomtham (2022) เช่นเดียวกับการศึกษาของ Yu-Teng Chang, Hung-Teng Chang, and Hsu-Jung Tien (2018) พบว่า อาชญากรรมทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นนั้นมีความซับซ้อนมากเกินกว่าระดับความสามารถที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะรับมือ และแก้ไขได้ และ Cross and Blackshaw (2014) กล่าวว่า ความสนใจของตำรวจต่อคดีฉ้อโกงออนไลน์อยู่ในระดับที่น้อย เมื่อเทียบกับอาชญากรรมทั่วไปในการทำงานสอบสวนเกี่ยวกับคดีฉ้อโกงออนไลน์นั้นมีความยุ่งยากและซับซ้อนทำให้เป็นอุปสรรค ส่งผลให้คดีการฉ้อโกงออนไลน์ยังคงมีอยู่และมีมากขึ้นเนื่องจากไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

3) ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการสอบสวนที่เกิดจากตัวของเหยื่อ พบว่า (1) ขาดทักษะความรู้ความเข้าใจในอินเทอร์เน็ต (2) ขาดการตระหนักถึงภัยบนโลกอินเทอร์เน็ต (3) การเข้าไม่ถึงสารประชาสัมพันธ์ถึงภัยบนโลกอินเทอร์เน็ตมากพอทำให้เหยื่อตกเป็นเหยื่อบ่อยครั้งและง่ายได้ และ (4) การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บพยานหลักฐานเบื้องต้นในคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ถือเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อการดำเนินคดี ข้อมูลพยานหลักฐานบางอย่างมีเพียงแค่เหยื่อเท่านั้นที่จะสามารถเก็บได้ในระหว่างที่มีการติดต่อกับผู้กระทำความผิดหรือหลังจากรู้ตัวไปแล้วว่ากำลังตกเป็นเหยื่อ สำหรับพยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์เบื้องต้น คือ แชทสนทนาระหว่างเหยื่อ และผู้กระทำความผิด เหยื่อจะต้องแคปหรือถ่ายภาพบทสนทนาทั้งหมดตั้งแต่เริ่ม จนถึงปัจจุบันที่ได้มีการสนทนา พยานหลักฐานสำคัญต่อมาคือโปรไฟล์หรือหน้าเพจของผู้กระทำความผิดที่ได้มีการติดต่อไป และหลักฐานการโอนเงินของเหยื่อไปให้ผู้กระทำความผิด โดยให้เห็นชื่อบัญชีปลายทางและธนาคารปลายทางอย่างชัดเจนเป็นต้น ซึ่งในบางกรณีเหยื่อไม่ได้มีการเก็บบันทึกหลักฐานข้างต้นเหล่านี้ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทั้งความไม่รู้หรือความกลัวหลังทราบว่าตกเป็นเหยื่อในช่วงแรกทำให้เผลอลบหลักฐานเหล่านั้นไป เพราะไม่ต้องการให้คนรอบข้างทราบว่าตนได้ตกเป็นเหยื่อในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

สอดคล้องกับการศึกษาของ Hathaichanok Pimpakul (2019) พบว่า การตกเป็นเหยื่อนั้นมาจากความไว้วางใจในร้านค้าออนไลน์ เลยไม่ตรวจสอบ การรู้ไม่เท่าทันกลโกงออนไลน์ อีกทั้งประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินคดีทางกฎหมาย เนื่องจากเห็นว่ามูลค่าความเสียหายไม่มากจึงไม่แจ้งความดำเนินคดี เช่นเดียวกับ Nutthorn Dechsakul and Jomdech Trimek (2020) กล่าวว่า เหยื่อขาดความระมัดระวังตัวและความโลภเป็นหลัก เหยื่อส่วนมากไม่ทราบถึงขั้นตอนกระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกับการศึกษาของ Emami, Smith, and Jorna (2020) กล่าวว่า ประชาชนตกเป็นเหยื่อ เนื่องจาก

ความเชื่อใจหรือความเห็นอกเห็นใจจนขาดความรอบครอบในการตรวจสอบ อีกทั้งไม่ชำนาญทางเทคโนโลยีหรือไม่ใช้อินเทอร์เน็ตบ่อยจะง่ายต่อการถูกมิจฉาชีพหลอก เนื่องจากระยะเวลาการใช้อินเทอร์เน็ตสามารถบ่งบอกได้ถึงความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีการตระหนักถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ทางอินเทอร์เน็ตสามารถช่วยให้ลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ตได้

3. แนวทางการพัฒนาการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์

3.1 การพัฒนาทักษะการสอบสวนคดีอาชญากรรมไซเบอร์ ให้เท่าทันยุคสมัยใหม่

ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของเทคโนโลยีในปัจจุบันนับว่ามีความสำคัญอย่างมาก ในการนำความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีนั้นมาปรับใช้ในการสืบสวนสอบสวนยุคสมัยใหม่ เพื่อรับมือกับปัญหาอาชญากรรมทางไซเบอร์ กรณีการฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น หากเจ้าหน้าที่สอบสวนยังไม่เข้าใจถึงเทคโนโลยียุคปัจจุบัน จะส่งผลให้ในการสอบสวนไม่คืบหน้า จนไม่สามารถตามผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีได้ เพื่อการพัฒนาทักษะความสามารถของเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนควรจะมีการฝึกอบรมความรู้ความเข้าใจในเรื่องของเทคโนโลยี ทักษะการสอบสวนคดีอาชญากรรมทางไซเบอร์ให้มากขึ้น หรือคอยศึกษาสังเกตการณ์ว่าลักษณะของเทคโนโลยีแบบใดในอนาคตที่มีโอกาสที่ผู้กระทำความผิดอาจนำมาเป็นเครื่องมือเพื่อมาใช้ในการก่อเหตุ นับว่าเป็นจุดสำคัญที่จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถรับมือกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีทุกรูปแบบในอนาคตต่อไปได้ เป็นความหวังและที่พึ่งให้กับประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อ และสามารถนำผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี ถือเป็นวิธีการพัฒนาความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการป้องกัน และปราบปราม ลดปัญหาอาชญากรรมทางเทคโนโลยีที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตที่สำคัญ สอดคล้องกับการเสนอแนะของ Sarunpat Yotsombat (2020) ได้เสนอแนะให้มีการจัดการอบรม สัมมนาเกี่ยวกับความรู้ทั้งทางด้านกฎหมายและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจในระดับสถานี และควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาประจำแต่ละสถานีมากขึ้นเพื่อการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และ Korachat Matsri and Thamavit Terdudomtham (2022) เสนอให้เกิดการพัฒนาทักษะ ความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์อาชญากรรมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่

3.2 การปรับรูปแบบการทำงานให้ปริมาณคนสอดคล้องกับปริมาณของงาน จัดให้มีบุคลากร หรือหน่วยงานที่เชี่ยวชาญพิเศษ

ปัจจุบันปริมาณคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยีมีเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองปริมาณคดีอาชญากรรมอื่น ๆ ก็ยังคงมีมาอยู่ตลอดเวลา ทว่าปริมาณของกำลังเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานกลับมีลดน้อยลง ทำให้เกิดการรับภาระงานที่มากเกินตัว ส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกาย

และจิตใจของตัวเจ้าหน้าที่ดังกล่าว นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการทำงาน การให้บริการประชาชน ส่งผลให้ประชาชนผู้รับบริการเกิดความไม่พอใจ หรือเกิดอคติในการทำงานของตัวเจ้าหน้าที่ตำรวจ แนวทางในการพัฒนาการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ที่สำคัญนอกจากการเพิ่มทักษะของตัวเจ้าหน้าที่แล้วการเพิ่มปริมาณของเจ้าหน้าที่ในการทำงาน เป็นการปรับความสมดุลระหว่างปริมาณงานให้สอดคล้องกับปริมาณคนทำงานย่อมเป็นทางเลือกที่ดี หรืออีกแนวทางหนึ่งคือการเพิ่มตำแหน่งที่เหมาะสม เป็นตำแหน่งเฉพาะเพื่อให้คนที่มีทักษะความสามารถเข้ามาทำงานที่มีลักษณะตรงกับความสามารถเป็นการช่วยเหลือการทำงานซึ่งกันและกัน เป็นการเพิ่มศักยภาพในการป้องกันและปราบปราม ลดปัญหาอาชญากรรมทางเทคโนโลยีที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต สอดคล้องกับการเสนอการพัฒนาโดย Sarunpat Yotsombat (2020) ได้เสนอแนะให้มีการเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาประจำแต่ละสถานีมากขึ้นเพื่อการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.3 การพัฒนาความร่วมมือในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่พบจากการศึกษา เป็นเรื่องของการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่สำคัญแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ คือเรื่องของความล่าช้าในการให้ข้อมูล ความไม่พร้อมในการเก็บข้อมูล หรือความไม่ครบถ้วนในข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ต้องการ ควรมีการพัฒนา หรือมีการสร้างข้อตกลงที่ชัดเจนระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ และหน่วยงานผู้ให้บริการข้อมูลอย่างชัดเจนในเรื่องของการติดต่อประสานงาน ควรมีความกระชับและมีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ในการทำงานของทั้งสองฝ่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถดำเนินการหาตัวผู้กระทำความผิดที่มาดำเนินคดีตามกฎหมาย สำหรับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีแล้ว ข้อมูลที่สำคัญในการสืบสวนสอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด คือ ข้อมูลธุรกรรมทางการเงิน เส้นทางการเดินเงินจากบัญชีของประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อ ไปยังบัญชีต้องสงสัย อย่างที่ได้กล่าวไปในประเด็นของปัญหา และอุปสรรคของบัญชีม้าที่ผ่านมา พบว่าการโยกย้ายเงินไปยังบัญชีม้าแต่ละบัญชีนั้นใช้เวลาไม่ถึงนาทีผู้กระทำความผิดก็สามารถโยกย้ายเงินเพื่อหลบหลีกสายตาของเจ้าหน้าที่ตำรวจไปได้แล้วหลายบัญชี เช่นนั้นแล้วในกรณีเดียวกันหากเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถตรวจสอบได้ทันท่วงทีโดยใช้เวลาในการได้ข้อมูลไม่นานนักก็อาจจะช่วยให้ในการติดตามผู้กระทำความผิดที่แท้จริงรวดเร็วขึ้นได้ สอดคล้องกับการเสนอการพัฒนาโดย Korachat Matsri and Thamavit Terdudomtham (2022) เสนอแนะในทางปฏิบัติ คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรระหว่างภาครัฐและเอกชน ตลอดจนความร่วมมือองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อประสานข้อมูลในการสืบสวน สอบสวน และการรวบรวมพยานหลักฐานให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

สรุป และข้อเสนอแนะ

แผนประทุษกรรมคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ผู้กระทำผิดมีแรงจูงใจในการก่อเหตุเพื่อต้องการเงิน จึงได้เริ่มการสร้างบัญชีแพลตฟอร์มออนไลน์เข้ามาก่อเหตุ โดยเลือกใช้สินค้าหรือบริการที่กำลังได้รับความสนใจมาโฆษณา สร้างโปรโมชั่นลดราคาถูกกว่าร้านอื่น ๆ ใช้การหลอกเลียนเพจร้านค้าหรือให้บริการที่มีชื่อเสียง หรือการเอารูปบุคคลที่มีชื่อเสียงมาแอบอ้างสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผู้ซื้อ เมื่อมีผู้หลงซื้อและเข้ามาทำการติดต่อซื้อสินค้าหรือบริการ หลังจากเหยื่อโอนเงินชำระค่าสินค้าหรือบริการและมีการแจ้งยอดชำระเรียบร้อย ผู้กระทำความผิดจะทำการปิดช่องทางการติดต่อและหนีหายไป ไม่สามารถติดต่อได้อีก ทุก ๆ การกระทำล้วนเกิดขึ้นบนโซเชียลมีเดียความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้งานโซเชียลมีเดียจึงมีความสำคัญ

ส่วนของการพัฒนาสำนักงานตำรวจแห่งชาติมุ่งเน้นส่งเสริมการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ถือเป็นเรื่องที่สำคัญในอนาคตต่อจากนี้ ด้วยการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมทางไซเบอร์ไม่เพียงแต่ในกรณีการฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้า หรือบริการออนไลน์ เท่านั้น แต่ทุกรูปแบบของอาชญากรรมไซเบอร์จะมีเพิ่มมากขึ้น หรืออาจมีรูปแบบใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้นจากการนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้โดยผู้กระทำความผิด และส่งเสริมค่านิยมความเอาใจใส่ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยจากการศึกษาพบว่านอกเหนือจากปัญหาของการขาดทักษะแล้ว ปัญหาที่สำคัญที่พบ คือ ความปล่อยปละละเลยไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจบางนายในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ การปล่อยปละละเลยในหน้าที่นั้นส่งผลกระทบร้ายแรงต่อการทำคดีโดยเฉพาะกับคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยีที่มีความซับซ้อน หรือมีการใช้บัญชีม้า เมื่อตัวเจ้าหน้าที่ไม่ใส่ในการทำคดีอย่างจริงจัง ไม่มีการขยายผลคดีจากผู้ต้องหาบัญชีม้าแล้วนั้นจะทำให้ในการตามหาตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงในคดีนั้นลอยนวลต่อไป และไปก่อเหตุเพิ่มขึ้น และผลกระทบอีกด้าน เมื่อประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อในคดีได้พบเห็นพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ที่มีปล่อยปละละเลยไม่ให้ความสนใจหรือได้รับการบริการที่ไม่ดีจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยรวม แม้ว่าปัญหานั้นอาจเกิดจากคนจำนวนไม่มากก็ตาม ส่งผลกระทบต่อความเชื่อใจจากประชาชนในวงกว้าง อีกทั้งยังกลายเป็นการลดทอนกำลังใจต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ที่มีการปฏิบัติงานที่ดีมาโดยตลอด

ในส่วนขั้นตอนการสอบสวนพนักงานสอบสวนสำหรับคดีฉ้อโกงการหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์ พยานหลักฐานสำคัญคือ หลักฐานการโอนเงินไปยังบัญชีปลายทางที่เหยื่อโอนไป ดังนั้นในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อขอข้อมูลจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ทว่าในการติดต่อประสานงาน พบว่า ปัญหาสำคัญคือความช้าในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ดังนั้นแล้วข้อเสนอแนะการพัฒนาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกระหว่าง ธนาคาร ผู้ให้บริการเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ต ร่วมกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้เวลาในการติดต่อมีความกระชับ

รวดเร็วมากยิ่งขึ้น ความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อที่จะสามารถรับมือปัญหานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานภายนอกผู้ให้บริการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ธนาคาร หรือผู้ให้บริการสัญญาณโทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต หรือหน่วยงานอื่น ๆ ในการประสานงานร่วมกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ กระบวนการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อให้ได้ทราบถึงมุมในการทำงานของหน่วยงานภายนอก ปัญหา หรืออุปสรรคที่หน่วยงานเหล่านี้เจอที่ได้มีผลต่อการติดต่อประสานงานการให้ข้อมูลที่มีความล่าช้ากับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับแผนประทุษกรรมอาชญากรรมทางไซเบอร์รูปแบบอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น โรแมนซ์สแกม (romance scams) เพื่อนำข้อมูลไปวางแผนรับมือและป้องกันรูปแบบอาชญากรรมทางไซเบอร์รูปแบบอื่น ๆ ในอนาคต และเพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงรูปแบบแผนประทุษกรรม การตระหนักถึงความปลอดภัยเมื่อพบลักษณะที่เข้าข่ายเป็นการหลอกลวง เพื่อป้องกันการตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพมากขึ้น

บรรณานุกรม

Cross, C., & Blackshaw, D. (2014). Improving the police response to online fraud. *A Journal of Policy and Practice,* 9(2), 119–128.

Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., & Ressler, R. K. (1997). *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes.* Jossey-Bass.

Emami, C., Smith, R. G., & Jorna, P. (2020). Predicting online fraud victimisation in Australia. *Trends & Issues in Crime & Criminal Justice*, 1–20. https://doi.org/10.52922/ti04015

Fosdick, R. B. (1916). Modus Operandi System in the Detection of Criminals. *Journal of Criminal Law and Criminology,* 6(4), 560 -570.

Hathaichanok Pimpakul. (2019). The causes of online fraud victimization. *Graduate School Conference.* Suan Sunandha Rajabhat University.

Kairuddin Karim, Herman B. SH. Mh, Muh. Akbar Fhad Syahril. (2021). Criminological Analysis of Online Buying Fraud. *DME Journal of Law,* 2(1), 10-16.

Korachat Matsri, & Thamavit Terdudomtham. (2022). Guidelines for addressing problems and obstacles of Technology Crime Suppression Division Officers: A case study of online fraud offences. *Ramkhamhaeng Journal of Public Administration*, 5(3), 76-100.

Ministry of Commerce. (2021). *Commerce reveals COVID-19 push, Online urchases increased by 0.45*. https://www.price.moc.go.th/price/fileuploader/file_admin_sum/news_survey-042564.pdf

Nutthorn Dechsakul, & Jomdech Trimek. (2020). Online Shopping Frauds in Thailand. *RSU National Graduate Research Conference 2020.* (pp. 1141-1151). Rangsit University. https://rsucon.rsu.ac.th/files/proceedings/nation2020/NA20090.pdf

Sarit Suebpongsiri. (2017). Offender's Modus Operandi versus Signature crime: The similar but different. *Journal of Criminology and Forensic Science,* 3(2), 37-52.

Sarunpat Yotsombat. (2020). *Guidelines on capacity building and development of the police officers at the police station level for efficiency enhancemen in the preventionand suppression of information technology-related crimes* [Thesis]. Sripatum University.

Seksan Khruakham. (2019). Crime, *Criminology and Criminal Justice* (2nd Ed.). Phetkasem Printing Group.

Yu-Teng Chang, Hung-Teng Chang, and Hsu-Jung Tien. (2018). Pattern and Prevention of Facebook Shopping Fraud. *International Journal of Latest Transactions in Engineering And Science (IJLTES),* 4(4), 43-52.

มาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา

The legal measures and establishment of a national DNA database for forensic evidence in criminal cases

*วิยะดา ธงภักดิ์**
Wiyada Thongpagde
*สุพัตรา แผนวิชิต***
Supatra Phanwichit
*วรรณวิภา เมืองถ้ำ****
Wanwipa Muangtham

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยทางนิติศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษากฎหมายการจัดเก็บดีเอ็นเอ อำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ และการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศไทย (2) วิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายการจัดเก็บดีเอ็นเอ อำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ และการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีน เปรียบเทียบกับประเทศไทย และ (3) เสนอมาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา

---

* *นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*
Master's Degree Student, Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University
** *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*
Asst Prof., Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University
*** *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*
Asst Prof., Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University
Received: *13 June 2024* ***Revised:*** *2 October 2024* ***Accepted:*** *8 October 2024*

ผลการวิจัย (1) การศึกษากฎหมายการจัดเก็บดีเอ็นเอ อำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ และการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ พบว่า ประเทศอังกฤษบัญญัติกฎหมายเพื่อให้อำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอและกำหนดหลักเกณฑ์จำแนกตามฐานความผิดและวิธีการจัดเก็บตามหลักสิทธิมนุษยชน สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาให้อำนาจแต่ละมลรัฐตรากฎหมายขึ้นเอง โดยมีกฎหมายหลักบัญญัติรองรับการสืบค้นข้อมูลอย่างเป็นระบบ ในสาธารณรัฐประชาชนจีนจัดเก็บดีเอ็นเอโดยปราศจากกฎหมายแต่อาศัยอำนาจสั่งการจากรัฐส่วนประเทศไทยจัดเก็บดีเอ็นเอตามหลักความยินยอมเท่านั้น (2) การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายการจัดเก็บดีเอ็นเอ อำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอพบว่า ประเทศอังกฤษได้มีการปรับเปลี่ยนกฎหมายให้บังคับจัดเก็บดีเอ็นเอได้เพื่อประโยชน์ของรัฐในการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ประเทศสหรัฐอเมริกามีกฎหมายและหน่วยงานเพื่อการเชื่อมโยงข้อมูล 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับมลรัฐ และระดับชาติ ส่วนสาธารณรัฐประชาชนจีนสามารถบังคับจัดเก็บดีเอ็นเอจากประชาชนตามนโยบายรัฐ โดยคำนึงถึงเป้าหมายในการจัดเก็บเป็นสำคัญ ขณะที่ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นกฎหมายสูงสุดที่สนับสนุนให้นำนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม แต่ยังไม่สามารถนำมาใช้อย่างเท่าเทียมกันทุกคดี และ (3) ข้อเสนอมาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญามี 3 ประการ คือ (1) ด้านการให้อำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอนั้นควรบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเทียบเท่ากับประโยชน์ของรัฐในการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศและการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) ด้านหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอนั้นควรขยายหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอจากเนื้อตัวร่างกายให้มีความยืดหยุ่น หากมองว่าการจัดเก็บดีเอ็นเอจากเนื้อตัวร่างกายของบุคคลเพียงเล็กน้อยกระทบกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลมากกว่าประโยชน์ของรัฐ การกำหนดหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอย่อมมีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา และ (3) ด้านการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาตินั้นควรบัญญัติกฎหมายเพื่อรองรับการสืบค้นและเชื่อมโยงข้อมูลอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย การจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ การพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ คดีอาญา

Abstract

This study is a legal research that aims to (1) study the laws for DNA storage, DNA storage authority, DNA storage guidelines, and the DNA databases establishment in England, the United States, the People's Republic of China, and Thailand; (2) analyze and compare DNA storage laws, DNA storage authority, DNA storage guidelines and the preparation of DNA databases for England,

the United States, and the People's Republic of China in comparison with Thailand; and (3) propose legal measures and establishment of the national DNA database for forensic evidence in criminal cases.

The research results revealed that (1) the legislation in England has been enacted to authorize the storage of DNA. The classification and criteria are according to the offenses while storage methods depend on the principles of human rights, in terms of DNA storage laws, authority, guidelines, and the DNA database establishment. For the United States, each state has the authority to enact its laws. There are primary laws that systematically support the database searching. In the People's Republic of China, DNA is not legitimately stored by law, but through the state's authority. In Thailand, DNA is only stored based on consent. (2) In terms of analysis and comparison of DNA storage laws, authority, guidelines, and the establishment of DNA databases, the laws for DNA collection and storage in England have been changed into compulsory schemes for the state's benefit in maintaining the country's security. The United States has three levels of data linkage by laws and agencies: local level, state level, and national level. The People's Republic of China can compulsorily collect DNA from citizens according to the state policy, taking into account the goals of collection. Alternatively, Thailand has the constitution of the Kingdom of Thailand as the highest law that supports the use of forensic science in the justice process, it can only apply equally in some cases. (3) Three proposals for legal measures and the establishment of a national DNA database for forensic evidence in criminal cases were introduced: (1) DNA storage authorization: laws should be enacted to protect individual rights and freedoms, equivalent to the state's interest in maintaining the country's security and effective law enforcement. (2) DNA storage criterion: criteria for storing DNA from individuals should be more flexible. If the small amount collection of DNA sample from a person's body is considered to be against the rights and freedoms of the person rather than the benefit of the state, the configuration of criteria for storing DNA will be with limitation to hinder the establishment of DNA database for forensic evidence in criminal cases. (3) National DNA database establishment: laws that support the systematic data searching and data linking should be implemented.

Keywords: legal measures, national DNA database, forensic evidence, criminal cases

1. บทนำ

สารพันธุกรรมหรือดีเอ็นเอ (Deoxyribonucleic acid หรือ DNA) คือ โครงสร้างพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตที่สามารถถ่ายถอดไปยังรุ่นลูกหลานได้ โดยมีตัวแปรจำนวนหนึ่งของดีเอ็นเอทำให้แต่ละคนมีความแตกต่างกัน ดีเอ็นเอจึงสามารถนำมาพิสูจน์เอกลักษณ์ของบุคคลได้ ดังนั้น ในทางนิติวิทยาศาสตร์จึงนำดีเอ็นเอมาใช้เป็นหลักฐานพิสูจน์ผู้กระทำผิดที่ทิ้งส่วนต่าง ๆ ของร่างกายของตนไว้ที่เกิดเหตุ เช่น เส้นผม กระดูก ฟัน น้ำลาย และเลือด เป็นต้น (Ploypailin Buntawatsak, 2015) ซึ่งตัวอย่างเลือดที่เก็บได้เพียงเล็กน้อยจากบุคคลหนึ่งก็สามารถบอกความสูงของบุคคลนั้นได้ โดยมีโอกาสคลาดเคลื่อนเพียง 5 เซนติเมตรเท่านั้นและยังสามารถบอกรูปร่างหน้าตาจนกระทั่งถึงสีลูกนัยน์ตา หรือแม้แต่สีผิวของบุคคลนั้นโดยมีความแม่นยำถึงร้อยละ 80

นอกจากนี้ ยังสามารถบอกโรคทางพันธุกรรมของบุคคลนั้นได้อีกด้วย (Sabatini, 2022) นานาอารยประเทศจึงนำดีเอ็นเอมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

ในประเทศอังกฤษมีการนำข้อมูลดีเอ็นเอมาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรมรุนแรงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1984 โดยอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ตำรวจร้องขอให้แพทย์นิติเวชจัดเก็บตัวอย่างเลือดสำหรับใช้ทดสอบดีเอ็นเอ โดยอาศัยความยินยอมจากผู้ถูกจัดเก็บตัวอย่าง ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับการนำดีเอ็นเอมาปรับใช้ในฐานะพยานหลักฐานในคดีเมื่อปี ค.ศ. 1988 ในคดี Frye v. United State และ Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc. โดยได้เริ่มใช้ในศาลระดับสหพันธรัฐ (Federal courts) และนำมาใช้ในศาลระดับรัฐ (State courts) ในที่สุด และต่อมาในแต่ละรัฐก็ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการนำดีเอ็นเอมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี (Wr Webster Jr., 2000)

ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกอย่างสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น เริ่มนำรูปแบบดีเอ็นเอมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยมี Genetics Laboratory of the Institute of Forensic Sciences เป็นหน่วยปฏิบัติการ วิเคราะห์ดีเอ็นเอแห่งแรกในประเทศจีน (Wipu Wimonset, 2020)

สำหรับในประเทศไทยมีการนำดีเอ็นเอมาใช้พิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญาที่ปรากฏเป็นข่าวโด่งดังในคดีฆาตกรรมเจนจิราที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2541 โดยนำมาใช้ในการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลจากชิ้นเนื้อที่พบในบ่อเกรอะและกะโหลกศีรษะที่พบในแม่น้ำบางปะกงเพื่อพิสูจน์ได้ว่าผู้ตายเป็นใครจนสามารถเชื่อมโยงพยานหลักฐานไปยังฆาตกรได้ (Wariya Thongpagde, 2022)

ทั้งนี้ มีกฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการจัดเก็บดีเอ็นเอตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131/1 ที่บัญญัติว่า *“...ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หากการตรวจพิสูจน์ตามวรรคหนึ่งจำเป็นต้องตรวจเก็บตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ ผิวหนัง เส้นผมหรือขน น้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ สารคัดหลั่ง ดีเอ็นเอ หรือส่วนประกอบของร่างกายจากผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้พนักงาน*

สอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจให้แพทย์นิติเวชหรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการตรวจดังกล่าวได้ แต่ต้องกระทำเพียงเท่าที่จำเป็นและสมควรโดยใช้วิธีการที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดน้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ทั้งจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายหรืออนามัยของบุคคลนั้น และผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องให้ความยินยอม หากผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายไม่ยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายกระทำการป้องปัดขัดขวางมิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้สันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามผลการตรวจพิสูจน์ที่หากได้ตรวจพิสูจน์แล้วจะเป็นผลเสียต่อผู้เสียหายหรือผู้เสียหายนั้นแล้วแต่กรณี”

อย่างไรก็ตาม แม้การพิสูจน์หลักฐานในคดีอาญาของไทยมีกฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนสามารถตรวจเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายผู้ต้องหาได้โดยอาศัยความยินยอม ซึ่งอยู่ภายใต้หลักสิทธิมนุษยชน ทำให้ที่ผ่านมาการตรวจดีเอ็นเอถูกนำมาใช้ในการพิสูจน์หลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติมักเกิดปัญหาในการไม่สามารถนำตัวผู้ต้องสงสัยมาตรวจเก็บดีเอ็นเอได้ เนื่องจากที่มีพฤติการณ์หลบหนี เช่น คดีสองนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษถูกฆาตกรรมที่เกาะเต่า อุปสรรคในการสืบสวนสอบสวนคดี คือ การต้องนำตัวผู้ต้องสงสัยมาตรวจสอบดีเอ็นเอให้ตรงตามหลักนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งบางส่วนได้เดินทางออกจากเกาะเต่าไปแล้ว แม้ตำรวจไม่ตัดประเด็นคนในพื้นที่อาจมีส่วนรู้เห็นกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Thai PBS, 2022)

นอกจากนี้ ในการนำดีเอ็นเอมาใช้พิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญา พบว่าพนักงานสอบสวนจำเป็นต้องพิจารณานำการตรวจดีเอ็นเอมาใช้กันเฉพาะบางคดีเท่านั้น เนื่องจากการตรวจดีเอ็นเอมีค่าใช้จ่ายสูง มีขั้นตอนยุ่งยาก และต้องรอผลการตรวจจากห้องปฏิบัติการเป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการตรวจเก็บดีเอ็นเอซึ่งต้องอาศัยความยินยอมของผู้ต้องสงสัยว่ากระทำผิด ประกอบกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติยังขาดข้อมูลประวัติอาชญากรในลักษณะฐานข้อมูลดีเอ็นเออย่างจริงจังเมื่อเทียบกับการเก็บฐานข้อมูลลายพิมพ์นิ้วมือ (Criminal Records Division, 2022) ทำให้พนักงานสอบสวนนำพยานหลักฐานจากลายพิมพ์นิ้วมือมาใช้มากกว่า เพราะสามารถเข้าถึงข้อมูลประวัติอาชญากรจากลายพิมพ์นิ้วมือได้สะดวกและรวดเร็ว อีกทั้งมีระบบที่รองรับการเชื่อมโยงและบูรณาการด้านข้อมูลลายพิมพ์นิ้วมือกับหน่วยงานอื่นได้อีกด้วย เช่น สำนักทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย ฯลฯ

ในการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา การตรวจเทียบดีเอ็นเอที่พบในที่เกิดเหตุกับตัวผู้ต้องหามีรายละเอียดและความแม่นยำสูงกว่าเมื่อเทียบกับการตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ เนื่องจากลายพิมพ์นิ้วมือที่พบในที่เกิดเหตุส่วนใหญ่มักเป็นลายพิมพ์นิ้วมือแฝงที่ยากต่อการจัดเก็บให้มีรายละเอียดที่ครบถ้วน ทั้งต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์เทียบลายพิมพ์นิ้วมือกับตัวผู้ต้องหาเพื่อหาข้อสรุป ในขณะที่การจัดเก็บดีเอ็นเอในที่เกิดเหตุทำได้ง่ายกว่า เช่น เส้นผม

เส้นขน สารคัดหลั่ง เลือด ฯลฯ ทำให้มีโอกาสผิดพลาดน้อยมากหรือไม่มีโอกาสผิดพลาดเลย แต่ปัจจุบันการตรวจพิสูจน์เทียบดีเอ็นเอในประเทศไทยมีลักษณะการจัดเก็บแบบเฉพาะแต่ละคดี (case by case) ไม่มีการจัดเก็บเป็นฐานข้อมูล สำหรับสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจนั้นดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอภายใต้หลักความยินยอมทั้งหมด แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเป็นความยินยอมให้จัดเก็บเท่านั้น ไม่ปรากฏโดยชัดแจ้งว่าอนุญาตให้จัดเก็บเข้าสู่ฐานข้อมูลของเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด ทั้งเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องก็ไม่มีหน้าที่แจ้งให้บุคคลนั้นทราบว่าข้อมูลดีเอ็นเอของตนจะต้องถูกจัดเก็บในฐานข้อมูล (Salisa Promakrit, 2022) จึงเห็นได้ว่าในประเทศไทยยังขาดการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเออย่างจริงจังและเป็นระบบในลักษณะประวัติอาชญากรหรือฐานข้อมูล ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลดีเอ็นเอมาใช้ในการพิสูจน์หลักฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต่างจากนานาอารยประเทศที่มีมาตรการทางกฎหมายหรือหลักเกณฑ์รองรับการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ

ประเทศอังกฤษมีกฎหมายรองรับการนำข้อมูลดีเอ็นเอมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมอาญาถึง 7 ฉบับ อาทิ กฎหมาย Criminal Justice and Public Order Act 1994 (CJPOA) กำหนดให้มีการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ (National DNA Database: NDNAD) จัดตั้งเมื่อ ค.ศ. 1995 และกำหนดหลักเกณฑ์ในการรวบรวมตัวอย่างเนื้อเยื่อ (Wipu Wimonset, 2020)

ส่วนในประเทศประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการนำดีเอ็นเอมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีจำนวน 3 ฉบับ โดยได้มีการพัฒนาฐานข้อมูลดีเอ็นเอของตนเองโดยใน 49 รัฐ มีการจัดเก็บรูปแบบดีเอ็นเอในคดีอุกฉกรรจ์ทุกประเภท สำหรับสาธารณรัฐประชาชนจีนมีการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอโดยกระทรวงความมั่นคงสาธารณะของจีน (Ministry of Public Security) ชื่อว่า “Forensic Science DNA Database System” หรือเป็นที่รู้จักในนาม “National Public Security Agencies DNA Database Application System” ในปี ค.ศ. 2004 โดยไม่มีการออกกฎหมายรองรับการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ แต่มีการจัดเก็บในรูปแบบดัชนีข้อมูล อาทิ ดัชนีข้อมูลจากที่เกิดเหตุ (Crime Scene Index) ดัชนีข้อมูลผู้กระทำความผิด (Convicted Offender Index) เป็นต้น ในช่วงต้นปี ค.ศ. 2017 รัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีการปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมาย Public Security Administrative Punishments Law โดยกำหนดให้เพิ่มอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการเก็บวัตถุทางชีวภาพรวมไปถึงตัวอย่างเลือดของเหยื่อและผู้กระทำความผิดในคดีเล็กน้อย และได้วางมาตรฐานเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลให้เทียบเท่ากับ International Covenant on Civil and Political Rights อีกด้วย (Wipu Wimonset, 2020)

จากเหตุผลข้างต้น จึงเห็นได้ว่าการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอในระดับนานาอารยประเทศมีมานานแล้วนับตั้งแต่ฐานข้อมูลในระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ ยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถเปรียบเทียบโปรไฟล์ดีเอ็นเอระหว่างห้องปฏิบัติการในแต่ละระดับแบบบูรณาการโดยมีกฎหมายและหลักเกณฑ์รองรับการจัดเก็บอีกด้วย ย่อมแสดงให้เห็นว่าในต่างประเทศได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกาหรือสาธารณรัฐประชาชนจีนต่างเห็นความสำคัญ

ในการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเออย่างจริงจัง หรือแม้แต่ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปก็ยังเห็นว่าฐานข้อมูลดีเอ็นเอเป็นเครื่องมือในการช่วยคลี่คลายคดีอาญาเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ อีกทั้งยังช่วยปกป้องผู้บริสุทธิ์ในคดีด้วย (Ratchanee Taeng-on, 2019) ขณะที่ในประเทศไทยยังมิได้จำแนกอำนาจจัดเก็บตามลักษณะความยากง่ายหรือวิธีการจัดเก็บตามหลักทางวิทยาศาสตร์ ทั้งยังขาดหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอตามหลักสิทธิมนุษยชน รวมถึงยังขาดความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานเพื่อการสืบค้นดีเอ็นเอจากฐานข้อมูล อันสะท้อนถึงปัญหาการขาดกฎหมายและฐานข้อมูลในการจัดเก็บดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญาของประเทศไทยซึ่งมีประเด็นพิจารณา 3 ประการดังนี้

ประการที่หนึ่ง คือ ปัญหาการให้อำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอตามเงื่อนไขด้านบุคคลและวิธีการที่จัดเก็บ

แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131/1 บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคลโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้แต่ไม่สามารถบังคับจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้กระทำความผิดได้ จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอม ซึ่งปัญหานี้ประเทศอังกฤษได้ใช้วิธีจำแนกการจัดเก็บดีเอ็นเอไว้ 2 ลักษณะ คือ แบบรุกล้ำและไม่รุกล้ำเข้าไปในร่างกาย ซึ่งการจัดเก็บแบบไม่รุกล้ำเข้าไปในร่างกายไม่จำเป็นต้องให้แพทย์นิติเวชหรือผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นที่สามารถจัดเก็บได้ อาทิ การตรวจเก็บเนื้อเยื่อจากช่องปาก (Buccal swap) ถือเป็นการจัดเก็บจากส่วนประกอบของร่างกายประเภท Non-intimate sample ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับความยอมรับและไม่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือเป็นอันตราย และในกรณีที่ไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุสมควร เจ้าพนักงานก็ใช้กำลังบังคับตามสมควรและเท่าที่จำเป็นได้และกฎหมายก็ให้อำนาจกักตัวผู้นั้นไว้ได้จนกว่าการจัดเก็บจะเสร็จสิ้น (Salisa Promakrit, 2022) การขาดกฎหมายให้อำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอตามเงื่อนไขหรือวิธีการจัดเก็บดีเอ็นเอทางวิทยาศาสตร์หรือการมิได้จำแนกอำนาจของบุคคลผู้ที่จัดเก็บตามเงื่อนไขด้านบุคคลที่ถูกจัดเก็บหรือวิธีการจัดเก็บดีเอ็นเอที่ได้รับการยอมรับ จึงเป็นอุปสรรคต่อการนำนิติวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อการพิสูจน์หลักฐานในคดีอาญาสำหรับประเทศไทย

ประการที่สอง คือ ปัญหาข้อจำกัดด้านหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอตามหลักสิทธิมนุษยชน

เนื่องจากหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูลเพื่อการพิสูจน์หลักฐานในคดีอาญามีประเด็นพิจารณาหลายประการ อาทิ ฐานความผิดที่จัดเก็บ บุคคลที่ถูกจัดเก็บตลอดจนเงื่อนไขในการจัดเก็บ โดยมีปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากการจัดเก็บดีเอ็นเอจากเนื้อตัวร่างกายย่อมกระทบถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในประเทศอังกฤษได้นำหลักความยินยอมมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดเก็บดีเอ็นเอ เช่น ในกรณีการจัดเก็บจากบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้กระทำความผิดแต่มีความเกี่ยวข้องกับคดีก็มีการกำหนดเงื่อนไขว่าบุคคลนั้นต้องให้ความยินยอมอย่างชัดแจ้ง (Appropriate consent) และเป็นลายลักษณ์อักษร (In writing) เท่านั้น แต่หากเป็นการเก็บ

ดีเอ็นเอบางกรณี เช่น จากผู้กระทำความผิดตามกฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกาก็บัญญัติรองรับให้สามารถจัดเก็บได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอม ขณะที่ประเทศไทยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 มิได้บัญญัติจำแนกประเภทของบุคคลที่ถูกจัดเก็บไว้เป็นการเฉพาะ เพียงแต่บัญญัติแบบกว้าง ๆ ว่า *"....หากผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายไม่ยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายกระทำการป้องปัดขัดขวางมิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้สันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามผลการตรวจพิสูจน์ที่หากได้ตรวจพิสูจน์แล้วจะเป็นผลเสียต่อผู้เสียหายหรือผู้เสียหายนั้นแล้วแต่กรณี"* นอกจากนี้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนยังต้องพิจารณาในเรื่องระยะเวลาการจัดเก็บ และสิทธิในการขอทำลายอีกด้วย แม้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (personal data protection act b.e. 2562: PDPA Thailand) ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยการให้สิทธิ์กับเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลอันเป็นการสร้างมาตรฐานการรักษาข้อมูลส่วนบุคคลให้ปลอดภัย และนำไปใช้ให้ถูกวัตถุประสงค์ตามคำยินยอมที่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลอนุญาตเท่านั้น แต่ในกรณีที่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลดีเอ็นเอส่วนบุคคลเกี่ยวกับประวัติอาชญากรรม ประเทศไทยก็ยังไม่มีหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทำการควบคุม และยังไม่ได้จัดให้มีมาตรการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้ประเทศไทยขาดทั้งหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่และหลักเกณฑ์ในการรวบรวมข้อมูลดีเอ็นเข้าสู่ฐานข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญาได้ซึ่งต่างจากนานาอารยประเทศ

ประการที่สาม คือ ปัญหาการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา

ประเทศอังกฤษมีกฎหมายให้จัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอโดยให้บันทึกตัวอย่างดีเอ็นเอจากผู้กระทำความผิดละเมิดโดยให้มีการจัดเก็บอย่างไม่มีกำหนด และให้บันทึกดีเอ็นเอของผู้บริสุทธิ์โดยสามารถลบข้อมูลได้ก็ต่อเมื่อได้ข้อสรุปจากการสอบสวน ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายกำหนดรายละเอียดขั้นตอนทั้งการจัดเก็บดีเอ็นและการลบล้าง โดยดีเอ็นเอและข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้จะถูกนำออกจากระบบเมื่อปรากฏว่าบุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิด ในส่วนของการเข้าถึงข้อมูลจะมีการกำกับดูแลโดยรัฐบาลกลาง (Federal Law) โดยในแต่ละรัฐที่เข้าร่วมจะต้องลงนาม MOU กับห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ของสำนักงานสืบสวนกลางแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (FBI) เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกันและต้องถือปฏิบัติตาม Federal DNA Identification Act เป็นหลัก (Wipu Wimonset, 2020) ในสาธารณรัฐประชาชนจีนแม้ไม่มีกฎหมายให้จัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ แต่สามารถเก็บดีเอ็นเอของประชากรสู่ฐานข้อมูลเพื่อใช้สืบหาอาชญากรอย่างเป็นระบบ ปัจจุบันสาธารณรัฐประชาชนจีนมีข้อมูลดีเอ็นเอมากกว่า 54 ล้านราย และมีเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลเพิ่มมากขึ้น ส่วนในประเทศไทยยังขาดกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่จัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูล เพื่อสืบค้นและสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ฐานข้อมูลดีเอ็นเอมีหลายหน่วยงาน ยังขาดหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่กำกับดูแลและเป็นศูนย์กลางข้อมูล

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล: ศึกษากรณีการจัดเก็บพยานหลักฐานดีเอ็นเอ พบว่า กฎหมายไทยในปัจจุบันไม่ได้ให้อำนาจรัฐในการจัดเก็บพยานหลักฐานดีเอ็นเอจากผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริง ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐไม่มีอำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายผู้กระทำในคดีไม่ร้ายแรงและการจัดเก็บดีเอ็นเอจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดในทุกกรณี แม้จะเป็นการจัดเก็บโดยไม่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับบาดเจ็บ เช่น การใช้สำลีก้านเช็ดเนื้อเยื่อจากข้างแก้มก็ตาม จึงสมควรแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

จากงานวิจัยเรื่องการจัดเก็บดีเอ็นเอเพื่อนำเข้าสู่ฐานข้อมูล: ศึกษาประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน (Silisa Brahmakrit, 2020) พบว่า ในปัจจุบันกฎหมายไทยเกี่ยวกับการจัดเก็บดีเอ็นเอ (DNA) โดยเจ้าพนักงานบัญญัติไว้เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนเท่านั้น ยังไม่มีกฎหมายให้อำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอเพื่อนำเข้าสู่ฐานข้อมูล ทั้งยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับฐานข้อมูลดีเอ็นเอเป็นการเฉพาะ ความยินยอมจึงเป็นวิธีการเดียวที่ทำให้เจ้าพนักงานได้มาซึ่งตัวอย่างดีเอ็นเอจากบุคคลไม่ว่าบุคคลนั้นจะเกี่ยวข้องกับคดีหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น จึงเสนอแนะให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการจัดเก็บดีเอ็นเอเพื่อนำเข้าสู่ฐานข้อมูล การจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอระดับประเทศจำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับการดำเนินงาน เนื่องจาก ดีเอ็นเอมีบทบาทสำคัญในการกำหนดลักษณะทางดีเอ็นเอของบุคคล นอกจากนี้งานวิจัยเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติและสิทธิความเป็นส่วนตัว:แนวทางในการตรากฎหมายเพื่อบังคับใช้ในประเทศไทย ยังพบว่ากฎหมายไทยยังไม่มีการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลในการจัดเก็บดีเอ็นเอ และไม่มีกฎหมายคุ้มครองการจัดเก็บข้อมูลดีเอ็นเอระดับชาติ ปัญหาด้านการบัญญัติและการบังคับใช้กฎหมายยังไม่ชัดเจน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีกฎหมายรับรองการจัดเก็บดีเอ็นเอในระบบฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ โดยงานวิจัยเรื่องฐานข้อมูลดีเอ็นเอและความจำเป็นในการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอในประเทศไทย (Wipu Wimonset, 2020) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การจัดเก็บข้อมูลสำคัญต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นข้อมูลเฉพาะของบุคคล จำเป็นต้องมีกฎหมายให้ฐานอำนาจสำหรับยึดเป็นข้อบังคับในการปฏิบัติ เพราะหากไม่มีกฎหมายรองรับจะถือเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงศึกษามาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีนในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับประเทศไทย เพื่อเสนอมาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาสำหรับประเทศไทยต่อไป

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษากฎหมายการจัดเก็บดีเอ็นเอ อำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ และการจัดทำฐานข้อมูล

ดีเอ็นเอในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศไทย

1.1.2 เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบกฎหมายการจัดเก็บดีเอ็นเอ อำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ และการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีนเปรียบเทียบกับประเทศไทย

1.1.3 เพื่อเสนอมาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา

1.2 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1.2.1 สารดีเอ็นเอหรือดีเอ็นเอ (Deoxyribonucleic acid หรือ DNA) เป็นกรดนิวคลีอิกที่มีคำสั่งดีเอ็นเอซึ่งถูกใช้ในพัฒนาการและการทำหน้าที่ของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดเท่าที่ทราบ (ยกเว้นอาร์เอ็นเอไวรัส) ส่วนของดีเอ็นเอซึ่งบรรจุข้อมูลดีเอ็นเอนี้เรียกว่า ยีน ทำนองเดียวกัน ลำดับดีเอ็นเออื่น ๆ มีความมุ่งหมายด้านโครงสร้างหรือเกี่ยวข้องกับการควบคุมการใช้ข้อมูลดีเอ็นเอนี้

1.2.2 มาตรการทางกฎหมาย (The Legal measures) หมายถึง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอและการกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดเก็บดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา

1.2.3 ฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ (National DNA database) หมายถึง การจัดทำและเข้าถึงข้อมูลดีเอ็นเอของบุคคลโดยเจ้าหน้าที่มีอำนาจตามกฎหมายผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์จากระบบคอมพิวเตอร์ ในกรณีที่ฐานข้อมูลมีความซับซ้อนมากขึ้นมักจะได้รับการพัฒนาโดยใช้เทคนิคการออกแบบและการสร้างแบบจำลองที่เป็นทางการในระดับประเทศ

1.2.4 การพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญา (Forensic Science in Criminal Cases) หมายถึง การนำข้อมูลดีเอ็นเอของผู้ต้องหาที่สงสัยว่ากระทำความผิดอาญามาตรวจเปรียบเทียบกับข้อมูลดีเอ็นเอที่เก็บได้ในสภานที่เกิดเหตุด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดของผู้ต้องหาจากการกระทำความผิดนั้น

1.3 ระเบียบวิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยทางนิติศาสตร์ (Legal Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายอำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ และการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของประเทศไทย กับประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยค้นคว้าจากบทความวิชาการ วารสาร เอกสารวิชาการ งานวิจัย และคดีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญา

การสืบสวนสอบสวนและการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เป็นขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นก่อนพิจารณา กล่าวคือ เมื่อมีการฆาตกรรมเกิดขึ้น และมีการนำคดีเข้าสู่

กระบวนการยุติธรรมโดยการร้องทุกข์ กล่าวโทษ หรือโดยตำรวจทราบเอง ทั้งนี้ วิธีที่ใช้ในการดำเนินการสืบสวนสอบสวนได้มีการพัฒนาก้าวหน้ามาเป็นลำดับตามความเจริญของสังคม จากระบบการสอบสวนแบบทรมานผู้ต้องหาให้รับสารภาพมาเป็นการสอบสวนโดยวิธีการสมัยใหม่ คือ การใช้พยานหลักฐาน เช่น พยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานเอกสาร ประกอบข้อเท็จจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีฆาตกรรมที่มักเกิดในที่รโหฐานลับตาคนทำให้ขาดประจักษ์พยาน จึงจำเป็นต้องอาศัยนิติวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์หลักฐานเชื่อมโยงยืนยันผู้กระทำความผิด

2.2 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการจัดเก็บดีเอ็นเอ

จอห์น ล็อค (John Locke, ค.ศ. 1632-1704) นักคิดชาวอังกฤษ กล่าวถึงการใช้อำนาจของรัฐว่า “มนุษย์ย่อมมีสิทธิต่อชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยรัฐจะเข้ามารบกวนโดยอำเภอใจไม่ได้” กล่าวคือ ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการล่วงล้ำสิทธิในทางกายภาพที่เกิดแก่ร่างกายซึ่งเป็นสิทธิในเชิงรับและสิทธิเรียกร้องในเชิงรุกที่จะเรียกร้องต่อรัฐไม่ให้กระทำการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และประชาชนมีสิทธิในความเป็นส่วนตัวที่จะตัดสินใจไปจนถึงควบคุมร่างกายของตนเองโดยรัฐไม่อาจกระทำการแทรกแซงใด ๆ ได้ สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายมีความหมายครอบคลุมถึง

2.2.1 ชีวิตร่างกายที่เป็นส่วนของสรีระทั้งหมดของมนุษย์ ตลอดทั้งเส้นผม เล็บ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การเข้าจับกุมบุคคลผู้กระทำความผิดแม้เป็นการปราบปรามอาชญากรรมแต่ก็เป็นการกระทำให้หยุดการเคลื่อนไหวในร่างกายซึ่งเป็นการกระทบสิทธิและเสรีภาพในร่างกายของบุคคลตลอดจนการเก็บเส้นผมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเพื่อตรวจพิสูจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ก็เป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของบุคคลโดยตรงด้วย

2.2.2 ชีวิตร่างกายรวมถึงสิ่งที่อยู่ภายนอกสรีระร่างกายด้วย เช่น เสื้อผ้าที่กำลังสวมใส่ การค้นเข้าไปในกระเป๋าเสื้อผ้าหรือกางเกงเป็นต้น ดังนั้น การตรวจค้นร่างกายสิ่งของในตัวบุคคลจึงถือเป็นการตรวจค้นร่างกายอย่างหนึ่ง

2.2.3 ชีวิตและร่างกายนั้น ย่อมรวมถึงสิ่งที่อยู่ภายในร่างกายของบุคคลด้วย เช่น เลือด ปัสสาวะ เนื้อเยื่อจากส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เป็นต้น ดังนั้น การที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจตามกฎหมายในการนำเลือดหรือสิ่งส่งตรวจจากร่างกายของผู้ต้องหาไปตรวจลายพิมพ์ดีเอ็นเอเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีอาญา ย่อมถือว่าเป็นการกระทำที่รัฐใช้อำนาจแทรกแซงอันเป็นการกระทบต่อสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคลด้วย

โดยสิทธิเสรีภาพของประชาชนย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญของประเทศนั้น ๆ แต่ปัญหาที่ได้มีการโต้แย้ง คือ ประเด็นเรื่องการเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายของผู้ต้องหาและเรื่องความยินยอมของบุคคล หากไม่ยินยอมให้รัฐตรวจร่างกายจะผิดกฎหมายหรือไม่ และรัฐสามารถบังคับตรวจดีเอ็นเอจากร่างกายจะเป็นการละเมิดต่อสิทธิในร่างกายและชีวิตได้หรือไม่ เหล่านี้ หลักเกณฑ์ทางกฎหมายของแต่ละประเทศยังแตกต่างกัน (Ratchanee Taeng-on, 2016)

สำหรับบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ในปัจจุบันนั้น ได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายสูงสุดซึ่งก็คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้หลายมาตรา อาทิ ในหมวด 3 มาตรา 25 ถึงมาตรา 49 ซึ่งเป็นหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยโดยมีบทบัญญัติสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ มาตรา 4 มาตรา 27 และมาตรา 28 (Silisa Brahmakrit, 2022) นอกจากนี้ การคุ้มครองความเป็นส่วนของบุคคลตามกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บดีเอ็นเอยังได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA Thailand) คือ มาตรา 4 (2) และมาตรา 26

2.3 แนวคิดการควบคุมอาชญากรรมและความชอบด้วยกฎหมาย

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) และทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process Model) นั้น แม้จะมีขึ้นมาเพื่อให้สังคมนั้นอยู่รวมกันอย่างสงบสุขและมีความปลอดภัยจากอาชญากรรมก็ตาม แต่มีความแตกต่างกันในแนวความคิดอยู่ หากรัฐมุ่งที่จะควบคุมอาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็จะถูกกระทบกระเทือนมากตามไปด้วย และหากรัฐมุ่งที่จะให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนมาก การควบคุมอาชญากรรมอาจทำได้ไม่สะดวกซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของการควบคุมอาชญากรรมก็ลดตามไปด้วย เมื่อพิจารณาแล้วเหมือนกับว่าทั้งสองแนวความคิดนั้นแตกต่างกันจนอาจจะดูเหมือนเส้นขนานที่ไม่อาจจะอยู่ร่วมกันได้ หากให้น้ำหนักไปทางใดทางหนึ่งอีกทางก็ต้องเอนเอียงต่ำหรือสูงไปด้วย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ

ฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ เป็นฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ประกอบไปด้วยข้อมูลดีเอ็นเอ โดยทั่วไปข้อมูลดีเอ็นเอที่ถูกจัดเก็บเข้าไปในฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาตินั้น จะมีที่มาจากดีเอ็นเอที่พบจากสถานที่เกิดเหตุ (Crime Scene DNA Samples) และจากดีเอ็นเอของบุคคล หลักการทำงานของฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติจะทำหน้าที่ในการค้นหาข้อมูลดีเอ็นเอที่ถูกจัดเก็บเอาไว้เพื่อจับคู่กับข้อมูลดีเอ็นเองที่มีการเพิ่มเข้าไปใหม่ เช่น เมื่อมีการเพิ่มข้อมูลดีเอ็นเอที่ตรวจพบจากสถานที่เกิดเหตุเข้าไปในฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ ข้อมูลดีเอ็นเอนี้จะถูกนำไปตรวจสอบกับแฟ้มข้อมูลดีเอ็นเอทั้งหมดที่ถูกจัดเก็บอยู่ในฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ เมื่อมีการจับคู่กับข้อมูลดีเอ็นเอจากสถานที่เกิดเหตุในอีกคดีหนึ่งก็จะสามารถระบุความเชื่อมโยงของอาชญากรรมทั้งสองคดีนี้ได้ หรือข้อมูลดีเอ็นเอดังกล่าวจับคู่ได้กับข้อมูลดีเอ็นเอของบุคคลผู้กระทำความผิดก็จะสามารถระบุได้ว่า บุคคลดังกล่าวอาจเป็นผู้ต้องหาในการประกอบอาชญากรรมนั้น ๆ และจะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเริ่มต้นกระบวนการสืบสวนสอบสวนเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งขั้นตอนในการตรวจสอบค้นหาข้อมูลดีเอ็นเอที่ถูกจัดเก็บในฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาตินี้ เรียกว่า “Speculative Search”

3. ผลการศึกษา

3.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศไทยพบว่าแต่ละประเทศให้ความสำคัญกับการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา โดยกฎหมายเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับการดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอ เมื่อได้เปรียบเทียบกฎหมายในการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอใน 4 ประเทศ ปรากฏตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 *การเปรียบเทียบกฎหมายในการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอใน 4 ประเทศ*

ประเทศ	กฎหมายเพื่อการจัดเก็บข้อมูลดีเอ็นเอ	
	กฎหมายการจัดเก็บ	ประเด็นทางกฎหมาย
อังกฤษ	1. The Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) 2. Criminal Justice and Public Order Act 1994 (CJPOA) 3. Criminal Procedure and Investigations Act 1996 4. Criminal Evidence (Amendment) Act 1997 5. Criminal Justice and Police Act 2001 (CJPA) 6. Criminal Justice and Police Act 2003, 2004, 2005 และ 2008 7. Crime and Security Act 2010 8. Protection of Freedoms Act 2012 (POFA)	– การจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อนิติวิทยาศาสตร์ – หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอโดยไม่ต้องใช้แพทย์ – การขยายอำนาจสืบค้นข้อมูลดีเอ็นเอ – การจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้กระทำผิดโดยไม่ต้องยินยอม – การจัดเก็บดีเอ็นเอในฐานข้อมูลโดยไม่มีกำหนด – การจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้ถูกจับกุมโดยไม่ต้องยินยอม – การจัดเก็บรูปแบบดีเอ็นเอจากผู้บริสุทธิ์ – ระยะเวลาจัดเก็บและการทำลาย
สหรัฐอเมริกา	1. The DNA Identification Act, 1994 2. The Justice for All Act, 2014 3. The Violence Against Woman Act, 2005	– การให้อำนาจมลรัฐมีกฎหมายเพื่อการจัดเก็บดีเอ็นเอ – การมีดัชนีข้อมูลผู้กระทำผิดและให้จัดเก็บสู่ฐานข้อมูลดีเอ็นเอ – การมีดัชนีข้อมูลผู้ถูกจับและให้จัดเก็บสู่ฐานข้อมูลดีเอ็นเอ
จีน	นโยบายการจัดเก็บข้อมูลดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูลหรือธนาคารดีเอ็นเอจากประชากรทั้งหมด	– การจัดทำดัชนีข้อมูลการจัดเก็บดีเอ็นเอเป็น 5 ลักษณะ – การจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอโดยกระทรวงความมั่นคงจีนฯ
ไทย	1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 2. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 3. พระราชบัญญัติการให้บริการด้านนิติวิทยาศาสตร์ 2559 4. ข้อบังคับคณะกรรมการกำกับการให้บริการนิติวิทยาศาสตร์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเก็บรักษาและทำลายข้อมูล 2560 5. พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562	– การให้นำนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม – การกำหนดหลักเกณฑ์ให้พนักงานสอบสวนจัดเก็บดีเอ็นเอ – การให้สถาบันมีหน้าที่บริการและส่งเสริมนิติวิทยาศาสตร์ – หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเก็บรักษาและทำลายข้อมูล – การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจากการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือการรักษาความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์

ที่มา: ผู้วิจัย

จากการเปรียบเทียบกฎหมายในการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอใน 4 ประเทศ พบว่า ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่มีกฎหมายเพื่อการจัดเก็บกว่า 8 ฉบับ ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ หรือวิธีการจัดเก็บที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกจัดเก็บ ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนกฎหมายในการจัดเก็บดีเอ็นเอเพื่อประโยชน์ของรัฐในการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศและการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นบัญญัติกฎหมายเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อประโยชน์ต่อการสืบค้นของเจ้าหน้าที่เพื่อการพิสูจน์หลักฐานในคดีอาญา ส่วนสาธารณรัฐประชาชนจีนจัดเก็บข้อมูลดีเอ็นเอโดยปราศจากกฎหมายแต่กระทำตามนโยบายรัฐ โดยคำนึงถึงเป้าหมายในการจัดเก็บเป็นสำคัญ ขณะที่ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นกฎหมายสูงสุดที่ส่งเสริมสนับสนุนให้นำนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเช่นกัน ทั้งมีพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 เป็นการสร้างมาตรฐานการรักษาข้อมูลส่วนบุคคลให้ปลอดภัย และนำไปใช้ให้ถูกวัตถุประสงค์ตามคำยินยอมที่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลอนุญาตเท่านั้น แต่มาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอในประเทศไทยยังไม่เพียงพอที่จะสามารถนำมาใช้กับการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาอย่างเท่าเทียมกันทุกคดี

3.2 อำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ

จากการศึกษาอำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอ พบว่า ประเทศอังกฤษให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐในการจัดเก็บดีเอ็นเอแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ผู้มีอำนาจสั่งจัดเก็บและเป็นผู้มีอำนาจจัดเก็บ ซึ่งหากเป็นดีเอ็นเอในส่วนที่เป็น Intimate Samples หรือส่วนที่มีลักษณะต้องรุกล้ำเข้าไปในร่างกาย บุคคลผู้มีอำนาจสั่งให้ดำเนินการจัดเก็บตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าระดับสารวัตร (Inspector) แต่ถ้าหากเป็นดีเอ็นเอในส่วนที่เป็น Non-Intimate Samples หรือส่วนที่มีลักษณะไม่ต้องรุกล้ำเข้าไปในร่างกาย บุคคลผู้มีอำนาจสั่งให้ดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ (Constable) ถ้าหากเจ้าหน้าที่ตำรวจในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าระดับสารวัตร (Inspector) ได้มีเหตุผลอันสมควรว่าการจัดเก็บดีเอ็นเอจะมีส่วนช่วยในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคล โดยผู้มีอำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลโดยการตรวจเก็บเนื้อเยื่อจากช่องปาก (Buccal swap) ซึ่งเจ้าพนักงานสามารถจัดเก็บจากบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคดีได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ให้ความยินยอมอย่างชัดแจ้ง (Appropriate consent) และเป็นลายลักษณ์อักษร (In writing) เท่านั้น ทั้งนี้ ในการจัดเก็บดีเอ็นเอไม่ว่าจะเป็นประเภท Intimate Samples หรือ Non-Intimate Samples ก็ต้องกระทำโดยแพทย์ที่ขึ้นทะเบียนหรือพยาบาลวิชาชีพแล้วเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ถ้าหากว่าบุคคลนั้นอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะเป็นผู้ถูกจับหรือเป็นผู้ถูกแจ้งข้อหาดำเนินคดีหรือเป็นผู้ที่อยู่ระหว่างถูกคุมขังของศาลหรือเป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษในความผิดอาญาทั่วไปซึ่งมีโทษจำคุก (Recordable offence) เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจจัดเก็บตัวอย่างดีเอ็นเอโดยไม่ได้รับความยินยอมได้ (PACE 1984) กฎหมาย Criminal Justice and Public Order Act 1994 (CJPOA)

กำหนดหลักเกณฑ์ในการรวบรวมตัวอย่างเนื้อเยื่อ โดยจำแนกประเภทใหม่ กำหนดให้ตัวอย่างน้ำลาย (Saliva) และเยื่อบุกระพุ้งแก้ม (Mouth Swab) เป็นประเภท Non-intimate และกำหนดให้การจัดเก็บตัวอย่างประเภท Non-intimate สามารถจัดเก็บได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอม ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจัดเก็บตัวอย่างได้โดยไม่ต้องรับความช่วยเหลือจากแพทย์และอาจใช้กำลังในการจัดเก็บหากมีความจำเป็น เช่น จัดเก็บจากการขูดเยื่อบุในปากหรือการดึงผมเพื่อนำรากผมไปตรวจสอบ เป็นต้น

ประเทศสหรัฐอเมริกาให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐในการบังคับจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลซึ่งยังไม่ถูกศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดในเขตอำนาจของกฎหมายสหพันธรัฐจะต้องกระทำโดยการเช็ดจากเนื้อเยื่อข้างแก้ม (Buccal swab) ของบุคคลเท่านั้น และหากบุคคลผู้ถูกจัดเก็บดีเอ็นเอปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือ อัยการสูงสุด อธิบดีกรมราชทัณฑ์ หรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานคุมประพฤติ อาจใช้อำนาจหรือมอบหมายให้มีการใช้อำนาจโดยวิธีการใด ๆ เท่าที่จำเป็นตามที่เห็นสมควร เพื่อให้สามารถดำเนินการบังคับการจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลดังกล่าวได้ และบุคคลนั้นอาจต้องรับโทษทางอาญาในกรณีที่ปฏิเสธไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐทำการจัดเก็บดีเอ็นเอ ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดในความผิดลหุโทษระดับ Class A หรือ Class A Misdemeanor คือ ความผิดลหุโทษในระดับรุนแรงที่สุดโดยมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี และเป็นบุคคลที่จะถูกลงโทษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสหพันธรัฐแห่งสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม อธิบดีกรมราชทัณฑ์ หรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานคุมประพฤติ อาจทำความตกลงกับหน่วยงานของมลรัฐหรือรัฐบาลท้องถิ่นหรือหน่วยงานเอกชนใด ๆ เพื่อจัดให้มีการดำเนินการบังคับจัดเก็บดีเอ็นเอตามกฎหมายได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการจัดเก็บตัวอย่างจากร่างกายของบุคคล ได้ตั้งแต่บุคคลที่อยู่ในขั้นตอนกระบวนการก่อนศาลมีคำพิพากษาและบุคคลที่อยู่ในขั้นตอนกระบวนการภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษา ได้แก่ บุคคลผู้ถูกจับ ผู้ที่กำลังถูกดำเนินคดี ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดประเภท Qualifying Federal Offence บุคคลซึ่งไม่ใช่พลเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกาแต่ถูกควบคุมตัวภายใต้อำนาจของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยให้อัยการสูงสุดหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ มีอำนาจดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายบุคคลได้ นอกจากนี้ ยังให้อำนาจอธิบดีกรมราชทัณฑ์ดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลผู้ต้องขังซึ่งถูกศาลพิพากษาหรือเคยถูกศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิด Qualifying Federal Offence ได้ด้วย หรือบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาหรือเคยถูกศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิด Qualifying Federal Offence เมื่อบุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว เป็นผู้พ้นโทษโดยมีเงื่อนไขหรือถูกทำทัณฑ์บนไว้ หรือเป็นผู้ที่อยู่ในระหว่างคุมประพฤติโดยกฎหมายให้อำนาจแก่หน่วยงานคุมประพฤติซึ่งรับผิดชอบในการควบคุมดูแลบุคคลนั้นดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลดังกล่าวได้

สาธารณรัฐประชาชนจีน รัฐบาลจีนสามารถบังคับจัดเก็บดีเอ็นเอจากประชาชนได้โดยปราศจากความยินยอม เป็นการเก็บตามเป้าหมายและนโยบายของรัฐบาลจีน ตำรวจจีน

ได้เก็บตัวอย่างเลือดจากประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย โดยตำรวจจีนอ้างว่าเพศชายมีสถิติการก่ออาชญากรรมมากกว่า แต่เมื่อได้ทำการเก็บข้อมูลดีเอ็นที่ไม่เฉพาะแต่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่ถูกสงสัยว่ากระทำความผิด แต่รวมถึงผู้บริสุทธิ์ และเด็กด้วย

สำหรับประเทศไทย ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจสั่งให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอได้เฉพาะจากบุคคลที่เป็นผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในชั้นสืบสวนสอบสวนและให้ผู้พิพากษาหรือศาลมีอำนาจสั่งให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอได้เฉพาะคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในชั้นพิจารณาคดี นอกจากนี้ ยังให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์มีอำนาจจัดเก็บ 2 กรณี คือ กรณีที่เจ้าหน้าที่หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมายร้องขอให้ช่วยเหลือและสนับสนุนการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีอาญา และกรณีที่ผู้มีส่วนได้เสียจะร้องขอให้ตรวจซ้ำได้ เมื่อไม่ได้อยู่ในระหว่างการตรวจพิสูจน์ของหน่วยงานอื่นที่ให้บริการด้านนิติวิทยาศาสตร์ และต้องเป็นไปตามมติของคณะกรรมการ เพื่อประโยชน์ในการอำนวยความยุติธรรมและเพื่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญา

3.3 หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ

ในการจัดเก็บดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญาของแต่ละประเทศมีหลักเกณฑ์ในการจัดเก็บแตกต่างกันทั้งในด้านฐานความผิดในการจัดเก็บ บุคคลที่ถูกจัดเก็บ และเงื่อนไขในการจัดเก็บดีเอ็นเอ

ประเทศอังกฤษสามารถกระทำได้ต่อเมื่อมีเหตุผลอันสมควรว่าการจัดเก็บดีเอ็นเอจะมีส่วนช่วยในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลโดยจะสามารถกระทำได้ต่อเมื่อมีเหตุผลอันสมควรว่าการจัดเก็บดีเอ็นเอจะมีส่วนช่วยในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลซึ่งแบ่งฐานความผิดในการจัดเก็บดีเอ็นเอออกเป็นสองระดับด้วยกัน คือ ความผิดร้ายแรงและความผิดทั่วไป โดยเจ้าหน้าที่รัฐสามารถทำการจัดเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายของบุคคลใด ๆ ที่ถูกดำเนินคดี หรือผู้ที่มารายงานตัวตามหมายเรียกของศาล หรือผู้ที่ถูกปรับโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง หรือผู้ที่ถูกศาลมีคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิด ต่อมามีการแก้ไขกฎหมายให้สามารถจัดเก็บจากบุคคลทุกคนที่ถูกจับกุมในความผิดตามกฎหมาย (Recordable offence) ซึ่งจากเดิมเจ้าหน้าที่รัฐจะสามารถจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลที่ถูกดำเนินคดีในความผิดตามกฎหมายมาแล้วเท่านั้น โดยกำหนดเงื่อนไขในการจัดเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายของบุคคลไว้เป็นสองประเภทด้วยกัน คือ (1) ส่วนที่เป็น Intimate Samples หมายถึง ส่วนที่มีลักษณะต้องรุกล้ำเข้าไปในร่างกาย กระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าระดับสารวัตร (Inspector) และต้องได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากบุคคลดังกล่าวด้วย และ (2) ส่วนที่เป็น Non-Intimate Samples หมายถึง ส่วนที่มีลักษณะไม่ต้องรุกล้ำเข้าไปในร่างกาย กระทำได้ต่อเมื่อได้รับคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในทุกระดับชั้น (Constable) และไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกจับก็ได้

ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐสามารถจัดเก็บดีเอ็นเอได้ตามกฎหมายสหพันธรัฐแห่ง

สหรัฐอเมริกา จากฐานความผิดอาญาอุกฉกรรจ์ทุกประเภท หรือฐานความผิดเกี่ยวกับเพศตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาแห่งสหพันธรัฐ หรืออาชญากรรมโดยใช้ความรุนแรง รวมถึงการพยายามกระทำความผิดหรือการสมรู้ร่วมคิดในการกระทำความผิด โดยกฎหมายสหพันธรัฐแห่งสหรัฐอเมริกาบัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลสองประเภทด้วยกัน คือ บุคคลผู้อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐและบุคคลผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว บุคคลผู้พ้นโทษ โดยมีเงื่อนไข หรือบุคคลผู้อยู่ในระหว่างคุมประพฤติ โดยมีเงื่อนไขในการจัดเก็บดีเอ็นเอเกี่ยวกับการล่วงล้ำสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวที่บุคคลมีเหนือเนื้อตัวร่างกายกับระดับของความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศโดยชอบด้วยกฎหมายมาชั่งน้ำหนัก

เนื่องจากสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่มีกฎหมายรองรับในการจัดเก็บดีเอ็นเอประกอบกับเป็นประเทศที่ปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ในระบอบเผด็จการ ไม่ได้กำหนดฐานความผิดเพื่อเป็นกรอบในการจัดเก็บดีเอ็นเอแต่เก็บตามนโยบายของรัฐบาลจีน จึงสามารถบังคับจัดเก็บจากประชาชนทุกเพศทุกวัย โดยไม่ใช้หลักความยินยอม เป็นการจัดเก็บให้ได้จำนวนตามเป้าหมายเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงว่าบุคคลผู้ถูกจัดเก็บเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดหรือไม่ และสามารถเก็บจากผู้บริสุทธิ์ได้ด้วยจึงมีลักษณะเป็นการจัดเก็บดีเอ็นเอแบบไม่มีเงื่อนไข

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายของบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทย คือ ในชั้นสืบสวนสอบสวนจากผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้เฉพาะความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปีเท่านั้น ส่วนในชั้นพิจารณาคดีในศาล ผู้พิพากษาหรือศาลมีอำนาจสั่งให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจากคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ในความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุก โดยกำหนดเงื่อนไขในการจัดเก็บดีเอ็นเอในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งในทางปฏิบัติแล้วพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือศาลมักจะสั่งให้มีการจัดเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายบุคคลในคดีที่มีความสำคัญหรือคดีที่มีความจำเป็นในการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกจัดเก็บทุกกรณี และหากไม่ให้ความยินยอมโดยปราศจากเหตุอันสมควรให้สันนิษฐานว่าข้อเท็จจริงนั้นเป็นไปตามที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามกล่าวอ้าง อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA Thailand) ได้บัญญัติให้เป็นข้อยกเว้นกรณีการจัดเก็บข้อมูลทางพันธุกรรมที่ต้องได้รับความยินยอมโดยชัดแจ้งจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลไว้ในมาตรา 4 (2) กรณีการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือการรักษาความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์

3.4 การจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ

การจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญาของ

แต่ละประเทศแตกต่างกันทั้งในด้านการจัดทำฐานข้อมูล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การเก็บรักษาและทำลายข้อมูลซึ่งจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอใน 4 ประเทศ พบว่า

ประเทศอังกฤษมีกฎหมาย Criminal Justice and Public Order Act 1994 (CJPOA) กำหนดให้จัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอโดยให้บันทึกตัวอย่างดีเอ็นเอจากผู้กระทำความผิดละเมิดโดยให้มีการจัดเก็บอย่างไม่มีกำหนด และให้บันทึกดีเอ็นเอของผู้บริสุทธิ์โดยสามารถลบข้อมูลของผู้บริสุทธิ์ต่อเมื่อได้ข้อสรุปจากการสอบสวน ซึ่งมีคณะกรรมการทางยุทธศาสตร์ของฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ ภายใต้สังกัดกระทรวงมหาดไทยซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนจาก 3 หน่วยงาน คือ ผู้แทนจากกระทรวงมหาดไทย ผู้แทนจากสมาคมข้าราชการตำรวจระดับสูง และผู้แทนจากสมาคมข้าราชการตำรวจ และให้มีการแต่งตั้งสมาชิกสองคนจากคณะกรรมการพันธุศาสตร์ในมนุษย์เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำและควบคุมดูแลด้านจริยธรรมในญัตติของคณะกรรมการทางยุทธศาสตร์ของฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ โดยสามารถจัดเก็บดีเอ็นเอของผู้บริสุทธิ์ได้ไม่เกิน 6 ปี นับแต่ถูกจับกุม และในห้องปฏิบัติการเอกชนต้องทำลายภายใน 6 เดือนนับแต่วันจัดเก็บ ส่วนผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิด รวมถึงเยาวชนจะถูกจัดเก็บอย่างไม่มีกำหนด และผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดลหุโทษครั้งแรกและเยาวชนซึ่งโทษจำคุกต่ำกว่า 5 ปี ให้จัดเก็บข้อมูลดีเอ็นไว้ได้ 5 ปี นอกจากนี้ ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่าไม่ได้กระทำความผิดให้จัดเก็บเฉพาะกรณีโทษร้ายแรงหรือคดีอุจฉกรรจ์และจัดเก็บได้ 3 ปี และขอศาลขยายได้ 2 ปี ทั้งนี้ กฎหมาย Protection of Freedoms Act 2012 (POFA) กำหนดให้ทำลายดีเอ็นเอใน 6 เดือน นับแต่วันที่จัดเก็บและให้เก็บโดยไม่มีกำหนดหากได้รับความยินยอม อย่างไรก็ตาม การลบข้อมูลของผู้บริสุทธิ์กระทำได้หลังจากได้ข้อสรุปจากการสอบสวนหรือเสร็จสิ้นกระบวนการแล้ว โดยมีข้อยกเว้นการเก็บรักษาข้อมูลไว้เป็นการชั่วคราว ได้แก่ กรณีกระทำความผิดครั้งแรกในความผิดลหุโทษ ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกจับกุมในคดีความผิดร้ายแรง ผู้ที่ได้รับการตักเตือนกรณีก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญ หรือผู้กระทำความผิดต่อความมั่นคงของชาติ

ประเทศสหรัฐอเมริกาจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับมลรัฐ และระดับชาติ มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกันอย่างเป็นระบบซึ่งประกอบด้วยดัชนีข้อมูลเพื่อการสืบค้นที่หลากหลาย ได้แก่ ดัชนีผู้กระทำความผิด (Convicted Offender Index) ดัชนีนิติวิทยาศาสตร์ (Forensic Index) ดัชนีผู้ถูกจับกุม (Arrestee Index) ดัชนีผู้สูญหาย (Missing Person Index) ดัชนีศพนิรนาม (Unidentified Human Remain Index) และดัชนีข้อมูลทางชีวภาพของญาติผู้เสียหาย (Biological Relatives of Missing Person Index) โดยฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งท้องถิ่น (Local DNA Index System-LDIS) และห้องปฏิบัติการนิติวิทยาศาสตร์ มีสำนักงานตำรวจแห่งชาติระดับท้องถิ่นดูแลจัดทำแฟ้มข้อมูลดีเอ็นเอและแลกเปลี่ยนข้อมูลดีเอ็นเอระหว่างห้องปฏิบัติการในระดับท้องถิ่นด้วยกันแล้วส่งต่อไปยังฐานข้อมูลแห่งมลรัฐ (State DNA Index System-SDIS) ซึ่งฐานข้อมูลนี้

อยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานแห่งมลรัฐนั้น เพื่อให้แต่ละห้องปฏิบัติการในมลรัฐนั้นแลกเปลี่ยนข้อมูลดีเอ็นเอซึ่งกันและกัน และเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งท้องถิ่นและฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติเข้าด้วยกัน (National DNA Index System-SDIS) โดยมีสำนักงานสอบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกา (FBI) เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบและจัดเก็บข้อมูลดีเอ็นเอจากมลรัฐทั้งหมดเพื่อทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลดีเอ็นเอระหว่างหน่วยงานของรัฐทั่วประเทศ ทั้งนี้ เมื่อมีการจัดเก็บตัวอย่างดีเอ็นเอจากผู้กระทำความผิดโดยเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งอาศัยอำนาจตามกฎหมายสหพันธรัฐแห่งสหรัฐอเมริกา (Federal Law of U.S.C) และเมื่อเสร็จสิ้นแล้วก็จะนำข้อมูลลายพิมพ์ดีเอ็นเอที่ได้จากตัวอย่างนั้นไปเก็บรักษาไว้ในระบบฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติและมีการเก็บรักษาตัวอย่างนั้นไว้ต่อไปโดยมิได้มีกำหนดระยะเวลาเพื่อประกันคุณภาพของข้อมูล รวมถึงกรณีที่มีการขอตรวจพิสูจน์ซ้ำเพื่อยืนยันการจับคู่กับแฟ้มข้อมูลลายพิมพ์ดีเอ็นเออื่น ๆ

สาธารณรัฐประชาชนจีนจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของประชากรเพื่อใช้สืบหาอาชญากร ปัจจุบันสาธารณรัฐประชาชนจีนมีข้อมูลดีเอ็นเอมากกว่า 54 ล้านราย และมีเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลเพิ่มมากขึ้น มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดเก็บ เช่น เทอร์โม ฟิชเชอร์ และมีการพัฒนาปรับปรุงระบบฐานข้อมูลให้ทันสมัย ซึ่งในการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่มีกฎหมายรองรับ แต่มุ่งพัฒนาระบบให้การจัดเก็บให้มีความทันสมัยโดยจัดทำเป็น 5 ดัชนีข้อมูลโดยกระทรวงความมั่นคงสาธารณะได้นำเข้าสู่ฐานข้อมูลดีเอ็นเอ ชื่อว่า “Forensic Science DNA Database System” หรือเป็นที่รู้จักในนาม “National Public Security Agencies DNA Database Application System” นอกจากนี้ยังได้มีการจัดทำ Combat Trafficking DNA Database ซึ่งมีจำนวนดีเอ็นเอที่จัดเก็บมากกว่า 513,000 ข้อมูล โดยฐานข้อมูลนี้ ใช้สำหรับแก้ไขปัญหาอาชญากรรม รวมถึงการก่อการร้าย การค้าเด็ก การระบุร่างกายบุคคล และคนเร่ร่อน ทั้งนี้ มี Genetics Laboratory of the Institute of Forensic Sciences เป็นหน่วยปฏิบัติการวิเคราะห์ดีเอ็นเอแห่งแรกในประเทศจีน เมื่อปี พ.ศ. 2554 มีการก่อตั้งธนาคารยีนที่ใหญ่ที่สุดในโลก โดยได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการการปฏิรูปและพัฒนาแห่งชาติ (NDRC) รวมถึงกระทรวงการคลัง กระทรวงอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีและคณะกรรมการสาธารณสุขและการคุมกำเนิดแห่งชาติ ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันวิจัยจีโนมิกส์ปักกิ่ง เนื่องจากการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของจีนไม่มีความคุ้มครองเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลจึงเก็บรักษาไว้ได้และไม่ทำลายข้อมูลดีเอ็นเอ เพื่อประโยชน์ของรัฐในการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงสามารถเข้าถึงรูปแบบดีเอ็นเอของบุคคลตลอดจนการสืบหาความสัมพันธ์ทางครอบครัวได้ด้วย

ประเทศไทยยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่มีกฎหมายบัญญัติรองรับระบบฐานข้อมูลดีเอ็นเอของประเทศไทยอยู่ในระดับหน่วยงานภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ต่อมา

ทั้งสองหน่วยงานได้ทำบันทึกข้อตกลง (MOU) กับกรมราชทัณฑ์เพื่อการประสานด้านระบบฐานข้อมูลดีเอ็นเอ ลายนิ้วมือ 10 นิ้ว ฝ่ามือ และสันมือจากผู้กระทำความผิด และผู้ต้องขังทั่วประเทศที่ให้ความยินยอมจัดเก็บในการแลกเปลี่ยนและเชื่อมโยงกันโดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเมื่อมีคดีอาชญากรรมเกิดขึ้น ทั้งนี้ การจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้ต้องขังซึ่งกำลังจะพ้นโทษ หากถูกคุมขังในเรือนจำและทัณฑสถานที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรี ให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการจัดเก็บ นอกเหนือจากนั้นให้สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ต่อมากรมราชทัณฑ์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ก็ได้มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติว่า ให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์และสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจร่วมกันจัดเก็บดีเอ็นเอ ลายนิ้วมือ 10 นิ้ว ฝ่ามือ และสันมือของผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังในเรือนจำและทัณฑสถานที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรีจำนวน 15 แห่ง โดยกรณีการจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้ต้องขังที่จะครบกำหนดพ้นโทษ ให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบซึ่งจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องขังโดยให้ลงนามในเอกสารยินยอม อย่างไรก็ตาม ไม่ได้ปรากฏเป็นการยินยอมโดยชัดแจ้งว่าบุคคลนั้นอนุญาตให้นำเอาข้อมูลดีเอ็นเอของตนเก็บเข้าสู่ฐานข้อมูลดีเอ็นเอของเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด ระยะเวลาในการเก็บรักษาข้อมูลที่เป็นเอกสารให้เก็บไว้เป็นระยะเวลา 20 ปี นับแต่วันที่ได้ออกรายงานในการตรวจพิสูจน์ให้กับผู้ร้องขอให้ตรวจพิสูจน์ ส่วนการเก็บรักษาข้อมูลที่ได้นำมาบันทึกในระบบคอมพิวเตอร์แล้วให้เก็บรักษาไว้ในระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามมาตรฐานสากล หลังจากสิ้นปีปฏิทินให้ศูนย์ข้อมูลกลางผู้รับผิดชอบในการเก็บรักษาข้อมูล สำรวจข้อมูลที่เป็นเอกสารครบกำหนดอายุการเก็บรักษาภายในกำหนด 60 วัน แล้วจัดทำบัญชีข้อมูล ขอทำลายและรายงานให้คณะกรรมการพิจารณาทำลายข้อมูล ทั้งนี้ ในการทำลายข้อมูลให้คณะกรรมการดำเนินการทำลายข้อมูลด้วยวิธีการ (1) ฉีกหรือย่อยโดยใช้เครื่องย่อยเอกสารจนไม่สามารถอ่านหรือจดทำข้อความในเอกสารได้ หรือ (2) แปรสภาพเอกสารด้วยวิธีอื่น วิธีการทำลายเอกสารจะต้องให้เอกสารที่ทำลายนั้นไม่สามารถประกอบเพื่ออ่านเป็นเรื่องได้

3.5 การจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติสำหรับประเทศไทย

จากการศึกษาการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ ซึ่งประกอบด้วย การจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การเก็บรักษาและการทำลายข้อมูลทั้ง 4 ประเทศ มีประเด็นที่น่าสนใจต่อการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาสำหรับประเทศไทย ดังนี้

ประเทศอังกฤษมีฐานข้อมูลดีเอ็นเอ National DNA Database (NDNAD) จัดตั้งเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1955 ถือเป็นฐานข้อมูลที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ได้มีการปรับเปลี่ยนแก้ไขกฎหมายหลายฉบับซึ่งมีประเด็นที่ประเทศไทยควรพิจารณาเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ คือ

1) การมีกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อกำหนดให้มีการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ คือ Criminal Justice and Public Order Act 1994 (CJPOA) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมจากกฎหมาย Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE)

2) การมีหน่วยงานระดับกระทรวงเป็นหน่วยงานหลักในการควบคุมดูแลฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ ทั้งนี้ ฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติของประเทศอังกฤษอยู่ในการควบคุมของคณะกรรมการทางยุทธศาสตร์ของฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ ภายใต้สังกัดกระทรวงมหาดไทย

3) การจำแนกระยะการจัดเก็บและการทำลายข้อมูลดีเอ็นเอออกเป็นหลายกลุ่มด้วยเงื่อนไขที่แตกต่างกัน เช่น การจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้บริสุทธิ์ ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิด ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดในคดีความผิดลหุโทษโดยกระทำครั้งแรก และเยาวชนกระทำความผิดซึ่งศาลพิพากษาจำคุก ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่าไม่ได้กระทำความผิดให้จัดเก็บรูปแบบดีเอ็นเอไว้ได้เฉพาะในกรณีกระทำความผิดร้ายแรง รวมถึงผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกจับกุมในคดีความผิดร้ายแรง โดยนำหลักการให้ความยินยอมมาใช้เป็นเงื่อนไขในการจัดเก็บสำหรับการจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้บริสุทธิ์

4) การนำหลักการให้ความยินยอมมาใช้ในการจัดเก็บดีเอ็นเออย่างไม่มีกำหนดเวลากับบุคคลผู้กระทำความผิด ผู้ที่พ้นจากการกระทำความผิดแล้ว บุคคลที่ถูกยกเลิกการดำเนินคดี และผู้ที่ถูกต้องข้อหาหรือถูกจับกุมในข้อหาละเมิด เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำมาตรวจเปรียบเทียบหากมีการกระทำความผิดขึ้นใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการป้องกันอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

5) กฎหมาย Protection of Freedoms Act 2012 (POFA) กำหนดให้มีการทำลายดีเอ็นเอเมื่อจัดทำข้อมูลแล้วเสร็จหรือภายในหกเดือนนับแต่วันที่จัดเก็บรูปแบบดีเอ็นเอของบุคคลผู้กระทำความผิด สามารถเก็บได้โดยไม่มีกำหนดและให้มีการลบข้อมูลของผู้บริสุทธิ์หลังจากได้ข้อสรุปจากการสอบสวนหรือเสร็จสิ้นกระบวนการแล้ว ข้อยกเว้นการเก็บรักษาข้อมูลไว้เป็นการชั่วคราว ได้แก่ กรณีกระทำความผิดครั้งแรกในความผิดลหุโทษ ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกจับกุมในคดีความผิดร้ายแรงผู้ที่ได้รับการตักเตือนกรณีก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญหรือผู้กระทำความผิดต่อความมั่นคงของชาติ

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศริเริ่มจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาและมีห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีสำนักงานสอบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกา (FBI) เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบและจัดเก็บข้อมูลดีเอ็นเอจากมลรัฐทั้งหมดเพื่อทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลดีเอ็นเอระหว่างหน่วยงานของรัฐทั่วประเทศซึ่งมีประเด็นพิจารณา คือ

1) การแบ่งฐานข้อมูลดีเอ็นเอออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับมลรัฐ และระดับชาติ แต่ละระดับมีห้องปฏิบัติการและหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบดูแลจัดทำแฟ้มข้อมูลดีเอ็นเอและแลกเปลี่ยนข้อมูลดีเอ็นเอระหว่างกันเพื่อส่งต่อข้อมูลไปยังฐานข้อมูลในระดับอื่นต่อไป ทำให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกันอย่างเป็นระบบซึ่งประกอบด้วยดัชนีข้อมูลเพื่อการสืบค้นที่หลากหลาย

2) การเข้าถึงข้อมูลมีการกำกับดูแลโดยรัฐบาลกลาง (Federal Law) โดยปฏิบัติตามกฎหมาย Federal DNA Identification Act เป็นหลักและมีหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามกฎหมายหลายหน่วยงานทำงานร่วมกัน

ได้แก่ สำนักงานสืบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกา (FBI) สถาบันยุติธรรมแห่งชาติ (NIJ) สำนักความช่วยเหลือด้านยุติธรรม (BJA) สถาบันมาตรฐานและเทคโนโลยีแห่งชาติ (NIST) สถาบันพยาธิวิทยากองทัพ (AFIP) ห้องปฏิบัติการกองทัพกลางฮาวาย (CILHI) และห้องปฏิบัติการการสอบสวนทางอาญากองทัพ (USACIL)

3) การกำหนดขอบเขตการใช้ฐานข้อมูลดีเอ็นเอให้มีความชัดเจนมากขึ้น โดยออกกฎหมายเพิ่มอำนาจการเก็บข้อมูลดีเอ็นเอจากผู้ถูกจับในความผิดต่อรัฐ โดยมีข้อแนะนำเกี่ยวกับการใช้ดีเอ็นเอในกระบวนการยุติธรรม คือ การใช้ฐานข้อมูลดีเอ็นเอควรจะใช้ในกรณีการสืบหาพฤติกรรมการกระทำผิดที่คล้ายกันของผู้ต้องสงสัย กรณีชุดตรวจสำเร็จรูปในการเก็บพยานหลักฐานเกี่ยวกับการทำร้ายทางเพศควรได้มาตรฐาน และควรมีองค์กรที่เป็นมาตรฐานแห่งชาติที่เชื่อถือได้ สำหรับห้องปฏิบัติการทางนิติวิทยาศาสตร์

4) การนำข้อมูลลายพิมพ์ดีเอ็นเอที่ได้จากตัวอย่างนั้นไปเก็บรักษาไว้ในระบบฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติและมีการเก็บรักษาตัวอย่างนั้นไว้ต่อไปโดยมิได้มีกำหนดระยะเวลา เพื่อประกันคุณภาพของข้อมูล รวมถึงกรณีที่มีการขอตรวจพิสูจน์ซ้ำเพื่อยืนยันการจับคู่กับแฟ้มข้อมูลลายพิมพ์ดีเอ็นเออื่น ๆ

สาธารณรัฐประชาชนจีนจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอโดยปราศจากกฎหมายรองรับแต่มุ่งพัฒนาระบบจัดเก็บให้มีความทันสมัยมีประเด็นพิจารณา คือ

1) การจัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูลโดยจำแนกเป็น 5 ดัชนีข้อมูล เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นและวิเคราะห์จับคู่ดีเอ็นเอกับคดีอาชญากรรม

2) การมีหน่วยงานระดับกระทรวงเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการนำข้อมูลดีเอ็นเอจัดเก็บสู่ฐานข้อมูล

3) การจัดตั้งห้องปฏิบัติการนิติวิทยาศาสตร์ Genetics Laboratory of the Institute of Forensic Sciences เพื่อเป็นหน่วยปฏิบัติการวิเคราะห์ดีเอ็นเอ

4) ฐานข้อมูลดีเอ็นเอของจีนไม่มีความคุ้มครองเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลจึงเก็บรักษาไว้ได้และไม่ทำลายข้อมูลดีเอ็นเอ

5) เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเข้าถึงรูปแบบดีเอ็นเอของบุคคลตลอดจนการสืบหาความสัมพันธ์ทางครอบครัวได้ด้วย

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศไทยพบว่ามาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอในประเทศไทยยังไม่เพียงพอที่จะสามารถนำมาใช้กับการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาอย่างเท่าเทียมกันทุกคดี จึงมีประเด็นปัญหาควรพิจารณา ดังนี้

4.1 ปัญหาการขาดกฎหมายเกี่ยวกับการให้อำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอและการกำหนดหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ มีประเด็นที่ประเทศไทยควรพิจารณา ดังนี้

1) ปัญหาการขาดกฎหมายที่ให้อำนาจจัดเก็บโดยจำแนกวิธีการจัดเก็บอันทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจัดเก็บดีเอ็นเอจาก

ผู้ต้องสงสัยได้โดยไม่จำต้องให้แพทย์นิติเวช เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานหรือผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ที่สามารถเป็นผู้จัดเก็บ ขณะที่ประเทศอังกฤษ มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อขยายอำนาจ จัดเก็บโดยจำแนกวิธีการจัดเก็บที่ทำให้ เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจัดเก็บดีเอ็นเอจาก ผู้ต้องสงสัยได้โดยไม่จำต้องให้แพทย์นิติเวช หรือผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้จัดเก็บ

2) ปัญหาการขาดกฎหมายที่ทำให้ เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถสั่งการให้ผู้ต้องสงสัย หรือผู้กระทำความผิดจัดเก็บดีเอ็นเอของตนเอง หรือขาดกฎหมายที่ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ สามารถทำการจัดเก็บได้จากผู้ต้องสงสัยในที่ เกิดเหตุ หรือจากตัวผู้ต้องสงสัยที่จับได้โดย สามารถกระทำได้โดยปราศจากความยินยอม เพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ คดีอาญา ในช่วงแรกกฎหมายประเทศอังกฤษ ให้ทำการจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลโดยอาศัย ความยินยอมเท่านั้นแต่ต่อมาก็สามารถบังคับ จัดเก็บได้โดยไม่จำต้องได้รับความยินยอม

3) ปัญหาการขาดกฎหมายที่ทำให้การ จัดเก็บดีเอ็นเอไว้ในฐานข้อมูลโดยไม่มีกำหนด ระยะเวลาหรือไม่มีการทำลาย กล่าวคือ ในกรณี ที่ได้รับความยินยอมให้มีการจัดเก็บดีเอ็นเอ อย่างไม่มีกำหนดของบุคคลผู้กระทำความผิด ผู้ที่พ้นจากการกระทำความผิดแล้ว บุคคลที่ถูก ยกเลิกการดำเนินคดีและผู้ที่ถูกต้องข้อหา หรือถูกจับกุมในข้อหาละเมิด การบริหารจัดการ รูปแบบดีเอ็นเอเหล่านี้ จะมีการลดการสุ่ม ตัวอย่างซ้ำลง และยินยอมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ เก็บรักษาข้อมูลไว้ โดยถือว่าข้อมูลเหล่านี้ ยังมีความเคลื่อนไหว สามารถนำมาตรวจ เปรียบเทียบหากมีการกระทำความผิดขึ้นใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการป้องกันอาชญากรรมที่อาจจะ เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางกำหนด หลักเกณฑ์ที่ประเทศอังกฤษนำมาใช้

4) ปัญหาการขาดกฎหมายหรือนโยบาย ให้จัดเก็บดีเอ็นเอที่ไม่จำกัดเฉพาะการจัดเก็บ จากผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำผิด อีกต่อไปแต่สามารถจัดเก็บจากผู้บริสุทธิ์ได้ด้วย ขณะที่ประเทศอังกฤษได้มีการปรับปรุงแก้ไข กฎหมายโดยกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมในการ จัดเก็บจากการจำแนกประเภทการจัดเก็บที่ทำให้ เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจัดเก็บได้ด้วยตนเอง จากประเภท Non-intimate ซึ่งทำได้โดยไม่รุกล้ำ เข้าไปในร่างกาย หรือการสามารถจัดเก็บ ดีเอ็นเอที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะผู้กระทำความผิด แต่สามารถจัดเก็บจากผู้บริสุทธิ์ได้ด้วย โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและกระทำไป เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นข้อมูลอาชญากรรม เป็นหลัก

4.2 ปัญหาการขาดกฎหมายเพื่อการจัดทำ ฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการสืบค้นอย่างเป็นระบบ มีประเด็นที่ประเทศไทยควรพิจารณา ดังนี้

1) ปัญหาการขาดกฎหมายให้มีหน่วยงาน เพื่อการจัดเก็บรูปแบบดีเอ็นเอของประชาชน สู่ฐานข้อมูลทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และ ส่วนท้องถิ่น ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาจัดทำ ฐานข้อมูลดีเอ็นเอ 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับมลรัฐ และระดับชาติ โดยมีการเชื่อมโยง ข้อมูลระหว่างกันอย่างเป็นระบบ โดยมีหน่วยงาน ที่ทำหน้าที่ควบคุมทั้งในด้านการสืบค้นข้อมูล การเปิดเผย การเก็บรักษาหรือทำลายข้อมูล ภายใต้กฎหมาย

2) ปัญหาการขาดกฎหมายให้จัดทำ ระบบดัชนีข้อมูลที่หลากหลายเพื่อการสืบค้น

โดยยินยอมให้นำเข้าข้อมูลในระบบดัชนีข้อมูลแห่งชาติ (National DNA Index System) และมีการส่งข้อมูลเหล่านี้ไปจัดเก็บในฐานข้อมูลดีเอ็นเอ เนื่องจากการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแบ่งเป็นดัชนีข้อมูลการจัดเก็บที่หลากหลาย เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นด้วยดัชนีดีเอ็นเอ อาทิ ดัชนีดีเอ็นเอของผู้กระทำความผิด (Convicted Offender Index) หรือดัชนีข้อมูลทางนิติวิทยาศาสตร์ (Forensic Index) สามารถนำมาใช้สำหรับการพิสูจน์หลักฐานในคดีอาญา ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนาห้องปฏิบัติการทดลองของสำนักงานสอบสวนกลางแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา (FBI) ควบคู่กันไป

3) ปัญหาการขาดกฎหมายให้มีการนำเข้าข้อมูลของผู้ถูกจับกุม (Arrestee Index) เข้าสู่ฐานข้อมูลลายพิมพ์นิ้วมือแห่งชาติ ในประเทศสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนนำดัชนีข้อมูลของผู้ถูกจับกุม (Arrestee Index) โดยเข้าสู่ฐานข้อมูลลายพิมพ์นิ้วมือแห่งชาติในลักษณะประวัติอาชญากรเพื่อประโยชน์จับคู่ดีเอ็นเอในการสืบค้นข้อมูลเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาแต่ละคดี

4) ปัญหาการขาดกฎหมายให้จัดเก็บและเก็บรักษาดีเอ็นเอจากผู้ถูกจับ ผู้ต้องสงสัย หรือผู้กระทำความผิดที่ไม่ใช่ประชากรของประเทศ ซึ่งประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถจัดเก็บดีเอ็นจากผู้กระทำความผิดที่ไม่จำกัดเฉพาะประชากรในประเทศเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการก่ออาชกรรมภายในประเทศที่ย่อมเกิดขึ้นได้จากคนต่างด้าว หรือบุคคลที่ไม่ใช่ประชากรในประเทศที่มีพฤติการณ์หลบหนีได้ง่าย และหากเดินทางออกนอกประเทศยิ่งเป็นการยากในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อติดตามตัวมาดำเนินคดี

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการสืบค้นอย่างเป็นระบบ มีประเด็นควรพิจารณา ดังนี้

1) ปัญหาการแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการผลักดันนโยบายสนับสนุนให้จัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเออย่างเป็นระบบโดยตั้งเป้าหมายการจัดเก็บดีเอ็นเอจากประชาชนในแต่ละปี เพราะกฎหมาย อาทิ การจำกัดอำนาจเจ้าหน้าที่รัฐในการจัดเก็บดีเอ็นเอที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมากเกินไปย่อมเป็นอุปสรรคต่อการผลักดันนโยบายสนับสนุนให้จัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอ ในประเทศอังกฤษมีการแก้ไขกฎหมายให้มีความยืดหยุ่นต่อการจัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูล ขณะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนจัดเก็บดีเอ็นเอโดยปราศจากกฎหมายโดยจัดทำฐานข้อมูลตามนโยบายภาครัฐเป็นหลักทำให้สามารถจัดเก็บได้ตามเป้าหมายอย่างรวดเร็ว

2) ปัญหาการขาดหน่วยงานหลักที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการสืบค้นข้อมูลประวัติอาชญากรโดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ประเทศสหรัฐอเมริกาแบ่งฐานข้อมูลดีเอ็นเอออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับมลรัฐ และระดับชาติ แต่ละระดับมีห้องปฏิบัติการและหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบดูแลจัดทำแฟ้มข้อมูลดีเอ็นเอและแลกเปลี่ยนข้อมูลดีเอ็นเอระหว่างกันเพื่อส่งต่อข้อมูลไปยังฐานข้อมูลในระดับอื่นต่อไป ทำให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกันอย่างเป็นระบบซึ่งประกอบด้วยดัชนีข้อมูลเพื่อการสืบค้นที่หลากหลาย นอกจากนี้

รัฐบาลจีนยังได้จัดทำดัชนีข้อมูลจำแนกประเภทข้อมูลการจัดเก็บ และจัดตั้ง Genetics Laboratory of the Institute of Forensic Sciences เป็นหน่วยปฏิบัติการวิเคราะห์ดีเอ็นเอแห่งแรกในสาธารณรัฐประชาชนจีน และมีการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอโดยกระทรวงความมั่นคงสาธารณะของจีน (Ministry of Public Security) ชื่อว่า “Forensic Science DNA Database System” หรือเป็นที่รู้จักในนาม “National Public Security Agencies DNA Database Application System” เพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บและสืบค้นข้อมูลดีเอ็นเออีกด้วย

แม้ปัจจุบันประเทศไทยมีหน่วยงานนิติวิทยาศาสตร์ที่มีอำนาจหน้าที่และภารกิจตามกฎหมายซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ และสถาบันนิติเวชวิทยา โรงพยาบาลตำรวจ หรือโรงพยาบาลที่มีความพร้อมด้านเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังขาดหน่วยงานหลักที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการสืบค้นข้อมูลประวัติอาชญากรโดยเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ขณะที่ในต่างประเทศให้ความสำคัญกับการจัดเก็บดีเอ็นเอโดยแก้ไขกฎหมายเพื่อให้อำนาจและกำหนดหลักเกณฑ์การจัดเก็บแก่เจ้าหน้าที่รัฐอย่างเปิดกว้างแต่ยังคงคำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคลตามหลักสากล อาทิ ขยายขอบเขตการจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้บริสุทธิ์เข้าสู่ฐานข้อมูลโดยอาศัยความยินยอม ความสามารถบังคับจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหา หรือผู้ถูกจับกุม นอกเหนือจากผู้กระทำความผิดร้ายแรงได้ หรือการกำหนดระยะเวลาการจัดเก็บแบบไม่มีการทำลายข้อมูล ฯลฯ สาธารณรัฐประชาชนจีนเห็นความสำคัญในการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอถึงขนาดทำการบังคับจัดเก็บจากประชาชนโดยปราศจากกฎหมาย การจัดทำธนาคารดีเอ็นเอ การจัดตั้งหน่วยงานทางวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัยรองรับการบริหารจัดการข้อมูลและการตั้งเป้าหมายเพื่อจัดเก็บดีเอ็นเอให้ได้จำนวนมากขึ้นครอบคลุมประชากรทั้งประเทศตามลำดับ

5. ข้อเสนอแนะ

กฎหมายเพื่อการจัดเก็บดีเอ็นเอในประเทศไทยมีข้อจำกัดมากมายทั้งการให้อำนาจและหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูล นับตั้งแต่การไม่สามารถบังคับจัดเก็บจากผู้กระทำความผิดได้แต่กระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอม การไม่สามารถเก็บรักษาข้อมูลดีเอ็นเอจากผู้ต้องสงสัยเพื่อการสืบค้นเชื่อมโยงข้อมูลได้ ทำให้การจัดเก็บดีเอ็นเอต้องกระทำเป็นแต่ละคดีไป ไม่มีการจัดเก็บไว้ในรูปแบบฐานข้อมูลประวัติอาชญากร จึงเป็นอุปสรรคต่อการสืบค้นข้อมูลเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาซึ่งมีข้อเสนอแนะ 4 ด้าน คือ

5.1 ข้อเสนอแนะด้านการให้อำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอ

การที่ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมากกว่าประโยชน์ของรัฐในการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศและการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ส่งผลให้กฎหมายเพื่อการจัดเก็บดีเอ็นเอในคดีอาญาในประเทศไทย

มีข้อจำกัดมากมายในการให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐจัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูลเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคลโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถบังคับจัดเก็บได้โดยปราศจากความยินยอม จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ควรให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถสั่งการให้ผู้กระทำความผิดจัดเก็บดีเอ็นเอของตนเองหรือให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดเก็บดีเอ็นเอให้ตามลักษณะของความผิดโดยวิธีการจัดเก็บที่เหมาะสมตามมาตรฐานสากล อาทิ ความผิดรุนแรง ความผิดทั่วไป รวมถึงความผิดที่จับกุมได้ตามกฎหมาย ซึ่งสามารถขยายผลไปยังผู้ต้องสงสัยได้ โดยวิธีการจัดเก็บแบบไม่รุกล้ำเข้าไปในร่างกาย (Non-Intimate Samples) เช่น ตัวอย่างน้ำลาย (Saliva) เยื่อบุกระพุ้งแก้ม (Mouth Swab) การดึงผมเพื่อนำรากผมไปตรวจสอบ เป็นต้น

2) ควรให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถสั่งการให้ผู้กระทำความผิดจัดเก็บดีเอ็นเอของตนเองหรือให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดเก็บดีเอ็นเอให้โดยไม่ต้องรับความช่วยเหลือจากแพทย์นิติเวชและอาจใช้กำลังในการจัดเก็บหากมีความจำเป็น เช่น จัดเก็บจากการขูดเยื่อบุในปากหรือการดึงผมเพื่อนำรากผมไปตรวจสอบ เป็นต้น

3) อัยการสูงสุดอาจใช้อำนาจหรือมอบหมายเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจาก (1) บุคคลที่อยู่ในขั้นตอนก่อนที่ศาลมีคำพิพากษา ได้แก่ บุคคลผู้ถูกจับ ผู้ที่กำลังถูกดำเนินคดี (2) ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิด (3) บุคคลที่อยู่ในขั้นตอนหลังศาลมีคำพิพากษา และ (4) บุคคลซึ่งไม่ใช่พลเมืองของประเทศแต่ถูกควบคุมตัวภายใต้อำนาจของประเทศ

4) อธิบดีกรมราชทัณฑ์อาจใช้อำนาจหรือมอบหมายเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาหรือเคยถูกศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิด

5) หน่วยงานคุมประพฤติอาจใช้อำนาจหรือมอบหมายเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลผู้กระทำความผิดที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวเป็นผู้พ้นโทษโดยมีเงื่อนไขหรือถูกทำทัณฑ์บนไว้ หรือเป็นผู้ที่อยู่ในระหว่างคุมประพฤติ

ทั้งนี้ การให้อำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอแก่เจ้าหน้าที่รัฐควรกระทำอย่างรอบคอบรัดกุม คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล โดยควรมีเหตุผลในการจัดเก็บมีการบันทึกรายละเอียดการจัดเก็บ และควรมีการบันทึกเป็นหลักฐานขณะทำการจัดเก็บดีเอ็นเอทุกครั้ง

5.2 ข้อเสนอแนะด้านหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอ

หลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอมีปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากการจัดเก็บดีเอ็นเอจากเนื้อตัวร่างกายย่อมกระทบถึงสิทธิความส่วนตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากมองว่าการจัดเก็บดีเอ็นเอจากเนื้อตัวร่างกายของบุคคลเพียงเล็กน้อยเป็นเรื่องที่กระทบกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลมากกว่าประโยชน์ของรัฐ การกำหนดหลักเกณฑ์การจัดเก็บดีเอ็นเอย่อมมีข้อจำกัดมากมายเป็นอุปสรรคต่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ควรแบ่งฐานความผิดในการจัดเก็บดีเอ็นเอออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ความผิดร้ายแรงและความผิดทั่วไป โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐในระดับต่าง ๆ สามารถสั่งการและจัดเก็บได้เองตามความเหมาะสมกับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ

2) ควรขยายอำนาจการจัดเก็บดีเอ็นเอไปยังบุคคลที่ถูกจัดเก็บดีเอ็นเอไม่เฉพาะแต่ผู้กระทำความผิด แต่สามารถจัดเก็บจากบุคคลที่ถูกสงสัยว่ากระทำความผิด เช่น ผู้ถูกจับ ผู้ต้องสงสัย ผู้ถูกกล่าวหา ฯลฯ และแม้ภายหลังจะไม่ใช่ผู้กระทำความผิดก็ตาม จึงทำให้บุคคลดังกล่าวได้เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์ความจริงตามหลักนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นธรรมกับทุกฝ่าย เพราะบุคคลที่ถูกจัดเก็บดีเอ็นเอไม่จำกัดเฉพาะแต่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายหรือถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดอีกต่อไป

3) ควรกำหนดเงื่อนไขการจัดเก็บดีเอ็นเอตามวิธีการจัดเก็บทางวิทยาศาสตร์ตามหลักมาตรฐานสากล เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถสั่งการให้ผู้กระทำความผิดจัดเก็บดีเอ็นเอของตนเองหรือให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจัดเก็บดีเอ็นเอเองได้ ไม่กำจัดเฉพาะแต่แพทย์นิติเวชหรือผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นที่สามารถกระทำการจัดเก็บ ซึ่งทำให้มีความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดงบประมาณ หรือบุคลากร ฯลฯ ลดอุปสรรคและความล่าช้าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

4) ควรให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐสั่งการให้ผู้กระทำความผิดจัดเก็บดีเอ็นเอของตนเองหรือให้บังคับจัดเก็บดีเอ็นเอจากบุคคลผู้ถูกจับก่อนศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดอาญา เพราะเป็นการช่วยป้องกันปัญหาอาชญากรรมโดยทำให้เกิดความแน่ใจว่ารัฐบาลจะไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดอาชญากรรมขึ้นซ้ำอีกครั้งซึ่งเป็นการบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐบังคับจัดเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายของผู้ถูกจับเป็นการค้นที่สมเหตุสมผลและไม่ถือเป็นการละเมิดสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของบุคคลที่ได้รับการรับรองคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

5) ควรให้ผู้กระทำความผิดจัดเก็บดีเอ็นเอของตนเองหรือให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการจัดเก็บดีเอ็นเอจากร่างกายของบุคคลเป็นการใช้อำนาจล่วงล้ำเข้าไปกระทบสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของบุคคลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น การดึงเส้นผม การเก็บเนื้อเยื่อจากกระพุ้งแก้ม ฯลฯ เพื่อนำเข้าสู่ฐานข้อมูลประวัติอาชญากรเทียบได้กับการจัดเก็บลายพิมพ์นิ้วมือ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ของรัฐในการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศและการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ประโยชน์ของรัฐย่อมมีน้ำหนักมากกว่าการจัดเก็บดีเอ็นเอซึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องที่กระทบกับสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของบุคคลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ทั้งนี้ ในการจัดเก็บดีเอ็นเอควรคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล โดยมีหลักเกณฑ์ที่รอบคอบรัดกุมไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และควรมีการบันทึกวีดีโอเป็นหลักฐานขณะทำการจัดเก็บดีเอ็นเอทุกครั้ง

5.3 ข้อเสนอแนะด้านการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ

สำหรับประเทศไทยควรให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการจัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูลด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ให้ทัดเทียมกับ

นานาอารยประเทศ โดยการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร สถานที่ หน่วยงาน ฯลฯ ให้เพียงพอต่อการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จภายใต้กรอบเวลาที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการจัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูลมาใช้เพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญาอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมต่อไป

1) ควรมีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา โดยมีหน่วยงานระดับกระทรวงเป็นหน่วยงานหลักที่เป็นศูนย์กลางในการควบคุมดูแลฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ ทั้งนี้ ฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติของประเทศอังกฤษอยู่ในการควบคุมของคณะกรรมการทางยุทธศาสตร์ของฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ ภายใต้สังกัดกระทรวงมหาดไทย และมีจัดตั้งห้องปฏิบัติการนิติวิทยาศาสตร์ Genetics Laboratory of the Institute of Forensic Sciences เพื่อเป็นหน่วยหลักในการปฏิบัติการวิเคราะห์ดีเอ็นเอ อย่างไรก็ตาม ควรมีหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามกฎหมายหลายหน่วยงานทำงานร่วมกัน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โรงพยาบาลตำรวจ โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข หรือโรงพยาบาลเอกชนที่มีความพร้อม สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานอัยการสูงสุด หรือสภาทนายความ ฯลฯ เพื่อให้สิทธิแก่ประชาชนผู้เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้เสียในคดี หรือผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ทำการสืบค้นข้อมูลเพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา

2) ควรจำแนกระยะการจัดเก็บและการทำลายข้อมูลดีเอ็นเอออกเป็นหลายกลุ่มด้วยเงื่อนไขที่แตกต่างกัน เช่น การจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้บริสุทธิ์ ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิด ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดในคดีความผิดลหุโทษโดยกระทำครั้งแรก และเยาวชนกระทำความผิดซึ่งศาลพิพากษาจำคุก ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่าไม่ได้กระทำความผิดให้จัดเก็บรูปแบบดีเอ็นเอไว้ได้เฉพาะในกรณีกระทำความผิดร้ายแรง รวมถึงผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกจับกุมในคดีความผิดร้ายแรง โดยนำหลักการให้ความยินยอมมาใช้เป็นเงื่อนไขในการจัดเก็บสำหรับการจัดเก็บดีเอ็นเอจากผู้บริสุทธิ์ ทั้งนี้ ควรพิจารณาการเก็บรักษาข้อมูลลายพิมพ์ดีเอ็นเอไว้ในระบบฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติโดยมิได้มีกำหนดระยะเวลาเพื่อประกันคุณภาพของข้อมูล รวมถึงกรณีที่มีการขอตรวจพิสูจน์ซ้ำเพื่อยืนยันการจับคู่กับแฟ้มข้อมูลลายพิมพ์ดีเอ็นเออื่น ๆ

3) ควรนำหลักการให้ความยินยอมมาใช้ในการจัดเก็บดีเอ็นเออย่างไม่มีกำหนดเวลากับบุคคลผู้กระทำความผิด ผู้ที่พ้นจากการกระทำความผิดแล้ว บุคคลที่ถูกยกเลิกการดำเนินคดี ผู้ที่ถูกต้องข้อหาหรือถูกจับกุมในข้อหาละเมิดหรือผู้บริสุทธิ์ เพื่อประโยชน์ในการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถนำมาตรวจเปรียบเทียบหากมีการกระทำความผิดขึ้นใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการป้องกันอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

4) ควรแบ่งฐานข้อมูลดีเอ็นเอออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนท้องถิ่น ส่วนภูมิภาค และส่วนกลาง โดยฐานข้อมูลแต่ละส่วนควรมีห้องจัดเก็บหรือห้อปฏิบัติการเพื่อส่งสิ่งส่งตรวจ

ที่จัดเก็บได้หรือข้อมูลที่จัดเก็บได้ไปยังหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบดูแลจัดทำแฟ้มข้อมูลดีเอ็นเอและแลกเปลี่ยนข้อมูลดีเอ็นเอระหว่างกันเพื่อส่งต่อข้อมูลไปยังฐานข้อมูลในระดับอื่นต่อไป ทำให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกันอย่างเป็นระบบซึ่งประกอบด้วยดัชนีข้อมูลเพื่อการสืบค้นที่หลากหลาย

5) ควรจัดเก็บดีเอ็นเอสู่ฐานข้อมูลโดยจำแนกเป็นดัชนีข้อมูล เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นและวิเคราะห์จับคู่ดีเอ็นเอกับคดีอาชญากรรม โดยศึกษาจากการจัดทำดัชนีข้อมูลของประเทศสหรัฐอเมริกาหรือสาธารณรัฐประชาชนจีน

6) ควรกำหนดขอบเขตการใช้ฐานข้อมูลดีเอ็นเอให้มีความชัดเจน โดยออกกฎหมายให้อำนาจการเก็บข้อมูลดีเอ็นเอจากผู้ถูกจับในความผิดต่อรัฐ โดยมีข้อแนะนำเกี่ยวกับการใช้ดีเอ็นเอในกระบวนการยุติธรรม คือ การใช้ฐานข้อมูลดีเอ็นเอควรจะใช้ในกรณีการสืบหาพฤติกรรมการกระทำผิดที่คล้ายกันของผู้ต้องสงสัย กรณีชุดตรวจสำเร็จรูปในการเก็บพยานหลักฐานเกี่ยวกับการทำร้ายทางเพศควรได้มาตรฐาน และควรมีองค์กรที่เป็นมาตรฐานแห่งชาติที่เชื่อถือได้ สำหรับห้องปฏิบัติการทางนิติวิทยาศาสตร์

7) ควรพิจารณาการจัดทำข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ เพื่อการจัดเก็บข้อมูลดีเอ็นเอส่วนบุคคลสำหรับประชาชนไทยทุกคนเช่นเดียวกันกับการมีบัตรประชาชน และตั้งหลักเกณฑ์การเข้าถึงข้อมูลหรือการสืบค้นไว้ในระดับต่าง ๆ โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเทียบกับประโยชน์ของรัฐในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของสาธารณะ

ทั้งนี้ ในการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอควรมีกฎหมายที่กำหนดให้มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานซึ่งภาพเคลื่อนไหวในทุกขั้นตอนของการนำดีเอ็นเอเข้าสู่ฐานข้อมูล นับตั้งแต่ขั้นตอนการจัดเก็บ การส่งสิ่งส่งตรวจไปยังห้องปฏิบัติการ การส่งข้อมูลไปยังฐานข้อมูลดีเอ็นเอ การเก็บรักษา การทำลาย ฯลฯ ตลอดจนการให้มีบันทึกเอกสารความยินยอมให้จัดเก็บดีเอ็นเอประกอบไว้ในฐานข้อมูลดีเอ็นเอส่วนบุคคล โดยจัดให้มีหน่วยงานเพื่อการตรวจสอบห่วงโซ่การครอบครองข้อมูลดีเอ็นเอไว้เป็นการเฉพาะกรณีหากมีข้อโต้แย้งในคดีเกี่ยวกับความถูกต้องเที่ยงตรงของข้อมูลดีเอ็นเอส่วนบุคคล

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการจัดเก็บดีเอ็นเอจากเนื้อตัวร่างกายย่อมกระทบถึงสิทธิความส่วนตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การใช้อำนาจเข้าไปก้าวก่ายถึงสิทธิในเนื้อตัวร่างกายอันเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล และล่อแหลมต่อการปฏิบัติไม่เหมาะสมแก่ผู้ต้องหา แต่ก็จำเป็นที่ต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อประสิทธิผลในการควบคุมอาชญากรรม จึงมีการกำหนดให้พนักงานสอบสวนกระทำได้เท่าที่จำเป็นและสมควรเพื่อให้กระทบสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหาให้น้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ จึงมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรศึกษาการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของประชากรจากต่างประเทศในแง่มุมอื่น ๆ นอกเหนือจากการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของอาชญากรเพื่อการพิสูจน์หลักฐานในคดีอาญาทั้งในประเด็นกฎหมาย อำนาจจัดเก็บ หลักเกณฑ์

การจัดเก็บ หลักสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอประชากร

2) ควรศึกษาความคิดเห็น ทัศนคติ และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับการจัดเก็บดีเอ็นเอทั้งแบบรุกล้ำ และไม่รุกล้ำสิทธิในเนื้อตัวร่างกายจากประชากรผู้อาจถูกจัดเก็บโดยตรงว่าให้ความยินยอมหรือไม่ยินยอมเพราะเหตุใด เปรียบเทียบกับหลักสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลและความจำเป็นที่ต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อประสิทธิผลในการควบคุมอาชญากรรมจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักที่ว่า “กระทำได้เท่าที่จำเป็นและสมควรเพื่อให้กระทบสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหาให้น้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้” มีกฎหมายหรือหลักเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องสมควรอย่างไร

3) ควรศึกษาการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของอาชญากรเพื่อการสืบค้นข้อมูลในลักษณะประวัติอาชญากร ทั้งในประเด็นกฎหมายการมอบอำนาจจัดเก็บดีเอ็นเอให้แก่พนักงานสอบสวนหรือสามารถสั่งการให้ผู้ถูกจับกุมจัดเก็บด้วยตนเองจำแนกตามวิธีการจัดเก็บและการสืบค้นข้อมูลดีเอ็นเอจากประวัติอาชญากรต่างประเทศ

4) ควรศึกษาการจัดทำดัชนีข้อมูลดีเอ็นเอของประชากรจากประเทศต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นข้อมูลที่มีความจำเป็นทั้งเพื่อประโยชน์ในงานยุติธรรมหรืองานบริการสาธารณะที่เหมาะสมกับประเทศไทย เช่น การติดตามคนหาย การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล การพิสูจน์ความ สัมพันธ์ในครอบครัว การทำบัตรประชาชน การพิสูจน์หลักฐานในคดีต่าง ๆ ฯลฯ

5) ควรศึกษาการให้อำนาจประชากรสามารถจัดเก็บดีเอ็นเอด้วยตนเองตามหลักมาตรฐานสากลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอของประชากร

บรรณานุกรม

Criminal Records Division, Royal Thai Police. (2022). *Agency structure.* Accessible from https://criminal.police.go.th/structuralunit.php.

Ploypailin Bunthawatchak. (2015). Collection and use of offender DNA in the United States: A case study for Thailand. *Ramkhamhaeng Journal Forensic Science Edition,* 4,(2), 17-31.

Ratchanee Taeng-on. (2016).Legal measures for developing the national DNA database and privacy rights: guidelines for enacting laws for enforcement in Thailand. *Journal of Politics, Administration, and Law,* 9,(2),579-611.

Ratchanee Taeng-on. (2019). Criminal justice process and national DNA database: experiences of EU member countries. *Journal of Politics, Administration, and Law,* 8,(1),459-476.

Riccardo Sabatini. (2022). *How to read the genome and build a human being.* Accessible from https://www.ted.com/talks/riccardo_sabatini_how_to_read_

the_genome_and_build_a_human_being?language=en

Salisa Phrommakrit. (2022). Storing DNA substances for import into a database: Studying human rights issues. *Academic Journal of Criminology and Forensic Science,* 38.

Sompong Techasomboon. (2022). Forensic science and the promotion of justice. Accessible from http://www. dsdw2016. dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561

Tassanee Kamkhaman. (2022). *Protection of personal rights and freedoms: Study of the case of DNA evidence storage.* Accessible from https://tdc.thailis. or.th/tdc.

Thai PBS. (2022). U*nraveling the Koh Tao Case.* Accessible from https://www. youtube.com/watch?v=g9UMdDBreW Q&t =2340s.

Wariya Thongpagde. (2022). Development of forensic evidence systems in criminal cases, criminal justice. (Doctor of Philosophy Thesis, Forensic Science Department Faculty of Science Silpakorn University).

Wipu Wimonset. (2020). *Genetic Material Database and the necessity of creating a genetic material database in Thailand.* (Doctor of Philosophy Thesis, Forensic Science Department Faculty of Science Silpakorn University).

WR Webster Jr. (2000). DNA database statutes & privacy in the information age. *Health Matrix: The Journal of Law Medicine,* 10,(1),119.

ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา

Success factors and obstacles in the mediation process of Songkhla Juvenile and Family Court

*สุทธิชัย รักจันทร์**

Suttichai Rakjan

*วันเฉลิม ว่องสนั่นศิลป์***

Wanchalerm Wongsanansin

*นลนีย์ ชวดชุม****

Nonlanee Chuadchum

*ปัฐมพงศ์ รัตนโกศัย*****

Pattamapong Rattanakosai

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาถึงรูปแบบความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลาและช่วยเพิ่มโอกาสแห่งความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย (2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัย ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา และ (3) เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมจากข้อค้นพบ วิธีการวิจัย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ

* *อาจารย์ประจำสาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่*
Lecturer, Department of Politics and Government, Faculty of Political Science, Hatyai University

** *อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่*
Lecturer Faculty of Law, Hat Yai University

*** *นักศึกษาหลักสูตรการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่*
Student in Bachelor of Political Science Program (Politics and Governments), Faculty of Political Science, Hatyai University

**** *นักวิชาการอิสระ Independent academic*

Received: *29 May 2024* ***Revised:*** *21 October 2024* ***Accepted:*** *1 November 2024*

และ (2) เก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้ 2 วิธี ประกอบด้วยวิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลารวม 4 ปัจจัย ที่ทำให้ประสบความสำเร็จการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วย (1) ความคาดหวังและเป้าหมายในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย (3) ปัจจัยด้านกระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และ (4) ปัจจัยด้านอื่น ๆ ได้แก่ จำนวนทุนทรัพย์ บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคู่พิพาทในการเจรจาไกล่เกลี่ย

คำสำคัญ : การไกล่เกลี่ย, รูปแบบความสำเร็จการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา

Abstract

This research aims to achieve three objectives: 1) to study the successful mediation models of Songkhla Juvenile and Family Courts and increase the chance of mediation success, 2) to study the factors, problems, obstacles, and suggestions for the development of mediation procedures in family cases of Songkhla Juvenile and Family Court, and 3) to propose appropriate solutions based on the research findings. The researcher employed a qualitative research methodology, collecting both secondary and primary data. Data collection methods included non-participant observation and semi-structured interview.

The study revealed four key factors that contribute to the success of dispute mediation of Songkhla Juvenile and Family Courts: 1) the expectations and goals of entering the mediation process, 2) the role of the mediator in achieving success in family dispute mediation, 3) the procedural aspects of the mediation process. and 4) additional factors including the amount of capital and the involvement of external parties in the mediation negotiations.

Keywords: Dispute Mediation, Mediation Success Models, Songkhla Juvenile and Family Court

บทนำ

สถาบันครอบครัวถือเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยทุกยุคทุกสมัย การเกิดขึ้นของปัญหาในครอบครัวเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้โดยปกติทั่วไป เพราะทุกครอบครัวอาจมีเหตุความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในบ้านได้ ไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นที่แตกต่าง การเลี้ยงลูก ปัญหาสุขภาพ หรือสถานภาพทางการเงิน ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้อาจบานปลายจนกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว จนอาจทำให้ชีวิตคู่จบลงและส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กได้ด้วย ถ้าปัญหาภายในครอบครัวเกิดขึ้นแล้ว ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็วเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาบานปลาย

ลุกลามจนนำไปสู่การหย่าร้างและกลายเป็นปัญหาสังคมอื่น ๆ

ศาลเยาวชนและครอบครัวจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดและคุ้มครองสถานภาพของครอบครัวให้เกิดความสงบสุข รวมทั้งพิทักษ์สิทธิและสวัสดิภาพของบุตรในครอบครัว ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา จัดตั้งขึ้นด้วยเจตนารมณ์ที่จะช่วยแก้ไขเยียวยาเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กและเยาวชน ซึ่งควรจะได้รับการฝึกอบรมสั่งสอนสงเคราะห์ให้กลับตนเป็นพลเมืองที่ดียิ่งกว่าการลงโทษ คำนึงถึงบุคลิกลักษณะ สุขภาพภาวะแห่งจิตซึ่งแตกต่างกันเป็นคน ๆ ไป อีกทั้งใช้วิธีการที่เหมาะสมกับตัวเด็กและเยาวชนและพฤติกรรมเฉพาะเรื่อง แม้เด็กและเยาวชนนั้นได้กระทำความผิดร่วมกันก็ตาม ในส่วนของคดีครอบครัวได้มีหลักดำเนินการเพื่อรักษาผลประโยชน์ สิทธิ และทรัพย์สินของผู้เยาว์ คำนึงถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว การสงวนและคุ้มครองสถานภาพของการสมรส การช่วยเหลือครอบครัว โดยเฉพาะขณะที่ครอบครัวต้องรับผิดชอบในการดูแลให้การศึกษาแก่บุตรที่เป็นผู้เยาว์รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือสามีภรรยาให้ปรองดองปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองและกับบุตร เมื่อกล่าวถึงการระงับข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรม สำหรับคดีครอบครัวมิได้มีเพียงแต่การฟ้องคดีเพื่อตัดสินข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทได้ หากแต่ยังมีกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในหลายรูปแบบที่สามารถช่วยให้คู่พิพาทได้เลือกใช้ซึ่งยังเป็นการรักษาความสัมพันธ์อันดีและสามารถตกลงกันอย่างฉันมิตรอีกทั้งยังสร้างความเข้าใจระหว่างกันได้ การระงับข้อพิพาททางเลือกกระบวนการจะเริ่มต้นจากการเจรจาต่อรองซึ่งเป็นกระบวนการแรกเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างตัวบุคคล แต่หากการพูดคุยทั้งสองฝ่ายไม่เป็นผลจึงอาจต้องมีบุคคลที่สามที่ทั้งสองฝ่ายให้การยอมรับช่วยเป็นตัวกลาง กระบวนการระงับข้อพิพาทดังกล่าวนี้ เรียกว่า “การไกล่เกลี่ยหรือการประนอมกระบวนการยุติธรรมคดีครอบครัว” จุดมุ่งหมายของกระบวนการระงับข้อพิพาท คือ มิได้มุ่งแพ้ชนะในเชิงอรรถคดีหากแต่มุ่งให้เกิดผลลัพธ์และการประสานความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด

นโยบายสำคัญของศาลยุติธรรมทั่วประเทศนโยบายหนึ่ง คือ จัดให้มีการไกล่เกลี่ยในศาลควบคู่กับการพิจารณาคดี เพื่อที่ให้ประชาชนสามารถยุติข้อพพาทด้วยตนเอง มีการประนีประนอมด้วยผู้เป็นคนกลางทำหน้าที่ช่วยเหลือคู่พิพาทด้วยการเจรจาและหาข้อยุติร่วมกันในการแก้ปัญหาคดีและปัญหาคนล้นคุก ถือเป็นการระงับโดยที่ไม่มีการฟ้องต่อศาล ซึ่งการฟ้องต่อศาลนั้นถือเป็นกระบวนการภายนอกศาล (Alternative Dispute Resolution-ADR) การไกล่เกลี่ยดำเนินการโดยผู้พิพากษาหรือบุคคลภายนอกซึ่งขึ้นบัญชีไว้ที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทั้งมีสำนักระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรมรับผิดชอบในการส่งเสริมและสนับสนุนศาลทั่วประเทศนำการไกล่เกลี่ยมาใช้คู่ขนานกับกระบวนการพิจารณาคดี มีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 การออกระเบียบคณะกรรมการ

บริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544 ที่เปิดโอกาสให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยความสมัครใจของคู่พิพาท และอาจมีปัญหาจากการใช้กรอบของกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ (Phongpark Wannaso & Seksan Khruakham, 2023; Sassanapong Worapab, 2020; Tascharpat Yuktananda, 2021)

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย ประกอบด้วย (1) การนัดหมายก่อนวันนัด โดยคู่พิพาทอาจแสดงความประสงค์ไกล่เกลี่ยต่อศาล เพื่อนำคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ย มีการเตรียมข้อมูล ตรวจสอบรายละเอียดข้อเท็จจริงและค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม และ (2) การไกล่เกลี่ยระหว่างการพิจารณาของศาล ในเวลาใด ๆ ก็ได้ ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ด้วยการประชุมคู่พิพาทมาทำการไกล่เกลี่ย แนะนำตัวผู้ไกล่เกลี่ยและชี้แจงข้อมูลต่าง ๆ ให้คู่พิพาทได้รับทราบและเข้าใจถึงระเบียบการไกล่เกลี่ยของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง และขั้นการสิ้นสุดการไกล่เกลี่ย ถ้าสำเร็จจะมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความและไม่ประสงค์ดำเนินคดีต่อไป หากไม่สำเร็จคู่พิพาทไม่สามารถตกลงกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยก็สั่งยุติการไกล่เกลี่ย (Lawan Narkdilok & Sanya Kenaphoom, 2017) ด้านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความเป็นแบบแผนต้องคำนึงถึงความเป็นสถาบันครอบครัวและผู้เยาว์ที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องให้ได้รับการกระทบทางจิตใจน้อยที่สุด

ปัญหาการใช้ความรุนแรง เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม มีลักษณะและรูปแบบที่ไม่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ และยิ่งนับวันมีความรุนแรงมากขึ้น และจำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน และส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวด้วย ได้แก่ (Chalat Pratheuangrattana, 2021; Pattaraporn Santathadaporn and Pranot Nantiyakul, 2016; Sassanapong Worapab, 2020; Supanat Sattayapiwat, Boonton Dockthasong & Boonlert Pairindra, 2014; Tascharpat Yuktananda, 2021; Udom Ngammuangsakul, Chaloemwut Sarakit, Wimonrakha Sirichairawan, Krisada Jaikaewti, & Vassanon Vassanon, 2023) **ประการแรก** ผู้ทำการไกล่เกลี่ยบางท่านมีความเอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ขาดความรู้ ขาดทักษะในกระบวนการไกล่เกลี่ย ไม่เข้าใจบริบทของสภาพแวดล้อม ได้แก่ กรณีผู้พิพากษาที่ไกล่เกลี่ยอาจจะรู้สึกไม่สบายใจ ต้องทุ่มเวลาและจิตใจในการไกล่เกลี่ยขณะเดียวกับการมีภาระติดพิจารณาคดีอื่น ทั้งต้องรักงานและมีศิลปะในการไกล่เกลี่ย ส่วนผู้ไกล่เกลี่ยเป็นบุคคลภายนอก มีปัญหาด้านความน่าเชื่อถือต่อผู้ไกล่เกลี่ย คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ด้านความรู้ด้านกฎหมาย ปัญหาวัยวุฒิและคุณวุฒิ **ประการที่สอง** คู่กรณีในการไกล่เกลี่ย ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ และไม่ฟังความคิดเห็นของแต่ละฝ่าย ด้วยคู่พิพาทมีอคติ ความขัดแย้งจนเกิดความเกลียดชังระหว่างคู่พิพาท ไม่ยอมตกลงกันด้วยดี ต้องการที่จะเอาชนะเชิงอรรถคดีต่อกัน ไม่มีห้องสำหรับการเจรจาไกล่เกลี่ยที่เป็นสัดส่วน ไม่มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่พร้อมเข้าร่วมไกล่เกลี่ยโดยทันที ผู้ถูกระทำความรุนแรง ไม่กล้าเปิดเผยความรู้สึกหรือความต้องการฝ่ายตนให้ผู้ไกล่เกลี่ยรับทราบ และ**ประการที่สาม** ปัญหาการบริหารงาน

การพิจารณาคดีแต่ละคดี การติดต่อกับศาลในบางกรณีมีบุคลากรจำกัดและไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน เจ้าหน้าที่เข้ามาทำงานชั่วคราว พอมีทักษะมากพอสมควรแล้วก็โยกย้ายเปลี่ยนงานหรือได้งานที่ดีกว่า ปัญหาเอกสารประกอบมีมาก สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปแต่ยึดแนวปฏิบัติเดิม จึงไม่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ย นอกจากนี้การไกล่เกลี่ยตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติไว้ของคู่ความ ย่อมทำให้ขาดความเป็นธรรมชาติ และคู่ความรู้สึกอึดอัดจนเสียบรรยากาศ เพราะความเป็นทางการของกฎหมาย ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการปฏิบัติงานและอาจไม่ตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน ผู้กำกับดูแล ตัวผู้ไกล่เกลี่ยด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่มีบริบทเฉพาะในพื้นที่สงขลา ทั้งมีความหลากหลายของวัฒนธรรมในลักษณะพหุวัฒนธรรมด้วย

▣ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา

2. เพื่อเสนอข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา

▣ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย

ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 คดีครอบครัวที่มักปรากฏในศาล ได้แก่ คดีที่เกี่ยวด้วยการสมรส รวมถึงคู่หมั้น สามีภรรยา บิดามารดากับบุตร พิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ทั้งบรรพครอบคลุมการดำเนินคดีต่าง ๆ เช่น คดีฟ้องเรียกสินสอดคืนตามบันทึกข้อตกลงเกี่ยวกับกรณีไม่มีการสมรส การสมรสระหว่างภรรยากับสามีเป็นการสมรสซ้อนตกเป็นโมฆะ การสมรสระหว่างคู่พิพาทขาดเจตนาในการจดทะเบียนสมรสกันจริงแต่กระทำเพื่อเป็นนิติกรรมอำพราง คดีที่ฟ้องขอให้บังคับเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา คดีที่สามีหรือภรรยาฟ้องคู่สมรสอีกฝ่าย ขอให้เพิกถอนนิติกรรมเกี่ยวกับสินสมรสที่กระทำไปในระหว่างสมรสโดยมิได้รับความยินยอมของตน คดีที่สามีและภรรยาฟ้องอีกฝ่ายอ้างว่าการหย่าไม่มีผลสมบูรณ์เพราะการหย่าเกิดจากการข่มขู่ คดีที่สามีและภรรยาฟ้องอีกฝ่ายตามบันทึกหลังทะเบียนหย่าหรือสัญญาประนีประนอมยอมความ คดีฟ้องขอให้เพิกถอนชื่อผู้จดทะเบียนว่าเด็กผู้เยาว์เป็นบุตร คดีที่ฟ้องเรียกค่าทดแทนความเสียหายจากชายชู้อ้างว่าร่วมประเวณีกับภรรยาตนหรือที่หญิงแสดงตนโดยเปิดเผยว่ามีความสัมพันธ์กับสามีตนในทำนองชู้สาว คดีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายแล้วทายาทฟ้องแบ่งทรัพย์สินกันหากมี

ปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งสินสมรสของคู่สมรสอีกฝ่ายที่ตาย คดีครอบครัวระหว่างอิสลามศาสนิกเป็นคู่พิพาททั้งสองฝ่ายใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งต้องบังคับตามกฎหมายว่าด้วยครอบครัวและมรดก คดีแพ่งที่สามีหรือภรรยาฟ้องผู้อื่นเป็นคู่พิพาท แม้คู่พิพาทให้การต่อสู้คดีมีประเด็นพิพาทว่าทรัพย์สินที่พิพาทกันนั้นเป็นสินสมรสของคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ คดีขอทำนิติกรรมแทนผู้เยาว์ คดีที่ทำสัญญาประนีประนอมยอมความเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ในศาลธรรมดาจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีเขตอำนาจคดีขอตั้งผู้อนุบาล คดีที่พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันร้องขอให้มีคำสั่งว่าเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถและตั้งตนเป็นผู้พิทักษ์ และคดีที่ผู้พิทักษ์ร้องขออนุญาตขายอสังหาริมทรัพย์ของคนเสมือนไร้ความสามารถที่ตนเป็นผู้พิทักษ์ เป็นต้น (Sarutanon Chobpradit, 2021)

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยเกลี่ยข้อพิพาทครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 สามารถสรุปได้ว่า คู่กรณีที่มีข้อพิพาทรับรู้และยอมรับว่ามีปัญหาเกิดขึ้นประสงค์ที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกันด้วยการตกลงที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ “ไม่เป็นปฏิปักษ์” เพราะเมื่อศาลรับฟังพยานหลักฐานของคู่พิพาทก็จะตัดสินให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแพ้หรือชนะคดี ข้อดีการไกล่เกลี่ยสำคัญประการหนึ่ง คือ รักษาความเป็นส่วนตัวและรักษาความลับของคู่พิพาท ไม่ต้องจ้างทนายมาช่วยคดีซึ่งเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น คู่พิพาทเลือกผู้ไกลเกลี่ยโดยขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของคู่พิพาทประกอบกับความน่าเชื่อถือของผู้ไกลเกลี่ยซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวได้รับจดทะเบียนผู้ไกลเกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว โดยมีการกำหนดคุณสมบัติที่เหมาะสมและประการสำคัญคือต้องรักษาความลับของคู่พิพาท ผู้ไกลเกลี่ยเริ่มต้นด้วยการรวบรวมข้อมูลลักษณะและสาเหตุของความขัดแย้ง ความคิดเห็นของคู่พิพาทที่มีต่อข้อพิพาท ตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง พยายามเข้าใจความต้องการของคู่พิพาทมากกว่าโต้แย้งอีกฝ่ายอย่างเดียว ต่อมาแยกแยะปัญหาโดยการใช้ข้อมูลที่ได้รับจากคู่พิพาททั้งสองฝ่ายทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถช่วยแยกแยะปัญหาได้ ในระหว่างกระบวนการไกล่เกลี่ยจะมีการพูดถึงประเด็นปัญหาหลัก หากแต่ไม่ควรเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ควรเป็นปัญหาที่มีอยู่ร่วมกันของคู่พิพาททุกฝ่าย จากนั้นผู้ไกลเกลี่ยจะช่วยกระตุ้นให้คู่พิพาทพยายามหาข้อเสนอที่เป็นไปได้เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน สนับสนุนให้คู่พิพาทยึดจุดยืนที่ได้กำหนดไว้ก่อนการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและช่วยคู่พิพาทให้ตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ไขปัญหา โดยการยึดถือผลประโยชน์ที่แท้จริงที่ตนต้องการ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่คู่พิพาทใช้เป็นหลักในการเจรจาต่อรองและเลือกข้อเสนอที่เป็นประโยชน์ที่สุดต่อตนเอง โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะช่วยคู่พิพาทในการเจรจาต่อรองบนข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาจนกระทั่งคู่พิพาทสามารถบรรลุถึงข้อตกลงที่เป็นที่พึงพอใจทุกฝ่ายจนนำมาสู่การยกร่างสัญญาประนีประนอมยอมความตกลงหรือทำในรูปแบบบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (MOU) ซึ่งคู่พิพาทจะเก็บไว้ฝ่ายละ

หนึ่งฉบับและต้องเป็นไปตามความประสงค์ของคู่พิพาทที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Chotchuang Thapwong et al, 1995)

การแก้ปัญหาความขัดแย้งมีแนวทางที่เหมาะสมที่สุด จะเป็นการเจรจาไกล่เกลี่ยและการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง เพราะผลลัพธ์ที่น่าจะเป็นไปในลักษณะที่ทั้งสองฝ่ายต่างชนะ (win-win) ซึ่งการไกล่เกลี่ยนั้นมีหลายรูปแบบ แต่ที่จะพบเห็นได้บ่อยครั้ง 2 แนวทาง ดังต่อไปนี้ (Wanchai Wattanasap, 2007, 174)

1. การเจรจาโดยยึดจุดยืน (position-based negotiation) การเจรจาในลักษณะนี้จะเป็นการเจรจาที่จะเอาแพ้ชนะเอาชนะกัน ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีจุดยืนของตนเอง คู่เจรจาจะปฏิบัติต่อกันเหมือนเป็นศัตรูกัน ความเชื่อของการเจรจานี้จะเป็นลักษณะ zero sum game ตามแนวคิดในทฤษฎีเกม (Game Theory) ที่ถ้าไม่แพ้ก็ต้องชนะ ผลของการเจรจาเช่นนี้มักยอมรับครึ่งทาง (compromise) แต่การเจรจาในลักษณะนี้ไม่ควรจะนำมาใช้ในกรณีของความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ

2. การเจรจาโดยยึดผลประโยชน์ (interest-based negotiation) การเจรจาในลักษณะนี้ไม่มองถึงประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว แต่จะมองและทำความเข้าใจของความต้องการ ความห่วงกังวลของฝ่ายอื่น การเจรจาลักษณะนี้จะเกิดจากคู่เจรจาทุกฝ่ายมาร่วมกัน แก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันโดยหวังให้ความต้องการของทุกฝ่ายได้รับการตอบสนอง ทุกฝ่ายจะไม่ระบุถึงจุดยืนของตนเอง แต่จะบอกถึงความหวัง ความต้องการ ความห่วงกังวล ความหวาดระแวง

2. แนวคิดเกี่ยวกับความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย

ความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทปรากฏในงานเขียนของ Paul McCold (2004, as cited in Yongyoot Sakchaipanitkul, 2013) ให้ความสำคัญกับตัวแสดงด้านผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและตัวคู่กรณีเป็นสำคัญ ดังเห็นได้จากงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลเชิงสำรวจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนและเหยื่อที่ได้รับผลกระทบในคดีอาชญากรรมให้การสนับสนุนวิธีดังกล่าว เนื่องจากมีการพบเพื่อเจรจาหาข้อยุติและชดใช้ผู้เสียหาย ซึ่งต้องการให้กระบวนการจบลงก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ในที่สุดก็ทำให้เกิดการทำสัญญาประนอมข้อพิพาทกันได้ นอกจากนี้ ความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ประกอบกันด้วย เช่น ทรัพยากรในการจัดการไกล่เกลี่ย ระบบบริหารการไกล่เกลี่ย ลักษณะองค์การ เงื่อนไขทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ การยอมรับและการให้การสนับสนุนของผู้ปฏิบัติ มาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย เป็นต้น (Worldwide Legal Directories, as cited in Yongyoot Sakchaipanitkul, 2013)

▣ วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยขอบเขตการวิจัย กำหนดขอบเขต 4 ด้าน ได้แก่

1. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มประชากรเป้าหมายที่จะศึกษา คือ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ย

ข้อพิพาทศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา ได้แก่ คู่พิพาท ผู้ไกล่เกลี่ย และบุคลากรของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา ซึ่งจะเป็น “ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant)” โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้เกี่ยวข้องที่เข้ามาติดต่อและเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา จำนวน 10 คน ประกอบด้วยคู่พิพาทฝ่ายคู่พิพาท จำนวน 4 คน คู่พิพาทฝ่ายคู่พิพาท จำนวน 4 คน ผู้ไกล่เกลี่ย จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 1 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาถึงคุณภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัวที่เกิดขึ้นในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา ในด้านความรู้ความสามารถหรือคุณสมบัติของผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ย ขั้นตอนหรือกระบวนการในการไกล่เกลี่ย และสิ่งอำนวยความสะดวก

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา

4. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย จำนวน 4 เดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566 - เดือนตุลาคม พ.ศ. 2566

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitive research methodology) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีกึ่งโครงสร้าง โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร (documentary study) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย และคดีเยาวชนและครอบครัว โดยจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย หนังสือ ตำรา ชุดความรู้ รายงานการศึกษาวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และกรณีศึกษาการไกล่เกลี่ยของศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งผลจากการศึกษาทบทวนเอกสารและวรรณกรรมแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีหัวข้อการสัมภาษณ์ดังนี้

1) ปัญหาและอุปสรรคของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2) ปัจจัยความสำเร็จของการไกล่เกลี่ย

3) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง เลือกกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการไก่เกลี่ยประกอบด้วย ท่านผู้ประนีประนอม (ผู้ไกล่เกลี่ย) คู่พิพาทที่ครอบครัว ส่วน “เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล” ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แนวคำถามจะเน้นที่การประเมินความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยในศาลเยาวชนปัจจัยแห่งความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยรวมถึงข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนางานด้านการไกล่เกลี่ย สำหรับ “การวิเคราะห์ข้อมูล” ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกัน

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปสังเกตการณ์ไกล่เกลี่ยที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งมีข้อดี

คือ ไม่เป็นการเข้าไปแทรกแซงกระบวนการไกล่เกลี่ย การที่มีผู้สังเกตการณ์ไปนั่งสังเกตการณ์การไกล่เกลี่ยจริงนั้น ย่อมทำให้ผู้ประนีประนอมและผู้เกี่ยวข้องรู้สึกว่ามีคนมาจดจ้อง ถูกแทรกแซง อาจทำให้มีการบังคับให้คู่กรณียอมรับในผลของการไกล่เกลี่ย ประเด็นการสังเกต คือ ท่าทางในการไกล่เกลี่ย การเจรจาของในแต่ละคดีคู่กรณีกับผู้ไกล่เกลี่ย และการใช้เทคนิค ตลอดข้อเสนอของผู้ไกล่เกลี่ยในการระงับข้อพิพาท

วิธีการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยก่อนที่จะมีการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดการศึกษาปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นได้สัมภาษณ์และปรึกษาหารือกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัว หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจบริบทและสภาพแวดล้อมในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา และสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพแวดล้อมให้มากที่สุด ต่อมาจึงได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีระบบโดยมีแนวคำถามที่เป็นคำถามเดียวกันให้มีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นระบบเป็นหมวดหมู่ แล้วนำมาสู่การจัดกลุ่มและวิเคราะห์ โดยการสัมภาษณ์แบบระบบ

เนื้อหาของแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (interview guideline) ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านคู่พิพาท มี 2 ข้อย่อย คือ (1.1) ความคาดหวังและเป้าหมายในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย และ (1.2) การเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย (2) ปัจจัยด้านผู้ไกล่เกลี่ย มี 2 ข้อย่อย คือ (2.1) ความรู้ความสามารถในประเด็นสำคัญของข้อพิพาทและเทคนิคในการเจรจา และการสื่อสารของผู้ไกล่เกลี่ย (3) ปัจจัยด้านกระบวนการในการไกล่เกลี่ย มี 1 ข้อย่อย คือ ความเหมาะสมของห้อง ระยะเวลา กระบวนการ และขั้นตอนที่ใช้ในการเจราไกล่เกลี่ย และ (4) ปัจจัยด้านอื่น ๆ (ด้านคดีความ) มี 2 ข้อย่อย คือ (4.1) จำนวนทุนทรัพย์ที่เข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย และ (4.2) บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคู่พิพาทในการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น ญาติ ทนายความ เพื่อน เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งคำถามประกอบด้วย (1) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา มีอะไรบ้าง (คนกลาง คู่กรณี การสร้างความสัมพันธ์ บริบท สภาพแวดล้อม และทรัพยากร) (2) มีเทคนิคในการไกล่เกลี่ยอย่างไร ดำเนินการและสนทนาอย่างไรจึงสำเร็จ และ (3) ข้อเสนอเพื่อพัฒนางานไกล่เกลี่ยควรเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) ในประเด็นของข้อมูลที่ชี้ถึงปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อสร้างข้อสรุปจากการเก็บข้อมูลทั้งเอกสาร การสัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีมีส่วนร่วมข้างต้น

ผลการศึกษา

ภาพแสดงการสังเคราะห์ผลการศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย

ผู้วิจัยสามารถจำแนกตามปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลารวม 4 ปัจจัย แยกให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจน ดังแสดงได้จากภาพการสังเคราะห์และอธิบายผลการวิจัยดังนี้

1. ปัจจัยด้านคู่พิพาทต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัว

1.1) ความคาดหวังและเป้าหมายในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอยู่ในบริบทที่ต้องอาศัยความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายที่จะเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ย ดังนั้น หากคู่พิพาทไม่มีความสมัครใจร่วมกันที่จะระงับหรือยุติการบังคับการดำเนินคดีด้วยการไกล่เกลี่ย การไกล่เกลี่ยก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ และการที่จะให้คู่กรณียอมตกลงที่จะเสนอข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยไม่ใช่เรื่องง่าย ซึ่งอาจเป็นเพราะคู่กรณีไม่คุ้นเคยกับกระบวนการไกล่เกลี่ย ไม่มั่นใจในประสิทธิภาพ

ของกระบวนการไกล่เกลี่ย หรืออาจคิดว่ากระบวนการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นจะทำให้เสียเวลามากยิ่งขึ้น (Songporn Wilailak, 2012, pp. 27-29)

การดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา เป็นการเปิดพื้นที่ให้คู่พิพาทได้พูดคุยเจรจากัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อพิพาทเรื่องหย่าร้างที่จะต้องมีการแบ่งทรัพย์สินและสิทธิในการดูแลบุตร ทำให้การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยเป็นวิธีที่คู่พิพาทนิยมเลือกใช้ เพราะการมีคนกลางเข้ามาช่วยเจรจาสามารถทำให้คู่พิพาทบรรลุข้อตกลงต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น ยิ่งในประเด็นที่ละเอียดอ่อนเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความผูกพัน ก็สามารถที่จะหาหนทางที่มีความยืดหยุ่นและพึงพอใจร่วมกันได้ ซึ่งข้อดีของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับข้อพิพาทครอบครัว คือ ข้อตกลงที่เกิดขึ้นคือความพึงพอใจระหว่างกัน แต่ข้อตกลงเหล่านั้นต้องไม่ละเมิดกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประเทศ การดำเนินการเป็นไปอย่างยืดหยุ่นจึงไม่สร้างความตึงเครียดและสามารถกำหนดขั้นตอนได้ รักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน อีกทั้งยังช่วยลดภาระงานศาล เพราะคู่พิพาทไม่จำเป็นต้องขึ้นศาลที่มีความตึงเครียด และอาจมีค่าใช้จ่ายที่สูงหรือระยะเวลาในการดำเนินที่ยาวนานในบางกรณีอีกด้วย

กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการอยู่ภายใต้บริบทความสมัครใจของคู่พิพาททั้งสองฝ่าย ผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถบังคับให้คู่พิพาทเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยได้ ซึ่งคู่พิพาทบางส่วนไม่มาเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ย เนื่องจากคู่พิพาทไม่มีความรู้ความเข้าใจรวมถึงไม่ทราบถึงข้อดีและประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย รวมทั้งข้อแตกต่างระหว่างการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล เมื่อเทียบกับการไกล่เกลี่ยแล้วพบว่าการไกล่เกลี่ยเป็นวิธีที่สะดวกรวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่า อีกทั้งปัญหาที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึกของคู่พิพาท ความระแวงไม่ไว้ใจจากกรณีความบาดหมางของครอบครัวในอดีต ความไม่เข้าใจกัน และไม่สามารถถ่ายทอดหรือสื่อสารอธิบายให้อีกฝ่ายเข้าใจได้ อาจยึดมั่นในจุดยืนของตนเองมากเกินไป แข็งกร้าวไม่มีการยืดหยุ่นให้แก่คู่พิพาทฝ่ายตรงข้าม

1.2) การเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

การเตรียมตัวและจัดเตรียมข้อเสนอและตั้งเป้าหมายในการมาไกล่เกลี่ยของคู่พิพาทมีความสำคัญ ถ้าคู่พิพาทขาดเป้าหมายที่ชัดเจนไม่ได้เตรียมตัวจะทำให้ไม่เข้าใจความต้องการที่แท้จริงของอีกฝ่าย เมื่อมีการเจรจาและการยื่นข้อเสนอมาให้ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือรับข้อเสนอได้ หรือหากมีการรับข้อเสนอไปอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ตนเองต้องการอย่างแท้จริง หรือรับข้อเสนอไปแล้วก็ไม่สามารถปฏิบัติตามได้เพราะไม่ได้ประมาณขีดความสามารถของตนไว้ก่อนจนท้ายสุดก็ทำให้ผลการเจรจาไกล่เกลี่ยล้มเหลว และคู่พิพาทก็ต้องกลับไปดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบปกติต่อไป ดังนั้นคู่พิพาทแต่ละฝ่ายจะต้องจัดเตรียมข้อเสนอของตนเองมาก่อน และเมื่อถึงวันนัดไกล่เกลี่ยจะนำข้อเสนอมาเสนอและพิจารณาว่าอีกฝ่ายจะยอมรับได้หรือไม่

การเตรียมตัวและจัดเตรียมข้อเสนอและตั้งเป้าหมายในการมาไกล่เกลี่ยของคู่พิพาท

มีความสำคัญ โดยข้อเสนอของ Chonlathorn Meewongukosa (2013, p. 27) ซึ่งได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้การไกล่เกลี่ยไม่เป็นผลสำเร็จที่เกิดจากคู่กรณี หรือคู่พิพาทอาจเกิดมาจากสาเหตุของการที่คู่พิพาทไม่มีการวางแผน หรือกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนก่อนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย จึงทำให้ไม่สามารถเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของอีกฝ่าย หรือไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าจะรับข้อเสนอของอีกฝ่ายหรือไม่ และของ Chalat Pratheungrattana (2012, p. 106) ที่กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่เป็นผลสำเร็จ มาจากการที่คู่เจรจาไม่ได้เตรียมตัว ขาดการวางแผน จึงไม่เข้าใจจุดแข็งจุดอ่อนของคู่กรณี รวมทั้งการขาดข้อมูลสำคัญของประเด็นในการเจรจาไกล่เกลี่ยทำให้ไม่สามารถเสนอทางเลือกที่เหมาะสมในการหาทางออกจากการพิพาท

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ในด้านคู่พิพาทมีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ย ไม่ว่าจะเป็นการที่คู่พิพาทแต่ละฝ่ายจะต้องเตรียมตัวและจัดเตรียมข้อเสนอ และตั้งเป้าหมายในการไกล่เกลี่ยมาก่อนเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ย เพราะเมื่อมีการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยฝ่ายหนึ่งยื่นข้อเสนอมาให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่มีการเตรียมข้อเสนอหรือเป้าหมายในการมาไกล่เกลี่ยก็จะทำให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือรับข้อเสนอที่อีกฝ่ายเสนอได้ หากคู่พิพาทมีการเตรียมข้อเสนอให้แก่คู่พิพาทและคู่พิพาทมีการเตรียมข้อเสนอจะทำให้การไกล่เกลี่ย ย่อมส่งผลให้ประสบผลสำเร็จได้เร็วเพราะจะทำให้ข้อเจรจาที่เหลืออยู่ที่การเจรจาตกลงกันระหว่างคู่พิพาท

ปัจจัยด้านคู่พิพาทที่มีส่วนสำคัญที่จะทำให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว คือ คู่พิพาทมีความสามารถในการปฏิบัติตามสัญญาหรือข้อเสนอที่คู่พิพาทเสนอไว้หรือไม่ เพราะถึงแม้ว่าคู่พิพาทมีการเตรียมข้อเสนอและตั้งเป้าหมายในการไกล่เกลี่ยมาแล้วแต่คู่พิพาทยื่นข้อเสนอที่แตกต่างกันเกินไปอาจทำให้คู่พิพาทยอมรับไม่ได้จะมีผลให้การเจรจาไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จ

2. ปัจจัยด้านผู้ไกล่เกลี่ยต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ย

ความรู้ความสามารถในประเด็นสำคัญของข้อพิพาทและเทคนิคในการเจรจา และการสื่อสารของผู้ไกล่เกลี่ย ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลาจะต้องผ่านการอบรมหลักสูตรเทคนิคการไกล่เกลี่ยจากสำนักงานยุติธรรม หรือหลักสูตรในลักษณะเดียวกันที่สถาบันอื่นจัดโดยสำนักงานยุติธรรมให้การรับรองและมีประสบการณ์ด้านไกล่เกลี่ยฯ ในศาลหรือศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ สำนักระงับข้อพิพาทมาไม่น้อยกว่า 10 กรณี โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และมีประสบการณ์ทำงานไม่ต่ำกว่า 5 ปี หรือมีประสบการณ์ทำงานในสาขาที่เป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ยไม่น้อยกว่า 10 ปี ไม่เป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการ ไม่เป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ และไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก (Wanida Intraraamnoy, 2021)

ผู้ไกล่เกลี่ยจะมีส่วนสำคัญในกระบวนการไกล่เกลี่ย เพราะจะทำหน้าที่คุมประเด็นในการเจรจาไกล่เกลี่ย ทำหน้าที่รับฟังข้อเสนอของคู่พิพาท ทำหน้าที่สร้างบรรยากาศในการเจรจา

พูดคุยให้เป็นไปด้วยดี ให้ความช่วยเหลือ เสนอแนะ และพยายามหาจุดร่วมกันระหว่างข้อเสนอของคู่พิพาทและความต้องการของโจทย์ เพื่อหาทางออกของการยุติข้อพิพาทร่วมกัน โดยมีความยินยอมพร้อมใจของทั้งสองฝ่ายและมีผลทำให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ

ดังนั้น บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย ทำหน้าที่ช่วยเหลือ เสนอแนะแนวทาง เพื่อให้คู่กรณีหาทางออกของคู่พิพาทร่วมกัน เพื่อช่วยให้คู่กรณีทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันจากการที่พิพาทกันได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะคอยเป็นผู้กระตุ้น แนะนำ โน้มน้าว แปลความ หรือชี้แนะหนทางที่เป็นไปได้ ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทให้กับคู่กรณี จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ ความรู้ ความเข้าใจสถานการณ์ และประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยอีกทั้งผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัว จะต้องมีคุณสมบัติในด้านความรู้ความสามารถ ทักษะในการพูด การเจรจามีประสบการณ์ชีวิต และเป็นผู้มีศีลธรรมจรรยาเป็นที่เคารพเชื่อถือ มีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น อุปสรรคที่เกิดจากตัวผู้ประนีประนอมจึงเป็นประการอื่นไม่ได้นอกจากการขาดคุณสมบัติที่สำคัญดังกล่าวข้างต้นแล้ว การปฏิบัติหน้าที่ผู้ประนีประนอมจะต้องแม่นยำในบทบาทของตนว่ามิใช่ผู้พิพากษาที่จะชี้ผิดถูกและจะต้องไม่ทำการตัดสินให้เกิดข้อตกลงระหว่างคู่พิพาท อำนาจตัดสินใจที่จะตกลงกันหรือไม่ เป็นหน้าที่ของคู่พิพาทผู้ไกล่เกลี่ยมีบทบาทเพียงเป็นผู้ช่วยเหลือให้การเจรจาง่าย สะดวก และรวดเร็วขึ้นเท่านั้น

ผู้ไกล่เกลี่ยพึงตระหนักว่า ความเป็นกลางเป็นหัวใจสำคัญของการไกล่เกลี่ยประนีประนอม และความเป็นกลางนั้นต้องเป็นความเป็นกลางที่ถูกต้อง กล่าวคือ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องใช้ความสามารถในการเข้าใจคู่พิพาททั้งสองฝ่าย และถ่ายทอดความเห็นอกเห็นใจโดยเท่าเทียมกัน และช่วยหาวิถีทางซึ่งจะนำไปสู่บทสรุปที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับและสามารถยุติข้อพิพาทร่วมกันได้ กล่าวโดยสรุปคือ ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นคนกลางเพื่อดำเนินการเจรจาการประนีประนอม การควบคุมการไกล่เกลี่ย และช่วยเหลือคู่ขัดแย้งในการขจัดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน ทั้งนี้ โดยการแนะนำหรือเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การหาทางออกที่เหมาะสมเป็นธรรมต่อผู้ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย การทำความเข้าใจและการปรับมุมมองของผู้ขัดแย้งอันเกี่ยวกับปัญหาให้มีมุมมองร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจด้วยตนเองของคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายบนพื้นฐานของข้อมูลที่เพียงพอ โดยผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจหน้าที่ใด ๆ ในการตัดสินหรือชี้ขาด

3. ปัจจัยด้านกระบวนการในการไกล่เกลี่ย

เนื่องจากในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะมีกระบวนการในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระยะเวลา และการนัดหมายในการเข้ามาเจรจาไกล่เกลี่ย ห้องที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยมีความเหมาะสมเป็นส่วนตัวสำหรับการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือไม่ รวมทั้งกระบวนการและขั้นตอนในการเจรจาไกล่เกลี่ย การมีห้องไกล่เกลี่ยที่เป็นสัดส่วนและมีจำนวนเพียงพอ ใช้เวลารวดเร็ว การนัดหมายชัดเจน รวมทั้งกระบวนการและขั้นตอนการเจรจาในการไกล่เกลี่ย ตลอดจนการให้ความสนใจดูแลและอัธยาศัยอันดีของ

ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยจะมีผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยจะมีผลที่ให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินการไกล่เกลี่ย

4. ปัจจัยด้านอื่นๆ เช่น จำนวนทุนทรัพย์ บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคู่พิพาทในการเจรจาไกล่เกลี่ย

4.1) จำนวนทุนทรัพย์ของข้อพิพาทที่เข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย ในกรณีที่ข้อพิพาทมีจำนวนทุนทรัพย์สูงเป็นหลักล้าน ทำให้การไกล่เกลี่ยมีข้อตกลง และรายละเอียดที่ต้องเจรจากันมากขึ้น จึงทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยจะต้องใช้ระยะเวลานาน จากคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นของทุนทรัพย์มีผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยถ้าเป็นการไกล่เกลี่ยที่มีทุนทรัพย์สูงจะต้องใช้เวลาในการไกล่เกลี่ยนาน เพราะมีรายละเอียดหรือการต่อรองเรื่องการลดจำนวนเงินลงมากกว่ากรณีที่เป็นการไกล่เกลี่ยที่มีทุนทรัพย์น้อย ๆ

4.2) บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคู่พิพาทในการเจรจาไกล่เกลี่ย ในการไกล่เกลี่ยคู่พิพาทอาจจะมีการปรึกษาหารือหรือพูดคุยกับทนายความหรือญาติในเรื่องการไกล่เกลี่ย ซึ่งมักจะเสนอแนะตามความรู้สึกที่ตนเองคิดว่าดีหรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้คู่พิพาทเกิดความไขว้เขวหรือคล้อยตามไม่ได้ตัดสินใจในข้อเสนอของการไกล่เกลี่ยด้วยตนเอง ญาติและทนายความจึงมีผลต่อการไกล่เกลี่ยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ยกเว้นในบางกรณีหากเป็นข้อพิพาทเฉพาะ เช่น ข้อพิพาทเปลี่ยนนามสกุล ซึ่งจะมีข้อพิพาทในประเด็นเรื่องการเปลี่ยนนามสกุลเป็นประเด็นหลัก กรณีนี้ทุนทรัพย์อาจจะไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคู่พิพาทในการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น ญาติ และทนายความเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการไกล่เกลี่ย

5. ปัญหาและอุปสรรคของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัว

ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัวมีปัญหาอุปสรรคในการ ดำเนินงานอยู่หลายประการจากการสัมภาษณ์ พบว่า

5.1) ปัญหาอุปสรรคในด้านการเตรียมตัวในการมาไกล่เกลี่ย มักจะเกิดจากการที่คู่พิพาทที่เข้ามาสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย เข้ามาโดยไม่เห็นความสำคัญของการไกล่เกลี่ย จึงไม่ได้เตรียมข้อเสนอหรือแนวทางการยุติข้อพิพาทไว้เลย จึงทำให้เสียเวลา และอาจทำให้การไกล่เกลี่ยล้มเหลวได้

5.2) ปัญหาอุปสรรคด้านสถานที่สิ่งแวดล้อมในการไกล่เกลี่ย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในครอบครัวมีปัญหาเกี่ยวกับกับสถานที่เจรจาไว้ว่าการไกล่เกลี่ย ตามระเบียบแล้วกำหนดให้ดำเนินการในศาลในห้องที่จัดไว้เพื่อการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ แต่พบว่ามีห้องไกล่เกลี่ยมีเฉพาะแต่ไม่เพียงพอต่อการใช้งาน และในบางครั้งการไกล่เกลี่ยต้องใช้ห้องพิจารณาร่วมกับคดีอื่น ๆ และการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ไกล่เกลี่ย

▣ สรุปและอภิปรายผล

ปัจจัยความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา สามารถสรุปได้ 6 ปัจจัย ปัจจัยต่าง ๆ ในด้านคู่พิพาทมีผลต่อความสำเร็จ

ของการไกล่เกลี่ยมากที่สุด ทั้งการที่คู่พิพาทแต่ละฝ่ายจะต้องเตรียมตัวและจัดเตรียมข้อเสนอและตั้งเป้าหมายในการไกล่เกลี่ยมาก่อนเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ย เพราะเมื่อมีการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยฝ่ายหนึ่งยื่นข้อเสนอมาให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่มีการเตรียมข้อเสนอ หรือเป้าหมายในการมาไกล่เกลี่ย ก็จะทำให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือรับข้อเสนอที่อีกฝ่ายเสนอได้ หากคู่พิพาทมีการเตรียมข้อเสนอให้แก่คู่พิพาทและคู่พิพาทมีการเตรียมข้อเสนอให้คู่พิพาทจะทำให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จได้เร็ว เพราะจะทำให้การเจรจาเหลืออยู่ที่การเจรจาตกลง ปัจจัยด้านคู่พิพาทที่มีส่วนสำคัญที่จะทำให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว คือ คู่พิพาทมีความสามารถในการทำตามสัญญาตามข้อเสนอที่คู่พิพาทเสนอไว้หรือไม่ เพราะถึงแม้ว่าคู่พิพาทมีการเตรียมข้อเสนอและตั้งเป้าหมายในการไกล่เกลี่ยมาแล้ว แต่คู่พิพาทยื่นข้อเสนอที่แตกต่างกันเกินไปอาจทำให้คู่พิพาทยอมรับไม่ได้ จะมีผลให้การเจรจาไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จ

ส่วน**ปัจจัยด้านผู้ไกล่เกลี่ยต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัว** ผลจากการสัมภาษณ์สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Parinyaphong Jiannaikulkanok (2013, pp. 58-91) ที่ได้ศึกษาบทบาทในการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทข้อพิพาทของผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดเชียงราย ที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประนีประนอมส่วนใหญ่มีการอธิบายให้คู่กรณีเข้าใจถึงข้อดีหรือประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย การกระตุ้นให้คู่กรณีผู้เสนอข้อเท็จจริง การค้นหาประเด็นความต้องการ การทำให้คู่กรณีทุกฝ่ายทราบถึงประเด็นปัญหาข้อพิพาท มีการสื่อสารที่ดี มีวาทศิลป์ รู้จักเลือกใช้ รูปแบบ วิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับข้อพิพาทมาช่วยในการเจรจา อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Goonrit Harnging (2009, pp. 79-101) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบังคับคดีที่ถูกต้องตามกฎหมายและปฏิบัติได้ โดยการไกล่เกลี่ย จากการศึกษา พบว่า การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในการยุติข้อพิพาท จะต้องใช้หลักการของการประสานงานเพื่อศึกษาความต้องการของผู้ขัดแย้งอย่างเหมาะสม การมีคนกลางเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย โดยให้แต่ละฝ่ายเข้ามาเจรจาหรือส่งตัวแทนมาเจรจาบอกถึงความต้องการของแต่ละฝ่าย แม้บางกรณีจะมาในกรณีที่อีกฝ่ายอยู่ในจุดที่เหนือกว่ามีทางเลือกที่จะตัดสินใจได้มากกว่า ในขณะที่อีกฝ่ายเป็นรองและไม่มีทางเลือก แต่ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถทำให้ฝ่ายที่เหนือกว่ายอมลดความต้องการและเลือกทางเลือกที่สามารถสรุปข้อตกลงได้ร่วมกัน อันเป็นเหตุให้ความขัดแย้งบรรเทาเบาบางลง ต่างฝ่ายต่างไม่เสียผลประโยชน์ และสามารถได้ผลประโยชน์ที่เป็นที่พึงพอใจของทั้งสองฝ่าย ดังนั้นบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย ทำหน้าที่ช่วยเหลือเสนอแนะแนวทาง เพื่อให้คู่กรณีหาทางออกของคู่พิพาทร่วมกัน เพื่อช่วยให้คู่กรณีทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันจากการที่พิพาทกันได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะคอยเป็นผู้กระตุ้น แนะนำ โน้มน้าว แปลความ หรือชี้แนะหนทางที่เป็นไปได้ ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทให้กับคู่กรณี จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ

ส่วน**ด้านปัจจัยด้านกระบวนการในการไกล่เกลี่ย** ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการศึกษา

ของ Chalat Pratheungrattana (2018, pp. 10-20) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า สถานที่ที่ใช้ในการไกล่เกลี่ย สถานที่เจรจาต้องมีความเป็นกลาง ไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบหรือเสียเปรียบ ต้องไม่มีการกดดันใด ๆ ระหว่างการเจรจา ซึ่งสถานที่ที่นิยมใช้ คือโต๊ะกลมเพื่อมองเห็นหน้ากันทุก ๆ คน สำหรับห้องประชุมควรมีขนาดพอเหมาะและมีพื้นระดับเดียวกันที่ไม่ใช่ห้องประชุมแบบเวทีฟังบรรยาย อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลจากการสัมภาษณ์ของ Wirat Tuamjaidee (2014, pp. 117-135) เรื่องกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการไกล่เกลี่ยที่ได้ศึกษาต้องมีความรวดเร็ว เข้าใจง่าย ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน ตลอดจนการให้ความสนใจดูแลและอัธยาศัยอันดีของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย จะมีผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ Udom Ngammuangsakul Chaloemwut Sarakit Wimonrakha Sirichairawan Krisada Jaikaewti and Vassanon Vassanon (2023) ที่มองว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมการไกล่เกลี่ยควรจัดในระดับมหกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและมุ่งให้คู่พิพาทสามารถเข้ามาสู่กระบวนการได้ตามกำหนดเวลาที่ศาลกำหนด หรือหากประชาชนที่ยังไม่ได้รับทราบว่ามีกระบวนการทางเลือกเช่นนี้ก็สามารถที่จะเข้ามาขอความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำมาสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้

ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ ปัจจัยด้านจำนวนทุนทรัพย์ของคดีที่เข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย ในกรณีที่คดีมีจำนวนทุนทรัพย์สูงในระดับหลักล้านบาท ทำให้การไกล่เกลี่ยมีข้อตกลงและรายละเอียดที่ต้องเจรจากันมากขึ้น ส่งผลให้การเจรจาไกล่เกลี่ยจะต้องใช้ระยะเวลานาน เพราะมีรายละเอียดหรือการต่อรองเรื่องการลดจำนวนเงินลงมากกว่ากรณีที่เป็นการไกล่เกลี่ยที่มีทุนทรัพย์น้อย ๆ ซึ่งที่การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในศาลชั้นต้น ทุนทรัพย์เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย กล่าวคือ คดีที่ทุนทรัพย์ไม่สูงมีโอกาสไกล่เกลี่ยสำเร็จมากกว่าคดีที่มีทุนทรัพย์สูง ส่วนอีกหนึ่งปัจจัย คือ ปัจจัยด้านบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคู่พิพาทในการเจรจาไกล่เกลี่ย จากผลการวิจัยผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า ญาติและทนายความมีผลต่อการไกล่เกลี่ยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับข้อสรุปของ Chonlathorn Meewongukosa (2013, pp. 26-28) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับคู่พิพาทในการเจรจาไกล่เกลี่ยไม่ว่าจะเป็นญาติ ทนายความ เพื่อน ซึ่งมักจะเสนอแนะตามความรู้สึกที่ตนเองคิดว่าดี หรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้คู่พิพาทเกิดความไขว้เขวหรือคล้อยตาม ไม่ได้ตัดสินใจด้วยตนเอง อีกทั้งผลการวิจัยปัจจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Chalat Pratheungrattana (2012, pp. 88-108) บุคคลที่แวดล้อมผู้ไกล่เกลี่ยไม่ว่าจะเป็นญาติ ทนายความ เพื่อนฝูง ที่มักจะเสนอแนะตามความรู้สึกที่ตนเองคิดว่าดีหรือเพื่อรักษาผลประโยชน์เฉพาะพวกพ้องของตน

ปัญหาและอุปสรรคของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัว ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ Somphak Trakankulpan (2009, p. 36) ซึ่งได้ศึกษา “ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรม” พบว่า การเจรจาในห้อง

ไกล่เกลี่ยที่จัดไว้ต่างหากย่อมมีบรรยากาศดีกว่าในห้องพิจารณาคดี ซึ่งมีบรรยากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการเจรจา เนื่องจากความน่าเกรงขาม ความเงียบขรึม ความเคร่งครัด คู่พิพาทต้องเคารพสถานที่ คู่พิพาทจะรู้สึกอึดอัด ไม่เป็นกันเอง ไม่สะดวกในการพูดการระบายความในใจ หรือแสดงความต้องการของตนได้เต็มที่ ฉะนั้นเมื่อคู่พิพาทประสงค์จะทำการไกล่เกลี่ยอย่างจริงจัง ควรใช้สถานที่อื่นในการไกล่เกลี่ยนอกจากห้องพิจารณา เช่น ห้องประชุมแบบเป็นทางการ หรือแบบไม่เป็นทางการ เพราะห้องพิจารณาคดี ถือได้ว่าเป็นสถานที่หนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อาจทำให้สถานการณ์ตึงเครียด แม้ศาลจะได้จัดห้องไกล่เกลี่ยไว้แล้ว แต่ถ้าสภาพบรรยากาศภายใน สีสันของห้อง การจัดอุปกรณ์ภายในห้องดูเคร่งขรึม อึดอัด ไม่เป็นกันเองพอสมควร ก็อาจถือว่า สถานที่นั้นเป็นอุปสรรคต่อการไกล่เกลี่ยได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ Pasilak Thongcharoen (2007, p. 85) ซึ่งศึกษาเรื่อง “ปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงานของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” พบว่า การเสริมสร้างบรรยากาศการไกล่เกลี่ยและสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคู่พิพาทนั้น เจ้าหน้าที่ หรือผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องสร้างบรรยากาศที่มีความแตกต่างจากบรรยากาศในการพิจารณาคดีโดยทั่วไป อีกทั้งรูปแบบในการเจรจาตกลงจะต้องเป็นไปในทางการเจรจาหารือเพื่อยุติข้อขัดแย้ง มีบรรยากาศเป็นกันเอง สถานที่จะต้องแบ่งแยกเป็นสัดส่วนสำหรับใช้ไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย พบว่า มีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทครอบครัวของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลาอยู่หลายประการ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะด้านการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ทางด้านการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทให้เป็นที่รับรู้แก่ประชาชนโดยทั่วไป ถึงข้อดีของการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กล่าวคือ ต้องสื่อสารให้เห็นว่าสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย การประชาสัมพันธ์และการให้ข้อมูลแก่ประชาชนในเรื่องการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องน้อยมาก เพราะประชาชนส่วนมากไม่รู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดี โดยอาจจะเสนอประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย “สะดวก รวดเร็ว ประหยัด เป็นธรรมและมีผลบังคับ”[1]

ดังนั้น ถ้ามีการประชาสัมพันธ์กระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดีให้มากขึ้น ก็จะช่วยแก้ปัญหาให้กับครอบครัวและลดปริมาณการนำคดีขึ้นสู่ศาล อย่างไรก็ตามควรส่งเสริมการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการเจรจากันเองอย่างให้เกียรติ นุ่มนวลต่อคนอื่นและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสามัคคี ดังนั้นข้อเสนอแนะในด้านการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ทางด้านการไกล่เกลี่ย จะมีข้อเสนอให้ดำเนินการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คู่พิพาท รวมทั้งปรับทัศนคติให้แก่คู่พิพาทและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้มีมุมมองต่อการไกล่เกลี่ยว่ามีความสำคัญ โดยการ

[1] *According to the public relations guidelines of Judicial Promotion Office. Mediation before filing a lawsuit, Phra Nakhon Si Ayutthaya District Court Mediation before filing a lawsuit, how will people benefit from mediation before filing a lawsuit? From : https://atymc.coj.go.th/th/content/category/articles/id/8/cid/12087*

ไกล่เกลี่ยจะคำนึงถึงสวัสดิภาพความเป็นอยู่และอนาคตของบุตรเป็นสำคัญ การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว โดยจะพยายามอำนวยความสะดวกในการเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่บุตรผู้เยาว์ การคุ้มครองสิทธิ และส่งเสริมสวัสดิภาพของบุตร และการพยายามหามาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือให้ครอบครัวได้ปรองดองและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันให้เป็นไปในทางที่ดีมากขึ้นและการไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการบังคับข้อพิพาทที่สามารถดำเนินการให้เป็นผลสำเร็จได้ โดยการให้ความรู้ดังกล่าวจะต้องชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่าง ข้อดี ข้อเสียระหว่างการขึ้นศาลตามวิธีการปกติ กับการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย นอกจากนี้ยังควรมีการประชาสัมพันธ์หรือสื่อสารไปยังคู่พิพาทเกี่ยวกับการปฏิบัติเมื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย เพื่อให้คู่พิพาทได้จัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอในการยุติข้อพิพาทมาเสนอในการไกล่เกลี่ยเพื่อให้การไกล่เกลี่ยเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

2) การเพิ่มงบประมาณในการเผยแพร่ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยให้ครอบคลุมทุกภูมิภาค กล่าวคือ ภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรในการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างจริงจัง เพื่อจัดโครงการเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนได้รับทราบถึงกระบวนการไกล่เกลี่ย จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะให้มีการเพิ่มงบประมาณในการเผยแพร่ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยให้ครอบคลุมทุกภูมิภาค เนื่องจากงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการในปัจจุบันของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลาสามารถดำเนินการได้เพียงจ่ายค่าตอบแทนการไกล่เกลี่ย การจัดอบรมผู้ไกล่เกลี่ยและเจ้าหน้าที่ การจัดโครงการไกล่เกลี่ย ไม่สามารถดำเนินการประชาสัมพันธ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เกิดการรับรู้แก่ประชาชนทั่วประเทศได้

3) การเปลี่ยนกระบวนการระงับข้อพิพาทจากเดิมกำหนดไว้ให้เป็นทางเลือกของคู่พิพาทแต่กลายเป็นแนวทางแรกที่พึงปฏิบัติ กล่าวคือเมื่อเกิดการพิพาทกันระหว่างคู่กรณีต้องมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกันก่อน จึงจะนำข้อพิพาทดังกล่าวไปสู่อนุญาโตตุลาการหรือการฟ้องคดีต่อศาลได้ (Ngammuangsakul et al., 2023)

4) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการไกล่เกลี่ยตามประเด็นโดยประสานความร่วมกับส่วนราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น คดีเยาวชนและครอบครัวอาจมีการประสานงานกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อพูดคุยและสร้างความเข้าใจระหว่างกัน เป็นต้น

5) ควรมีการส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีทันสมัย โดยการนำมาใช้บริการต่าง ๆ ในการไกล่เกลี่ยผ่านระบบอินเตอร์เน็ต เพื่อประหยัดเวลา ค่าใช้จ่ายและลดปัญหาการเดินทางซึ่งต้องเดินทางไกลเพื่อไกล่เกลี่ยที่ศาล

6) การส่งเสริมให้มีการจัดทำสื่อออนไลน์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในรูปแบบวีดิทัศน์ เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนให้เข้าใจได้ในระยะเวลาอันสั้น และสามารถเลือกใช้วิธีดังกล่าวในการแก้ไขปัญหามากยิ่งขึ้น

7) เมื่อพิจารณาความสำเร็จจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ศาลเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นองค์ที่ทำหน้าที่ในกระบวนการไกล่เกลี่ยด้วยแล้ว จากสังเคราะห์ข้อมูล พบว่า เด็กและเยาวชนใช้ความรุนแรงมีอายุน้อยลง ได้แก่

ฟินแลนด์ เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อินเดีย และเซอร์เบีย ช่วงปี 2022-2023 พบข้อมูลบ่งชี้ว่าการก่อคดีทางอาญาโดยเด็กและเยาวชนเพิ่มสูงขึ้นและผู้ก่อเหตุมีอายุเฉลี่ยน้อยลง (Saumya in Judicateme, 2021; Tatikarn Dachchapong, 2024; Umut Korkut, 2023; World Healt Organization, 2023) “ศาลเด็กและเยาวชน” ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐได้รับความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ควรสร้างหลักสูตรฝึกอบรมซึ่งพัฒนาการเรียนรู้กระบวนการไกล่เกลี่ยตั้งแต่เด็กเพื่อสร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนด้วย

บรรณานุกรม

Chalat Pratheuangrattana. (2021). The public sector dispute mediation according to the Mediation Act in 2562 B.E. (A.D. 2019): Opportunities and challenges. *Journal of Thai Justice System,* 14(3), 1-16.

Chalat Pratheungrattana. (2018). Factors Leading to the Success of Mediation in Schools. *NIDA Development Journal,* 58(3), 1-22

Chonlathorn Meewongukosa. (2013). The developing strategies for legal lawsuit compulsion and practical using mediation processess, independent study (Master of Arts). Valaya Alongkorn Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya. (Integrated conflict management field of study).

Chotchuang Thapwong et al. (1995). *One year anniversary of the mediation system to create compromise in the civil court.* Bangkok: Civil Court.

Goonrit Harnging. (2009). *The developing strategies for legal lawsuit compulsion and practical using mediation processess, independent stud.* (Master of Arts). Valaya Alongkorn Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya. (Integrated conflict management field of study).

Lawan Narkdilokand and Sanya Kenaphoom. (2017). Mediation methodfor terminating criminal case disputes court. *Research and Development Institute Rajabhat Maha Sarakham University* 4(2), 61-75.

Udom Ngammuangsakul Chaloemwut Sarakit Wimonrakha Sirichairawan Krisada Jaikaewti and Vassanon Vassanon. (2023). Guidelines for promotion and development of mediation process according to the Mediation Act, B.E. 2562. *Journal of Thai Justice System,* 16(3), 1-34.

Parinyaphong Jiannaikulkanok. (2013). *Roles in mediaion and litigation of conciliators in Chiang Rai Provincial Court.* Chiang Mai Graduate School Chiang Mai University.

Pasilak Thongcharoen. (2007). *Problems and obstacles in the work of dispute mediators.* Bangkok: Thammasat University.

Pattaraporn Santathadaporn and Pranot Nantiyakul. (2016). Administration of Concilliation and Compromise of the Office of The Juvenile and Family Court, Region I. *Eau Heritage Journal Social Science and Humanities* 6(3), 323-332.

Phongpark Wannaso and Seksan Khruakham. (2023). Preparedness of mediators according to the dispute mediation Act B.E. 2562. *Journal of Liberal Arts and Service Industry*, 6(1), 330-340.

Sarutanon Chobpradit. (2021). An Alternative Justice with Family Mediation. *Journal of Humanities and Social Science Valaya Alongkorn,* 16(1), 1-14.

Sassanapong Worapab. (2020). Development mediation of inquiry officials on criminal cases to prevent domestic violence in Thailand. *Journal of Politics, Administration and Law Faculty of Political Science and Law, Burapha University,* 12(3), 515-542.

Saumya in Judicateme. (2021). *What are different countries in the world doing in the field of juvenile justice system and care?* https://judicateme.com/what-are-different-countries-in-the-world-doing-in-the-field-of-juvenile-justice-system-and-care/

Somphak Trakankulpan. (2009). Mediation process in the justice process. In the academic documents section Individuals in the High-Level Justice Administration Course (B.Y.S.), Class 12., 6-75.

Songporn Wilailak. (2012). Advantages and disadvantages of mediating disputes at the court execution level. *Legal Execution Department Journal,* 16(82), 27-29

Supanat Sattayapiwat Boonton Dockthasong and Boonlert Pairindra. (2014). The effectiveness of the mediation system management of the court based on good governance. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkron Rajabhat University,* 8(3), 130-131.

Tascharpat Yuktananda. (2021). Mediation Process by Buddhist Peaceful Means of Juvenileand Family Court of Bangkok. *Journal of MCU Peace Studies,* 9(7), 3067-3082.

Tatikarn Dachchapong. (2024). “child criminals” need revenge or correction? Exploring youth laws around the world Concerning penalties and criminal liability. https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/104136

Udom Ngammuangsakul Chaloemwut Sarakit Wimonrakha Sirichairawan Krisada Jaikaewti and Vassanon Vassanon. (2023). Guidelines for promotion and development of mediation process according to the Mediation Act, B.E. 2562. *Journal of Thai Justice System,* 16(3), 1-34.

Umut Korkut. (2023). *Understanding school shooting in Serbia: and what's next for radicalisation in the country.* https://www.psa.ac.uk/psa/news/understanding-school-shooting-serbia-and-whats-next-radicalisation-country

Wanchai Wattanasap. (2007). *Conflict: Principles and tools for resolving conflict* (3). Nonthaburi: Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute.

Wanida Intraraamnoy. (2021). *Law on mediation of disputes.* Bangkok: Thai Parliament.

Wirat Tuamjaidee. (2014). *Factors affecting success in mediating consumer disputes: A case study of Phitsanulok district court.* (Master of Public Administration Thesis). Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok. (Public Administration).

World Healt Organization. (2023). *Youth violence.* https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence

Yongyoot Sakchaipanitkul. (2013). Implementation of the Policy on Alternative Dispute Resolution by Means of Mediation by the Office of the Attorney-General in Thailand. *NIDA Development Journal,* 53(3), 1-23

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
Fear of Sex Crimes among Secondary School Students in Bangkok

*ฉัตรดนัย รักชาติ**
*Chatdanai Rakchat**
*สุณีย์ กัลยะจิตร***
*Sunee Kanyajit***
*วีนันท์กานต์ รุจิภักดิ์****
*Veenunkarn Rujiprak****
*ณัฏฐาภรณ์ โสกัณฑัต*****
*Natthapon Sokantat*****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศ เพื่อศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ และเพื่อศึกษาการรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ประเภทโรงเรียนชายล้วน หญิงล้วน และโรงเรียนสหศึกษา จำนวน 400 คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามการวิจัย โดยสถิติ

* นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
* Master's Degree Students Program Criminology branch Justice and social services Mahidol University
** รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำหลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยมหิดล
** Associate Professor Course instructor Doctor of Philosophy Department of Criminology and Justice (International Program) Mahidol University
*** รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำหลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
*** Associate Professor Course instructor Doctor of Philosophy Department of Criminology and Justice Mahidol University
**** อาจารย์ประจำหลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
**** Course Instructor Master of Arts Department of Criminology and Justice Mahidol University

Received: 29 May 2024 **Revised:** 23 September 2024 **Accepted:** 18 November 2024

ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที่แบบเป็นอิสระต่อกัน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และเป็นโรงเรียนสหศึกษา การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศส่วนใหญ่ทราบแหล่งข้อมูลจากสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น Facebook Instagram Twitter Tiktok เป็นต้น และมีความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ 1-3 ครั้ง/สัปดาห์ การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศอยู่ในระดับมาก โดยด้านการกระทำ อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการพูด อยู่ในระดับมาก และด้านการคิด อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศด้านความหวาดกลัวในโรงเรียนในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความหวาดกลัวในครอบครัวในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย และด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งการเปรียบเทียบระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่เพศ ระดับชั้น และประเภทโรงเรียนต่างกัน มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศต่างกัน มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะไม่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สามารถทำนายระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียน ได้ร้อยละ 15

คำสำคัญ: ความหวาดกลัว, อาชญากรรมทางเพศ, การรับรู้ความเสี่ยง, การรับรู้ข่าว

Abstract

The purpose of this research is to study the level of fear of sex crimes among secondary school students in Bangkok, the risk perception of sex crime victimization among secondary school students in Bangkok, and the perception of sex crime-related news among secondary school students in Bangkok. The samples included 400 secondary school students in Bangkok from single-sex schools for male and female students and coed schools by using quantitative research methodology. Data were collected via the research questionnaire. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, average, standard deviation, independent t-test, one-way ANOVA, and multiple linear regression analysis.

The results revealed that the majority of the samples were female senior high

school students who studied in coed schools. Most of them perceived sex crime-related news from various online media, such as Facebook, Instagram, Twitter, TikTok, etc. The frequency of perceiving sex crime-related news was 1-3 times/week. Their risk perception of sex crime victimization was at a high level, in which action was at a high level, followed by talking at a high level and thinking at a high level, respectively. The overall fear of sex crimes in school was at a moderate level. The overall fear of sex crimes in the family was at a low level. The overall fear of sex crimes in public areas was at a high level. When the level of fear of sex crimes was compared across secondary school students of different genders, grades, and schools, there was a statistically significant difference in the level of fear of sex crimes in school, family, and public area at the 0.05 level of significance. The students with different frequency of sex crime-related news perception exhibited no statistically significant difference in the fear of sex crimes in school, family, and public area at the 0.05 level. There was a statistically significant correlation between the risk perception of sex crime victimization and the fear of sex crimes among the students at the 0.05 level. The level of fear of sex crimes among the students was predictable at 15 percent.

Keywords: Fear, Sex Crime, Risk Perception, News Perception

บทนำ

โลกปัจจุบันมีการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ทำให้มีความเจริญทุก ๆ ด้าน สามารถที่สื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว และไร้ขีดจำกัดในเรื่องพรมแดน ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลของการขยายตัวของวัฒนธรรมในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งทางด้านเทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นไทยเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จากความฟุ้งเฟ้อทางสังคมหรือวัตถุนิยมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย (Lapassarada Palaphinyo, 2001) สภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปผู้คนมีความเครียดสูงทำให้เกิดอารมณ์ร้อนและรุนแรงมากขึ้น สภาพจิตใจแย่ลงขาดสติศีลธรรม ไม่มีจิตใต้สำนึก เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบมีเหตุให้เกิดขึ้นบ่อย ผู้ก่อเหตุมีอายุน้อยลงหรือยังไม่บรรลุนิติบรรลุภาวะ ทั้งยังมีความรุนแรงและโหดเหี้ยมมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมที่มีผลกระทบต่อคนในสังคมไทย ทั้งในด้านชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน เป็นปัญหาที่สำคัญมากที่ต้องการแก้ไขให้หมดไป เนื่องจากอาชญากรรมพื้นฐานเป็นอาชญากรรมที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน อีกทั้งส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเหยื่อหรือผู้เสียหายและสังคม

อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบกันดีว่าปัญหาการใช้ความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นในสังคมอีกจำนวนมากที่ไม่ได้ถูกสื่อนำเสนอ และกรณีที่ผู้ถูกกระทำไม่ได้แจ้งความดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด เนื่องจากความอับอายและกลัวเสื่อมเสียชื่อเสียง รวมถึงสังคมที่มักกล่าวโทษว่าเป็นความผิดของเหยื่อ (Victim Blaming) ตระหนักถึงข้อเท็จจริงแล้วเหยื่อจากการใช้ความรุนแรงทางเพศไม่ได้มีความยินยอม โดยสมัครใจให้ตนเองเป็นผู้ถูกกระทำแต่อย่างใด (Akkrima Sukdee & Thanyalak Bangchada. 2022)

จากการรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ทางไซเบอร์ (Cyber Tipline report) ของศูนย์เพื่อเด็กหายและถูกฉกฉวยผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐ (NCMEC) ที่คอยสอดส่องและรายงานการเผยแพร่คลิปไม่เหมาะสมของเด็กทางโลกออนไลน์ เพื่อชี้เป้าข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ใช้เช็กบิลต้นทาง พบว่า ปี 2562 มีการแพร่คลิปเด็กถูกล่วงละเมิด 355,396 รายการ ปี 2563 มีการแพร่คลิปเด็กถูกล่วงละเมิด 397,343 รายการ ปี 2564 มีการแพร่คลิปเด็กถูกล่วงละเมิด 589,515 รายการ และปี 2565 มีการแพร่คลิปเด็กถูกล่วงละเมิด 407,735 รายการ (Dailynews. 2022) และสถิติปี 2565 มีคดีอาชญากรรมทางเพศเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน จำนวน 392 คดี แบ่งตามฐานความผิด ได้แก่ ครอบครองสื่อลามกเด็ก จำนวน 221 คดี ล่วงละเมิดทางเพศเด็ก จำนวน 130 คดี ค้ามนุษย์ จำนวน 31 คดี นำเข้าข้อมูลอันลามกเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ จำนวน 6 คดี และอื่น ๆ จำนวน 4 คดี (Dailynews. 2022) โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุของผู้เสียหายดังต่อไปนี้

ภาพแสดงเพศผู้เสียหาย

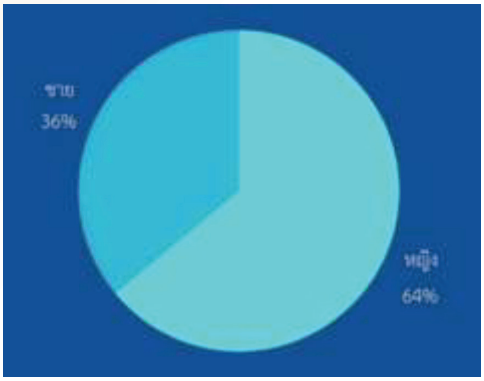

ที่มา: ผู้วิจัย

ผู้เสียหาย พบว่า เพศชาย จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 36% และเพศหญิง จำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 64% รวมทั้งสิ้น 337 คน

ภาพแสดงช่วงอายุผู้เสียหาย

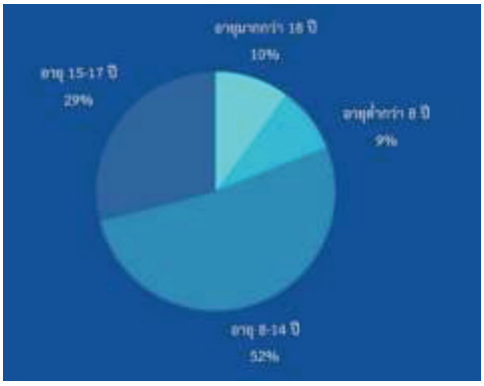

ที่มา: ผู้วิจัย

ช่วงอายุของผู้เสียหาย พบว่า กลุ่มอายุต่ำกว่า 8 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 9% กลุ่มอายุ 8-14 ปี จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 52% กลุ่มอายุ 15-17 ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 29% และกลุ่มอายุมากกว่า 18 ปี จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 10% รวมทั้งสิ้น 337 คน

นายธีร์ ภวังคนันท์ ผู้อำนวยการศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉก.ชน.สพฐ.) ได้กล่าวถึงสถิติการล่วงละเมิดทางเพศนักเรียน 7 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่ปี 2556-2562 พบว่า การล่วงละเมิดทางเพศนักเรียน จำนวน 1,186 เคส โดยบุคคลอื่นกระทำกับเด็ก จำนวน 482 เคส รองลงมา คือ เด็กกระทำกับเด็ก จำนวน 464 เคส คนในครอบครัวกระทำกับเด็ก จำนวน 135 เคส และครูกระทำกับเด็ก จำนวน 105 เคส ตามลำดับ (Thairath, 2020) สถิติผู้ต้องหาคดีข่มขืนกระทำชำเราในแต่ละจังหวัด พบว่า ไทยมีจำนวนผู้ต้องหาคดีข่มขืนรวม 1,594 รายในปี 2564 โดยจังหวัดที่มีจำนวนผู้ต้องหาคดีข่มขืนมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) กรุงเทพมหานคร มีจำนวนผู้ต้องหาคดีข่มขืน 124 ราย มีการได้รับแจ้งคดีข่มขืน 127 คดี 2) ชลบุรี มีจำนวนผู้ต้องหาคดีข่มขืน 67 ราย มีการคดีข่มขืนกระทำชำเรา 69 คดี และ 3) นครราชสีมา มีจำนวนผู้ต้องหาคดีข่มขืน 63 ราย มีการคดีข่มขืนกระทำชำเรา 55 คดี (Agenda, 2023)

สถิติรับเรื่องราวร้องทุกข์ของมูลนิธิปวีณา หงสกุลเพื่อเด็กและสตรี ประจำปี 2566 ตั้งแต่วันที่ 3 มกราคม - 31 ธันวาคม 2566 ประเภทข่มขืน/อนาจาร ช่วงอายุเหยื่อ (ผู้ถูกกระทำ) 3 อันแรก ได้แก่ 1) ช่วงอายุ 11-15 ปี จำนวน 482 ราย 2) ช่วงอายุ 16-20 ปี จำนวน 206 ราย และ 3) ช่วงอายุ 6-10 ปี จำนวน 121 ราย ประเภท คนกระทำ (ผู้กระทำผิด) 5 อันดับแรก ได้แก่ 1) แฟน/เพื่อน จำนวน 284 ราย 2) คนรู้จัก จำนวน 206 ราย 3) ญาติ จำนวน 174 ราย 4) พ่อเลี้ยง จำนวน 116 ราย และ 5) คนข้างบ้าน จำนวน 112 ราย จากสถิติและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมทางเพศ ทั้งในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะ ทำให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาเกิดความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศมากขึ้น และเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษายังคงตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

จากปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร เนื่องจากสถิติอาชญากรรมทางเพศมีจำนวนที่สูงในกรุงเทพมหานคร และเหยื่อที่ได้รับความเสียหายมีช่วงอายุในระดับชั้นมัธยมศึกษา รวมทั้งมีการนำเสนอข่าวอาชญากรรมทางเพศกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษามากขึ้น โดยงานวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาการรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งได้มีการเสนอแนะแนวทางการป้องกันอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะ ให้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครไม่ให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

3. เพื่อศึกษาการรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ ระดับชั้น และประเภทโรงเรียนที่แตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศแตกต่างกัน

2. การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศ

3. การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครที่แตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศแตกต่างกัน

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ

อาชญากรรมทางเพศเป็นอาชญากรรมประเภทหนึ่งที่ถูกจัดว่าเป็นอาชญากรรมสำคัญและเป็นอาชญากรรมที่สร้างปัญหาร้ายแรงให้กับสังคม เพราะผลกระทบจากอาชญากรรมทางเพศนั้นมีผลกระทบต่อตัวเหยื่ออาชญากรรมอย่างมาก โดยเฉพาะผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศโดยเฉพาะการข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งอาจสาหัสถึงแก่ชีวิต และส่งผลให้เกิดโรคติดต่อทางเพศตามมาได้ อาชญากรรมทางเพศจึงเป็นปัญหาอาชญากรรมสำคัญที่ควรเร่งแก้ไขในปัจจุบัน

Jutharat Ua-amnoey (2007) กล่าวว่า อาชญากรรมทางเพศ หมายถึง การกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งพฤติกรรมที่กระทำมีการฝ่าฝืนจารีตประเพณีและกฎหมายโดยผู้ตกเป็นเหยื่อมิได้ยินยอมพร้อมใจ หรือกระทำด้วยการใช้กำลังอำนาจบังคับขืนใจ เรียกว่าเป็นการข่มขืน ซึ่งเรียกชื่อแตกต่างกันตามแต่กลุ่มผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ได้แก่ การข่มขืนกระทำชำเรา การล่วงเกินทางเพศต่อบุคคลในครอบครัวที่มีสายเลือดเดียวกัน หรือการข่มขืนภายในครอบครัว การข่มขืนคู่สมรส การข่มขืนโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ การล่วงเกินทางเพศต่อเด็กและการฆ่าข่มขืน พฤติกรรมเหล่านี้อาจกระทำตามลำพังหรือรวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เรียกว่าเป็นการข่มขืนแบบตัวต่อตัวหรือการโทรมหญิง

Ekkaphop Intawiwat (1999) ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมทางเพศ หรือความผิดเกี่ยวกับเพศว่า หมายถึง การข่มขืนกระทำชำเรา การกระทำอนาจาร การโทรมหญิง การล่อลวงเพื่อสำเร็จความใคร่ การเป็นธุระจัดหาเพื่อให้ผู้อื่นสำเร็จความใคร่ การเป็นธุระจัดหาเพื่อการค้าประเวณี เป็นต้น

Parinya Jitkarnateekit (1996) กล่าวว่า อาชญากรรมทางเพศแบ่งเป็นข่มขืน หมายถึง ข่มขืนใจซึ่งหญิงนั้นมิได้ยินยอมหรือสมัครใจ

การข่มขืนอาจกระทำโดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยหญิงอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้หญิงเข้าใจผิดว่าตนเป็นคนอื่น กระทำชำเราหมายถึง การที่ชายร่วมประเวณีกับหญิงโดยอวัยวะสืบพันธุ์ของชายล่วงล้ำเข้าไปในช่องคลอดหรืออวัยวะสืบพันธุ์ของหญิงแล้ว โดยไม่จำเป็นว่า ชายจะสำเร็จความใคร่หรือไม่ ก็ถือว่าเป็นความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา และอนาจารหมายถึง การกระทำที่ไม่สมควรกันทางประเพณีนิยมตามกาลเทศะ หรือการกระทำใด ๆ ที่ไม่สมควรทางเพศ การกระทำให้อับอายขายหน้าทางเพศ เช่น กอดจูบ จับต้องของสงวน โดยฝ่ายหญิงไม่ยินยอม

กล่าวโดยสรุปแล้ว อาชญากรรมทางเพศ หมายถึง การกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศทั้งตามประมวลกฎหมายอาญา และการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศในทางศีลธรรม ทั้งการข่มขืนกระทำชำเรา หรือการกระทำอนาจารทั้งทางวาจา กริยา และการสัมผัสร่างกาย ซึ่งเป็นการกระทำทั้งกับชายกระทำกับหญิง หรือชายกระทำกับชายด้วยกัน อันส่งผลให้เกิดเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหาย เดือดร้อน ทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ จากการถูกข่มขืนกระทำชำเราทั้งที่เป็นผู้เสียหายโดยตรง คือ ถูกข่มขืน และผู้ที่เป็นผู้เสียหายโดยอ้อม คือ ญาติสนิทของผู้ถูกข่มขืน จากกรณีฆ่าข่มขืน และกรณีผู้เสียหายที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นผู้หญิงโดยไม่จำกัดอายุ

ความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศ

Jutharat Ua-amnoey (2008) ได้กล่าวว่า ความหวาดกลัวอาชญากรรม หมายถึง ความรู้สึกหวาดกลัวอาชญากรรมของประชาชนต่อปัญหาอาชญากรรมในสังคม โดยเฉพาะเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเพิ่งปรากฏเป็นประเด็นที่น่าสนใจมากขึ้น เมื่อมีการสำรวจข้อมูลทางด้านเหยื่ออาชญากรรม จากนั้นจึงทำการสำรวจตัวแปรทางด้านความหวาดกลัวอาชญากรรมของประชาชนเพิ่มขึ้นมาด้วย จนความหวาดกลัวอาชญากรรมนั้นกลายเป็นปัญหาสังคมหนึ่งที่ต้องได้รับการแก้ไข

Prapon Sahapatthana et al. (2013) ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรม หมายถึง ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ความไม่มั่นคงในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของตนเอง ตลอดจนบุคคลในครอบครัว นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงความกลัวจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมประเภทต่าง ๆ เช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ หรือปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ข่มขืน ลักพาตัวเรียกค่าไถ่ และวางเพลิง เป็นต้น ไม่ว่าเหตุการณ์นั้นอาจเกิดขึ้นแก่ตนเองหรือบุคคลในครอบครัว ไม่ว่าอาชญากรรมนั้นจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกบ้านพัก อาคาร ร้านค้า หรือห้องพัก ทั้งเวลากลางวันและกลางคืน ให้หมายความรวมถึงความรู้สึกเกี่ยวกับการขาดประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

Garofalo (1981, pp. 840- 845) ได้ให้ความหมายของความหวาดกลัวอาชญากรรมว่าหมายถึง ความหวาดกลัวหรือความกังวลที่มีต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ซึ่งแบ่งเป็นความหวาดกลัวทางตรง (Actual) อันอาจเกิดมาจากการประสบเหตุหรือมาจากเหตุการณ์จากประสบการณ์ตกเป็นเหยื่อ หรือเป็นผู้เห็นเหตุการณ์โดยตรง อันทำให้เกิดความหวาดกลัวและความหวาดกลัว

ทางอ้อม (Aticipated) หรือความหวาดกลัวที่มาจากการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่า อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอันอาจเกิดมาจากการดำเนินชีวิตประจำวันที่ปกติ และเกิดความไม่ปกติขึ้น เช่น เคยเดินทางกลับบ้านช่วงเวลาเดิม แต่ต้องกลับบ้านในช่วงเวลาค่ำกว่าเดิม ความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์จากความไม่เป็นระเบียบ บริเวณละแวกบ้านและการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาชญากรรมจากคนใกล้ชิดหรือจากสื่อ โดยเราอาจนิยามเป็นคำสั้น ๆ คือ การรับรู้ความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมนั่นเอง โดยเฉพาะเมื่อเกิดความหวาดกลัวอาชญากรรมขึ้นจะเกิดระดับของการแสดงพฤติกรรมอันเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่ออาชญากรรม ทั้งประเภทการฆาตกรรม การข่มขืน การทำร้ายร่างกาย การปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ลักทรัพย์ ล้วงกระเป๋า และการโจรกรรมรถยนต์หรือจักรยานยนต์ที่เกิดขึ้น จากคนแปลกหน้าหรือคนไม่สนิทสนมคุ้นเคย

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศ สามารถสรุปได้ว่าเป็นความรู้สึกไม่ปลอดภัย ความไม่มั่นคงในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สินของตนเอง ตลอดจนบุคคลในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะ ปฏิกิริยาของสาธารณะที่มีต่ออาชญากรรมที่แสดงให้เห็นว่าอาชญากรรมนอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อผู้ตกเป็นเหยื่อแล้ว ยังส่งผลให้เกิดความหวาดกลัวต่อสาธารณชนและต่อสังคมอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ทำให้มีความหวาดกลัวและระแวงมากขึ้น และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศส่งผลต่อความปกติสุขของการดำเนินชีวิตและถ้ายิ่งหวาดกลัวมากก็อาจส่งผลไปถึงคุณภาพชีวิตและส่งผลกระทบต่อการเรียนได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Surachai Woranethipho (2013) ได้ศึกษาเรื่องสาเหตุการตกเป็นเหยื่อการข่มขืนกระทำชำเรา ศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สำนักงานอัยการพิเศษในคดีเยาวชนและครอบครัว ผลการศึกษาปรากฏว่า ผู้ศึกษาอาศัยแนวคิดทฤษฎีทางอาชญาวิทยาและเหยื่อวิทยาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ผลการศึกษาพบสาระสำคัญที่น่าสนใจ กล่าวคือ เด็กที่ถูกข่มขืนกระทำชำเรา อายุน้อยที่สุดคือ อายุ 12 ปี อายุมากที่สุดคือ อายุ 15 ปี ผู้กระทำผิดคือคนรู้จักมิใช่คนแปลกหน้า อาจกล่าวได้ว่ามีเพศสัมพันธ์กับแฟนของตนเอง สถานที่เกิดเหตุคือ บ้านของแฟนนั่นเอง เด็กหญิงเหล่านี้ส่วนใหญ่มีลักษณะรูปร่างหน้าตาดี ขาว อวบ สูง และเด็กชอบแต่งตัวไม่มิดชิด บางรัดรูป ชอบนุ่งสั้น สถานการณ์ที่นำไปสู่การข่มขืนกระทำชำเราหรือการมีเพศสัมพันธ์นั้น พบว่าเด็กหญิงส่วนหนึ่งได้ร่วมดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ของมึนเมากับแฟน และส่วนใหญ่เด็กหญิงจะไปกิน ดื่ม เที่ยวกับแฟนจนเวลาล่วงเลยและดึกแล้วไม่ยอมกลับบ้าน เด็กหญิงคบหากับแฟนตนเองมีการปล่อยตัวให้ความสนิทสนมและอยู่กันสองต่อสองในที่รโหฐาน นอกจากนี้พบว่าเด็กหญิงเหล่านี้มีแฟนกันทุกคน และส่วนใหญ่เกือบทุกคนยอมรับว่าเคยมีเพศสัมพันธ์กับแฟนมาก่อน เด็กหญิงส่วนใหญ่มิได้ถูกทำร้ายร่างกาย แทบจะกล่าวได้ว่าเด็กหญิงตระหนักดีว่าการไปอยู่กับแฟนเช่นนั้น การมีเพศสัมพันธ์

จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ทั้ง ๆ ที่อยู่กันเป็นกลุ่มพอเพื่อน ๆ กลับบ้านแล้วเด็กหญิงก็ยังคงอยู่กับแฟนก่อน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า สังคมควรให้ความสำคัญกับการถูกข่มขืนโดยคนแปลกหน้ามากกว่าคนรัก คนรู้จัก ตลอดจนครอบครัวของคู่กรณีทั้งสองในการมีส่วนร่วมในการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ของเด็ก

Apiraya Nijchanphansri (2014) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีส่วนใหญ่ มีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 15 ปี มีเกรดเฉลี่ยของภาคเรียนที่ผ่านมา 3.01-4.00 ส่วนใหญ่พักอาศัยเป็นบ้านเดี่ยวทาวน์เฮ้าส์ บ้านจัดสรร นักเรียนหญิงเกือบทั้งหมดไม่มีบุคคลรู้จักเคยตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศไม่เคยประสบเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใกล้เคียงที่จะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ และประมาณกึ่งหนึ่งไม่เคยเข้าอบรมเพื่อรับความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากอาชญากรรมทางเพศ มีระดับความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศและการป้องกันอาชญากรรมทางเพศ อยู่ในระดับปานกลาง ทัศนะของนักเรียนต่อเรื่องเพศและการป้องกันอาชญากรรมทางเพศ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สรุปภาพรวมของพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของวัยรุ่นเพศหญิงอยู่ในระดับมาก

Nisaphon Raksatham (2016) ได้ศึกษาเรื่องความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของหญิงที่โดยสารรถยนต์รับจ้างสาธารณะ (รถแท็กซี่) ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า (1) ผู้หญิงมีระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศอยู่ในระดับมากคือ ความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศด้านพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 และความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศด้านพฤติกรรมการป้องกันมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 และ (2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศกับระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศ พบว่า ปัจจัยอายุ ความถี่ในการโดยสาร และช่วงเวลาเดินทาง มีความสัมพันธ์กับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในเชิงลบ ส่วนปัจจัยการรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของแท็กซี่ผ่านสื่อและบุคคลอื่น ๆ และการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศจากแท็กซี่ มีความสัมพันธ์กับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในเชิงบวก แต่ประสบการณ์ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศจากแท็กซี่กับทัศนคติต่อประสิทธิภาพการทำงานของตำรวจไม่มีความสัมพันธ์กับความหวาดกลัวอาชญากรรม

Mark (1984, pp. 684-690) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหวาดกลัวอาชญากรรมในเมือง Seattle ในกลุ่ม การกระทำผิด 16 ประเภท หนึ่งในนั้นคือการกระทำผิดประเภทการข่มขืนกระทำชำเราด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเฉพาะกลุ่มผู้หญิงในความผิดประเภทนี้ จากการศึกษากลุ่มผู้หญิงช่วงอายุระหว่าง 19-35, 36-50, 51-65 และ 66 ปีขึ้นไป พบว่า ผู้หญิงทุกช่วงอายุมีความหวาดกลัวอาชญากรรมประเภทข่มขืนมากที่สุด รองลงมาคือ อาชญากรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์

Custers and Bulck (2011, pp. 600-616) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์

อาชญากรรมทางตรงกับประสบการณ์อาชญากรรมทางอ้อม โดยได้แบ่งประสบการณ์อาชญากรรมออกเป็น 3 แบบ คือ รูปแบบที่หนึ่ง คือ การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม รูปแบบที่สอง คือ จากสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์อันเป็นประสบการณ์ทางอ้อม และรูปแบบที่สาม คือ จากการบอกเล่าจากคนใกล้ชิดอันเป็นประสบการณ์ทางอ้อม โดยได้ตั้งคำถามว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการทำให้ความหวาดกลัวอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า สื่อจะมีผลทำให้ความหวาดกลัวอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้นตามรูปแบบประสบการณ์การพบเจอชนิดของอาชญากรรมแตกต่างกันและจะมีผลมากที่สุดทำให้ความหวาดกลัวอาชญากรรมเพิ่มขึ้นเมื่อสื่อระบุแน่ชัดถึงชนิดที่ตรงกันของอาชญากรรมที่ผู้รับสื่อเคยพบเจอหรือตกเป็นเหยื่อ

จากที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่อง “ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” ซึ่งประเด็นที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมทางเพศในมุมมองต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยให้มีความสอดคล้องและครบถ้วนสมบูรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

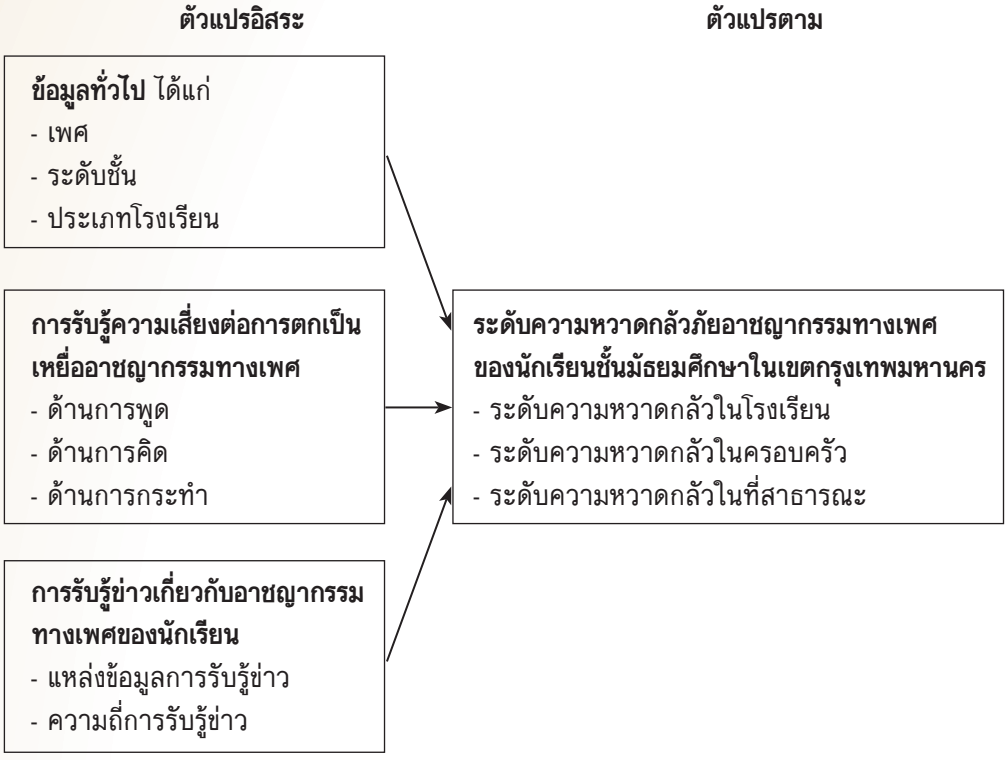

ที่มา: ผู้วิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ (quantitative research) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ประเภทโรงเรียนชายล้วน หญิงล้วน และโรงเรียนสหศึกษา จำนวน 8 แห่ง ซึ่งผู้วิจัยได้มีวิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของทาโร่ยามาเน่ และขั้นตอนการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลากเลือกโรงเรียนและเลือกจำนวนกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) โดยแบ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามประเภทโรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนชายล้วน A จำนวน 50 คน 2) โรงเรียนชายล้วน B จำนวน 50 คน 3) โรงเรียนหญิงล้วน C จำนวน 50 คน 4) โรงเรียนหญิงล้วน D จำนวน 50 คน 5) โรงเรียนสหศึกษา E จำนวน 50 คน 6) โรงเรียนสหศึกษา F จำนวน 50 คน 7) โรงเรียนสหศึกษา G จำนวน 50 คน และ 8) โรงเรียนสหศึกษา H จำนวน 50 คน รวมโรงเรียนทั้งสิ้น 8 แห่ง และได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน

2. เครื่องมือ

ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยจะดำเนินการตามวิธีการทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science) และการทดสอบสมมติฐานจะกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีขั้นตอนสร้างแบบสอบถามดังนี้

2.1 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

1) ศึกษาเอกสาร บทความ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้ตัวแปรที่จะศึกษาและใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2) นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาสร้างแบบสอบถาม

3) นำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและเสนอแนะเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไข

4) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อแนะนำและให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อให้สมบูรณ์ก่อนการนำไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น

5) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2.2 การทดสอบเครื่องมือ

1) การหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (Validity)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ว่าข้อคำถามสอดคล้องและคลอบคลุมตามนิยามศัพท์และเนื้อหาหรือไม่อย่างไร จากนั้นจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญต่อไป

2) การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มที่มี

ลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นจึงนำผลที่ได้ มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ตลอดจนหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับในแต่ละฉบับ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.97

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะใช้วิธีการเก็บแบบสอบถาม โดยทำการคัดเลือกโรงเรียนที่ระดับชั้นมัธยมศึกษา ประเภทโรงเรียนชายล้วน หญิงล้วน และสหศึกษา จำนวน 8 แห่ง โดยทำหนังสือจากคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ไปยังสถานศึกษาที่จะเข้าเก็บข้อมูลแบบสอบถาม แจ้งความประสงค์เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าไปเก็บข้อมูลแบบสอบถามสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science) และการทดสอบสมมติฐาน จะกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที่แบบเป็นอิสระต่อกัน (t-test for Independent Sample) การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA or F-test) และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

5. ข้อพิจารณาด้านจริยธรรม

ผู้วิจัยดำเนินการขออนุมัติการเก็บข้อมูลการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนสาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ 2023/167.0210 และจะมีเพียงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลนี้ได้ ได้แก่ คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน และผู้วิจัยเพียงเท่านั้น โดยข้อมูลในครั้งนี้จะทำการเก็บไว้เพียง 1 ปี หลังจากนั้นจะทำการทำลายข้อมูล โดยการลบไฟล์ข้อมูลดิบ ลบไฟล์แบบสอบถาม และทำลายเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 51.3 อยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 206 คน คิดเป็นร้อยละ 51.5 และเป็นโรงเรียนสหศึกษา จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0

2. การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์จำนวนและค่าร้อยละของการรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทราบแหล่งข้อมูลจากสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น Facebook Instagram Twitter Tiktok เป็นต้น จำนวน 336 คน คิดเป็นร้อยละ 37.1 และมีความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ 1-3 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 63.4

3. ระดับของการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและระดับของการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ย 3.63 อยู่ในระดับมาก โดยด้านการกระทำ มีค่าเฉลี่ย 3.90 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการพูด มีค่าเฉลี่ย 3.63 อยู่ในระดับมาก และด้านการคิด มีค่าเฉลี่ย 3.42 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

4. ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน ด้านความหวาดกลัวในครอบครัว และด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะ

1) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน พบว่า ความหวาดกลัวในโรงเรียนของนักเรียนในภาพรวม มีค่าเฉลี่ย 3.31 อยู่ในระดับปานกลาง

2) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในครอบครัว พบว่า ความหวาดกลัวในครอบครัวของนักเรียนในภาพรวม มีค่าเฉลี่ย 2.43 อยู่ในระดับน้อย

3) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะ พบว่า ความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะของนักเรียนในภาพรวม มีค่าเฉลี่ย 3.82 อยู่ในระดับมาก

5. การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน ด้านความหวาดกลัวในครอบครัว และด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะ

1) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศจำแนกตามเพศ

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่เพศต่างกัน มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนเพศหญิงมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนมากกว่านักเรียนเพศชายและนักเรียนเพศ LGBTQ+

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัว พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่เพศต่างกัน มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนเพศหญิงมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวมากกว่านักเรียนเพศชายและนักเรียนเพศ LGBTQ+

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่เพศต่างกัน มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะ

ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนเพศหญิงมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะมากกว่านักเรียนเพศชายและนักเรียนเพศ LGBTQ+

2) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศจำแนกตามระดับชั้น

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน พบว่า ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความแตกต่างกันในระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนสูงกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัว พบว่า ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความแตกต่างกันในระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวสูงกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะ พบว่า ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความแตกต่างกันในระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะสูงกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

3) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศจำแนกตามประเภทโรงเรียน

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ประเภทโรงเรียนต่างกัน มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยโรงเรียนหญิงล้วนมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนมากกว่าโรงเรียน ชายล้วน และโรงเรียนสหศึกษา

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัว พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ประเภทโรงเรียนต่างกัน มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยโรงเรียนหญิงล้วนมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวมากกว่าโรงเรียนชายล้วนและโรงเรียนสหศึกษา

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ประเภทโรงเรียนต่างกัน มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยโรงเรียนหญิงล้วน

มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวมากกว่าโรงเรียนชายล้วนและโรงเรียนสหศึกษา

6. การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครกับระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน ด้านความหวาดกลัวในครอบครัว และด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะ

1) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศ จำแนกตามความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ

ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน จำแนกตามความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ พบว่า ความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศไม่มีความแตกต่างกันในระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p = .227)

ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในครอบครัว จำแนกตามความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ พบว่า ความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศไม่มีความแตกต่างกันในระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p = .654)

ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะ จำแนกตามความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ พบว่า ความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศไม่มีความแตกต่างกันในระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p = .268)

7. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครกับระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน ด้านความหวาดกลัวในครอบครัว และด้านความหวาดกลัวในสถานที่สาธารณะ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครกับระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ รวมทั้ง 3 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการพูด ด้านการคิด และด้านการกระทำ โดยตัวแปรอิสระ 1 ตัวแปร คือ สามารถทำนาย

ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนได้ร้อยละ 15.00 (R^2 = .152) คือ ด้านการคิด (B = .359, p = .000) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .381 หมายความว่า ด้านการคิดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดมีมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมากขึ้นตาม ขณะเดียวกันหากระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดยิ่งลดต่ำลง จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำลงเช่นเดียวกัน หากพิจารณาเป็นรายด้านของความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียน สามารถอธิบายได้ดังนี้

ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน พบว่า ตัวแปรอิสระ 1 ตัวแปร คือ สามารถทำนายระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนของนักเรียนได้ร้อยละ 13.00 (R^2 = .137) คือ ด้านการคิด (B = .514, p = .000) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .404 หมายความว่าด้านการคิดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมากขึ้นตาม ขณะเดียวกันหากระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดยิ่งลดต่ำลง จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำลงเช่นเดียวกัน

ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัว พบว่า ตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปร คือ สามารถทำนายระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียนได้ร้อยละ 08.00 (R^2 = .089) เรียงลำดับความสำคัญคือ ด้านการคิด (B = .469, p = .000) และด้านการกระทำ (B = -.177, p = .015) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .388 และ -.169 ตามลำดับ หมายความว่า ด้านการคิดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดมีมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมากขึ้นตาม ขณะเดียวกันหากระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดยิ่งลดต่ำลง จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำลงเช่นเดียวกัน ในส่วนของด้านการกระทำมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการกระทำยิ่งมีมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำลง

ขณะเดียวกัน หากระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการกระทำยิ่งลดต่ำลง จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียนอยู่ในระดับที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน

ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะ พบว่า ตัวแปรอิสระ 1 ตัวแปร คือ สามารถทำนายระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนได้ร้อยละ 13.00 (R^2 = .136) คือ ด้านการกระทำ (B = .338, p = .000) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .356 หมายความว่า ด้านการกระทำมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการกระทำมีมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมากขึ้นตาม ขณะเดียวกันหากระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการกระทำยิ่งลดต่ำลง จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำลงเช่นเดียวกัน

▣ สรุปและอภิปราย

1. ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ ระดับชั้น และประเภทโรงเรียนระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

1.1 เพศ

จากสมมติฐานการวิจัย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีเพศแตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศแตกต่างกัน โดยผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีเพศแตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่นักเรียนเพศหญิงและนักเรียนเพศ LGBTQ+ มีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะมากกว่านักเรียนเพศชาย นักเรียนหญิงมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศมากกว่าเพศอื่น ๆ เนื่องจากเป็นเพศที่มีความอ่อนแอ นุ่มนวล อ่อนโยน และมีอารมณ์ที่อ่อนไหวได้ง่าย จึงเป็นจุดอ่อนสำหรับเพศหญิงที่มีความเสี่ยงตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศได้ สอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา (Victimology) ที่ว่าด้วยเรื่องของเหยื่อ ตามที่ Annop Chubamrung (1990) ได้แบ่งประเภทผู้เสียหายด้วยความรู้ทางจิตวิทยา สังคมวิทยา และชีววิทยามาประกอบพิจารณาชี้ให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างผู้เสียหาย โดยกำเนิดกับผู้เสียหายโดยสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งผู้หญิง (The female) เป็นเพศอ่อนแอ สู้กำลังเพศชายไม่ได้ และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Perciptation) โดยเหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้นทำให้ตนเองเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บหรือความตายได้ ซึ่งเหยื่ออาจมีพฤติกรรมที่แสดงออกมาหรือนิ่งเฉยได้ พฤติกรรมที่แสดงออก เช่น เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ตัวเหยื่ออาจใช้คำขู่หรือคำท้าทายหรืออาจเป็นผู้ยั่วยุ

หรือเริ่มก่อนในการทำร้ายก็ได้ ทำให้เพศหญิงเป็นเพศที่ตกเป็นเหยื่อและเป็นเพศที่เป็นตัวกระตุ้นการก่ออาชญากรรมทางเพศได้ดีกว่าเพศอื่น ๆ สอดคล้องกับผลการวิจัย Nisaphon Raksatham (2016) ได้ศึกษาเรื่อง ความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของหญิงที่โดยสารรถยนต์รับจ้างสาธารณะ (รถแท็กซี่) ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยพบว่าผู้หญิงมีระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mark (1984, pp. 684-690) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหวาดกลัวอาชญากรรมในเมือง Seattle ในกลุ่มการกระทำผิด 16 ประเภท หนึ่งในนั้นคือการกระทำผิดประเภทการข่มขืนกระทำชำเราด้วย พบว่า ผู้หญิงทุกช่วงอายุมีความหวาดกลัวอาชญากรรมประเภทข่มขืนมากที่สุด ดังนั้น เพศหญิงยังคงเป็นเพศที่มีความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศมากกว่าเพศชายและเพศอื่น ๆ ซึ่งยอมรับสมมติฐานหลัก

1.2 ระดับชั้น

จากสมมติฐานการวิจัย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีระดับชั้นที่แตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศแตกต่างกัน โดยผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีระดับชั้นที่แตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะสูงกว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นยังไม่รับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศและการรับรู้ความเสี่ยงการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศได้ดีเท่ากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ในขณะที่งานวิจัยของ Surachai Woranethipho (2013) ได้ศึกษาเรื่องสาเหตุการตกเป็นเหยื่อการข่มขืนกระทำชำเรา ศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่รับผิดชอบ สำนักงานอัยการพิเศษในคดีเยาวชนและครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่ถูกข่มขืนกระทำชำเรา อายุน้อยที่สุดคือ อายุ 12 ปี อายุมากที่สุดคือ อายุ 15 ปี ผู้กระทำผิดคือคนรู้จักมิใช่คนแปลกหน้า ซึ่งหมายความว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศมากกว่าและยังไม่สามารถรู้เท่าทันในเรื่องของอาชญากรรมทางเพศ ภูมิคุ้มกันในตนเองต่ำและยังไม่สามารถรับรู้ถึงความหวาดกลัวเรื่องอาชญากรรมทางเพศ ยิ่งนักเรียนก้าวสู่วัยรุ่นมากขึ้นก็จะทำให้สามารถรับรู้ได้ถึงความหวาดกลัวมากยิ่งขึ้นไปด้วย ดังนั้น จึงทำให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษามีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศมากกว่า ซึ่งยอมรับสมมติฐานหลัก

1.3 ประเภทโรงเรียน

จากสมมติฐานการวิจัย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีประเภทโรงเรียนที่แตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศแตกต่างกัน โดยผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีประเภทโรงเรียนที่แตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่นักเรียนโรงเรียนหญิงล้วนและโรงเรียนสหศึกษามีระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน ครอบครัว

และสถานที่สาธารณะมากกว่านักเรียนโรงเรียนชายล้วน นักเรียนโรงเรียนหญิงล้วนมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศมากกว่าประเภทโรงเรียนอื่น ๆ เนื่องจากโรงเรียนหญิงล้วนนั้นมีเฉพาะนักเรียนหญิง โดยลักษณะของความเป็นผู้หญิงจะมีการรักสวยรักงาม และใส่ใจภาพลักษณ์ของตนเอง มีความละเอียดละอ่อน ตั้งใจเรียน มีระเบียบวินัย โรงเรียนหญิงล้วนจะสอนความเป็นสตรีให้กับนักเรียน ทำให้นักเรียนหญิงมีความอ่อนโยน เรียบร้อย นุ่มนวล ซึ่งสอดคล้องกับระบบโรงเรียนของประเทศไทย Ceta Worldwide Education UK School Guide 2020 (2020) กล่าวได้ว่าโรงเรียนหญิงล้วนเด็กผู้หญิงได้มีโอกาสใช้ชีวิตรวมกันในช่วงวัยรุ่น ทำให้ได้สนุกสนานตามประสาสาว ๆ โดยหมดห่วงเรื่องภาพลักษณ์เพราะไม่มีผู้ชายมาปะปนอยู่ด้วย แต่ด้วยความที่ไม่คุ้นชินกับเด็กผู้ชาย ทำให้เวลาที่พบเจอจะมีอาการประหม่า เขินอาย ไม่กล้าพูดคุยด้วย บางคนถึงกับวิ่งหนี ทำให้มีความเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศได้มากกว่าโรงเรียนสหศึกษาที่มีทุกเพศอยู่ในโรงเรียน และโรงเรียนชายล้วน ซึ่งยอมรับสมมติฐานหลัก

2. การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ รวมทั้ง 3 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการพูด ด้านการคิด และด้านการกระทำ โดยตัวแปรอิสระ 1 ตัวแปร คือ สามารถทำนายระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนได้ร้อยละ 15.00 (R^2 = .152) คือ ด้านการคิด (B = .359, p = .000) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .381 หมายความว่า ด้านการคิดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดมีมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมากขึ้นตาม หากพิจารณาเป็นรายด้านของความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียน คือ ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียน พบว่า ตัวแปรอิสระ 1 ตัวแปร คือ สามารถทำนายระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนของนักเรียนได้ร้อยละ 13.00 (R^2 = .137) คือ ด้านการคิด (B = .514, p = .000) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .404 หมายความว่า ด้านการคิดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในโรงเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมากขึ้นตาม ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในครอบครัว พบว่า ตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปร คือ สามารถทำนายระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียนได้ร้อยละ 08.00 (R^2 = .089) เรียงลำดับความสำคัญคือ ด้านการคิด (B = .469, p = .000) และด้านการกระทำ (B = -.177, p = .015)

มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .388 และ -.169 ตามลำดับ หมายความว่า ด้านการคิดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการคิดมีมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในครอบครัวของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมากขึ้นตาม และระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะ พบว่า ตัวแปรอิสระ 1 ตัวแปร คือ สามารถทำนายระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนได้ร้อยละ 13.00 (R^2 = .136) คือ ด้านการกระทำ (B = .338, p = .000) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .356 หมายความว่า ด้านการกระทำมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะของนักเรียน โดยระดับคะแนนการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนในด้านการกระทำมีมากขึ้น จะส่งผลให้ระดับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในสถานที่สาธารณะของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมากขึ้นตาม ซึ่งสอดคล้องกับ Garofalo (1981, pp. 847-848) ที่กล่าวว่าการรับรู้ความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม โดยเฉพาะเมื่อเกิดความหวาดกลัวอาชญากรรมขึ้นจะเกิดระดับของการแสดงพฤติกรรมอันเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่ออาชญากรรม ทั้งประเภทการฆาตกรรม การข่มขืน และการทำร้ายร่างกาย เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Apiraya Nijchanphansri (2014) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีระดับความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศและการป้องกันอาชญากรรมทางเพศอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nisaphon Raksatham (2016) ได้ศึกษาเรื่องความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศของหญิงที่โดยสารรถยนต์รับจ้างสาธารณะ (รถแท็กซี่) ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศจากแท็กซี่ มีความสัมพันธ์กับความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศในเชิงบวก ดังนั้น หากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษามีการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศมากก็ยิ่งทำให้มีความหวาดกลัวอาชญากรรมทางเพศมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากยิ่งได้รับรู้มากยิ่งทำให้เกิดความกังวลใจหวาดกลัว หวาดระแวงกับพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อได้ และจะทำให้นักเรียนมีความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น

3. การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาการรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะ จำแนกตามความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ พบว่า ความถี่การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศไม่มีความแตกต่างกันในระดับ

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครด้านความหวาดกลัวในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากปัจจุบันได้มีการเผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศในจำนวนมาก ทั้งในโรงเรียน ครอบครัว และสถานที่สาธารณะ ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ โดยข่าวอาชญากรรมทางเพศเกิดขึ้นในทุก ๆ ปี ตัวอย่างกรณี ข่าวอาชญากรรมทางเพศ ปี 2566 ครูสอนศิลปะล่วงละเมิดทางเพศนักเรียนหญิงในคาบเรียนวิชาศิลปะของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา และถูกเผยแพร่คลิปลับว่าแอบมีเพศสัมพันธ์กับเด็กนักเรียน ซึ่งเหยื่อเป็นเด็กผู้หญิงและเป็นเยาวชน ได้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Custers and Bulck (2011, pp. 600-616) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์อาชญากรรมทางตรงกับประสบการณ์อาชญากรรมทางอ้อม พบว่าสื่อจะมีผลทำให้ความหวาดกลัวอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้นตามรูปแบบประสบการณ์การพบเจอชนิดของอาชญากรรมแตกต่างกัน และจะมีผลมากที่สุดทำให้ความหวาดกลัวอาชญากรรมเพิ่มขึ้นเมื่อสื่อระบุแน่ชัดถึงชนิดที่ตรงกันของอาชญากรรมที่ผู้รับสื่อเคยพบเจอหรือตกเป็นเหยื่อ ดังนั้น หากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีการรับรู้ข่าวอาชญากรรมทางเพศ จากสื่อสังคมออนไลน์ บุคคลใกล้ชิดและผู้เคยตกเป็นเหยื่อมากขึ้น ก็จะเพิ่มระดับความหวาดกลัวมากยิ่งขึ้นเช่นกัน เพราะสื่อในปัจจุบันนั้นมีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก และสื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความหวาดกลัวและภัยอาชญากรรมทางเพศให้กับเด็กนักเรียนได้

ตารางสรุปสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย	ผลการทดสอบสมมติฐาน
สมมติฐานข้อที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ ระดับชั้น และประเภทโรงเรียนที่แตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศแตกต่างกัน	ยอมรับสมมติฐานหลัก
สมมติฐานข้อที่ 2 การรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศ	ยอมรับสมมติฐานหลัก
สมมติฐานข้อที่ 3 การรับรู้ข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครที่แตกต่างกันมีความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศแตกต่างกัน	ปฏิเสธสมมติฐานหลัก

ที่มา: ผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการ ควรมีการบริหารจัดการให้มีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับเด็กผู้หญิงภายในโรงเรียน เพื่อที่จะสร้างพื้นที่ปลอดภัยในโรงเรียน ทั้งโรงเรียนประเภทหญิงล้วนและสหศึกษา เช่น Ladyconner, Pinkroom สามารถที่จะมาช่วยกันพูดคุย ปรึกษา และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันได้ภายในโรงเรียน ซึ่งเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่ในโรงเรียน จึงควรที่จะมีพื้นที่ปลอดภัยให้กับนักเรียนหญิง อีกทั้งช่วยลดการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศในนักเรียนอีกด้วย

2. กรุงเทพมหานครควรร่วมมือกับชุมชนให้มีการรณรงค์ในเรื่องเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ โดยสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา เฉพาะอย่างยิ่งเด็กผู้หญิงที่มีความหวาดกลัวมากกว่าเพศอื่น ๆ และควรมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อเป็นการช่วยเหลือและป้องกันภัยอาชญากรรมทางเพศ

3. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรมีการให้ความรู้กับครอบครัวเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศ นอกจากนั้น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ยังจะต้องคอยประสานชุมชนให้ร่วมมือกันกับทางกรุงเทพมหานคร เพื่อให้มีพื้นที่ความปลอดภัยให้แก่ผู้หญิง ช่วยรณรงค์ให้ความรู้กับการป้องกันอาชญากรรมทางเพศและประชาสัมพันธ์ในครอบครัวให้รู้จักป้องกันอาชญากรรมทางเพศด้วย

4. กรมการขนส่งทางบกควรที่จะมีรถโดยสารสาธารณะสำหรับผู้หญิงเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยและเป็นเขตปลอดภัยของผู้หญิง เช่น รถเมล์เฉพาะผู้หญิง รถตู้สำหรับผู้หญิง และขบวนรถไฟฟ้าสำหรับผู้หญิง เป็นต้น เพื่อเป็น Safe Zone ให้กับผู้หญิงและผู้ที่มีโอกาสตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศให้รู้สึกมีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. โรงเรียนหญิงล้วนควรสร้างมาตรการให้เด็กผู้หญิงมีพลังที่จะระมัดระวังภัยอาชญากรรมทางเพศมากขึ้น โดยเพิ่มหลักสูตรกิจกรรมการป้องกันตนเอง กิจกรรมการใช้สื่อ และกิจกรรมการหาสถานที่ปลอดภัย เป็นต้น เนื่องจากนักเรียนโรงเรียนหญิงล้วนมีความหวาดกลัวมากกว่าโรงเรียนประเภทอื่น จึงจะต้องเร่งแก้ไขให้โรงเรียนหญิงล้วนมีความปลอดภัยเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเพศมากขึ้น

2. พื้นที่สาธารณะควรมีเฉพาะสำหรับเพศหญิง โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเสี่ยงเปลี่ยนให้เป็น Safe Zone แทน ควรมีการแจ้งภัยผ่านระบบ SOS ในการแจ้งเหตุในพื้นที่สาธารณะ เช่น ในห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น อีกทั้งควรที่จะมีที่จอดรถเฉพาะเพศหญิง (Pink Zone) รอบดูหนังสำหรับเพศหญิง (Ladycinema) เป็นต้น

3. เด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีลักษณะโตขึ้นและมีการรับรู้ความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศมากยิ่งขึ้น จึงทำให้เด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความหวาดกลัวมากกว่า จึงต้องหาพื้นที่ปลอดภัยให้เฉพาะ ในกรณีที่ครอบครัวไม่ใช่พื้นที่ปลอดภัย ควรมีห้องสำหรับเด็กผู้หญิง โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายควรเป็นแกนนำที่จะมานั่งคุยร่วมกัน เพื่อสร้าง Safe Zone และความปลอดภัยให้กับนักเรียนได้

4. บุคคลในครอบครัว เช่น พ่อ แม่ ลุง น้า และพี่ ควรมีขอบเขตในการแสดงความรัก โดยการวางตำแหน่งของตัวตนให้มีขอบเขตมากขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรมทางเพศ และไม่ให้ส่งผลเสียต่อตัวของเด็กนักเรียน สร้างความไว้วางใจให้กับนักเรียนและควรที่จะให้ความสำคัญในการเรียนรู้เรื่องของการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ ทั้ง 3 ด้าน ทั้งด้านการพูด การคิด และการกระทำ เพื่อที่จะกระตุ้นให้เด็กนักเรียนได้รับรู้ว่าหากเกิดพฤติกรรมด้านใดด้านหนึ่งใน 3 ด้านนั้น ถือว่าเป็นอาชญากรรมทางเพศและควรที่จะป้องกันตนแองไม่ให้ตกเป็นเหยื่อ

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ทำให้ทราบข้อมูลที่เป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และความแตกต่าง ซึ่งอาจจะทำให้ได้ข้อมูลไม่เพียงพอและครบถ้วน ควรที่จะศึกษาเชิงคุณภาพควบคู่ไปด้วย ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. ควรเพิ่มขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาให้มีความครอบคลุมมากขึ้น เนื่องจากงานวิจัยนี้ศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ควรศึกษาโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาทั่วประเทศและทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย เพื่อที่จะทราบข้อมูลมากขึ้น และทำให้ได้ทราบถึงระดับความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในประเทศไทยว่าอยู่ในระดับใด อีกทั้งพร้อมเสนอแนวทางการป้องกันอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนให้ลดน้อยลงได้

บรรณานุกรม (Reference)

Agenda. (2023). *"International Women's Day" How many sexual crimes are there throughout Thailand?.* https://agenda.co.th/featured/thai-sex-crime-and-criminal-itwd2023/

Akkrima Sukdee & Thanyalak Bangchada. (2022). Social factors and sexual violence in Thailand. *Thammasat Journal,* 41(1), 161-177.

Annop Chubamrung. (1990). *Crime victims.* php?/BKN/https://kukr.lib.ku.ac.th/kukres/index.php?/BKN/searchdetail/result/197614

Apiraya Nijchanphansri. (2014). *Self-protection behavior from being a victim of sexual crimes of female secondary school students in Surat Thani Province* [Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]. Thammasat University.

Ceta Worldwide Education UK School Guide 2020. (2020). *Differences between all-girls, all-boys and co-educational schools.* https://www.ceta.co.th/ebook/UK-2020/files/basic-html/page62.html

Custers, K. & Bulck, Jan Van den. (2011). The relationship of dispositional and situational fear of crime with television viewing and direct experience with crime. *Mass Communication and Society,* 14(5), 600-619.

Dailynews. (2022). *Shocking crime surges 6 times, child abuse online.* https://www.dailynews.co.th/articles/1698430/

Ekkaphop Intawiwat. (1999). *Factors related to violence in sexual crimes.* Only prisoners convicted of rape. Thammasat University.

Garofalo, J. (1981). The fear of crime: Causes and consequences. *The Journal of Criminal Law and Criminology,* 72(1), 839-857.

Jutharat Ua-amnoey. (2007). *Factors at risk of becoming victims of sexual crimes among Thai women.* Chulalongkorn University Press.

Jutharat Ua-amnoey. (2008). *Sociology of crime.* Chulalongkorn University Press.

Lapassarada Palaphinyo. (2001). *The role of police officers in controlling and preventing social problems in entertainment venues* [Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]. Chiang Mai University.

Mark, W. (1984). Fear of victimization: Why are women and the elderly more afraid. *Social Science Quarterly,* 65(3), 681-702.

Nisaphon Raksatham. (2016). *Fear of sexual crimes among women traveling in cars* [Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]. National Institute of Development Administration.

Parinya Jitkarnateekit. (1996). *Offenses of rape and indecency.* (2nd edition). Niti Tham Publishing House.

Prapon Sahapatthana et al. (2013). *Report of the complete results of the study of the efficiency evaluation project.* Police stations and public confidence in police operations for fiscal year 2013. National Institute of Development Administration.

Surachai Woranethipho. (2013). *Causes of being a victim of rape in children: Study of specific districts in the area under responsibility of the Special Prosecutor's Office, Juvenile and Family Cases Division 5* [Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]. Rangsit University.

Thairath. (2020, December 8). *Statistics of 7 years of sexual harassment of students.* Teachers have no right to make mistakes. https://www.thairath.co.th/scoop/1988528

การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์
Participation in the Community Justice Process in Wang Tha Di Subdistrict, Nong Phai District, Phetchabun Province

*อภินันท์ ทะสุนทร**
Apinan Thasunthorn
*ณัฐวุฒิ สุทธิประภา***
Nattawut Suthiprapa
*สุกาญดา ทองคำ****
Sukanda Thongkham
*สุวนิตย์ เทศนวน*****
Suwanit Tednuan
*อุไรวรรณ ศรีนารางค์******
Uraiwun Sienarang

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนและเพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยแบบสัมภาษณ์ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม กลุ่มละ 2 ท่าน จำนวน 6 ท่าน ดังนี้ (1) เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง

* อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Phetchabun Rajabhat University
** อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Phetchabun Rajabhat University
*** อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Phetchabun Rajabhat University
**** อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Phetchabun Rajabhat University
***** อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Phetchabun Rajabhat University

Received: 24 September 2024 **Revised:** 6 December 2024 **Accepted:** 9 December 2024

(2) เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ (3) ตัวแทนภาคประชาชน การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน คือ (1) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (2) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล และ (3) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมต่อสภาพปัญหาและความต้องการในชุมชนตามระบอบประชาธิปไตย ในรูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ดังนี้ (1) การป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ (1.1) การตั้งด่านของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและการตรวจตราอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกเดือน (1.2) การวางกติกาทางสังคม กฎหมู่บ้านหรือธรรมนูญหมู่บ้านโดยใช้มาตราทางสังคมลงโทษ (1.3) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและอาชญากรรม และ (2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้แก่ (2.1) การไกล่เกลี่ยด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชนและศูนย์ดำรงธรรม (2.2) การประชุมหมู่บ้าน

แนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้แก่ (1) การสร้างงาน สร้างอาชีพ หาทุนสนับสนุนในประกอบการอาชีพ และ (2) การสร้างเครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังด้วยการตรวจตามจุดเสี่ยงต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ (1) จัดตั้งศูนย์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (2) จัดตั้งอาสาสมัครชุมชน (3) อบรมให้ความรู้การป้องกันอาชญากรรมพื้นฐาน การฝึกทักษะอาชีพ และ (4) ติดตั้งกล้อง CCTV ในจุดที่ล่อแหลมหรือเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ, ยุติธรรมชนชน, ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Abstract

The aims of this research are to study the patterns of participation in the community justice process and identify approaches for participation in the community justice process in Wang Tha Di Subdistrict, Nong Phai District, Phetchabun Province. Qualitative research was applied via in-depth interviews of six key informants under three groups, two participants from each group as follows: (1) administrative officials, (2) local government officials, and (3) community representatives. Data analysis and triangulation were conducted through different methods: (1) data collection method triangulation, (2) data triangulation, and (3) researcher triangulation.

The research findings revealed that participation patterns in the community justice process were public participations that addressed community issues and needs within the framework of deliberative democracy. These patterns included the following: (1) crime prevention measures

such as (1.1) regular monthly checkpoints and patrols by the administrative officials; (1.2) establishing social rules, village regulations, or village charters with social sanctions; and (1.3) providing education on drug abuse and crime, (2) participation in the community justice process which were (2.1) mediation by community justice center and government complaint center (Damrongdhama center), and (2.2) village meetings.

Approaches for participation in the community justice process included (1) job offer, career promotion and vocational opportunities with financial support and (2) enhancement of community networks for surveillance monitor in high-risk areas.

The practical recommendations were as follows: (1) establishment of community dispute mediation centers in accordance with the Mediation Act of 2019; (2) forming community volunteer groups; (3) training on basic crime prevention and vocational skill; and (4) installation of CCTV cameras in high-risk or vulnerable areas to prevent crime.

Keywords: Participation, Deliberative Democracy, Community Justice, Restorative Justice

▣ บทนำ

ในสังคมที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้อำนาจประชาชนได้เข้ามาส่วนร่วมในกิจการสาธารณะในการกระทำตามขั้นตอนต่าง ๆ และได้มีส่วนรับผิดชอบในกิจกรรมของส่วนรวม โดยเฉพาะการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม ซึ่งประเทศไทยมีการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยึดหลักปกครองภายใต้หลักนิติธรรม อันเป็นหลักการสำคัญโดยมีกฎหมายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการให้ความยุติธรรม ทั้งนี้ การบริหารราชการแผ่นดินต้องเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมและการดำเนินความยุติธรรมแก่ประชาชนตลอดจนต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 68 รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ

รัฐพึงให้การช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมตลอดถึงการจัดหาทนายความให้ (Constitution of the Kingdom of Thailand, 2017)

กระบวนการยุติธรรมในความหมายโดยทั่วไปหมายถึง กระบวนการพิสูจน์หาความจริงตามกฎหมาย ได้แก่ ตำรวจ ทนายความ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ คุมประพฤติ แต่กระบวนการยุติธรรมในที่นี้ หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานหรือการบริหารราชการอย่างเป็นระบบของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ คุมประพฤติ ทั้งนี้ การบริหารราชการดังกล่าวต้องเกี่ยวข้องกับการให้ความยุติธรรมและการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน (King Prajadhipok's Institute, 2015) กระบวนการยุติธรรมถือเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหรือป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในสังคมได้เป็นอย่างดี กล่าวได้ว่าในทุกสังคมที่ปกครองโดยกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชนและหลักประกันสิทธิความเสมอภาคของทุกคนภายใต้กฎหมาย อันจะเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อย (Kittipong Kittayarak, 2000) กระบวนการยุติธรรมจึงถือเป็นระบบการควบคุมสังคมอย่างเป็นทางการที่มีส่วนกำหนดแบบแผนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสภาพอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงนอกจากนี้ยังมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การแก้ปัญหาอาชญากรรมโดยรัฐไม่ใช่เพียงแค่การใช้อำนาจรัฐควบคุมอย่างเดียว นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมควบคู่กับระบบยุติธรรมทางอาญาไปพร้อมกันกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมชุมชน ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกรอบแนวทางในการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2560 กรอบแนวทางในการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ โดยกำหนดกรอบแนวทางการป้องกันอาชญากรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การป้องกันอาชญากรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม รวมถึงการสร้างจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการป้องกันสังคมจากปัญหาอาชญากรรม ประกอบด้วย 5 มาตรการ ดังนี้ (Office of Justice Affair, 2017)

มาตรการที่ 1 เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาชนทุกภาคส่วนโดยเน้นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในการป้องกันอาชญากรรม

มาตรการที่ 2 ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมโดยการรับทราบสถานการณ์แนวโน้มปัญหาอาชญากรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปสู่การวางแผนป้องกัน และแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่อไป

มาตรการที่ 3 สนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมชีวิตร่างกาย และทรัพย์สินทั้งของตนเองและบุคคลอื่นให้ปลอดภัยจากภัยอาชญากรรม

มาตรการที่ 4 ส่งเสริมการดำเนินงานและบูรณาการเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีการจัดตั้งไว้แล้ว อาทิ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน รวมถึงการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังภาคประชาชนในชุมชน เพื่อแจ้งข่าวให้เบาะแสด้านอาชญากรรม

มาตรการที่ 5 จัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐ

ดังนั้น การป้องกันอาชญากรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ถือเป็นวิธีการเชิงกลยุทธ์ในการป้องกันและลดการเกิดอาชญากรรม โดยสร้างเสริมความเป็นหุ้นส่วนร่วมกับชุมชน นโยบายหลักยุติธรรมชุมชนจึงอยู่ที่การแก้ปัญหาเชิงรุกโดยมุ่งที่การป้องกัน ควบคุม และลดปัญหาอาชญากรรม รวมทั้งการเยียวยาความเสียหายจากอาชญากรรม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งความปลอดภัยและความยุติธรรมในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอีกด้วย การกระทำผิดกฎหมายหรือผิดข้อตกลงของชุมชนย่อมส่งผลกระทบต่อความสุขของสังคมส่วนรวม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ในฐานะมหาวิทยาลัยของท้องถิ่น ได้ทำการสำรวจความต้องการรับบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ประจำปีงบประมาณ 2564 ในพื้นที่เป้าหมายของการพัฒนาของมหาวิทยาลัย ได้แก่ พื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ประชาชนในตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความต้องการรับบริการวิชาการ ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิต ส่วนในมิติของสังคมตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ คือ มีความต้องการให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นผู้นำและมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิและกฎหมาย เพื่อใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566–2570) เพิ่มเติมครั้งที่ 1 ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังท่าดี เมื่อเดือนมิถุนายน 2565 ได้มีแนวทางในการพัฒนาตำบลที่มีประสิทธิภาพและสนองต่อปัญหาความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะแนวทางการพัฒนาสังคม ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตตำบลวังท่าดี ยังพบปัญหาสังคมซึ่งเป็นปัญหาทั่วไป ๆ หรืออาชญากรรมพื้นฐาน ได้แก่ (1) ปัญหายาเสพติดระบาดในกลุ่มเยาวชน และนักเรียน (2) ปัญหาอาชญากรรม การทะเลาะวิวาท ซึ่งเกิดจากการดื่มสุราและของมึนเมา ทำให้ขาดสติ คึกคะนอง และ (3) ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การลักขโมย (Wang Tha Dee Subdistrict Administrative Organization, 2022)

สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ซึ่งมุ่งเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรม

จึงให้ความสำคัญกับพื้นที่เป้าหมายของมหาวิทยาลัยด้วยการให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมเพื่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นการป้องกันและลดการเกิดอาชญากรรมและหาทางออกจากสภาพปัญหาของชุมชนร่วมกันตามระบอบการปกครองประชาธิปไตย เพื่อสร้างความปลอดภัยและความยุติธรรมในชุมชน เพื่อเป้าหมายของการพัฒนาท้องถิ่นตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยและสอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566–2570) เพิ่มเติมครั้งที่ 1 ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังท่าดี เพราะปัญหาสังคมเป็นปัญหาใกล้ตัวของทุกคนในสังคม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ในครั้งนี้ เพื่อเป็นการหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาของประชาชนในพื้นที่ต่อไป

▣ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

2. เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

▣ ระเบียบวิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย

กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยใช้วิธีเจาะจงคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) จากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม กลุ่มละ 2 ท่าน ประกอบไปด้วย 6 ท่าน ดังนี้ (1) เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (2) เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ (3) ตัวแทนภาคประชาชน

เครื่องมือวิจัย คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) และได้มีการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยมีการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งแบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และกระบวนการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Data Satiation) โดยคณะผู้วิจัยจะพิจารณาจากลักษณะของการให้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยมากที่สุด

การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันของการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้วย 3 วิธีในการตรวจสอบข้อมูลชุดเดียวกัน ดังนี้ (Chamnarn Panawong, 2020)

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulate) โดยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน โดยใช้วิธีการสังเกตร่วมกับการสัมภาษณ์ พร้อมกับวิเคราะห์ข้อมูลประกอบกันจากแหล่งเอกสารร่วมกับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulate) หากถามคำถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยคำถามในประเด็นเดียวกัน และพบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ข้อมูลที่มีความหมายเหมือนกันหรือข้อมูลมีความซ้ำซ้อนกัน คณะผู้วิจัยจะถือว่าข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นมีเชื่อถือของข้อมูลและจะทำการจดบันทึกรวบรวมข้อมูลนั้นไว้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนถัดไป

3) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) โดยการตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละท่านจะได้ข้อมูลที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนตัวผู้วิจัยในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแทนการใช้ผู้วิจัยคนเดียวกันทั้งหมดในการเก็บข้อมูลเปลี่ยนไปแล้วข้อมูลจะเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ ถือเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้ดีกว่าการที่จะใช้ผู้วิจัยเพียงคนเดียวในการสัมภาษณ์ หากข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกันคณะผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้นมีความน่าเชื่อถือได้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมและแนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ (1) สภาพปัญหาทางสังคมของชุมชนในปัจจุบัน (2) ชุมชนมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา และ (3) ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน

ประเด็นที่ 1 สภาพปัญหาทางสังคมของชุมชนในปัจจุบัน พบว่า สภาพปัญหาทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้ (1) ปัญหายาเสพติดระบาดในกลุ่มเยาวชนและนักเรียน ได้แก่ การแพร่ระบาดของยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้าที่มีราคาถูกและหาซื้อได้ง่าย ทำให้มีการเข้าถึงยาเสพติดได้ไม่ยากและยังพบว่ากลุ่มที่ติดยาเสพติดส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีงานทำหรือไม่ทำงานเมื่อถูกจับกุมหรือนำไปบำบัดแล้วก็มักจะกลับมาเสพยาเสพติดซ้ำหรือกระทำความผิดซ้ำอีก นอกจากนี้ ยังนี้ยังมีการขับขี่รถจักรยานยนต์ภายในชุมชนด้วยความเร็วสร้างความอันตรายและเสียงดังรบกวนประชาชนอีกด้วย (2) ปัญหาอาชญากรรม การทะเลาะวิวาท ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรมเรื่องการทะเลาะวิวาทมีบ้างเป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับศูนย์ป่าไม้เพชรบูรณ์ เนื่องจากที่ดินทำกินทางการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวน เกิดปัญหาในการใช้ที่ดินเนื่องจากการขุดบ่อน้ำ เจาะบ่อบาดาล หรือขุดโคกหนองนา ต้องขออนุญาตจากศูนย์ป่าไม้เพชรบูรณ์ก่อน และภาระหนี้สินครัวเรือนทั้งหนี้ในระบบและหนี้นอกนอกระบบ และ (3) ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้แก่ การลักขโมยทรัพย์สิน ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นการลักขโมยของคนภายในครอบครัวตัวเอง

ประเด็นที่ 2 ชุมชนมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ (1) การตั้งด่านของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและการตรวจตราอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกเดือน (2) การวางกติกาทางสังคม กฎหมู่บ้าน

หรือธรรมนูญหมู่บ้านโดยใช้มาตราทางสังคม ลงโทษ และ (3) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและอาชญากรรม การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้แก่ (1) การไกล่เกลี่ยด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชนและศูนย์ดำรงธรรม และ (2) การประชุมหมู่บ้าน

ประเด็นที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน พบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า (1) การสร้างงาน สร้างอาชีพ หาทุนสนับสนุนในการประกอบอาชีพ และ (2) การสร้างเครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังด้วยการตรวจตามจุดเสี่ยงต่าง ๆ

สรุปและการอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสภาพปัญหาทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนและแนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้เป็น 2 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ดังนี้ (1) การป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ (1.1) การตั้งด่านของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและการตรวจตราอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกเดือน (1.2) การวางกติกาทางสังคม กฎหมู่บ้านหรือธรรมนูญหมู่บ้านโดยใช้มาตราทางสังคมลงโทษ และ (1.3) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและอาชญากรรม (2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้แก่ (2.1) การไกล่เกลี่ยด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชนและศูนย์ดำรงธรรม และ (2.2) การประชุมหมู่บ้าน

ประเด็นที่ 2 แนวทางในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้แก่ (1) การสร้างงาน สร้างอาชีพ หาทุนสนับสนุนในการอาชีพ และ (2) การสร้างเครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังด้วยการตรวจตามจุดเสี่ยงต่าง ๆ

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนและการบริหารจัดการ 2 ประเด็น ดังนี้

(1) การป้องกันอาชญากรรม และ (2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ดังนี้

1) การป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ (1.1) การตั้งด่านของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกับชุมชนในการตรวจตราอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกเดือน (1.2) มีการวางกติกาทางสังคม กฎหมู่บ้านหรือธรรมนูญหมู่บ้านโดยใช้มาตราการทางสังคมลงโทษ และ (1.3) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและอาชญากรรม ดังนี้

1.1) การตั้งด่านของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกับชุมชนในการตรวจตราอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกเดือน เป็นการตั้งด่านโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองปลัดอำเภอ อาสาสมัคร (อส.) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประจำทุกเดือนเป็นการจัดการกับพื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดอาชญากรรม ถือเป็นรูปแบบการป้องกันอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม (Crime Prevention through Environmental Design) ด้วยมาตรการ (1) เฝ้าระวังโดยธรรมชาติ (Natural Surveillance)

(2) ควบคุมการเข้าออกโดยธรรมชาติ (Natural Access Control) (3) แบ่งพื้นที่ให้ชัดเจน (Territorial Reinforcement) และ (4) บริหารจัดการ (Maintenance & Management) โดยความร่วมมือกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ (Crime Suppression Division, 2007) ซึ่งถือเป็นการป้องกันที่เน้นเฉพาะบุคคลในกลุ่มเสี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเยาวชนที่เสี่ยงต่อการประกอบอาชญากรรม ขณะเดียวกันก็มุ่งที่จะลดโอกาสในการประกอบอาชญากรรมด้วย คือ ต้องทำทั้งสองอย่างไปพร้อม ๆ กัน โดยดูแลทั้งเยาวชนที่จะประกอบอาชญากรรมมิให้กระทำความผิด ขณะเดียวกันก็ต้องตัดโอกาสในการกระทำความผิดด้วย ในการนี้จึงต้องดูว่าคนกลุ่มใดบ้างที่จะกระทำความผิดก็ต้องรีบป้องกันเป็นการตัดปัญหาก่อนที่มีปัญหาและพิจารณาว่าสิ่งใดจะก่อให้เกิดการกระทำความผิดก็รีบขจัดออกไปด้วย (Unisa Lerdtomornsaku & Annop Choobamroong, 2018) โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน แก้ไขปัญหาอาชญากรรมโดยการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยตามแนวคิดของทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations) เพื่อป้องกันอาชญากรรมโดยชุมชน (Krisanaphong Poothakool, 2024) ซึ่งอยู่บนหลักการของอาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ตามลักษณะพื้นที่ เป็นการจัดสภาพทั่วไปในเมือง ชุมชน และหมู่บ้าน ในลักษณะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อง่ายต่อการควบคุม สังเกตตรวจตรา โดยไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล รวมทั้งมุ่งสนับสนุนส่งเสริม ให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ทั้งของตนเองและบุคคลอื่นให้ปลอดภัยจากภัยอาชญากรรม โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นผู้มีบทบาทในการวางแผนสนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม โดยให้ประชาชนในชุมชนมีบทความสำคัญโดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน แก้ไขและควบคุมการก่ออาชญากรรมของผู้กระทำผิดในชุมชนได้ด้วยการป้องกันอาชญากรรมโดยชุมชน

1.2) การวางกติกาทางสังคมกฎหมู่บ้านหรือธรรมนูญหมู่บ้านโดยใช้มาตราการทางสังคมลงโทษ ถือเป็นการป้องกันอาชญากรรมด้วยประชามติหรือความเห็นของชุมชนร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ในการให้อำนาจประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเพื่อส่วนรวมมากขึ้น กล่าวคือเป็นรูปแบบที่สนับสนุนให้ปัจเจกบุคคลหรือประชาชนได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเพื่อนำเสนอในสิ่งตนเองต้องการ พร้อมกับการเข้าใจและรับรู้ในสิ่งที่ผู้อื่นมีความต้องการเช่นกัน (Prajak Kongkirati, 2019) โดยมองว่าเรื่องของสังคมหรือส่วนร่วมเป็นเรื่องที่ตนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ไม่คิดว่าภารกิจใด ๆ ก็ตามต้องเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น คนเหล่านี้ไม่เคยนิ่งเฉยต่อปัญหาและเรียกร้องให้รัฐทำอะไรเพื่อแก้ไขปัญหาแต่จะเรียกร้องสิทธิที่จะดำเนินการเพื่อส่วนร่วม โดยชุมชนได้วางกติกาทางสังคมไว้ว่า หากพบว่าสมาชิกในครอบครัวใดไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือก่อปัญหาอาชญากรรมจะมีการวางมาตรการลงโทษ

ทางสังคมจากเบาไปหาหนัก เช่น การตัดสิทธิ์กู้ยืมเงินหมู่บ้าน หรือการตัดน้ำประปาหมู่บ้านสำหรับครอบครัวนั้น เป็นต้น กล่าวคือการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ และกติกาในการดำเนินการจะเป็นการกำหนดร่วมกันโดยประชาชนในชุมชนนั้น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องตามประเพณีวัฒนธรรมและความรู้สึกถึงความเป็นธรรมร่วมกันของชุมชน (King Prajadhipok's Institute, 2015) เป็นการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเอง (Bovornsak Uwanno & Thawilwadee Bureekul, 2005) และสอดคล้องกับงานวิจัย (Nat Narinth & Jrinptip Tritrungtreekoon, 2020) การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การดำเนินการแก้ปัญหาโดยชุมชนแต่ละหมู่บ้านมีรูปแบบการแก้ไขปัญหาโดยใช้การประนอมข้อพิพาทที่อาศัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักสำคัญร่วมกับชุมชน มีกฎหมู่บ้าน มีวิธีการชดใช้การกระทำความผิด มีการคืนความสัมพันธ์เพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

1.3) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและอาชญากรรม ในการป้องกันปัญหายาเสพติดและอาชญากรรมควรจะมีการอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชนเพื่อการรับรู้และเข้าใจเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการปัญหาร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ถือเป็นการควบคุมอาชญากรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Crime Control) (Seksan Khruakham, 2019) เป็นการควบคุมอาชญากรรมที่ใช้วิธีการทางสังคมในการควบคุมอาชญากรรมในสังคม โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลักจะเป็นหน่วยงานหรือสถาบันทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา และชุมชน ซึ่งทำให้การควบคุมอาชญากรรมแบบไม่เป็นทางการนั้นเป็นงานด้านป้องกันอาชญากรรม เช่น การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชญากรรม การฝึกอบรมทางศีลธรรม การสร้างเครือข่ายชุมชนป้องกันอาชญากรรม เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัย (Surachai (Fouad) Vavanjit, 2016) การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับอาชญากรรม และการกระทำผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชน การกระทำผิด ระเบียบชุมชน ถือเป็นกิจกรรมการป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด

2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้แก่ (2.1) การไกล่เกลี่ยด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชนและศูนย์ดำรงธรรม และ (2.2) การประชุมหมู่บ้าน ดังนี้

2.1) การไกล่เกลี่ยด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชนและศูนย์ดำรงธรรม ถือเป็นแนวทางหนึ่งแนวคิดพื้นฐานยุติธรรมชุมชน (Community Justice) ที่ให้ความสำคัญกับชุมชนในการสร้างพลังเครือข่ายของสมาชิกในชุมชน เพื่อการป้องกันควบคุม ลดปัญหา และเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม ภายใต้แนวความคิดที่ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปรับปรุงสภาพเงื่อนไขที่นำไปสู่การเกิดปัญหาความขัดแย้งต่อคนในชุมชนหรือสังคมด้วยกัน สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ถือเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อว่าคู่กรณีหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ

จากอาชญากรรมควรมีส่วนร่วมเชิงรุกในการเยียวยาความเสียหาย การบรรเทาความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้น รวมทั้งมีส่วนร่วมในการป้องกันความเสียหายไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำ แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถือว่าเป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการที่จะส่งเสริมขันติธรรมและสร้างการมีส่วนร่วม การเปิดเผยความจริงเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นการแสดงออกโดยสันติและแก้ปัญหาความขัดแย้ง ตลอดจนช่วยเสริมสร้างการเคารพความหลากหลายและส่งเสริมการปฏิบัติที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน ถือเป็นการแก้ไขปัญหาไม่เน้นการต่อสู้เพื่อแพ้ชนะ แต่จะเน้นการหาทางออกที่ทุกฝ่ายรับได้ โดยให้ความสำคัญผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นการอำนวยความยุติธรรมเน้นที่ “การแก้ปัญหา” ที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม (King Prajadhipok’s Institute, 2015) กล่าวคือเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนมีการฟ้องร้องคดีต่อศาล หรือแม้จะฟ้องร้องคดีต่อศาลแล้วแต่คู่ความดำเนินการให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกันเอง โดยไม่ดำเนินการในศาลก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้ความสะดวกในการติดต่อเจรจาระหว่างคู่กรณี สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรในการเจรจาจนกระทั่งคู่กรณีสามารถบรรลุข้อตกลงและมองเห็นทางออกของปัญหาร่วมกันได้ ซึ่งจะช่วยให้คู่กรณีสามารถบรรลุความต้องการ คือ ข้อตกลงร่วมกันได้อย่างแท้จริง อันจะทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย (Office of the Council of State, 2019) ก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคมหรืออาจทำให้คู่กรณีหันหน้าเข้าหากันได้อย่างเป็นมิตร รวมทั้งเป็นการลดคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

2.2) การประชุมหมู่บ้าน ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เป็นการประชุมในการสร้างขอตกลงร่วมกันของคนในชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เน้นการทำงานร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตย เป็นกระบวนการสำคัญของประชาธิปไตยภาคพลเมืองหรือเป็นการประชุมชุมชน (Community Conferences) รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ที่เห็นได้ชัดคือการที่ภาคประชาชนเข้าร่วมกันวิเคราะห์แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรึกษาหารือกันเพื่อนำเสนอแนวคิดของตนในการสร้างนโยบายที่เหมาะสมสำหรับตนเอง ดังปรากฏในรูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ การป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ (1.1) การตั้งด่านของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกับชุมชนในการตรวจตราอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกเดือน (1.2) มีการวางกติกาทางสังคมกฎหมู่บ้านหรือธรรมนูญหมู่บ้านโดยใช้มาตราทางสังคมลงโทษ และ (1.3) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและอาชญากรรม ล้วนแต่เกิดจากการประชุมหมู่บ้านโดยให้สมาชิกในหมู่บ้านมาร่วมกันประชุมแล้วนำผลการประชุมไปใช้เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาสังคมและแนวทางการป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ หากพิจารณาตามแนวคิดกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) การประชุมชุมชนจะถูกใช้ในฐานะ “มาตรการทางเลือก” ซึ่งสามารถหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้องผู้กระทำความผิดในระบบยุติธรรมเชิงอาญา

ได้ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มชุมชนจะเป็นผู้จัดการประชุมโดยการประชุมจะนำผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย รวมทั้งสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชนซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียสอดคล้องกับงานวิจัย (Yotsak Kosaiyakanon, 2016) การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางอาญาของไทย พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ กระบวนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในการปฏิบัติภารกิจการอำนวยความยุติธรรม ได้แก่ การป้องกันควบคุมอาชญากรรม จัดการความขัดแย้ง การลดและเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำผิด การเสริมพลังและการรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชนด้วย ซึ่งอาศัยความเป็นปึกแผ่นทางสังคมและกฎหมายเป็นเครื่องมือรองรับกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่เกิดขึ้นจากชุมชนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามและร่วมรับประโยชน์ โดยชุมชนดำเนินการกันเองหรือร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในกระบวนการยุติธรรมก็ได้ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมหรือความไร้ระเบียบใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและความปลอดภัย ความเป็นธรรม ความสงบสุข และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชนอย่างยั่งยืน การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น สามารถนำไปปรับใช้ทางปฏิบัติได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นช่วงก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือภายหลังเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วก็ตาม ได้แก่ ขั้นตอนก่อนฟ้องคดี ระหว่างการพิจารณาคดี หรือหลังมีคำพิพากษา

ประเด็นที่ 2 แนวทางในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน จากผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้แก่ (1) การสร้างงาน สร้างอาชีพ หาทุนสนับสนุนในการอาชีพ และ (2) การสร้างเครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังด้วยการตรวจตามจุดเสี่ยงต่าง ๆ

1) การสร้างงาน สร้างอาชีพ หาทุนสนับสนุนในการอาชีพ เนื่องจากสาเหตุการเกิดปัญหาสังคมในชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มที่เสพยาเสพติดส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรที่แน่นอน และเป็นกลุ่มที่ว่างงาน ไม่มีงาน ไม่ได้ทำงานประจำ เมื่อถูกเจ้าหน้าที่จับกุมดำเนินคดีหรือถูกนำตัวเข้าโครงการบำบัดยาเสพติดของหน่วยงานภาครัฐแล้วเมื่อกลับเข้ามาสู่ชุมชนก็มักจะกลับมาเสพยาเสพติดซ้ำ หรือมีแนวโน้มกระทำความผิดซ้ำอีกครั้ง ดังนั้น การแก้ไขปัญหาการติดยาเสพติดในชุมชนและเพื่อป้องกันการกลับไปกระทำความผิดซ้ำ ควรมีการสร้างงานหรือให้บุคคลที่เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้มีการประกอบอาชีพสุจริต ด้วยกระบวนการฝึกอบรมความรู้หรือฝึกฝนวิชาชีพเพื่อให้ไปประกอบอาชีพส่วนตัวในการดำรงชีวิตร่วมกับชุมชนได้ (Unisa Lerdtomornsaku & Annop Choobamroong, 2018) กล่าวคือ การป้องกันนี้มีเป้าหมายไปยังบุคคลที่กระทำความผิดไปแล้วและได้รับการตัดสินลงโทษว่ากระทำความผิด ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟู โดยผู้มีอำนาจหน้าที่ การป้องกันขั้นนี้จึงเป็นเรื่องของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมิให้กลับไปกระทำความผิดอีก ในเรื่องของการแก้ไขฟื้นฟูผู้นั้นต้องอาศัยเทคนิค

หลายอย่างที่สำคัญก็คือ การให้การศึกษาวิชาสามัญ การให้ความรู้ทางวิชาชีพการฝึกฝนอบรมทางด้านศีลธรรม การจัดหางาน และการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ เป็นต้น เพื่อเป็นการขจัดความไม่ยุติธรรมในสังคม โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในสภาพต่ำกว่าควรได้รับการดูแลและช่วยเหลือให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Achariya Chutinan, 2023) รวมทั้งจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนในด้านการศึกษา ความเจ็บป่วย และอาชีพ (Social Welfare) อีกด้วย

2) การสร้างเครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังด้วยการตรวจตามจุดเสี่ยงต่างๆ เป็นการสร้างความร่วมมือและสร้างความเข้มแข็งในชุมชนด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐหรือโครงการตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย (Jaruwan Chawsrithong & Narinya Supapool, 2003) กล่าวคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบปัจเจกบุคคล เช่น การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมตามกิจกรรมหรือโครงการตามนโยบายของรัฐบาลหรือส่วนราชการที่เป็นฝ่ายริเริ่มและเข้าไปมีส่วนร่วมโดยริเริ่มดำเนินการเอง ได้แก่ สายตรวจอาสาสมัคร ตำรวจบ้าน อาสาสมัครแจ้งข่าวอาชญากรรม เป็นต้น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบองค์การเอกชนและสมาคมต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดตามกิจกรรมหรือโครงการของภาคเอกชนเป็นฝ่ายริเริ่ม ได้แก่ การเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติ การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของผู้ต้องโทษ การบริจาคสิ่งของต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาครัฐและภาคเอกชนแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมที่เกิดในชุมชนในบางโครงการของประชาชนในชุมชนก็ทำร่วมกันเอง (Achariya Chutinan, 2023) เช่น โครงการสมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรม โครงการเพื่อนบ้านเตือนภัย โครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การป้องกันอาชญากรรมโดยชุมชน จะมุ่งเน้นที่ความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ ในการร่วมมือประสานดำเนินงานด้วยกันนี้เป็นความมีน้ำใจ เสียสละ ความมีคุณธรรม ความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยโดยส่วนรวม ประชาชนทุกคนควรหันเข้าหาชุมชน ไม่แยกตัวเองออกจากชุมชน หรือคิดว่าความเดือดร้อนของคนอื่นไม่ใช่ธุระของเรา เพราะเราจะมีความสุขไม่ได้เมื่อคนรอบข้างของเราเดือดร้อน แต่ถ้าทุกคนมีความสามัคคีมีความรู้สึกว่าทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ “ชุมชน” (Sense of Community) ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่างช่วยเหลือกัน อาชญากรทั้งหลายก็จะพ่ายแพ้ไม่กล้ากระทำความผิด ลำพังเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาลและราชทัณฑ์ คงไม่สามารถป้องกันและปราบปรามอันเป็นการควบคุมอาชญากรรมได้อย่างสิ้นเชิง ฉะนั้น ถ้าประชาชนทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชนของเราเองในทางใดทางหนึ่งที่เราสามารถและพอใจจะช่วยเหลือได้แล้ว ทุกคนในชุมชนก็จะมีชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างมีความสุขอย่างแท้จริง ดังตัวอย่างของการสร้างเครือข่ายประชาชน

ในประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา(Angkana Bunsit, 2022) ในการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมด้วยการดำเนินการมีทั้งการเป็นอาสาสมัครของหน่วยงานรัฐ บทบาทภาคประชาชนญี่ปุ่นที่มีบทบาทในการป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ (1) สมาคมป้องกันอาชญากรรมเป็นสมาคมที่มีเครือข่ายดำเนินงานทั่วประเทศตั้งแต่ระดับเมืองถึง ระดับหมู่บ้าน มีการประสานงานกับสถานีตำรวจ (2) สมาคมเพื่อความปลอดภัยด้านจราจร เป็นองค์กรอาสาสมัครป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดจากการจราจร มีการดำเนินงานอย่างกว้างขวางทั้งในระดับตำบล อำเภอ และระดับชาติ สมาชิกประกอบด้วยผู้ขับขี่ เจ้าของรถ ผู้บริหารธุรกิจขนส่ง และประชาชนอาสาสมัคร สมาชิกมีหน้าที่รณรงค์ด้านความปลอดภัยจราจร โดยให้ความรู้ด้านความปลอดภัยจราจร และ (3) สมาคมอาสาสมัครคุมประพฤติ มีภารกิจสำคัญของอาสาสมัครคุมประพฤติคือการมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้กระทำผิด แต่อาสาสมัครคุมประพฤติก็ยังทำงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรมอีกด้วย อาสาสมัครคุมประพฤติในประเทศญี่ปุ่นจึงทำงานร่วมกับพนักงานคุมประพฤติ หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังต่อไปนี้ (1) โปรแกรมเพื่อนบ้านเฝ้าระวังภัย (Neighborhood Watch Program – NWP) เพื่อให้ประชาชนเข้าใจว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเพื่อนบ้านที่อยู่อาศัยในละแวกเดียวกันเป็นพื้นฐานของความปลอดภัยในชุมชน หากพบเห็นเหตุการณ์ที่น่าสงสัย ก็ต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) อาสาสมัครในงานตำรวจ (Volunteers in Police Service – VIPS) เป็นโปรแกรมที่ทำการคัดเลือก และฝึกอบรมอาสาสมัครในการทำงานเพื่อช่วยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (3) โครงการความปลอดภัยของเด็ก (Project ChildSafe) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเพื่อนบ้านปลอดภัย (Project Safe Neighborhoods) โครงการนี้ให้ความสำคัญต่อการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในเรื่อง ความปลอดภัยจากอาวุธปืน (Gunlock and Gun Safety Information) โดยผ่านมูลนิธิกีฬายิงปืนแห่งชาติ (National Shooting Sports Foundation) ทำงานกับหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายทั้งในระดับรัฐและระดับท้องถิ่นทั่วประเทศ เกี่ยวกับมาตรการป้องกันอาชญากรรมธรรมดา มาตรการป้องกันอาชญากรรมการก่อการร้ายและการจัดการกับสถานการณ์ฉุกเฉิน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ กรอบแนวทางในการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2560 โดยส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม รวมถึงการสร้างจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบ ร่วมกันในการป้องกันสังคมจากปัญหาอาชญากรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ (1) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และ (2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ควรมีการจัดตั้งศูนย์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ขึ้นในพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

2) ควรการจัดตั้งอาสาสมัครชุมชนเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแจ้งข่าวสารอาชญากรรม

3) องค์การบริหารส่วนตำบลวังท่าดี ควรกำหนดแผนพัฒนาท้องถิ่น ให้มีการโครงการจัดอบรมให้ความรู้การป้องกันอาชญากรรมพื้นฐานให้กับสมาชิกในชุมชนเพื่อให้มีทักษะในการป้องกันอาชญากรรมชุมชนภายในชุมชนและสนับสนุนงบประมาณในการป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ รวมทั้งการฝึกอาชีพหรือทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ

4) ควรเพิ่มความปลอดภัยในชุมชนตามจุดเสี่ยงต่าง ๆ ด้วยการติดตั้งกล้อง CCTV ในจุดที่ล่อแหลมหรือเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในแผนพัฒนาท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากสภาพปัญหาทางสังคมแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันและขอบเขตขอบงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเฉพาะประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนและรูปแบบและแนวทางในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตำบลวังท่าดีจากปัญหาทางสังคมในพื้นที่ ได้แก่ (1) ปัญหายาเสพติดระบาดในกลุ่มเยาวชนและนักเรียน (2) ปัญหาอาชญากรรม การทะเลาะวิวาท และ (3) ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566–2570) เพิ่มเติมครั้งที่ 1 ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังท่าดี

ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยครั้งต่อไปตอบสนองความต้องการของประชาชน ควรทำการวิจัยที่สอดคล้องกับปัญหาที่พบจากการวิจัยและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ พบว่าปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ที่ได้สะท้อนถึงสภาพปัญหาบริบทของสังคมของชุมชนในปัจจุบัน โดยมีความต้องการให้มีการศึกษาวิจัยในพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ความรู้เกี่ยวกับหลักกฎหมาย PDPA หรือพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นการป้องกันการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล เนื่องจากในปัจจุบันมีการใช้โทรศัพท์สมาร์ทโฟนกันเป็นส่วนใหญ่ และมีการใช้โซเชียลมีเดีย เช่น เฟสบุค (Facebook), ไลน์ (LINE), ติ๊กต็อก (TikTok) และยูทูป (YouTube) เป็นต้น

2) ความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ยังไม่มีการทราบถึงสิทธิของตนในการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ

3) ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพทางการเมือง ประเด็นการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง หรือแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นที่ล่อแหลมและมีความอ่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะในการแสดงความเห็นผ่านสื่อออนไลน์

4) ปัญหาการติดเกมส์ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งผลต่อการศึกษาและเรียนที่แย่ลง และการอยู่ร่วมกันในสังคม เนื่องจากเด็กและ

เยาวชนที่ติดเกมส์จะไม่ค่อยมีสังคมหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

5) ปัญหาการขับขี่รถจักรยานยนต์ภายในชุมชนด้วยความเร็วสร้างความอันตรายและเสียงดังรบกวนประชาชน

6) ปัญหาข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับศูนย์ป่าไม้เพชรบูรณ์ เนื่องจากที่ดินทำกินทางการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวน

7) ปัญหาภาระหนี้สินครัวเรือนทั้งหนี้ในระบบและหนี้นอกนอกระบบ

บรรณานุกรม (References)

Achariya Chutinan. (2023*). Criminology and penology*. Bangkok: Winyuchon Publishing House.

Angkana Bunsit. (2022). *Participation of citizens and communities in the justice process. Criminal Justice Administration* (Unit 13, pp. 13-1-13-30). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press.

Bovornsak Uwanno & Thawilwadee Bureekul. (2005). *Participatory democracy*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Chamnarn Panawong. (2020). *Qualitative research methodology: From theoretical concepts to practice*. Phitsanulok: Naresuan University Press

Constitution of the Kingdom of Thailand. (2017, April 6). *Royal Thai Government gazette*. No134, Chapter 40 Gor. pp. 1-90.

Crime Suppression Division. (2007). *Theory of crime control through environment design*. Bangkok: Police Printing House.

Jaruwan Chawsrithong & Narinya Supapool. (2003). *Public participation in the process Justice: Patterns, problems, obstacles, and future directions*. Nonthaburi: Policy and Strategy Office, Ministry of Justice.

King Prajadhipok's Institute. (2015). *Community justice network curriculum and manual*. Bangkok: Charansanitwong Printing.

Kittipong Kittayarak. (2000). *Justice process on the path of change* (2nd ed.). Bangkok : Winyuchon.

Krisanaphong Poothakool. (2024). *University police: Lessons from Rangsit University*. Pathum Thani : Rangsit University Press.

Nat Narinth & Jrinptip Tritrungtreekoon. (2020). Development model of restorative justice by participation of community. *Community and Social Development Journal,* 21(1), 156-172.

Office of Justice Affair. (2017). *Framework and guidelines for effective crime* prevention. https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2018/02/Contents.pdf

Office of the Council of State. (2019). *Dispute mediation ACT, B.E. 2562 (2019)*. https://www.krisdika.go.th/librarian/get?sysid=834090&ext=pdf

Prajak Kongkirati. (2019). *Democracy: Meanings and forms* (2nd ed.). Bangkok: Siamparitut.

Seksan Khruakham. (2019). *Crime, criminology and criminal justice.* Nakhon Pathom : Phetkasem Printing.

Surachai (Fouad) Vavanjit. (2016). Community *justice process reform in the southernmost provinces.* Research and Development Office King Prajadhipok's Institute.

Unisa Lerdtomornsaku & *Annop Choobamroong. (2018). Crime and criminology* (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

Wang Tha Dee Subdistrict Administrative Organization. (2022). *Local development plan (2023-2027)* https://www.wangthadee.go.th/project-detail?hd=7&id=25318

Yotsak Kosaiyakanon. (2016). *Community participation in the criminal restorative justice process in Thailand.* Kasem Bundit Journal, 16(2),111-124.

ปัญหาหน้าที่อำนาจตามกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้

Problems of legal duties and powers of local administrative organizations in controlling and preventing environmental crimes related to forest resources

*อัคคกร ไชยพงษ์**

Akkakorn Chaiyapong

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อจำกัดทางกฎหมายในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) ศึกษาหน้าที่อำนาจตามกฎหมายในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ (3) ศึกษาแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัย พบว่า พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 และมาตรา 17 มิได้กระจายอำนาจเพื่อรับรองหน้าที่ในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ไว้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

---

* *รองศาสตราจารย์, ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนากระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*

Associate Professor, Head of the Master of Arts Program Development of Justice Administration, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University

Received: *24 September 2024* ***Revised:*** *10 December 2024* ***Accepted:*** *17 December 2024*

ทำให้การขับเคลื่อนงานควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ไม่อาจกระทำได้ ซึ่งในบริบทกฎหมายของเครือรัฐออสเตรเลีย โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1999 ได้รับรองอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจในการป้องกันและลงโทษบุคคลที่สร้างผลกระทบในทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกฎหมายของสหรัฐอเมริกา มลรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยรัฐบัญญัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ค.ศ. 1976 ก็ได้รับรองอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับรัฐบาลแห่งมลรัฐเพื่อดำเนินคดีกับผู้ที่กระทำละเมิดบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมภายใต้หลักการรับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่นได้ ดังนั้นจึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 และมาตรา 17 เพื่อรับรองการกระจายอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไป

คำสำคัญ: อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกระจายอำนาจ

Abstract

The objectives of this study are as follows: (1) To study the legal limitations in controlling and preventing environmental crime related to forest resources by local administrative organizations. (2) To examine the legal authority and responsibilities in controlling and preventing environmental crime related to forest resources by local administrative organizations. (3) To explore approaches for amending laws to decentralize power for controlling and preventing environmental crime related to forest resources to local administrative organizations. Qualitative research involving the study of various documents and in-depth interviews with key informants was performed.

The result indicates that the Act on the Establishment of Plans and Procedures for the Decentralization of Power to Local Administrative Organizations, B.E. 2542 (1999), Sections 16 and 17, do not delegate authority to local administrative organizations to ensure their duties in preventing and suppressing environmental crimes. This lack of decentralization makes it impossible to effectively carry out the control and prevention of environmental crimes. In contrast, under the legal framework of the Commonwealth of Australia, the Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999 empowers local administrative organizations and local officials to prevent and penalize individuals who negatively impact natural resources

within the jurisdiction of these organizations. Similarly, in the United States, particularly in the state of California, the law recognizes the authority of local governments to enforce environmental protection measures and manage natural resources effectively. According to the Resource Conservation and Recovery Act of 1976, local administrative organizations are empowered to work alongside state governments to prosecute individuals who violate or damage natural resources and the environment. This is done under the principle of responsibility to the local community. Therefore, amending the Act on the Establishment of Plans and Procedures for the Decentralization of Power to Local Administrative Organizations, B.E. 2542 (1999), Sections 16 and 17, is recommended to further ensure the delegation of power for controlling and preventing environmental crimes to local administrative organizations.

Keywords: Environmental crime, Local administrative organizations, Decentralization

▣ บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับภัยคุกคามจากการลักลอบบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในระดับรุนแรง ซึ่งหากพิจารณาจากพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2561-2562 มีจำนวนพื้นที่ป่าไม้คงเหลือเพียง 102,484,072.71 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 31.68 ของประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนพื้นที่ป่าไม้ลดลงจากช่วงปี พ.ศ. 2560-2561 จำนวนถึง 4,229.48 ไร่ (Sueb Nakasathien Foundation, 2020) อันเป็นสัดส่วนจำนวนเนื้อที่พื้นที่ป่าไม้ที่ต่ำกว่าเกณฑ์นโยบายป่าไม้แห่งชาติที่กำหนดสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ขั้นต่ำไว้ที่ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทย ทั้งนี้ เมื่อย้อนกลับไปศึกษาสถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทยในช่วงเวลา 30 ปีที่ผ่านมา คงปฏิเสธไม่ได้ว่าพื้นที่ป่าไม้อยู่ในสภาวะวิกฤติและมีพื้นที่ลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดมา ซึ่งปัจจัยสนับสนุนที่เร่งปฏิกิริยาให้เกิดวิกฤติพื้นที่ป่าไม้นี้ก็คือมนุษย์เป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นจากปัจจัยการเพิ่มจำนวนของประชากรอันนำไปสู่การขยายพื้นที่ทำกิน และพื้นที่อยู่อาศัยไปพร้อมกัน และรวมไปถึงความต้องการของกลุ่มทุนผู้มีอิทธิพลได้ทำการจ้างแรงงานเข้าไปบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อจับจองที่ดินและโอนขายในลักษณะที่ดินมือเปล่า หรือการปลูกสร้างรีสอร์ทที่พักอาศัย รวมถึงการตัดไม้หวงห้ามและไม้เศรษฐกิจอันเป็นที่ต้องการของตลาดโลกเป็นต้น จากบรรดาการกระทำเหล่านี้ของมนุษย์ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ภัยธรรมชาติอย่างไม่จบสิ้น เนื่องจากระบบนิเวศตามสภาวะธรรมชาติได้เสียสมดุลลงนั้นเอง

มีข้อสังเกตว่า พื้นที่ป่าไม้ที่เกิดความเสียหายในพื้นที่ทั่วประเทศไทยเหล่านี้ ได้ปรากฏข้อเท็จจริงว่า มีระวางตั้งอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ทว่าจากการศึกษาพบว่า ภายใต้พระราชบัญญัติ

กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการกระจายอำนาจทางกฎหมายให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลับมิได้บัญญัติรับรองในทางมอบหน้าที่อำนาจให้แก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นในทางควบคุมและป้องกันเพื่อการรักษาทรัพยากรป่าไม้อันเกิดจากการบุกรุก หรือเข้าทำลายในพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้แต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับปรากฏว่าพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 และมาตรา 17 ได้มอบหน้าที่อำนาจในมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นไว้เท่านั้น โดยบทบาทที่สำคัญ ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสารสิ่งแวดล้อมผ่านทางสื่อต่าง ๆ รวมถึงการให้การสนับสนุนด้านการเงินและสิ่งของกับหน่วยงานอื่นในการอนุรักษ์ และการรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบบทบาทในการอนุรักษ์และการรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังปรากฏข้อมูลอีกว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล จะมีบทบาทในพันธกิจด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มากกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล (Phahon Sakkatat & Nuenghathai Tantisantisom, 2007, pp. 71-72) ซึ่งต้องยอมรับว่าหน้าที่อำนาจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏอยู่นี้ มิใช่บทบาทเชิงรุกที่สะท้อนภาพให้เห็นถึงอำนาจในการควบคุมป้องกันปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental crime) ด้านทรัพยากรป่าไม้ได้อยู่เลย อนึ่ง อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่กล่าวนี้ หมายถึง การแสวงหาประโยชน์ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ทำให้เกิดความเสียหาย หรือผลร้ายแก่ธรรมชาติจากการกระทำของบุคคลในภาคเอกชน ภาครัฐ และชุมชน (Montha Prapannetivuth et al., 2019, 2019, p. 25) ซึ่งต้องยอมรับข้อเท็จจริงต่อไปอีกว่า เจ้าพนักงานท้องถิ่น ชุมชน ประชาชน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ จะมีความสัมพันธ์ในระดับใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง เนื่องจากต่างเป็นผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ในลักษณะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในภูมิศาสตร์ประจำท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของช่วงฤดูเสี่ยงภัย ลักษณะของการกระทำผิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ รวมถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันสำคัญ อันจะก่อผลในงานควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ในทางเกิดผลสัมฤทธิ์มากยิ่งไปกว่าการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 หรือพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นต้น เนื่องจากเจ้าพนักงานตามกฎหมายเฉพาะเรื่องเหล่านี้ มิได้เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน ประชาชน และทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นโดยตรง แต่ทว่าด้วยข้อจำกัดในมิติของกฎหมายโดยเฉพาะพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 และมาตรา 17 ในปัจจุบันมิได้กระจายอำนาจเพื่อรับรองหน้าที่อำนาจในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ไว้ให้แก่เจ้าพนักงานท้องถิ่น จึงทำให้การขับเคลื่อนเดินหน้างานควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยอาศัยการอ้างอิงกฎหมายจึงไม่อาจกระทำได้ และรวมไปถึงการไม่อาจตราอนุบัญญัติแห่งท้องถิ่นเพื่อการขับเคลื่อนพันธกิจงานด้านนี้ได้อีกด้วย ซึ่งบรรดาข้อจำกัดเหล่านี้ย่อมเป็นอุปสรรคเชิงกฎหมายที่จำเป็นต้องศึกษาวิจัยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎี และข้อจำกัดทางกฎหมายในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) เพื่อศึกษาหน้าที่อำนาจตามกฎหมายในการควบคุม และป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) เป็นเครื่องมือหลักในการศึกษาวิจัยเอกสาร ได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่น กฎหมาย ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ วารสารกฎหมาย หนังสือราชการ และนโยบายของภาครัฐ เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษามาสู่การวิเคราะห์ จัดทำบทสรุป และข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการพรรณนาความ ปรากฏรายละเอียดดังนี้

1) การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากหนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ รวมถึงข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีแหล่งอ้างอิงอันน่าเชื่อถือ

2) การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 ราย ได้แก่

(1) ผู้แทนจากสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 11

(2) ผู้แทนจากสำนักงานท้องถิ่น (พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี) จำนวน 1 ราย

(3) ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด (พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี) จำนวน 1 ราย

(4) นายกเทศมนตรี (พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี) จำนวน 1 ราย

(5) นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี) จำนวน 1 ราย

(6) ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายป่าไม้ จำนวน 1 ราย

(7) ผู้แทนจากหน่วยป้องกันป่าไม้ จำนวน 1 ราย

(8) ผู้นำท้องที่ในระดับหมู่บ้าน จำนวน 1 ราย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) ด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในประเด็นการศึกษาวิจัย โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ยินยอมให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ในการวิจัยและนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

หมายเหตุ คำว่า “หน้าที่อำนาจตามกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ในงานวิจัยนี้ หมายถึง หน้าที่อำนาจขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลและเมืองพัทยา โดยไม่หมาย ความรวมถึงกรุงเทพมหานคร และคำว่า “การควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้” ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การควบคุมและป้องกันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

▣ สมมุติฐานการวิจัย

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 และมาตรา 17 มิได้กระจายอำนาจเพื่อรับรองหน้าที่ในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ไว้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การขับเคลื่อนงานควบคุม และป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ โดยอาศัยการอ้างอิงกฎหมาย และการตราอนุบัญญัติแห่งท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนพันธกิจด้านนี้ ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวโดยเฉพาะการปรับปรุงมาตรา 16 และมาตรา 17 เพื่อให้มีการกระจายอำนาจที่ครอบคลุมด้านสิ่งแวดล้อม จะช่วยส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิผล เพิ่มความเข้มแข็งในระดับท้องถิ่น และลดภาระการจัดการในระดับส่วนกลาง

▣ ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย จำแนกออกได้เป็นผลการวิจัยทางแนวคิดทฤษฎี และผลการวิจัยมาตรการกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

ด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(1) ผลการวิจัยทางแนวคิดทฤษฎี

1.1) แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

จุดเริ่มต้นของแนวคิดอาชญาวิทยาสิ่งแวดล้อม (Green Criminology) หรืออาชญากรรมสิ่งแวดล้อมนั้น ถูกคิดค้นขึ้นโดย “Michael Lynch” ในช่วงปี ค.ศ. 1990 ที่เกิดปรากฏการณ์ต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของโลกซึ่งถูกทำลายและคุกคามอย่างหนักหน่วง ซึ่ง “Lynch” มองว่าอาชญาวิทยาสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างไปจากอาชญาวิทยาดั้งเดิม คือ กรณีอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม เหยื่ออาชญากรรมที่พบจะเป็นการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอันเกิดจากมนุษย์เป็นผู้ก่อ ในขณะที่แนวคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิมจะนำมาใช้อธิบายของปรากฏการณ์อาชญากรรมที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์ มนุษย์จึงเป็นเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย มิใช่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Nanrapat Chaiakaraphong, 2020, p. 3) ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเพื่อการชดเชยเยียวยาและการแก้ไขฟื้นฟูผลร้ายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม จึงอยู่ในลักษณะแตกต่างไปจากการแก้ไขฟื้นฟูอาชญากรตามแนวคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิม

“เอมี่ ไรน์ฮาร์ด” ที่ปรึกษาฝ่ายต่างประเทศของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ได้อธิบายความหมายของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Montha Prapannetivuth et al., 2019, p. 25) ขึ้นว่า “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม คือ การแสวงหาประโยชน์ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ให้ผลเสีย หรือผลร้ายแก่ธรรมชาติ โดยอาจจะเกิดจากภาคเอกชน ภาครัฐบาล หรือชุมชนก็ได้”

นักวิชาการด้านอาชญาวิทยา ทำการจำแนกอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

ก. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมขั้นปฐมภูมิ หมายถึง อาชญากรรมซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อการทำลายทรัพยากรบนโลกด้วยการกระทำของมนุษย์ อาทิ อาชญากรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ อาชญากรรมลักลอบตัดไม้ อาชญากรรมที่กระทำต่อสัตว์ป่าธรรมชาติรวมทั้งเผ่าพันธุ์ และอาชญากรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ

ข. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมขั้นทุติยภูมิ หมายถึง อาชญากรรมซึ่งไม่ได้กระทำต่อทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง แต่ได้ก่อให้เกิดผลทางอ้อม อาทิ หน่วยงานราชการ หรือบริษัทภาคเอกชน ที่จงใจละเมิดกฎระเบียบ ข้อบังคับของประเทศ อันส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

ตัวอย่างอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่ได้สะท้อนถึงวิกฤตของทรัพยากรป่าไม้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในสาธารณรัฐอินโดนีเซีย โดยในช่วงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2021 ถึงช่วงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2022 ปรากฏพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลายไปทั้งสิ้นสูงถึง 104,000 เฮกตาร์ ซึ่งพื้นที่ป่าไม้ของสาธารณรัฐอินโดนีเซียนั้น มีขนาดพื้นที่ป่าไม้ใหญ่เป็นลำดับที่สามของโลก รองจากสาธารณรัฐคองโก และสาธารณรัฐบราซิล

ตามลำดับ (Post to Day, 2023) โดยปัจจัยที่เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในสาธารณรัฐอินโดนีเซียอย่างกว้างขวาง คือ การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจปาล์มน้ำมัน และการประกอบการอุตสาหกรรมกระดาษ (Greenpeace, n.d.)

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากอาชญากรรมทั่วไป ได้แก่ (Montha Prapannetivuth et al., 2019, p. 28)

1) ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำผิดอย่างชัดเจนทันที แต่ต้องใช้ระยะเวลาในการเปิดเผยว่าบุคคลใดเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง หรือบุคคลใดเป็นผู้ก่อเหตุ

2) ผลเสียหายของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมอาจยังไม่เกิดขึ้นทันทีทันใด โดยอาจต้องใช้ระยะเวลายาวนานกว่าอาชญากรรมปรกติจึงจะปรากฏเป็นผลความเสียหาย

3) อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมไม่ได้กระทบต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใด แต่ทว่าจะก่อผลกระทบต่อส่วนรวมหรือต่อสังคมชุมชน

4) ในบางกรณี การพิสูจน์ความผิดของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมกระทำได้ยาก อาทิ การปล่อยน้ำเสียของโรงงานแห่งหนึ่งแล้วพบว่ามีสัตว์น้ำลอยตายเป็นจำนวนมาก และทำให้ไม่สามารถใช้น้ำจากแหล่งน้ำนั้นเพื่อการอุปโภคหรือบริโภคได้ ซึ่งการตรวจเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่า ผลเสียหายที่เกิดขึ้นได้เกิดจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงานนี้หรือไม่ ต้องใช้กระบวนการหาแสวงหาพยานหลักฐานที่ละเอียดและซับซ้อนมากพอสมควรและต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการอีกด้วย

อนึ่ง อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมนี้ในทางข้อเท็จจริงอาจมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้มีความพัวพันเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมข้ามชาติ จนยกระดับไปเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติ ด้วยเหตุที่ว่าผลกระทบที่เกิดจากอาชญากรรมข้ามชาตินั้น ไม่ได้เกิดเพียงแค่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่ยังส่งผลข้ามชาติไปสู่ประเทศอื่น ๆ ด้วย และที่รุนแรงยิ่ง คือ ส่งผลกระทบไปถึงระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติของภูมิภาคนั้น ๆ อาทิ มีการจงใจเผาป่าในประเทศหนึ่ง แต่ส่งผลให้ไฟป่าลุกลามไปอีกหลายประเทศที่อยู่รอบข้างประเทศต้นเหตุที่เกิดการเผาป่านั้น ซึ่งย่อมส่งผลกระทบไปถึงสัตว์ป่า พันธุ์ไม้ และแหล่งน้ำได้อีกประการหนึ่งด้วย ดังนั้น อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมรวมไปถึงอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติย่อมมิใช่สิ่งที่ภาครัฐจะเพิกเฉยต่อการเฝ้าระวังและป้องกันปราบปรามลงเสียได้ ทั้งนี้ ศาสตราจารย์(พิเศษ) กุลพล พลวัน สำนักงานอัยการสูงสุด ได้กล่าวเป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยไว้ว่า “การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยค่อนข้างมีปัญหา ขณะนี้กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่กรมควบคุมมลพิษ (คพ.) รวบรวมแล้วมีถึง 24 ฉบับ แต่ 24 ฉบับนี้ยังมีปัญหาเพราะถูกละเลยในการบังคับใช้ แสดงว่าการบังคับใช้กฎหมายคือหัวใจ เพราะทุกคนคิดว่าไม่ได้เกิดขึ้นกับเรา ไม่ใช่เรื่องใกล้ตัว ไม่ใช่การฆ่า ข่มขืน แต่มีปัญหาซึมเรื่อย ๆ ขณะที่ผลกระทบที่เกิดกับประเทศชาติกว้างขวางมาก เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การปล่อยมลพิษสู่อากาศ น้ำ การทิ้งขยะพิษที่ยังปล่อยให้เกิดขึ้นทุกวัน เหตุใดเจ้าหน้าที่ถึงปล่อยให้เกิดขึ้น เมื่อเรื่องออกสื่อจึงค่อยนำเจ้าหน้าที่

ลงไปตรวจสอบ แสดงว่ากลไกในประเทศไทยพิกลพิการ”(Thanisa Tanticharoen, 2014) จากข้อความเห็นดังกล่าวนี้ ย่อมเป็นสิ่งพิสูจน์ในอีกบริบทหนึ่งว่าอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมิใช่ปัญหาของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือผู้ใดผู้หนึ่งแต่จำต้องกระจายอำนาจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่ เพราะคำว่าสิ่งแวดล้อมนี้ย่อมดำรงอยู่อย่างกระจัดกระจายตามแหล่งที่ตั้งต่าง ๆ หาใช่จำแนกแบ่งเขตเฉพาะไว้แต่อย่างใด

(2) แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนท้องถิ่นนับเป็นรากฐานอันสำคัญที่ทำให้สิ่งที่เรียกว่า “การปกครองตนเอง” (Self-government) ก่อรูปขึ้นอย่างเป็นระบบ และที่สำคัญ คือ การปกครองส่วนท้องถิ่นนี้นับเป็นการปกครองที่ตอบสนองต่อคำว่า “Democracy” ซึ่งหมายถึง “การปกครองโดยประชาชน” (popular government) ในระดับที่ใกล้ชิดกับประชาชนอย่างมาก (Napajaree Jiwananthaprawat, 2014, p. 2) เนื่องจากการปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งรูปแบบการปกครองที่ตอบสนองต่อวิถีท้องถิ่นเป็นหลักคิดสำคัญ

Robson (1966, p. 5) ให้นิยามการปกครองท้องถิ่น ขึ้นว่า “การปกครองท้องถิ่นเป็นหน่วยการปกครองซึ่ง รัฐได้จัดตั้งขึ้นและให้มีอำนาจปกครองตนเอง (Autonomy) มีสิทธิ์ตามกฎหมาย (Legal Rights) และต้องมีองค์กรที่จำเป็นในการปกครอง (Necessary Organ) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้สมความมุ่งหมายของการปกครองท้องถิ่นนั้น นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ พวงงาม (Kowit Phuangngam, 2007, p. 14) ได้แสดงทัศนะต่อการปกครองท้องถิ่น ในทางชี้แจงรายละเอียดเพิ่มขึ้นว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นรูปแบบพื้นฐานอย่างหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีความสำคัญต่อการฝึกหัดประชาธิปไตย โดยเฉพาะแก่ชุมชนท้องถิ่นที่จะได้มีส่วนร่วมในการตอบสนองปัญหาความเป็นอยู่ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะลำพังเพียงรัฐบาลกลางไม่อาจดูแลตอบสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงใจและทั่วถึงอย่างแท้จริง ดังนั้น ลักษณะของการปกครองท้องถิ่นก็คือ การที่องค์กรหนึ่งมีอาณาเขตของตนเอง มีจำนวนประชากรตามที่กำหนดมีอำนาจ และมีอิสระในการปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตน มีหน้าที่ให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน ซึ่งประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวจะมีส่วนร่วมในการบริหารและปกครองตนเองโดยผ่านตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้ง เช่น การมีสภาท้องถิ่น เป็นต้น จากทัศนะความเห็นของนักวิชาการ จะเห็นได้ว่าการปกครองท้องถิ่น คือการเปิดโอกาสอย่างแท้จริงเพื่อให้ภาคประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพที่กฎหมายรับรองไว้ในการปกครองตนเองตามอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นตนผ่านการบริการจัดการขององค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น และสภาท้องถิ่น

สำหรับแนวคิดพื้นฐานที่เปรียบเสมือนกับกรอบความคิดใหญ่ในการจัดระบบการปกครองท้องถิ่น ก็คือ แนวคิดว่าด้วยการกระจายอำนาจ (Decentralization) ซึ่งแนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจนี้ เป็นแนว ความคิดเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้

ปกครองกันเอง สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างอิสระ ดังนั้น การกระจายอำนาจทางปกครองจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจในการจัดทำภารกิจภายในรัฐ (Dawnapa Kettong, 2020, p. 51) เป็นนัยสำคัญ ฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงการกระจายอำนาจทางปกครอง ก็คือ การกระจายอำนาจในการจัดทำภารกิจของรัฐนั้นเอง ซึ่งรัฐส่วนกลางจะกระจายอำนาจให้แก่องค์กรใด และให้มีอำนาจใดย่อมจะต้องกระทำผ่านการรับรองไว้เป็นเนื้อหากฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติอีกส่วนหนึ่ง

ในรายละเอียดของรูปแบบของการกระจายอำนาจ สามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ (Nakarin Mektrairat, n.d.)

1) การกระจายอำนาจโดยจำเป็นหรือโดยปริยาย (Decentralization by Default) เกิดจากสภาวการณ์ที่สถาบัน หรือองค์กรของรัฐเกิดความล้มเหลวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จนมิอาจสามารถจะเข้าไปใช้อำนาจหรืออิทธิพลในดินแดนที่ตนปกครองอยู่ได้ และจากสภาวะที่ประชาชนในระดับรากหญ้าเกิดความไม่เชื่อใจในรัฐบาล ภาคประชาสังคมจึงจำเป็นต้องลุกขึ้นมาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชนของตน และด้วยตนเองโดยที่รัฐบาลเองก็ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดสภาพเช่นนั้นขึ้น

2) การแปรรูปกิจการของภาครัฐ (Privatization) ได้แก่ การโยกโอน (Handover) กิจการบางอย่างที่เคยจัดทำโดยหน่วยงานของรัฐไปให้ภาคเอกชนเป็นผู้จัดทำแทน อาทิ กิจการขนส่งมวลชน กิจการโทรคมนาคม การไฟฟ้า และการประปา เป็นต้น

3) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการแบ่งอำนาจ (Deconcentration) หมายถึง การแบ่งอำนาจของรัฐบาลกลางไปยังองค์กรในระดับรองเพื่อออกไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่นอกศูนย์กลาง ได้แก่ ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น โดยที่องค์กรภายใต้หลักการแบ่งอำนาจนี้จะมีอิสระตามสมควรในการตัดสินใจต่าง ๆ ภายในพื้นที่ที่ตนดูแล แต่ทั้งนี้อำนาจการตัดสินใจในทางเด็ดขาด และรวมถึงการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ก็ยังคงอยู่ที่ส่วนกลาง บางครั้งจึงเรียกการกระจายอำนาจในลักษณะนี้ว่า “การกระจายอำนาจทางการบริหาร” (Administration Decentralization)

4) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการมอบอำนาจ (Delegation) การกระจายอำนาจด้วยวิธีนี้มีระดับของการกระจายอำนาจที่ให้อิสระสูงกว่าการแบ่งอำนาจ กล่าวคือเป็นการกระจายอำนาจที่มุ่งเน้นในเชิง “ภารกิจหน้าที่” โดยมีการกำหนดภารกิจเฉพาะที่ชัดเจนให้องค์กรเหล่านั้นสามารถตัดสินใจและใช้อำนาจหน้าที่ภายในขอบเขตของตนได้โดยอิสระ แต่ทว่ารัฐส่วนกลางก็ยังคงมีอำนาจอยู่เหนือองค์กรเหล่านี้โดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นกรอบในการควบคุมและกำกับบทบาทองค์กรภายใต้หลักการมอบอำนาจ รวมถึงอำนาจในการจัดตั้งและยุบเลิกองค์กรภายใต้หลักการมอบอำนาจ

5) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการโอนอำนาจ (Devolution) การกระจายอำนาจด้วยวิธีนี้ถือเป็นการกระจายอำนาจที่สะท้อนให้เห็นถึงระดับของการกระจายอำนาจที่กว้างขวางมากที่สุด ซึ่งถูกนำมาใช้เพื่อการอธิบายถึงสภาวะที่รัฐส่วนกลางมีการถ่ายโอนหรือยกอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ อย่างแท้จริงไปยังองค์กรตัวแทนของพื้นที่

ชุมชน หรือท้องถิ่นต่าง ๆ โดยส่วนกลางจะไม่เข้ามามีบทบาท หรือแทรกแซง การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่น ทั้งนี้ ภายใต้หลักการโอนอำนาจการแทรกแซงจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องเป็นไปอย่างจำกัดและต้องเกิดขึ้นตามเหตุเฉพาะเท่านั้น ดังนั้น จึงมีการเรียกการกระจายอำนาจในลักษณะนี้ว่า “การกระจายอำนาจในทางการเมือง” หรือ “การกระจายอำนาจที่เน้นความเป็นประชาธิปไตย” (Political of Democratic Decentralization)

มีข้อสังเกตว่า การกระจายอำนาจภายใต้หลักการโอนอำนาจ จะปรากฏอยู่ด้วยกันใน 2 ระดับ ได้แก่

ระดับที่หนึ่ง การโอนอำนาจในทางการปกครอง (Administration Devolution) ซึ่งสอดคล้องกับการจัดรูปการปกครองท้องถิ่นตามหลัก “การปกครองตนเอง” (Local-self Government) นับเป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นของตนเอง โดยตนเองและเพื่อตนเอง โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะมีอิสระเป็นอย่างสูงในการดูแลชีวิตความเป็นอยู่ และสามารถจัดทำกิจการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความจำเป็นภายในชุมชนของตนได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้ง ยังมีความเป็นอิสระทั้งในทางการคลังและบุคลากรอีกด้วย

ระดับที่สอง การโอนอำนาจในทางนิติบัญญัติ (Legislative Devolution) เป็นรูปแบบของการกระจายอำนาจขั้นสูงสุดที่เป็นไปภายใต้การจัดรูปแบบการปกครองในระบบรัฐเดี่ยว (Unitary State System) จนมีลักษณะเข้าใกล้กับระบบสหพันธรัฐ (Federal System) (Heywood, 2002, pp. 167-168) เป็นการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปยังพื้นที่หรือท้องถิ่นหนึ่ง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ได้รับการโอนอำนาจสามารถที่จะกำหนดชะตากรรมในทางการเมืองได้ด้วยตนเอง (Home Rule) ผ่านการจัดตั้งสถาบันทางการเมืองในรูป “สภา” (Assembly) ที่เป็นของตนเองได้

จากรูปแบบการกระจายอำนาจทั้ง 5 ลักษณะข้างต้น เมื่อนำมาปรับใช้ภายใต้บริบทของการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจขององค์กรปกครองท้องถิ่น การกระจายอำนาจจึงควรจะครอบคลุมเฉพาะรูปแบบที่สามถึงรูปแบบที่ห้าเท่านั้น ในขณะที่สองรูปแบบแรกควรจัดแยกออกไป เนื่องจากว่าการกระจายอำนาจในรูปแบบแรกนั้น เป็นการเกิดขึ้นเองโดยประชาชนมิใช่เป็นผลจากการดำเนินการจัดสรรหรือแบ่งปันอำนาจจากเจตจำนงของรัฐส่วนกลาง ในขณะที่การกระจายอำนาจในลักษณะของการแปรรูปกิจการภาครัฐตามรูปแบบที่สองนั้น ท้ายที่สุดมิได้นำไปสู่สภาวะของการกระจายอำนาจที่เป็นจริง

ดังนั้น จากความหมายและขอบข่ายโดยกว้าง เมื่อจำกัดกรอบการพิจารณาโดยอยู่บนฐานคิดเรื่องการบริหารและการปกครองในท้องถิ่น ทำให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากหลักการกระจายอำนาจ แต่เนื่องจากการกระจายอำนาจนั้นมีหลายระดับ นั้นย่อมหมายความว่า ระบบการปกครองท้องถิ่นในประเทศหนึ่ง ๆ ย่อมมีอำนาจและความเป็นอิสระที่มากน้อยแตกต่างกันออกไป อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นก็จะมีลักษณะของการผสมผสานแนวคิดการกระจายอำนาจที่แตกต่างรูปแบบกันออกไปได้อีกด้วย

ทั้งนี้ หากพิจารณาจากพันธกิจของรัฐส่วนกลางแล้ว การกระจายอำนาจก็อาจพิจารณาจากมิตินี้ได้ด้วยเช่นกัน ได้แก่ หากกรณีเป็นพันธกิจหลักของรัฐ (Primary Function of State) คือ บริการสาธารณะที่เป็นเรื่องพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อประเทศ เป็นภารกิจพื้นฐานดั้งเดิม ซึ่งรัฐแต่ละรัฐต้องดำเนินการจัดทำด้วยตนเอง เพราะเป็นเรื่องของการประกันความมั่นคงปลอดภัยขั้นพื้นฐานของรัฐ ซึ่งภารกิจพื้นฐานของรัฐนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันมิใช่การรักษาความสงบ ด้วยเหตุนี้หากกรณีเป็นพันธกิจหลักของรัฐ รัฐส่วนกลางก็จะสงวนอำนาจหน้าที่ในส่วนนี้ไว้ ในทางตรงกันข้ามหากกรณีเป็นพันธกิจรองของรัฐ (Secondary Function of State) คือ บริการสาธารณะที่เป็นเรื่องของการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่ดี มีสุข ซึ่งเป็นภารกิจลำดับรอง กรณีหลังนี้ย่อมเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่ง ที่รัฐส่วนกลางจะกระจายอำนาจในพันธกิจเหล่านี้ให้แก่ส่วนท้องถิ่น

การกระจายอำนาจ ยังสามารถจัดแบ่งประเภทออกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

ก. การกระจายอำนาจทางพื้นที่ หรือการกระจายอำนาจทางเขตแดน คือ การที่รัฐมอบอำนาจในการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำบริการสาธารณะภายในอาณาเขตหรือขอบเขตพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเรียกการจัดระเบียบการบริหารราชการดังกล่าวว่า “การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น” (Somkid Lertpaitoon, 2006, p. 35)

ข. การกระจายอำนาจทางภารกิจของรัฐหรือการกระจายอำนาจทางบริการ คือ การที่รัฐมอบอำนาจในการจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างให้แก่องค์กรอื่นซึ่งมิใช่องค์กรของรัฐส่วนกลาง เพื่อรับไปดำเนินการด้วยงบประมาณและบุคคลากรขององค์กรนั้นเอง อาทิ กิจการขนส่งมวลชน กิจการโทรคมนาคม การไฟฟ้า และการประปา เป็นต้น ซึ่งเป็นการมอบอำนาจในการจัดทำบริการสาธารณะในลักษณะโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เกี่ยวกับการใช้อำนาจทางปกครอง และการกระจายอำนาจทางบริการไม่คำนึงเรื่องอาณาเขตในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ นอกจากนี้ กิจการที่มอบให้จัดทำนี้รัฐจะเป็นผู้กำหนดโดยตราเป็นกฎหมาย โดยองค์กรที่ได้รับมอบจะกำหนดขึ้นมาเองตามอำเภอใจมิได้

ค. การกระจายอำนาจทางการคลัง นับเป็นอีกหนึ่งลักษณะของการกระจายอำนาจที่สำคัญ โดยหน่วยงานในระดับบนหรือในส่วนกลาง พยายามลดระดับการใช้อำนาจควบคุมจัดการงบประมาณ และการตัดสินใจทางการคลังของหน่วยงานในระดับล่าง อาทิ การจัดระบบการจัดสรรงบประมาณของหน่วยงานในลักษณะที่หน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลางหรือหน่วยงานระดับบน ทำการจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานในระดับพื้นที่หรือระดับรองลงมาในรูปงบประมาณก้อนเดียว เพื่อให้อิสระแก่หน่วยงานดังกล่าวในการตัดสินใจบริหารจัดการทางการคลังและรวมไปถึงการจัดสรรงบประมาณในทางลงรายละเอียด ซึ่งการกระจายอำนาจทางการคลังนี้ ส่งผลให้หน่วยงานในส่วนกลางมีบทบาทเพียงกำกับทิศทางนโยบาย ในขณะที่หน่วยงานระดับปฏิบัติ

มีอำนาจหน้าที่มากขึ้นในการตัดสินใจในการบริหารภารกิจและงบประมาณของตนเอง

(3) แนวคิดการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

ในบริบทของประเทศไทย การปกครองท้องถิ่นได้มีการสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกภายหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ พ.ศ. 2475 ในรูปแบบ “เทศบาล” ในปี พ.ศ. 2478 โดยจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476 แบ่งเทศบาลออกเป็นสามประเภท คือ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล และโครงสร้างการบริหารจัดการแบ่งเป็น 2 องค์กร คือ (1) สภาเทศบาลที่มาจากการเลือกตั้งทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ และ (2) คณะเทศมนตรีทำหน้าที่ด้านบริหาร นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งสภาจังหวัด (พ.ศ. 2481) สุขาภิบาล (พ.ศ. 2495) องค์การบริหารส่วนจังหวัด-อบจ. (พ.ศ. 2498) และสภาตำบล (พ.ศ. 2499) (Napajaree Jiwananthaprawat, 2014, p. 2) มาเป็นลำดับ จนกระทั่งเมื่อมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงปรากฏการรับรองการกระจายอำนาจให้แก่การปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นอย่างเป็นระบบในหมวดที่ 9 ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งหลักการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กล่าวนี้ ได้ถูกรับรองสืบเนื่องมาสู่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 และรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2560 มาเป็นลำดับ

ในส่วนของรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน มีอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบทั่วไป และรูปแบบพิเศษ ดังนี้

ก) รูปแบบทั่วไป ประกอบด้วย 3 องค์การ ดังนี้

(1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วยฝ่ายนิติบัญญัติโดยสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และฝ่ายบริหารโดยนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

(2) เทศบาล จำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร ตามลำดับ ประกอบด้วย ฝ่ายนิติบัญญัติโดยสภาเทศบาลและฝ่ายบริหารโดยนายกเทศมนตรี

(3) องค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยฝ่ายนิติบัญญัติโดยสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และฝ่ายบริหารโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

ข) รูปแบบพิเศษ ประกอบด้วย 2 องค์การ ได้แก่

(1) กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยฝ่ายนิติบัญญัติโดยสภากรุงเทพมหานคร และฝ่ายบริหาร โดยผู้ว่ากรุงเทพมหานคร

(2) เมืองพัทยา ประกอบด้วย ฝ่ายนิติบัญญัติโดยสภาเมืองพัทยา และฝ่ายบริหารโดยนายกเมืองพัทยา

ทั้งนี้ ในประเด็นของหน้าที่อำนาจและพื้นที่ความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละรูปแบบประเภทนั้น จะเป็นไปตามที่กฎหมายเฉพาะได้กำหนดไว้เป็นสำคัญ

มีข้อสังเกตว่า ในมิติกรอบความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับกรมป่าไม้นั้น ได้ปรากฏการจัดทำ “บันทึกความร่วมมือการส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการกระจายอำนาจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 โดยเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงาน

ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กรมป่าไม้ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) อันมีวัตถุประสงค์แห่งความร่วมมือจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ (1) งานควบคุม ป้องกัน และดับไฟป่า หน่วยงานรับผิดชอบ คือ สำนักป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า (2) งานพัฒนาป่าชุมชน หน่วยงานรับผิดชอบ คือ สำนักจัดการป่าชุมชน และ (3) การปรับปรุงการพัฒนา การส่งเสริมอาชีพ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล และชุมชนที่ทำกินและอาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัย หรือทำกินตามการพิจารณาของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ หน่วยงานรับผิดชอบ คือ สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ (Forest Resource Management Office No. 4, 2021) อย่างไรก็ดี การกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นตามบันทึกความร่วมมือฉบับนี้ คงเป็นไปในทางการจัดการเพื่อสนับสนุนกำลังคนและเครื่องมืออุปกรณ์ ซึ่งกันและกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น หาได้มีผลเป็นการรับรองให้เกิดการกระจายอำนาจในมิติ โดยกฎหมายเพื่องานด้านอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวคิดการกระจายอำนาจแต่อย่างใด

2) ผลการวิจัยมาตรการกฎหมายที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยเกี่ยวกับมาตรการกฎหมายเพื่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยการศึกษามาตรการกฎหมายจากมิติกฎหมายของต่างประเทศและมิติกฎหมายของประเทศไทย ดังนี้

(1) มาตรการกฎหมายระหว่างประเทศ

ก) อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือเรียกชื่ออย่างย่อว่า “อนุสัญญา CITES” (ไซเตส) ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาโดยการให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2526 อนุสัญญาฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าในโลก เพื่อประโยชน์แห่งมวลมนุษยชาติ โดยมุ่งเน้นไปที่ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ หรือมีการคุกคามจนอยู่ในวิกฤตของการใกล้จะสูญสิ้นพันธุ์

อนุสัญญาได้กำหนดหน้าที่ให้รัฐภาคีต้องถือปฏิบัติในมิติของการคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชป่าไว้ ดังนี้

- การกำหนดมาตราการในการบังคับใช้อนุสัญญามิให้มีการค้าสัตว์ป่า พืชป่าที่ผิดกฎหมาย โดยจะต้องมีมาตรการลงโทษผู้ค้า ผู้ครอบครอง การริบของกลาง และการส่งของกลางกลับแหล่งกำเนิด กรณีที่ทราบถึงถิ่นกำเนิด
- การตั้งด่านตรวจสัตว์ป่า พืชป่าระหว่างประเทศ เพื่อควบคุมและตรวจสอบการค้าสัตว์ป่า พืชป่า และการขนส่งที่ปลอดภัย
- การนำส่งรายงานประจำปี (Annual Report) เกี่ยวกับสถิติการค้าสัตว์ป่า

พืชป่าของประเทศตน แก่สำนักงานเลขาธิการ CITES

- การจัดตั้งคณะทำงานฝ่ายปฏิบัติการ (Management Authority) และคณะทำงานฝ่ายวิทยาการ (Scientific Authority) ประจำประเทศ ทั้งนี้ เพื่อควบคุมการค้าสัตว์ป่าและพืชป่า

มีข้อสังเกตว่า อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่กระทำต่อสัตว์ป่าธรรมชาติและรวมถึงการทำลายทรัพยากรป่าไม้ ตามข่ายความคุ้มครองของอนุสัญญา CITES นั้น "Christian Nellemann" ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่าย Rapid Response แห่งองค์การ UNEA (United Nations Environment Assembly) เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมว่าเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการค้าไม้เถื่อนอันเป็นธุรกิจ ทำลายป่าที่มีมูลค่าสูงถึงราว 30 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ถึง 100 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี และคาดการณ์ว่าคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 30 ของการค้าไม้ที่ถูกกฎหมาย (Montha Prapannetivuth, et al, 2019, p. 29) ทั้งนี้ Christian Nellemann ได้ใช้แหล่งข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อคำนวณมูลค่าโดยประมาณของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการสืบค้นในสถิติขององค์การสหประชาชาติ อัตราการจับตัวและคดีความในฐานข้อมูลขององค์การตำรวจสากล รวมทั้งตัวเลขรายได้ที่มาจากการค้าผลผลิตจากธรรมชาติอันผิดกฎหมาย

ในกรณีของประเทศไทยปรากฏการตรากฎหมายในทิศทางการสนองตอบต่ออนุสัญญา CITES หลายฉบับ อาทิ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นต้น โดยในมิติของการละเมิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมนั้น จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายป่าไม้) เผยว่าอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยจะเป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับป่าไม้เป็นสำคัญ อาทิ การบุกรุกทำลายป่า การลักลอบตัดไม้ การครองครอบไม้และแปรรูปไม้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือการบุกรุกหาของป่าเป็นต้น

ข) อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity: CBD) มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ (1) อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (2) ใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และ (3) แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม บนหลักการพื้นฐานที่ว่าระบบนิเวศทางธรรมชาติจะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองไว้ เพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติกลุ่มปัจจุบันและในอนาคต โดยจะต้องมีการวางแผนและจัดการเกี่ยวกับการใช้และการจัดการสมดุลทางชีวภาพอย่างระมัดระวัง

(2) มาตรการกฎหมายของต่างประเทศ

ก) เครือรัฐออสเตรเลีย

การควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเครือรัฐออสเตรเลีย ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติ

คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1999 (Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999 (EPBC Act)) กล่าวคือ การรับรองอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจในการป้องกันและลงโทษบุคคลใดก็ตามที่สร้างผลกระทบในทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และป่าไม้ที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น โดยครอบคลุมงานป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมจากทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ในแหล่งพื้นที่ จำนวน 8 กรณีสำคัญ (Department of the Environment Water Heritage and the Arts, 2009) ได้แก่ แหล่งพื้นที่มรดกโลก แหล่งสถานที่มรดกแห่งชาติ แหล่งพื้นที่ที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้ข้อตกลงระหว่างประเทศ สิ่งมีชีวิตที่ถูกคุกคามในระบบนิเวศพื้นที่ทางทะเล อุทยานทางทะเล และรวมไปถึงการกระทำใด ๆ ที่ก่อให้เกิดสารนิวเคลียร์ (รวมถึงเหมืองยูเรเนียม) ซึ่งอำนาจในการควบคุมและป้องกันตามกรณีเหล่านี้อยู่ในข่ายความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข) สหรัฐอเมริกา

ภายใต้การจัดรูปแบบรัฐในรูปแบบสหพันธรัฐ สหรัฐอเมริกาจึงปรากฏการบริหารเชิงซ้อน ได้แก่ การบริหารโดยรัฐบาลกลาง (Federal Government) ส่วนหนึ่ง และการบริหารโดยรัฐบาลแห่งมลรัฐ (State Government) อีกส่วนหนึ่ง โดยการบริหารภายในมลรัฐนั้นจะมีการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Government) อยู่ด้วย สำหรับอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกานี้จะปรากฏอยู่ทั้งอำนาจส่วนกลางที่รับรองขึ้นด้วยวิธีการตราเป็นกฎหมาย โดยฝ่ายนิติบัญญัติ (สภาคองเกรส) และปรากฏอยู่ในอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนี้ กฎหมายแห่งมลรัฐจะรับรองให้มีหน้าที่อำนาจต้องรับผิดชอบดูแลและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ โดยอยู่ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง ซึ่งหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดละเว้นความรับผิดชอบดังกล่าว ไม่ว่าจะโดยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ศาลยุติธรรมได้วินิจฉัยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ที่อยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ (Pamela, 1986, pp. 145-148)

สำหรับมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ศาลยุติธรรมได้พิพากษารับรองอำนาจให้แก่รัฐบาลแห่งมลรัฐในการบังคับใช้กฎหมายในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและเขตป่าสงวนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งการดูแลและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่กล่าวนี้ได้ครอบคลุมไปถึงเรื่องของการดูแลและจัดการขยะมูลฝอยด้วย ทั้งนี้ ตามมาตรการทางกฎหมายโดยรัฐบัญญัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ค.ศ. 1976 (Resource Conservation and Recovery Act, 1976 : RCRA) กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการคุ้มครองทั้งด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และเพื่อการอนุรักษ์อันทรงคุณค่า อันส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องปฏิบัติงานร่วมกับรัฐบาลแห่งมลรัฐให้สามารถบังคับใช้กฎหมายเพื่อฟ้องร้องต่อผู้ที่ละเมิด หรือบุกรุกทำลาย

ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในเขตรัฐนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักการรับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้น ทั้งกรณีของเครือรัฐออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกา ต่างปรากฏการกระจายอำนาจโดยกฎหมายเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่อำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมได้อย่างกว้างขวาง

(3) มาตรการกฎหมายของประเทศไทย

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้รับรองการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ คือ เมืองพัทยา ไว้ดังนี้

(ก) กรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 17 รับรองการกระจายอำนาจหน้าที่ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองจำนวน 29 กรณี ดังนี้

(1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

(2) การสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

(3) การประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

(4) การแบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

(5) การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(6) การจัดการศึกษา

(7) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(8) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น

(9) การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม

(10) การจัดตั้งและดูแลระบบบำบัดน้ำเสียรวม

(11) การกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม

(12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ

(13) การจัดการและดูแลสถานีขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำ

(14) การส่งเสริมการท่องเที่ยว

(15) การพาณิชย์ การส่งเสริมการลงทุนและการทำกิจการไม่ว่าจะดำเนินการเอง หรือร่วมกับบุคคลอื่นหรือจากสหการ

(16) การสร้างและบำรุงรักษาทางบกและทางน้ำที่เชื่อมต่อระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

(17) การจัดตั้งและดูแลตลาดกลาง

(18) การส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

(19) การจัดให้มีโรงพยาบาลจังหวัด การรักษาพยาบาลการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ

(20) การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ

(21) การขนส่งมวลชนและการวิศวกรรมจราจร

(22) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(23) การจัดให้มีระบบรักษาความสงบเรียบร้อยในจังหวัด

(24) จัดทำกิจการใดอันเป็นอำนาจและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่อยู่ในเขต และกิจการนั้นเป็นการสมควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นร่วมกันดำเนินการหรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดทำ ทั้งนี้ตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

(25) สนับสนุนหรือช่วยเหลือส่วนราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

(26) การให้บริการแก่เอกชน ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

(27) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส

(28) จัดทำกิจการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

(29) กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

มีข้อสังเกตว่า ในมิติของอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้นั้น ยังไม่ปรากฏการกระจายอำนาจหน้าที่ประการนี้ให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด คงมีเพียงการกระจายอำนาจเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ (มาตรา 17 (12)) เท่านั้น นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาลงไปที่พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 กฎหมายได้รับรองหน้าที่อำนาจให้ในลักษณะการคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มาตรา 45 (7)) แต่เพียงเท่านั้นอีกเช่นกัน ซึ่งการกระจายอำนาจในเชิงการจัดการสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาเหล่านี้มิใช่การกระจายอำนาจเพื่อให้เกิดอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด

(ข) กรณีเมืองพัทยา เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 16 รับรองการกระจายอำนาจในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง จำนวน 31 กรณี ดังนี้

(1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

(2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ

(3) การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ

(4) การสาธารณูปโภคและการก่อสร้างอื่น ๆ

(5) การสาธารณูปการ

(6) การส่งเสริม การฝึก และประกอบอาชีพ

(7) การพาณิชย์ และการส่งเสริมการลงทุน

(8) การส่งเสริมการท่องเที่ยว

(9) การจัดการศึกษา

(10) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส

(11) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

(12) การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

(13) การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

(14) การส่งเสริมกีฬา

(15) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(16) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น

(17) การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง

(18) การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย

(19) การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล

(20) การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน

(21) การควบคุมการเลี้ยงสัตว์

(22) การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์

(23) การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการอนามัย โรงมหรสพและสาธารณสถานอื่น ๆ

(24) การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(25) การผังเมือง

(26) การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร

(27) การดูแลรักษาที่สาธารณะ

(28) การควบคุมอาคาร

(29) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(30) การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกัน และรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(31) กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

มีข้อสังเกตว่า ภายใต้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 รับรองหน้าที่อำนาจให้องค์การบริหารส่วนตำบลเพียงการคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มาตรา 67 (7)) แต่เพียงเท่านั้นเช่นกัน ซึ่งเป็นไปในบริบทเดียวกันกับกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่อธิบายไว้ก่อนหน้า โดยบทบาทหน้าที่ในมิติการคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาดังกล่าวนี้ ก็มิใช่หน้าที่อำนาจในเชิงของการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด

ในประเด็นของการสร้างความร่วมมือของราชการส่วนกลาง กับราชการส่วนท้องถิ่นนั้น ปรากฏการจัดทำ “บันทึกข้อตกลงความร่วมมือการบูรณาการเพื่อการส่งเสริม สนับสนุน และการประสานงานในการดำเนินงาน ระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น” ขึ้นใช้บังคับเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 (Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, 2024) โดยมีกระทรวงมหาดไทยเป็นองค์กรเชื่อมประสาน มีวัตถุประสงค์ 4 ด้านสำคัญ ดังนี้

(1) การแก้ไขปัญหาไฟป่า โดยร่วมมือกันส่งเสริม สนับสนุน และประสานงาน ด้านการป้องกันและควบคุมไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง ดูแลรักษาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และเพื่ออากาศสะอาดเพื่อประชาชน

(2) การป้องกันและแก้ปัญหาสัตว์ป่าที่ส่งผลกระทบและสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชนในพื้นที่นอกเขตป่าอนุรักษ์ เพื่อประโยชน์ด้านการคุ้มครอง และป้องกันอันตรายแก่ประชาชน โดยเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถปฏิบัติงานด้านการเก็บ ดัก จับ ไล่ ต้อน ล่อ เคลื่อนย้าย หรืออื่น ๆ กับสัตว์ป่าคุ้มครองเมื่อมีเหตุจำเป็นหรือฉุกเฉินตามหลักวิชาการ ภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

(3) การพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานและส่งเสริมอาชีพหรือคุณภาพชีวิตของผู้ที่อยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่อนุรักษ์ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 และ

(4) การส่งเสริมอาชีพหรือคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดใหม่ทดแทนได้ภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562

อย่างไรก็ดี วัตถุประสงค์แห่งบันทึกข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้ ก็มิได้ดำรงสถานะเป็นกฎหมายที่จะรับรองอำนาจหน้าที่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมไปเสียได้ ซึ่งในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แห่งบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ได้ระบุขอบข่ายอำนาจของเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เพียงสามารถปฏิบัติงานด้านการเก็บ ดัก จับ ไล่ ต้อน ล่อ เคลื่อนย้าย หรืออื่น ๆ กับสัตว์ป่าคุ้มครองเมื่อมีเหตุจำเป็นหรือฉุกเฉินตามหลักวิชาการภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบเท่านั้น

2. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาสามารถนำมาวิเคราะห์อภิปรายผลเกี่ยวกับหน้าที่อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ได้ดังนี้

1) ความเหมาะสมและความจำเป็นในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากผลการศึกษา พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผลมาจากแนวคิดการกระจายอำนาจภายใต้หลักการโอนอำนาจ ได้แก่ การโอนอำนาจในทางการปกครอง (Administration Devolution) ซึ่งสอดคล้องกับการจัดรูปการปกครองท้องถิ่นตามหลัก “การปกครองตนเอง” (Local-self Government) กล่าวคือ หลักการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นของตนเอง โดยตนเองและเพื่อตนเอง โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะมีความรับผิดชอบในการการดูแลชีวิตความเป็นอยู่ และการจัดทำกิจการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความจำเป็นภายในชุมชนของตน ซึ่งการกระจายอำนาจทางปกครองนี้ ปรากฏว่าจะต้องมีการกระจายอำนาจทางพื้นที่ หรือการกระจายอำนาจทางเขตแดนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย คือ การที่รัฐมอบอำนาจในการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำภายในอาณาเขตหรือขอบเขตพื้นที่

ที่กฎหมายกำหนด (Somkid Lertpaitoon, 2006, p. 35) จากผลของหลักการกระจายอำนาจทางพื้นที่นี้เอง ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบถึงเขตพื้นที่ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำ และรวมถึงสัตว์ป่าไปพร้อมกันด้วย ซึ่งจากผลการศึกษา ปรากฏว่า ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พวงงาม (Kowit Phuangngam, 2007, p. 14) ได้แสดงทัศนะในทางสนับสนุนถึงบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ความรับผิดชอบว่ามีความจำเป็นและเหมาะสมอย่างมาก กล่าวคือ "...การปกครองท้องถิ่นเป็นรูปแบบพื้นฐานอย่างหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีความสำคัญต่อการฝึกหัดประชาธิปไตย โดยเฉพาะแก่ชุมชนท้องถิ่นที่จะได้มีส่วนร่วมในการตอบสนองปัญหาความเป็นอยู่ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะลำพังเพียงรัฐบาลกลางไม่อาจดูแลตอบสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงใจและทั่วถึงอย่างแท้จริง..." ด้วยเหตุนี้ หากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ปรากฏขึ้นในพื้นที่เขตแดนรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ การบุกรุกทำลายป่าไม้ การบุกรุกเก็บหาของป่า การบุกรุกแผ้วถางป่า เป็นต้น จึงย่อมเป็นความชอบธรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะได้รับมอบอำนาจเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมจากกฎหมาย เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสีย และเป็นผู้เสียหายจากการประกอบอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ขึ้นในพื้นที่เขตแดนของตน นอกจากนี้ จากการให้ข้อมูลสำคัญของผู้รับการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนตำบลตะกุกเหนือ อำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี และผู้ใหญ่บ้านตำบลตะกุกใต้ อำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ให้ข้อมูลสนับสนุนว่า "...การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้โดยส่วนมากประชาชนในพื้นที่ (ท้องถิ่น) จะรับทราบข้อมูลก่อนเจ้าหน้าที่รัฐ และท้องถิ่นจะมีความใกล้ชิดกับพื้นที่และรวมถึงประชาชน..." ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของผู้แทนจากหน่วยป้องกันป่าไม้ (อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ได้ให้การยอมรับว่า "ในการควบคุมและป้องกันทรัพยากรป่าไม้ มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐมีพื้นที่กว้างขวางครอบคลุมหลายตำบลและหลายอำเภอ การอาศัยแต่กำลังเจ้าหน้าที่ของป่าไม้นั้น ย่อมไม่อาจควบคุมและป้องกันการบุกรุกลักลอบการตัดไม้หรือการแผ้วถางป่าได้" จากข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ได้รับมาจากการศึกษาจึงเท่ากับว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเป็นกลไกหนึ่งในการเป็นผู้ที่มีหน้าที่อำนาจตามกฎหมายในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตน ทั้งนี้ จากข้อมูลการศึกษา ได้ปรากฏข้อมูลอีกว่า ได้มีการยอมรับถึงบทบาทความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ป่าไม้ในเขตความรับผิดชอบจึงมีการสร้างความร่วมมือขึ้นถึงจำนวน 2 ฉบับ เพื่อให้เกิดการผสานความร่วมมือกับหน่วยงานผู้รับผิดชอบในเรื่องป่าไม้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

1) “บันทึกความร่วมมือการส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการกระจายอำนาจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 โดยเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กรมป่าไม้ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) อันมีวัตถุประสงค์แห่งความร่วมมือจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ (1) งานควบคุม ป้องกันและดับไฟป่า หน่วยงานรับผิดชอบ คือ สำนักป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า (2) งานพัฒนาป่าชุมชน หน่วยงานรับผิดชอบ คือ สำนักจัดการป่าชุมชน และ (3) การปรับปรุงการพัฒนา การส่งเสริมอาชีพ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล และชุมชนที่ทำกินและอาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัย หรือทำกินตามการพิจารณาของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ หน่วยงานรับผิดชอบ คือ สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ (Forest Resource Management Office No. 4, 2021) อย่างไรก็ดี การกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นตามบันทึกความร่วมมือฉบับนี้ คงเป็นไปในทางการจัดการเพื่อสนับสนุนกำลังคนและเครื่องมืออุปกรณ์ซึ่งกันและกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น หาได้มีผลเป็นการรับรองให้เกิดการกระจายอำนาจในมิติ โดยกฎหมายเพื่องานด้านอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามแนวคิดการกระจายอำนาจแต่อย่างใด

2) “บันทึกข้อตกลงความร่วมมือการบูรณาการเพื่อการส่งเสริม สนับสนุนและการประสานงานในการดำเนินงาน ระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น” (Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, 2024) เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาดำรงหน้าที่บทบาทในการเฝ้าระวังและป้องกันการแก้ไขปัญหาไฟป่าและการป้องกันและแก้ปัญหาสัตว์ป่าที่ส่งผลกระทบและสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชนในพื้นที่นอกเขตป่าอนุรักษ์ เพื่อประโยชน์ด้านการคุ้มครอง และป้องกันอันตรายแก่ประชาชน โดยเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถปฏิบัติงานด้านการเก็บ ดัก จับ ไล่ ต้อน ล่อ เคลื่อนย้าย หรืออื่น ๆ กับสัตว์ป่าคุ้มครองเมื่อมีเหตุจำเป็น หรือฉุกเฉินตามหลักวิชาการภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบได้

มีข้อสังเกตว่า หน้าที่บทบาทภายใต้บันทึกความตกลงทั้งสองฉบับนี้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อพิจารณาย้อนกลับไปถึงพันธกิจของรัฐภายใต้อนุสัญญา CITES ที่มุ่งหมายให้รัฐภาคีมีการจัดตั้งคณะทำงานฝ่ายปฏิบัติการ (Management Authority) เพื่อควบคุมการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าซึ่งเป็นการกระทำความผิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรเป็นผู้รับผิดชอบเป็นคณะทำงานฝ่ายปฏิบัติการ (Management Authority) ตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญา CITES ที่ได้รับมอบอำนาจจากกฎหมายเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมอยู่ด้วย นอกเหนือไปจากเจ้าพนักงานป่าไม้ที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว ทั้งนี้ เพื่อให้ประสิทธิภาพในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ได้รับการตอบสนองต่อชุมชนท้องถิ่นโดยตรง อันสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจที่ว่า

“การปกครองตนเองที่มาจากท้องถิ่นโดยท้องถิ่นและเพื่อท้องถิ่น”

อนึ่ง ในการนี้ประเทศไทยได้อนุวัตการเพื่อตรากฎหมายในทิศทางการสนองตอบต่ออนุสัญญา CITES หลายฉบับ อาทิ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นต้น โดยในมิติของการละเมิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมนั้น จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้แทนจากสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 11 เผยว่า “...อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย จะเป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับป่าไม้เป็นสำคัญ อาทิ การบุกรุกทำลายป่า การลักลอบตัดไม้ การครองครอบไม้และแปรรูปไม้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือการบุกรุกหาของป่า...” เป็นต้น แต่ทว่ากฎหมายเฉพาะกิจด้านป้องกันปราบปรามอาชญากรรมป่าไม้เหล่านี้ ก็มิได้รับรองหน้าที่อำนาจให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำรงอำนาจในการควบคุมป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้อยู่แต่อย่างใด

2) ข้อจำกัดโดยกฎหมายในการกระจายอำนาจเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย

จากข้อมูลการศึกษา พบว่า การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในมิติของกฎหมาย เกิดขึ้นจากพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 โดยรับรองการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ คือ เมืองพัทยา การกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ปรากฏว่ามีการกระจายอำนาจเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ คงปรากฏเพียงการกระจายอำนาจที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในมิติของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ (ก) กรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด พบว่าพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 17 (5) (12) รับรองให้มีหน้าที่อำนาจในการคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาลงไปที่พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 กฎหมายได้รับรองหน้าที่อำนาจให้ในลักษณะการคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มาตรา 45 (7)) แต่เพียงเท่านั้นอีกเช่นกัน ซึ่งการกระจายอำนาจในเชิงการจัดการสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาเหล่านี้ มิใช่การกระจายอำนาจเพื่อให้เกิดอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้โดยตรงแต่อย่างใด (ข) กรณีเมืองพัทยา เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 (24) รับรองให้สามารถทำการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดินทรัพยากร

ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และเมื่อทำการพิจารณาลงไปที่พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 กฎหมายรับรองหน้าที่อำนาจให้องค์การบริหารส่วนตำบลเพียงการคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มาตรา 67 (7)) แต่เพียงเท่านั้นเช่นกัน ซึ่งเป็นไปในบริบทเดียวกันกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่อภิปรายไว้ก่อนหน้า โดยบทบาทหน้าที่ในมิติการคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาดังกล่าวนี้ก็มิใช่หน้าที่อำนาจในเชิงของการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้แต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ในมิติของกฎหมายเพื่อรับรองหน้าที่อำนาจด้วยการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม จึงไม่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

อนึ่ง จากข้อมูลการศึกษา ความรับผิดชอบในเขตพื้นที่ที่เป็นป่า และรวมถึงแหล่งต้นน้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะปรากฏความรับผิดชอบอยู่ในองค์ปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพัทยาเป็นสำคัญ ส่วนกรณีขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้น จะมีพื้นที่ป่าไม้และแหล่งต้นน้ำที่อยู่ในความรับผิดชอบทับซ้อนกับเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพัทยา ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่เชิงรุกในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมด้านทรัพยากรป่าไม้ในทางพื้นที่อย่างแท้จริง จะดำรงบทบาทอยู่ที่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพัทยา ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบพื้นที่ป่าไม้และแหล่งต้นน้ำในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบโดยตรง

3) วิเคราะห์ประเด็นความทับซ้อนของหน้าที่อำนาจระหว่างการปกครองท้องที่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้

จากผลการศึกษา สามารถวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นความทับซ้อนด้านหน้าที่อำนาจระหว่างการปกครองท้องที่ กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ออกได้เป็น 2 มิติ ดังนี้

ก. ด้านหน้าที่อำนาจตามกฎหมาย กล่าวคือ องค์กรปกครองท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) มีอำนาจหน้าที่หลักในการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันปราบปรามอาชญากรรมโดยตรง ในฐานะเป็น “ฝ่ายปกครอง” ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แต่ในส่วนขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้น เมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กฎหมายได้มอบหน้าที่อำนาจหลักในการจัดบริการสาธารณะและดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชนเสียเป็นสำคัญ โดยกฎหมายยังมิได้รับรองหน้าที่อำนาจเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งหากพิจารณาจึงจำนวนทรัพยากรบุคคลระหว่างองค์กรปกครองท้องที่ คือ กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคลและรวมถึงความสามารถด้านงบประมาณ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ย่อมดำรงอยู่ในบริบทที่เหมาะสมกว่าองค์กรปกครองท้องที่

ข. ด้านความทับซ้อนทางพื้นที่ กล่าวคือ แม้ในทางข้อเท็จจริงจะปรากฏว่าองค์กรปกครองท้องที่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีพื้นที่ความรับผิดชอบที่ทับซ้อนกันอยู่ แต่กระนั้นกรณีของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้จะเกิดขึ้นในรูปแบบที่กว้างขวาง คือ ไม่อาจจำกัดวงความเสียหายไว้อย่างชัดเจนได้ การอาศัยแต่เพียงทรัพยากรบุคคลขององค์กปกครองท้องที่ คือ กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จึงไม่อาจตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างเพียงพอ ซึ่งประเด็นกล่าวอ้างดังกล่าวนี้ ได้รับการสนับสนุนความเห็นจากบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยผู้แทนจากหน่วยป้องกันป่าไม้ (อำเภอท่าฉางจังหวัดสุราษฎร์ธานี) ที่ได้ให้การยอมรับว่า“...ในการควบคุมและป้องกันทรัพยากรป่าไม้ มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐมีพื้นที่กว้างขวางครอบคลุมหลายตำบลและหลายอำเภอ การอาศัยแต่กำลังเจ้าหน้าที่ของป่าไม้นั้นย่อมไม่อาจควบคุมและป้องกันการบุกรุกลักลอบการตัดไม้หรือการแผ้วถางป่าได้...” ดังนั้น แม้องค์กรปกครองท้องที่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีพื้นที่ความรับผิดชอบด้านทรัพยากรป่าไม้ที่ทับซ้อนกันอยู่ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากด้านกำลังทรัพยากรบุคคลย่อมเป็นข้อพิสูจน์ยืนยันว่า การควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ หาอาจอาศัยแต่ต้นทุนหน้าที่อำนาจขององค์กรปกครองท้องที่เสียได้ ความทับซ้อนทางพื้นที่จึงมิใช่เหตุที่จะนำมาตัดขาดการกระจายอำนาจด้านหน้าที่อำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในมิติงานควบคุมป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ออกไปได้ ประกอบกับวิสัยของการลักลอบตัดไม้ แผ้วถางป่าที่เกิดขึ้นนี้มักจะเกิดขึ้นในลักษณะข้ามเขตพื้นที่กันระหว่างหมู่บ้านและตำบล การผสานความร่วมมือระหว่างท้องที่กับท้องถิ่นจึงยิ่งเป็นความจำเป็นมากยิ่งขึ้นเมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงในส่วนนี้ ซึ่งเมื่อเกิดการผสานความร่วมมือในทางพื้นที่แล้วย่อมจะนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ด้วยกันด้วย นัยนี้คือองค์กรปกครองท้องที่ จะมีประสบการณ์ในการควบคุมป้องกันอาชญากรรม แต่อาจขาดความเชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความเชี่ยวชาญด้านควบคุมป้องกันอาชญากรรม เมื่อผสานความร่วมมือกัน พันธกิจด้านการควบคุมป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ ก็จะเกิดผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้นกว่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

4) แนวทางการกระจายอำนาจเพื่อการรับรองหน้าที่อำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากข้อมูลการศึกษา พบว่า ในมิติของต่างประเทศ ปรากฏการกระจายอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น

การควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเครือรัฐออสเตรเลีย ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 2009 กล่าวคือ การรับรองอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเจ้าพนักงานท้องถิ่น มีอำนาจในการป้องกันและลงโทษบุคคลใดก็ตามที่สร้างผลกระทบในทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น โดยครอบคลุมงานป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมจากทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ในแหล่งพื้นที่ จำนวน 8 กรณีสำคัญ (Department of the Environment Water Heritage and the Arts, 2009) มีข้อสังเกตว่าการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวิธีการของเครือรัฐออสเตรเลียนั้นใช้วิธีการรับรองอำนาจไว้ในกฎหมายเฉพาะกิจ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 2009 นอกจากนี้ในกรณีของสหรัฐอเมริกา พบว่า อำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกาจะปรากฏอยู่ทั้งอำนาจส่วนกลางที่รับรองขึ้นด้วยวิธีการตราเป็นกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติ (สภาคองเกรส) และปรากฏอยู่ในอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนี้ กฎหมายแห่งมลรัฐจะรับรองให้มีหน้าที่อำนาจต้องรับผิดชอบดูแลและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ โดยอยู่ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง ซึ่งหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดละเว้นความรับผิดชอบดังกล่าว ไม่ว่าจะโดยความจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ ศาลยุติธรรมได้วินิจฉัยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ที่อยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ (Pamela, 1986, pp. 145-148) ทั้งนี้ ผลการศึกษาในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย พบว่า อาศัยการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมโดยการรับรองไว้ในรัฐบัญญัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ค.ศ. 1976 (RCRA) ซึ่งบัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องปฏิบัติงานร่วมกับรัฐบาลแห่งมลรัฐเพื่อสามารถบังคับใช้กฎหมายเพื่อฟ้องร้องต่อผู้ที่ละเมิด หรือบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมในเขตรัฐนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักการรับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักคิดสำคัญ ด้วยเหตุนี้ จากข้อมูลการศึกษาที่ได้รับมาวิธีการกระจายอำนาจเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมข้ามชาติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงต้องตั้งรูปมาจาก “การรับรองโดยกฎหมาย” ซึ่งจากที่ได้วิเคราะห์ผลการศึกษาไว้ก่อนหน้า ด้วยเหตุที่พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มิได้รับรองการกระจายอำนาจด้านการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมไว้ เพราะฉะนั้นแนวทางการกระจายอำนาจเพื่อการรับรองหน้าที่อำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรย้อนกลับไปที่กฎหมายแม่บท คือ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เพื่อรับรองหน้าที่อำนาจประการนี้บนกรอบหลักการกระจายอำนาจขึ้นเสียก่อนเป็นปฐมบท โดยรายละเอียดและวิธีการในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมนั้น อาจดำเนินการขึ้นในลักษณะของอนุบัญญัติสืบต่อไป และรวมถึงการรับรองอำนาจหน้าที่ให้แก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายควบคุมเฉพาะเป็นอีกส่วนหนึ่ง อาทิ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยใน 3 มิติด้วยกัน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด้วยที่พันธกิจเกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นวาระสากลอันสำคัญที่ถูกรับรองไว้โดยอนุสัญญา CITES ซึ่งประเทศไทยยอมรับเข้าผูกพันเป็นรัฐภาคีแห่งอนุสัญญา ฉะนั้น รัฐบาล โดยกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงควรกำหนดเป็นนโยบายร่วมกัน ด้วยวิธีการการทำความร่วมมือเพื่อการบูรณาการให้หน่วยงานในสังกัด ซึ่งรวมถึงกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และองค์กรปกครองท้องที่(ตำบล หมู่บ้าน) เป็นต้น เพื่อแสวงหาแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และองค์กรปกครองท้องที่ร่วมกัน อาทิ การประสานข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม การสนธิกำลังเพื่อการควบคุมและและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมการจัดตั้งศูนย์หรือหน่วยปฏิบัติการเฉพาะกิจ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อมีการกระจายอำนาจในการควบคุม และป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยกฎหมายต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมาย

ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 และมาตรา 17 เพื่อรับรองการกระจายอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

1) กรณีเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพัทยา แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 16 (24/1) ความว่า “การควบคุม และป้องกันการบุกรุกหรือทำลายป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

2) กรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 17 (5/1) ความว่า “การควบคุมและป้องกันการบุกรุกหรือทำลายป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละประเภท เพื่อรับรองการกระจายอำนาจ

การควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมไว้ด้วย เพื่อให้หน้าที่อำนาจประการนี้ ดำรงอยู่อย่างชัดแจ้งในกฎหมายเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นอีกบริบทหนึ่ง อาทิ การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67 (7/1) เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจในการควบคุมและป้องกันการบุกรุกหรือทำลายป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตรับผิดชอบ เป็นต้น ทั้งนี้ เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นขึ้นแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ย่อมอาศัยฐานอำนาจจากข้อกฎหมายเพื่อการตราอนุบัญญัติ อาทิ ข้อบัญญัติ หรือเทศบัญญัติ ตามบริบทในการกำหนดรายละเอียดเชิงวิธีการเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ความรับผิดชอบของตนต่อไปได้ ซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพในพันธกิจดังกล่าวดำเนินไปอย่างบูรณาการและชอบด้วยกฎหมายอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ด้วยที่การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งประเด็นการศึกษาเฉพาะไปที่การรับรองด้วยกฎหมายเพื่อการกระจายอำนาจในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยวิธีการการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 และมาตรา 17 เป็นสำคัญ โดยมิได้ทำการศึกษาลงไปถึงขอบข่ายหน้าที่อำนาจในทางรายละเอียดของเจ้าพนักงานท้องถิ่นในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมว่าควรดำรงอยู่เพียงไรอย่างไร อาทิ การจับ การยึดอายัดทรัพย์สิน การสืบสวนความผิด เป็นต้น ในการนี้เพื่อมิให้เกิดข้ออุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ในทางทับซ้อนหน้าที่อำนาจกับเจ้าพนักงานเฉพาะตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 หรือพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เป็นต้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้เพิ่มเติม ในชื่อหัวข้อว่า “ปัญหาการกำหนดขอบข่ายหน้าที่โดยกฎหมายเพื่อการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมของเจ้าพนักงานท้องถิ่น”

Reference

Dawnapa Kettong. (2020). Decentralization to local government organization. *Journal of MCU Phetchaburi Review,* 3(6), 46–57.

Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation. (2024). *Participated in the signing ceremony of the MOU on solving wildfire problems, wildlife, and developing publicutilities.* [Online] https://portal.dnp.go.th/Content/WildlifeConserve?ContentId= 37238

Department of the Environment Water Heritage and the Arts. (2009). *Local government and Australian environment law.* [Online] https://www.agriculture.gov.au/sites/default/file s/documents/ecosystem-services.pdf

Forest Resource Management Office No. 4. (2021). *Memorandum of cooperation to promote and support decentralization operations Natural resources and environment.* [Online] https://www.forest.go.th/saraburi5/wpcontent/uploads/sites/19/2021/04/img20210409_11191062.pdf

Greenpeace. (n.d.). *What's happening in the Indonesian forests?.* [Online] https://www.greenpeace.org/thailand/explore/protect/forests/indonesia-rainforest/

Heywood A. (2002). *Politics* (2nd ed.). New York: Palgrave Macmillan.

Kowit Phuangngam. (2007). *Local government in Thailand.* Bangkok: Expertnet.

Montha Prapannetivuth, Prakob Prapannetivuth, and Sa-ade Hommanee. (2019). Environmental Crime. *Sripatum Academic Journal, Chonburi, 15*(3), 25-32.

Nakarin Mektrairat, (n.d.). *local government organization.* [Online] http://wiki.kpi.ac.th/index. php?title=%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%81%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%99

Nanrapat Chaiakaraphong. (2020). Green Criminology and Wildlife Trafficking in Thailand. *Journal of Social Sciences,* 50(1), 80-102.

Napajaree Jiwananthaprawat, (2014*). local government Democracy within the reach of the people.* Office of the Constitutional Court.

Pamela, C. (1986). An assessment of the role of local Government in environment regulation. *UCLA Journal of Environmental Law and Policy,* 5(2), 145-148.

Phahon Sakkatat & Nuenghathai Tantisantisom. (2007). Role of local governance organizations in natural resources and environmental conservation. *Kamphaeng Saen Journal,* 5(3), 71-72.

Pimpron Netpukkhana. (2018). *A green criminology.* [Online] http://www.natheechitsawang.com/อาชญาวิทยาสีเขียว-a-green-criminology

Post to Day. (2023). *Indonesia reveals forest destruction figures.* [Online] https://www.post today.com/international-news/696377

Royal Forest Department. (2022). *Project to prepare information on the condition of forest areas in the year 2022.* Ministry of Natural Resources and Environment.

Somkid Lertpaitoon. (2006). *Local administrative law.* Bangkok: Publisher cabinet.

Foundation (2020). Forest situation 2565 [Online] https://www.seub.or.th/

document/%E0% B8%AA%E0%B8%96%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B9%8C%E0%B8%9B%E0%B9%88%E0%B8%B 8%B2%E0%B9%84%E0 %B8%A1%E0%B9%89%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2/2023-235/

Thanisa Tanticharoen. (2014). *Environmental crimes (transnational) The solution is not just Law ennforcement.* [Online] http://oknation.nationtv.tv/blog/Little Lee/2014/09/24/en try-1.

Robson, W. A. (1966). *Local Government in crisis.* Routledge Revivals.

หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย
Principle of Equality in Accessing Public Service with Public Organization in Thailand

*สมพงษ์ แซ่ตัน**
*Sompong Saetan**
*วัชระ กลิ่นสุวรรณ***
*Watchara Klinsuwan***
*เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์****
*Kriengkrai Charoenthanavat****

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาถึงหลักการพื้นฐานและหลักเกณฑ์ของหลักความเสมอภาค ซึ่งเป็นหลักกฎหมายทั่วไป มีหลักเกณฑ์สำคัญให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลให้แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันจึงเป็นความไม่เสมอภาค และศึกษาถึงสาระสำคัญของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ซึ่งมีขึ้นเพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน โดยต้องพิจารณาทั้งในด้านผู้รับบริการและในด้านผู้ให้บริการ รวมทั้งศึกษาถึงหลักการและหลักเกณฑ์

* *นิติกร, สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)*
Legal Officer, National Institute of Educational Testing Service (Public Organization)
** *นิติกร, สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)*
Legal Officer, National Institute of Educational Testing Service (Public Organization)
*** *ศาสตราจารย์ ดร., คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
Professor Dr., Faculty of Law, Chulalongkorn University
Received: *1 May 2024* ***Revised:*** *1 August 2024* ***Accepted:*** *21 November 2024*

ของการจัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นหลักสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐ มีหลักเกณฑ์สำคัญให้ต้องจัดทำด้วยความเสมอภาค มีความต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม ตลอดจนศึกษาถึงลักษณะเฉพาะขององค์การมหาชน ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐมีความเป็นอิสระ ถูกออกแบบมาเพื่อปฏิบัติภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยคาดหวังประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการดำเนินภารกิจ โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกันของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทยในมิติของความผูกพัน มิติของการปรับใช้หลักการ และมิติของผลกระทบ จากการศึกษาพบว่า (1) หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทยผูกพันตามกฎหมายอย่างเป็นระบบ ทั้งในฐานะหลักกฎหมายทั่วไป ในฐานะหนึ่งในหลักเกณฑ์สำคัญของหลักการจัดทำบริการสาธารณะ ในฐานะหนึ่งในหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และในฐานะหนึ่งในมาตรฐานจริยธรรมสำหรับคณะกรรมการผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และผู้ปฏิบัติงานในองค์การมหาชน (2) มีการปรับใช้หลักการนี้กับการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนบ้างแล้ว และส่งผลกระทบในเชิงบวกสอดคล้องกับความผูกพันตามระบบอย่างชัดเจน และ (3) มีข้อสังเกตถึงการยังไม่ปรับใช้หลักการนี้ ซึ่งส่งผลกระทบในเชิงลบให้ไม่สอดคล้องกับความผูกพัน โดยอาจมีสาเหตุจากการขาดความรู้ ความเข้าใจ ขององค์การมหาชน ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความผูกพันตามระบบ จึงสมควรสร้างและ/หรือให้ความสำคัญกับความรู้ความเข้าใจ และการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับความเป็นองค์การมหาชนในประเทศไทยให้กับผู้เกี่ยวข้องกับองค์การมหาชน

คำสำคัญ: หลักความเสมอภาค, หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ, บริการสาธารณะ, องค์การมหาชน

Abstract

This article aims to study the basic principles and rule of the principle of equality, which is a general principle of law. There is an important rule that people must be treated similarly in the same essence and also be treated differently in different essential ways, according to the unique characteristics of each person. The same treat of people in different substances is therefore unequal. The essence of the principle of equality in accessing public services, which is intended to provide public services for the benefit of the people equally, is then studied. This must be considered both by the service recipient and the service provider, including the principles and rules for public services as the basis for performing state duties. Important rules created with equality, continuity, and adaptability, and the characteristics of

public organizations which are government agencies designed for the specific mission of providing public services to society and culture, must be studied. The efficiency in management and mission operations are subsequently expected by considering the relationship and connection of the principle of equality in accessing public services and public organizations in Thailand in the aspects of engagement, utilization, and effect. The study revealed that (1) the principle of equality in accessing public services and public organizations in Thailand is systematically bound by law. There are general principles of law as one of the important rules of the principles of public service, one of the principles of good governance, and one of the ethical standards for boards, executives, officers, and staffs in public organizations. (2) The principle has been applied to the missions of public organizations to some extent. It has a positive effect on the system's commitment. However, (3) this principle has not yet been applied, which has a negative effect to the commitment. This may be caused by a lack of knowledge and understanding of public organizations. Therefore, for effective law enforcement to be consistent with the system's commitments, the establishments of knowledge and understanding, and the application of the principles of equality in accessing public services with public organizations in Thailand for people who are involved with public organizations must be achieved.

Keywords: Principle of Equality, Principle of Equality in Accessing Public Services, Public Services, Public Organization

บทนำ

หลักความเสมอภาคเป็นหลักกฎหมายทั่วไปและเป็นสากล (Passawan Ochupongamorn, 2021, p. 338) เป็นหลักการพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตย (Kriengkrai Charoenthanavat, 2024, p. 153) เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่าจะต้องได้รับการปฏิบัติจากรัฐและปัจเจกชนด้วยกันเองอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีหลักเกณฑ์ให้ต้องปฏิบัติต่อบุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลให้แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันจึงเป็นความไม่เสมอภาค (Vorapot Visrutpich, 2001, p. 38) เพราะความเสมอภาคทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างทั่วถึง ซึ่งหากเสรีภาพเป็นเสรีภาพที่คนบางกลุ่มเข้าถึงได้ในขณะที่คนบางกลุ่มเข้าถึงไม่ได้ ก็ไม่ถือว่าเป็นเสรีภาพแต่ประการใด ความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพและเป็นหลักประกันในการทำให้เสรีภาพเกิดขึ้นจริง (Somkit Lertpaithoon, 2000, pp. 164-165) ทั้งยังส่งผลต่อการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐมิให้เป็นไปตามอำเภอใจ การกระทำ

ใด ๆ ของรัฐจึงต้องสามารถอธิบายเหตุผลของการกระทำทั้งที่ก่อให้เกิดผลกระทบและการให้ประโยชน์แก่บุคคลนั้นได้

โดยหลักความเสมอภาคปรากฏการบัญญัติรับรองไว้ในเอกสารสำคัญระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 (Universal Declaration of Human Rights 1948)[1] กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Convention on Civil and Political Right)[2] และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convention on Economic, Social and Culture Right)[3] เป็นต้น และในประเทศไทยก็ปรากฏการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับ[4] (Somkit Lertpaithoon, 2003, pp.30-31) รวมทั้งในกฎหมายลำดับรองก็ปรากฏถ้อยคำในหลายลักษณะ เช่น เสมอภาค เท่าเทียมกัน และไม่เลือกปฏิบัติ เป็นต้น ซึ่งหลักความเสมอภาคแม้จะได้รับการรับรองเป็นลายลักษณะอักษรแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากคำว่า “ความเสมอภาค” มีความเป็นนามธรรม และมีการบังคับใช้ในหลากหลายมิติ เช่น ความเสมอภาคในทางการเมือง ความเสมอภาคในทางกฎหมาย ความเสมอภาคในทางสังคม และความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น (Nagel, 2020, p.60) จึงต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาค ซึ่งเป็นสิ่งดีสำหรับสังคมโดยรวม และต้องพิจารณาภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลในสังคมที่มีทัศนคติ ความปรารถนา และความประสงค์แตกต่างกันออกไปด้วย (Derek, 2000, p. 87) รวมถึงความหลากหลายของสถานการณ์หรือความแตกต่าง เช่น ความเชื่อหรือศาสนา พื้นฐานหรือภูมิหลังของบุคคล เป็นต้น (Bhikhu, 1997, pp. 144-145)

สำหรับประเทศไทยนั้น ศาลปกครองได้นำหลักความเสมอภาคมาใช้วินิจฉัยข้อพิพาทจากการกระทำของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการออกกฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดที่เป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือขัดต่อหลักความเสมอภาค (Administrative Study Center, Bureau of Research and Technical Affairs, Administrative Court Office, n.d., p. 1) และปรากฏการจัดหลักการย่อยของหลักความเสมอภาคทำนองเดียวกันกับที่ปรากฏในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีที่มาจากคำวินิจฉัยของสภาแห่งรัฐและคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ (1) หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ (2) หลักความเสมอภาคในการเข้าทำงานภาครัฐ (3) หลักความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย และ (4) หลักความเสมอภาคในการรับภาระสาธารณะ (Patrada Mekanandha, 2014, p. 77)

---

[1] *Universal Declaration of Human Rights, Article 1*

[2] *International Convention on Civil and Political Right, Article 25, Article 26*

[3] *International Convention on Economic, Social and Culture Right, Article 3*

[4] *For example, 1) Constitution of the Kingdom of Siam B.E. 2475 (A.D. 1932), Section 12*
2) Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2517 (A.D. 1974), Section 27, Section 28
3) Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540 (A.D. 1997), Section 5, Section 30
4) Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2550 (A.D. 2007), Section 5, Section 30
5) Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (A.D. 2017), Section 4, Section 5, Section 27

ส่วนองค์การมหาชนในประเทศไทย เป็นหน่วยงานของรัฐใช้อำนาจมหาชน ซึ่งมีฐานะเป็นหน่วยงานทางปกครอง จึงต้องผูกพันและปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคทั้ง 4 ประการข้างต้น โดยองค์การมหาชนมีภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะ[5] ตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542[6] ถูกจัดตั้งขึ้นให้มีความแตกต่างจากหน่วยงานในภาคมหาชนเดิม คาดหวังให้เป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และมีการวัดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นระบบ รวมถึงมีอิสระในการบริหารจัดการเพื่อให้การจัดทำภารกิจบรรลุผลสัมฤทธิ์ อันถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นขององค์การมหาชน โดยในการปฏิบัติภารกิจต้องให้ความสำคัญกับคุณค่าหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้รับบริการหรือประชาชนเป็นสำคัญ (MacCarthaigh, 2008, p.4) ต้องมีการวัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานโดยเน้นผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนทั้งในเรื่องของภารกิจ และในเรื่องระบบการจ้างงานหรือการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตามแนวความคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) สามารถวัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของภารกิจและมาตรฐานการจ้างงานในแต่ละตำแหน่ง (Goggins, 2017, pp.11-24) ทั้งต้องคุ้มครองไม่ให้ประชาชนต้องรับภาระเกินความเหมาะสม (Stott & Felix, 1997, p.1) โดยการสร้างความสมดุลระหว่างการรักษาหลักความเสมอภาคของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะด้วย (Sheppard, 2020, p.48) เมื่อองค์การมหาชนต้องปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคและมีลักษณะเฉพาะดังกล่าว ส่งผลให้หลักความเสมอภาคเป็นหลักการผูกพันกับองค์การมหาชน เพราะการจัดทำบริการสาธารณะต้องมีความเสมอภาค ต่อเนื่อง และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย อันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการได้รับบริการสาธารณะ ทั้งหลักความเสมอภาคยังเป็นกลไกหนึ่งในการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เพราะองค์การมหาชนต้องใช้อำนาจทางปกครองซึ่งกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

กล่าวเฉพาะหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ หากพิจารณาแต่เพียงชื่อเรียกของหลักการ อาจเข้าใจว่าเป็นความเสมอภาคในด้านผู้รับบริการสาธารณะเท่านั้น แต่หากพิจารณาจากลักษณะของการจัดทำบริการสาธารณะที่ประชาชนมีสิทธิรับบริการและรัฐมีหน้าที่ให้บริการ ในการพิจารณาหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะจึงควรพิจารณาทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านผู้รับบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นประชาชนผู้รับบริการสาธารณะจากรัฐหรือหน่วยงานทางปกครอง และด้านผู้ให้บริการสาธารณะ ซึ่งเป็นรัฐหรือหน่วยงานทางปกครองที่มีหน้าที่และอำนาจในการจัดทำบริการสาธารณะแก่ประชาชน โดยทั้งสองด้านล้วนต้องอยู่ภายใต้หลักความเสมอภาคเช่นเดียวกัน และกล่าวเฉพาะองค์การมหาชนในประเทศไทยที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

---

[5] *The impotant rules of public service in administrative law of France; (1) principle of equlity, (2) princinciple of continuity, and (3) principle of adaptation*

[6] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999), Section 5*

ซึ่งหากพิจารณาจากลักษณะเฉพาะขององค์กรที่ต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาค และต้องเป็นหน่วยงานจัดทำบริการสาธารณะด้านสังคมและวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพแตกต่างจากหน่วยงานในภาคมหาชนเดิม แต่เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงผ่านการปฏิบัติภารกิจกลับพบว่าการปฏิบัติภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะขององค์การมหาชนบางแห่งยังอาจขัดต่อหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ซึ่งอาจมีสาเหตุจากความรู้ ความเข้าใจที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากหลักเกณฑ์ของหลักความเสมอภาค และสาระสำคัญของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ จนส่งผลให้การปรับใช้หลักการดังกล่าวเป็นไปตามอำเภอใจ หรือขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจขององค์การมหาชนแต่ละแห่งเอง ซึ่งทำให้การปฏิบัติภารกิจไม่เป็นไปตามหลักความเสมอภาค สาระสำคัญของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ และลักษณะของความเป็นองค์การมหาชน ดังนั้น การศึกษาทำความเข้าใจถึงหลักความเสมอภาค การจัดทำบริการสาธารณะ และองค์การมหาชน จะทำให้เห็นถึงการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย อันจะส่งเสริมให้องค์การมหาชนในประเทศไทยสามารถปฏิบัติภารกิจได้สอดคล้องตามความผูกพันต่อหลักความเสมอภาค และบรรลุเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรประเภทนี้ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของการจัดทำบริการสาธารณะ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้อย่างเป็นรูปธรรมขึ้น

▣ วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อศึกษาทำความเข้าใจหลักความเสมอภาค หลักการจัดทำบริการสาธารณะ และสาระสำคัญขององค์การมหาชน

2. เพื่อศึกษาการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย

3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนในประเทศไทยกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย

วิธีการศึกษา

บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ กฎหมายลำดับรอง ตำรา หนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ คำพิพากษา ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารอื่น ๆ ภาษาต่างประเทศและทั้งภาษาไทย

▣ กรอบความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชน

การที่รัฐจะจัดทำบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสมนั้น หลักความเสมอภาคเป็นหลักการที่ต้องนำมาใช้ในการปฏิบัติภารกิจอันจะเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการได้รับบริการสาธารณะ และ

เป็นการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการทำความเข้าใจกรอบความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชน อาจเริ่มพิจารณาจากหลักการพื้นฐานของหลักความเสมอภาค หลักการพื้นฐานของการจัดทำบริการสาธารณะ และสาระสำคัญขององค์การมหาชน แล้วจึงพิจารณาหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะขององค์การมหาชนในประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทย ดังนี้

1. หลักการพื้นฐานของหลักความเสมอภาค การจัดทำบริการสาธารณะ และสาระสำคัญขององค์การมหาชน

หลักความเสมอภาค (Principle of Equality) มีที่มาจากแนวความคิดที่มองว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ในรัฐเสรีประชาธิปไตยถือว่าเป็นหลักการพื้นฐาน และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพที่ช่วยทำให้เสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ ข้อเท็จจริงเหมือนกันต้องได้รับผลทางกฎหมายอย่างเดียวกัน และข้อเท็จจริงที่ไม่เหมือนกันต้องได้รับผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน เช่น กรณีเจ้าหน้าที่และลูกจ้างขององค์การมหาชนมีเสรีภาพในการร่วมกลุ่ม[7] แต่ต้องไม่กระทบกับการจัดทำบริการสาธารณะ หรือกรณีนายจ้างหรือลูกจ้างมีสิทธิปิดงานหรือนัดหยุดงาน[8] แต่ต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายแรงงานกำหนด เป็นต้น ซึ่งทั้งสองกรณีเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพในการปิดงานหรือนัดหยุดงานเหมือนกัน แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันเนื่องจากเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เหมือนกัน

โดยหลักความเสมอภาคแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ (1) หลักความเสมอภาคทั่วไป ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนที่สามารถกล่าวอ้างกับการกระทำใด ๆ ของรัฐได้ เพื่อไม่ให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ เช่น ความเสมอภาคในการได้รับบริการสาธารณะ ความเสมอภาคในการเข้าทำสัญญากับรัฐ ความเสมอภาคในการสอบบรรจุเข้ารับราชการ เป็นต้น และ (2) หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง ซึ่งเป็นสิทธิมีขอบเขตเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ถือเป็นหลักกฎหมายพิเศษ (ต้องพิจารณาก่อนหลักกฎหมายทั่วไป) หลักความเสมอภาคประเภทนี้จะถูกจำกัดการใช้อยู่ในเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะกลุ่มบุคคลที่รัฐธรรมนูญมุ่งคุ้มครองเท่านั้น และหลักความเสมอภาคยังมีข้อยกเว้น 2 ประการ คือ (1) การเลือกปฏิบัติเพื่อประโยชน์มหาชน การปฏิบัติต่อบุคคลตามหลักความเสมอภาคต้องคำนึงเรื่องประโยชน์สาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนบุคคลหรือประโยชน์ปัจเจกชน เช่น การประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กรณีเกิดความไม่สงบขึ้น จำเป็นต้องใช้มาตรการบางอย่างเพื่อให้เกิดความสงบสุข เป็นต้น และ (2) การเลือกปฏิบัติเพื่อมุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ เป็นการเลือกปฏิบัติที่มีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลใช้สิทธิเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลอื่น

---

[7] *The Public Organizations Act (No. 2) B.E. 2559 (A.D. 2016), Section 38/1*

[8] *Labour Relations Act B.E.2518 (A.D. 1975), Chapter 3 Lock-out and Strikes*

หรือเรียกว่า “การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรม” เช่น การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในรถไฟฟ้าสาธารณะสำหรับเด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ เป็นต้น (Kriengkrai Charoenthanavat, 2024, pp.155-164) อันเป็นการแสดงให้เห็นว่านัยหนึ่งหลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการได้รับบริการสาธารณะ และอีกนัยหนึ่งหลักความเสมอภาคเป็นหลักการสำหรับควบคุมตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองในการให้บริการสาธารณะ

ส่วนหลักความเสมอในการรับบริการสาธารณะ เป็นหนึ่งในหลักการย่อยของหลักความเสมอภาค อาจพิจารณาได้ 2 ด้าน คือ

(1) ด้านผู้รับบริการสาธารณะ ซึ่งประชาชนเป็นผู้ทรงสิทธิในการได้รับบริการสาธารณะจากการรัฐอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยมีสิทธิเสรีภาพในการได้รับบริการอย่างเท่าเทียม มีความต่อเนื่อง และทันสมัย ต้องมีโอกาสในการเข้าถึงและมีสิทธิเลือกบริการสาธารณะที่รัฐจัดให้อย่างเท่าเทียมกันด้วย

(2) ด้านผู้ให้บริการสาธารณะ ซึ่งรัฐผูกพันตามกฎหมาย มีหน้าที่ปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปตามหลักการและหลักเกณฑ์สำคัญของการจัดทำบริการสาธารณะ โดยต้องจัดทำหลักเกณฑ์หรือกำหนดวิธีการให้มีความเสมอภาค มีการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย รวมทั้งต้องให้โอกาสประชาชนในการเข้าถึงและมีสิทธิเลือกบริการสาธารณะตามลักษณะและประเภทอย่างเท่าเทียมกัน

สำหรับการจัดทำบริการสาธารณะ (Public Service) ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญของรัฐสมัยใหม่ที่รัฐต้องจัดทำให้กับประชาชน โดยเป็นหลักการที่ผูกพันรัฐ องค์กรของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีหน้าที่ต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์สำคัญของการจัดทำบริการสาธารณะ 3 ประการ ได้แก่ (1) หลักความเสมอภาค (Principle of Equality) มีจุดมุ่งหมายเพื่อประชาชนทุกคน และประชาชนทุกคนมีสิทธิได้รับการปฏิบัติหรือได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะอย่างเสมอภาคกัน (2) หลักความต่อเนื่อง (Principle of Continuity) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะโดยไม่หยุดชะงักหรือติดขัด และ (3) หลักการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (Principle of Adaptation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บริการสาธารณะมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การจัดทำบริการสาธารณะมีการจำแนกออกเป็น (1) การจัดทำบริการสาธารณะระดับชาติ ซึ่งเป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับความมั่นคงและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม หรือเป็นการพัฒนาสังคมหรือวัฒนธรรม เช่น ระบบศาล ระบบการศึกษาของชาติ เป็นต้น และ (2) การจัดทำบริการสาธารณะระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีขึ้นในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด หรือต้องมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมในพื้นที่ เช่น บริการด้านสุขอนามัย บริการด้านสวัสดิการสังคมของพื้นที่ เป็นต้น (Nanthawat Borommanan, 2017, pp. 53-68) และการจัดทำบริการสาธารณะยังมีการจำแนกออกเป็น (1) การจัดทำบริการสาธารณะที่เป็นภารกิจพื้นฐานของความเป็นรัฐ ซึ่งเป็นภารกิจร่วมกันของรัฐทุกรัฐ และเป็นความรับผิดชอบขององค์กรของรัฐ เป็นกิจกรรมที่ฝ่ายปกครองเป็นผู้จัดทำเองโดยใช้องค์กร หน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่

ของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ และ (2) การจัดทำบริการสาธารณะที่เป็นภารกิจลำดับรอง หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ ซึ่งจำแนกออกได้อีก 2 ลักษณะ คือ (1) การจัดทำบริการสาธารณะเกี่ยวข้องกับพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม และ (2) การจัดทำบริการสาธารณะเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม โดยทั้งสองลักษณะรัฐอาจจัดทำเองหรือจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานขึ้นมาใหม่โดยการตราเป็นกฎหมายเฉพาะ และกำหนดอำนาจหน้าที่ เป็นต้น (Surapon Nitikraipot, 1998, pp.6-15) ฉะนั้น การจัดทำบริการสาธารณะทุกประเภทล้วนต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์สำคัญของหลักการจัดทำบริการสาธารณะ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าการจัดทำบริการสาธารณะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์สำคัญทั้ง 3 ประการ โดยเฉพาะในเรื่องความเสมอภาคที่มีขึ้นเพื่อบุคคลทุกคน เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับความเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตยซึ่งยอมรับหลักความเสมอภาคและยอมตนอยู่ภายใต้หลักนิติรัฐ อีกทั้งการที่องค์กร/หน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ปฏิบัติภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะครบถ้วนตามหลักเกณฑ์สำคัญดังกล่าว ยังเป็นการสะท้อนถึงการกระทำทางปกครองที่ชอบด้วยกฎหมาย มีการคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทั้งยังเป็นการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐไปพร้อม ๆ กัน

ส่วนองค์การมหาชน (Public Organization) เป็นหน่วยงานของรัฐ เป็นนิติบุคคลมหาชน มีภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นภารกิจของรัฐสมัยใหม่นอกเหนือไปจากภารกิจในการรักษาความมั่นคง มีกระบวนการคิด วิธีการบริหารจัดการการดำเนินภารกิจให้บริการแก่ประชาชน นอกจากนี้ องค์การมหาชนยังต้องคำนึงถึงหลักการที่เกี่ยวเนื่องกับสิทธิมนุษยชนด้วย เช่น หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องคุ้มครองไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วย หลักการเคารพสิทธิมนุษยชน ซึ่งรัฐต้องมีความรับผิดชอบในการเคารพสิทธิมนุษยชน และหลักการเยียวยา ซึ่งต้องมีการแก้ไข ฟื้นฟู ชดเชย เมื่อเกิดผลกระทบหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ทั้งองค์การมหาชนยังมีเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรชัดเจน โดยต้องการให้เป็นองค์กรที่สามารถจัดทำบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการวัดผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติภารกิจชัดเจน และต้องการให้มีความแตกต่างจากหน่วยงานในภาคมหาชนเดิม[9] โดยเป็นองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐซึ่งต้องผูกพันต่อหลักการข้างต้น

อาจกล่าวได้ว่า หลักการพื้นฐานและหลักเกณฑ์ของหลักความเสมอภาค เป็นกรอบความคิดพื้นฐานสำหรับการจัดทำบริการสาธารณะ และหลักความเสมอภาคยังเป็นหนึ่งในหลักเกณฑ์สำคัญในการจัดทำบริการสาธารณะด้วย ซึ่งบริการสาธารณะเป็นกิจกรรมที่รัฐ องค์กรของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องผูกพันให้ต้องปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ โดยมีหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ที่ต้องคำนึงถึงทั้งด้านผู้รับบริการสาธารณะและด้านผู้ให้บริการสาธารณะเป็น

[9] *See Watchara Klinsuwan, Sompong Saetan and Kriengkrai Charoenthanavat, Intention and Accomplishment of Public Organizations in Thailand: Development and Transformation. Mae Fah Luang University Law Journal. 7(1), 43-76.*

ข้อพิจารณาขั้นพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติภารกิจโดยเฉพาะองค์การมหาชนซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นให้มีลักษณะเฉพาะ และต้องการให้เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพแตกต่างจากหน่วยงานในภาคมหาชนเดิม การปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนจึงต้องเป็นไปตามหลักความเสมอภาค และหลักการจัดทำบริการสาธารณะ รวมทั้งหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะตลอดจนลักษณะเฉพาะของความเป็นองค์การมหาชน ดังนั้น หลักความเสมอภาค หลักการจัดทำบริการสาธารณะ และองค์การมหาชนจึงมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน หรือสรุปได้ว่าองค์การมหาชนในประเทศไทยมีหลักการสำคัญอันเป็นเสมือนกรอบแนวทางในการบริหารและการปฏิบัติภารกิจ เช่น หลักการจัดทำบริการสาธารณะ หลักความเสมอภาค หลักสิทธิมนุษยชน หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หลักนิติรัฐ และหลักนิติธรรม เป็นต้น

2. หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะขององค์การมหาชนในประเทศฝรั่งเศสและในประเทศไทย

เมื่อเห็นถึงความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกันของหลักความเสมอภาค หลักการจัดทำบริการสาธารณะ และองค์การมหาชน ที่มีลักษณะเป็นหลักการทั่วไปแล้ว อาจพิจารณาเฉพาะเจาะจงลงไปในหลักการย่อยของหลักความเสมอภาค โดยในประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีการศึกษาและแบ่งประเภทของหลักความเสมอภาคไว้ ควบคู่ไปกับประเทศไทยซึ่งศาลปกครองได้นำหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกันมาใช้ในการวินิจฉัยข้อพิพาท เพื่อให้เห็นกรอบความคิดของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

2.1 หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะขององค์การมหาชนในประเทศฝรั่งเศส

หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะเป็นหลักการย่อยของหลักความเสมอภาค ซึ่งเกิดจากคำวินิจฉัยของสภาแห่งรัฐและคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยมีสาระสำคัญว่า ผู้รับบริการที่มีความเสมอกันตามหลักเกณฑ์ในการจัดทำบริการสาธารณะ ต้องได้รับการปฏิบัติด้วยกฎเกณฑ์เดียวกัน เพราะรัฐจัดทำบริการสาธารณะโดยมิได้มุ่งหมายให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เป็นการจัดทำเพื่อประโยชน์ของทุกคน ประชาชนย่อมมีสิทธิจะได้รับการปฏิบัติหรือได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะนั้นอย่างเสมอภาคกัน (Nanthawat Borommanan, 2017, p. 44)

ส่วนการจัดทำบริการสาธารณะในประเทศฝรั่งเศส ถูกอธิบายอยู่ในระบบกฎหมายปกครอง ซึ่งในช่วงแรกของการศึกษาทฤษฎีว่าด้วยบริการสาธารณะ ศาสตราจารย์ Léon Duguit ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “บริการสาธารณะเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของรัฐ” โดยคำจำกัดความนี้บ่งบอกถึงนัยของความมีอยู่ของการบริการสาธารณะคู่กับรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนผ่านบริการสาธารณะ นอกเหนือจากคำจำกัดความข้างต้น การจัดทำบริการสาธารณะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้รับการยอมรับจากนักกฎหมายมหาชน เรียกว่า กฎหมายของบริการสาธารณะ หรือกฎหมายของ Rolland อันเป็นหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้กับบริการสาธารณะทุกประเภท มีลักษณะคล้ายกับหลักทั่วไปของกฎหมาย

เกี่ยวกับบริการสาธารณะ โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักความเสมอภาค หลักความต่อเนื่อง และหลักการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (Nanthawat Borommanan, 2017, p.32, 43) จะเห็นได้ว่า การจัดทำบริการสาธารณะมีหลักความเสมอภาคเป็นหนึ่งในหลักเกณฑ์สำคัญขั้นพื้นฐาน องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐจึงต้องผูกพันให้ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว

สำหรับองค์การมหาชนในประเทศฝรั่งเศสเป็นหน่วยงานซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ เป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน มีภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ โดยองค์การมหาชนมี 2 ประเภท คือ (1) องค์การมหาชนระดับชาติ ซึ่งการจัดตั้งโดยรัฐบัญญัติและกำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักเกณฑ์ในการจัดตั้งองค์การมหาชนแต่ละประเภท กรอบของภารกิจ ที่มาของงบประมาณ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์การมหาชน และโครงสร้างของคณะกรรมการบริหาร เป็นต้น และ (2) องค์การมหาชนระดับท้องถิ่น ซึ่งจัดตั้งโดยมติขององค์กรฝ่ายสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ และอยู่ภายใต้ของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แต่มีองค์การมหาชนระดับท้องถิ่นบางประเภทอาจจัดตั้งโดยกฎหมายระดับรัฐบัญญัติ โดยองค์การมหาชนมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (1) การเป็นนิติบุคคล ทำให้องค์การมหาชนสามารถดำเนินกิจการได้ด้วยตนเอง มีบุคลากร ทรัพย์สิน และระเบียบวิธีงบประมาณเป็นของตนเอง (2) การเป็นนิติบุคคลทางกฎหมายมหาชน ทำให้องค์การมหาชนสามารถตรากฎเกณฑ์ทั่วไปเพื่อใช้บังคับกับบุคคลและผู้ใช้บริการสาธารณะ รวมทั้งยังมีอำนาจพิเศษซึ่งเป็นเอกสิทธิ์ของฝ่ายปกครอง และ (3) การเป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำบริการสาธารณะอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ (Nanthawat Borommanan, 2017, pp.83-84) ทั้งนี้ องค์การมหาชนอิสระในประเทศฝรั่งเศสทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีอยู่มากกว่า 8,000 องค์กร ซึ่งมีทั้งเป็นหน่วยงาน โรงเรียนมัธยม และมหาวิทยาลัย (Surapon Nitikraipot, 2000, p.109)

โดยในประเทศฝรั่งเศสมีคำวินิจฉัยเกี่ยวข้องกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ เช่น (1) สภาแห่งรัฐได้วินิจฉัยถึงการกระทำทางปกครองของวิทยาลัยว่า การที่วิทยาลัยได้ประกาศให้ปิดเทอมเร็วกว่ากำหนด 3 สัปดาห์ เพื่อใช้สถานที่เป็นสนามสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัย โดยไม่มีแผนการจัดแบ่งสถานที่ไว้เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้สอบปลายภาค เป็นการกระทำขัดต่อหลักความเสมอภาคทางการศึกษา และขัดต่อหลักความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ[10] (Administrative Study Center, Bureau of Research and Technical Affairs, Administrative Court Office, n.d., pp.40-41) (2) สภาแห่งรัฐได้วินิจฉัยถึงการออกประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมว่า การออกประกาศที่มีวัตถุประสงค์ในการลดเสียงรบกวนจากเครื่องยนต์เฮลิคอปเตอร์ โดยกำหนดให้เฮลิคอปเตอร์ทั่วไปที่มีขนาดเล็กบรรจุ

[10] *CE, 13 Fevrier 1987, 62008 62009 Lebon*

ผู้โดยสารไม่เกิน 5 คน และเฮลิคอปเตอร์ที่มีเครื่องยนต์เกินกว่ากำหนด ให้สามารถใช้สนามบินขึ้นลงในเวลากลางคืนได้ไม่เกิน 10 ครั้งต่อปี แต่ประกาศฉบับนี้ไม่ครอบคลุมถึงเฮลิคอปเตอร์ที่ใช้ในการสำรวจที่มีภารกิจมากกว่า 12 ครั้งต่อปี ซึ่งเป็นภารกิจที่กำหนดไว้ท้ายประกาศ และยังสามารถปรับเปลี่ยนหรือนำเฮลิคอปเตอร์เครื่องใหม่หรือเครื่องอื่นมาใช้ในภารกิจได้ตลอดเวลา เป็นการออกประกาศให้สิทธิประโยชน์ในการใช้สนามบินแก่เครื่องบินที่ใช้ในการสำรวจมากกว่าเฮลิคอปเตอร์ทั่วไป อันเป็นการขัดกับหลักความเสมอภาคในการเข้าใช้บริการสาธารณะ[11] (Passawan Ochupongamorn, 2021, pp.343-344) (3) สภาแห่งรัฐได้วินิจฉัยถึงการออกประกาศกำหนดประเภทของผู้ใช้ไฟฟ้าที่มีสิทธิได้รับสิทธิการลดหย่อนค่าใช้ไฟฟ้าประจำปี โดยกำหนดให้มีการจำแนกกลุ่มบุคคลตามปริมาณการใช้ของแต่ละกลุ่ม และกำหนดให้ผู้มีถิ่นพำนักถาวรให้ได้รับสิทธิการใช้ไฟฟ้าโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายปีละ 1 ครั้ง แต่ผู้ที่ไม่มีถิ่นพำนักถาวรจะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์นี้ เป็นการออกประกาศที่คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลที่มีสถานะหรือข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญแตกต่างกัน ไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ[12] (Patrada Mekanandha, 2014, p.79) และ (4) สภาแห่งรัฐได้วินิจฉัยถึงการกำหนดค่าบริการรถรับส่งนักเรียน โดยกำหนดการเก็บค่าบริการจากนักเรียนของโรงเรียนที่อยู่นอกเขตเส้นทางของรถบริการรับส่ง แตกต่างจากการเก็บค่าบริการจากนักเรียนของโรงเรียนที่อยู่ในเขตเส้นทางการเดินรถของรถรับส่ง โดยให้เหตุผลว่าการได้รับบริการสาธารณะด้านการคมนาคมขนส่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกัน รัฐจึงอาจปฏิบัติต่อนักเรียนทั้งสองเขตแตกต่างกันได้ ไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ[13] (Patrada Mekanandha, 2014, p43) เป็นต้น

จากตัวอย่างคำวินิจฉัยในประเทศฝรั่งเศสข้างต้น แสดงให้เห็นว่า หลักความเสมอภาคได้ขยายขอบเขตมาสู่การได้รับบริการสาธารณะของประชาชน โดยหลักความเสมอภาคบังคับฝ่ายปกครองว่า ต้องให้บริการต่อบุคคลให้มีสาระสำคัญอย่างเดียวกันในลักษณะอย่างเดียวกันภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน (Bubpha Akarapiman, 2008, p.13) แต่หากการจัดทำบริการสาธารณะนั้นมีสาระสำคัญที่แตกต่างกัน ฝ่ายปกครองอาจกำหนดกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันได้ และไม่ถือว่าขัดต่อหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ฉะนั้น การกระทำของฝ่ายปกครองและการกำหนดกฎเกณฑ์ จึงเป็นสาระสำคัญในการพิจารณาถึงการจัดทำบริการสาธารณะ ในขณะเดียวกันหลักความเสมอภาคได้กำหนดสิทธิและให้เสรีภาพแก่ประชาชน ในการได้รับบริการสาธารณะจากภาครัฐอย่างเท่าเทียมกันด้วย รวมถึงองค์การมหาชนที่มีภารกิจในการให้บริการสาธารณะมีอำนาจพิเศษซึ่งเป็นเอกสิทธิ์ของฝ่ายปกครอง และต้องดำเนินการภายใต้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะด้วย

---

[11] *Le Groupement Francaisde l'Hélicoptère, June 28, 1996*

[12] *CE, 29 Janvier 1971, 73537 Lebon*

[13] *Département de Puy-Dome c/Bouchon, June 19, 1992*

นอกจากนี้ ยังเห็นได้ว่า ในประเทศฝรั่งเศสได้นำหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะมาใช้ในการวินิจฉัยข้อพิพาทอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเป็นการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง และยังใช้ในการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ประการหนึ่งของหลักการจัดทำบริการสาธารณะ อันเป็นเสมือนเกณฑ์ขั้นพื้นฐานสำหรับการจัดทำบริการสาธารณะทุกประเภท รวมถึงองค์การมหาชน ก็ต้องนำหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะมาใช้ผ่านการดำเนินกิจการการตรากฎเกณฑ์และการใช้อำนาจมหาชนด้วย ซึ่งในแง่หนึ่งจึงเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเป็นการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในฐานะที่องค์การมหาชนเป็นฝ่ายปกครองด้วย หรืออีกนัยหนึ่งอาจเป็นการสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับนำหลักความเสมอภาคมาเป็นกรอบในการจัดทำบริการสาธารณะด้วย อันเนื่องมาจากแนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในประเทศฝรั่งเศสถูกพัฒนามากกว่าสองร้อยปี ผ่านการต่อสู้ทางสังคม วงวิชาการ และทางการเมือง จนกระทั่งกลายเป็นพื้นฐานในการดำรงอยู่ของสังคมฝรั่งเศส และแทรกซึมไปทั้งในด้านวัฒนธรรมประเพณี แนวความคิดของชาวฝรั่งเศสด้วย (Eakacet Vinijkul, 2018, p. 9)

2.2 หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะขององค์การมหาชนในประเทศไทย

หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะในประเทศไทย ศูนย์ศึกษาคดีปกครอง สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง ได้จัดรูปแบบโครงสร้างเป็นหลักการย่อยประการหนึ่งของหลักความเสมอภาค โดยมีสาระสำคัญว่า รัฐผู้จัดทำบริการสาธารณะมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อบุคคลใดโดยเฉพาะ ประชาชนทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติหรือได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะอย่างเสมอภาคกัน การเลือกปฏิบัติในระหว่างผู้ใช้บริการสาธารณะอันทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะนั้นไม่อาจกระทำได้

ส่วนการจัดทำบริการสาธารณะในประเทศไทย เริ่มมีความชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูประบบการใหม่โดยมีการจัดตั้งกระทรวงต่าง ๆ ทำหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะ เช่น กระทรวงคมนาคม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น โดยมีการอธิบายหรือให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะไว้อย่างหลากหลาย แต่พบว่าคำจำกัดความหรือความหมายในเชิงรูปแบบและเหตุผล ต่างก็ได้รับอิทธิพลมาจากศาสตราจารย์ประยูร กาญจนดุล ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “...เป็นกิจการที่อยู่ในความอำนวยการหรืออยู่ในการควบคุมของฝ่ายปกครองที่จัดทำเพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชน” (Nanthawat Borommanan, 2017, pp.140-143) โดยลักษณะของการจัดทำบริการสาธารณะจะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ คือ ต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ต้องให้เอกชนได้รับประโยชน์โดยเท่าเทียมกัน และต้องปรับปรุงให้เหมาะสมตามความต้องการของประชาชนอยู่เสมอ (Wanpen Subsongserm, 1996, pp.7-8) ซึ่งการจัดทำบริการสาธารณะสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท

ได้แก่ ภารกิจพื้นฐาน (Primary Functions) เป็นกิจกรรมพื้นฐานของความเป็นรัฐ เป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองเกี่ยวกับการป้องกันมิให้เกิดข้อพิพาทหรือการยุติข้อพิพาท และภารกิจลำดับรอง (Secondary Functions) เป็นกิจกรรมที่จัดทำเพื่อความสะดวกสบายตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองและฝ่ายปกครองอาจมอบภารกิจให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทนได้ในบางกรณี (Jantajira Iammayura, 1986, pp.5-6) ส่วนองค์กรที่จัดทำบริการสาธารณะนั้นโดยหลักเป็นส่วนราชการเป็นผู้รับผิดชอบภารกิจนี้ โดยส่วนราชการมีโครงสร้างของวัตถุประสงค์ ภารกิจ และอำนาจหน้าที่มีความสัมพันธ์กับรัฐและกับผู้รับบริการตามหลักกฎหมายมหาชนเป็นหลัก แต่มีการจัดทำบริการสาธารณะบางประเภทรัฐได้มอบให้องค์กรหรือหน่วยงานอื่นเป็นผู้รับผิดชอบ เช่น องค์การมหาชน เป็นผู้รับผิดชอบจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้าน เป็นต้น

สำหรับองค์การมหาชนในประเทศไทย[14] ถูกจัดตั้งตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติองค์การมหาชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ซึ่งหากพิจารณาจากหลักการพื้นฐาน ความเป็นมา เห็นได้จากการอภิปรายในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. .... (The Secretariat of the Senate, 1998, pp.2-3) และร่างพระราชบัญญัติองค์การมหาชน (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... (National Legislative Assembly, 2015, p.2) ประกอบกับการอธิบายถึงความเป็นไปได้และแนวทางการตรากฎหมายจัดตั้งองค์การมหาชน (Surapon Nitikraipot, 2000, pp.187-207) รายงานการวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติองค์การมหาชนโดยคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ (Surapon Nitikraipot, 1998, pp.105-118) และแนวคิดรูปแบบ และวิธีการบริหารองค์การมหาชน (Surapon Nitikraipot, 1999, p.1) รวมทั้งแนวทางการควบคุมดูแลกิจการของคณะกรรมการองค์การมหาชน (Public Organization Affair, Office of the Public Sector Development Commission, 2018, pp.1-3) ตลอดจนมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับองค์การมหาชนที่เป็นกลไกในการกำกับองค์กรของรัฐในฝ่ายบริหาร (Office of the Public Sector Development Commission, 2024, April 1) แล้ว จะพบว่ามีหลักคิดในการจัดให้มีระบบองค์การมหาชนขึ้นโดยกำหนดให้เป็นหน่วยงานของรัฐและเป็นนิติบุคคล[15] เพื่อให้มีสถานะเป็นองค์กรของรัฐและมีความเป็นบุคคลทางกฎหมายสำหรับการใช้อำนาจในการปฏิบัติภารกิจ กำหนดให้มีภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะ ได้แก่ การรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา การศึกษาอบรมและพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐ การทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

---

[14] *Types of Public Organization in Thailand; (1) Established by Special Law, (2) Established by The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999) and Amendments, and (3) Established by The National Higher Education, Science, Research and Innovation Policy Council Act B.E. 2562 (A.D. 2019)*

The Public organizations established by the Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999) and Amendments have Intention, purpose, and uniqueness. Therefore, the author selected study.

[15] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999), Section 6*

การพัฒนาและส่งเสริมการกีฬา การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการวิจัย การถ่ายทอดและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การสังคมสงเคราะห์ การอำนวยบริการแก่ประชาชน หรือการดำเนินการอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่นใด[16] เพื่อเป็นการกำหนดกรอบ ขอบเขต ของภารกิจบริการสาธารณะเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น โดยต้องไม่เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรเป็นหลัก มีการกำหนดในเรื่องของทุน รายได้ และทรัพย์สิน[17] เพื่อให้องค์การมหาชนมีทรัพย์สิน มีรายได้ สำหรับการจัดทำภารกิจเป็นของตนเอง มีความอิสระในการบริหารและการดำเนินกิจการ[18] เพื่อให้องค์การมหาชนมีความสามารถในการกำหนดและบริหารจัดการองค์กรได้อย่างคล่องตัว มีระบบเจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงาน[19] เป็นของตนเองในแต่ละองค์การมหาชน เพื่อให้สามารถกำหนดจัดระบบ การสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง รวมถึงการให้พ้นจากตำแหน่งได้ ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของกิจการ มีระบบบัญชี การตรวจสอบ และการประเมินผลองค์การมหาชน[20] เป็นเอกเทศแยกจากระบบหน่วยงานภาครัฐอื่น เพื่อให้ระบบการกำกับ ตรวจสอบองค์การมหาชนมีความสอดคล้องกับลักษณะของภารกิจขององค์การมหาชน และมีระบบการกำกับดูแลและการยกเลิกองค์การมหาชนไว้เป็นการเฉพาะ[21] เพื่อให้ระบบองค์การมหาชนมีความเป็นอิสระ แต่มิใช่อิสระจนปราศจากการกำกับดูแล ทั้งนี้ องค์การมหาชนในประเทศไทยตามกฎหมายฉบับนี้ หากพิจารณาในแง่ของหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) มีลักษณะของการกระจายอำนาจทางกิจการ ซึ่งบางองค์การมหาชนได้รับมอบภารกิจครอบคลุมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ จนถึงระดับนานาชาติ ส่วนความสัมพันธ์กับรัฐนั้นจะอยู่ในลักษณะของการควบคุมกำกับดูแล ไม่ใช่การควบคุมบังคับบัญชา รวมทั้งองค์การมหาชนยังมีอำนาจออกกฎหมายลำดับรอง[22] เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติภารกิจบริการสาธารณะด้วย ทั้งนี้ องค์การมหาชนในประเทศไทยมีทั้งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเฉพาะ และจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 โดยมีอยู่มากกว่า 60 องค์กร ซึ่งมีทั้งหน่วยงานด้านการศึกษา การสาธารณสุข การให้บริการชุมชน เป็นต้น

โดยในประเทศไทยก็มีคำวินิจฉัยเกี่ยวข้องกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ เช่น (1) ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษาว่า การให้บริการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ฝ่ายปกครองไม่อาจดำเนินการใด ๆ ที่จะขัดขวางการที่ต้องบริการสาธารณูปโภคนั้นที่รัฐพึงบริการให้ประชาชนทุกรายอย่างเสมอภาค อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

---

[16] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999), Section 5*
[17] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999), Section 12-18*
[18] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999), Section 19-34*
[19] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999), Section 35-38*
[20] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999), Section 39-42*
[21] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999), Section 43-45*
[22] *The Public Organizations Act B.E. 2542 (A.D. 1999) and Amendments, Section 24-32*

ในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งรัฐควรคุ้มครอง หากอยู่ในขอบเขตที่รัฐให้ความคุ้มครองได้ รัฐจะต้องเป็นผู้ให้บริการ โดยกำหนดเงื่อนไขอันเป็นการเลือกปฏิบัติไม่ได้[23] (Kanathip Thongraweewong et al., 2017, pp.175-176) (2) ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษาว่า บทบัญญัติที่ให้บุคคลได้รับการคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญโดยเสมอกัน เป็นการวางหลักการให้รัฐปฏิบัติต่อบุคคลบนพื้นฐานของความเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่ออกหลักเกณฑ์ให้มีผลปฏิบัติที่ไม่เสมอภาคแก่บุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน หรือออกหลักเกณฑ์ให้มีผลปฏิบัติต่อบุคคลแตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของบุคคล โดยกรณีกฎกระทรวง ฉบับที่ 43 (พ.ศ. 2537) กำหนดให้การออกโฉนดที่ดินบนเกาะบังคับกับกรณีการครอบครองที่ดินที่เกาะ ซึ่งผู้ครอบครองยังมิได้มีหลักฐานการครอบครองทุกแห่งเสมอเหมือนกัน มิได้เป็นการเลือกปฏิบัติกับผู้ครอบครองรายหนึ่งรายใดหรือเกาะหนึ่งเกาะใดเป็นการเฉพาะ กฎกระทรวงดังกล่าวจึงไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค[24] (3) คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ได้มีคำวินิจฉัยว่า[25] การที่โรงเรียนกำหนดหลักเกณฑ์ขึ้นเป็นพิเศษ คือ (3.1) พิจารณารับบุตรหรือธิดาของผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งมีบุตรธิดาอยู่ในโรงเรียนแล้วโดยผู้ปกครองนั้นได้ร่วมมือในการสนับสนุนช่วยเหลือกิจการโรงเรียนด้วยดีมาโดยตลอด (3.2) พิจารณารับหลานของอาจารย์ในโรงเรียนหรือบุตรหลานของบูรพาจารย์ (3.3) พิจารณารับบุตรหรือธิดาของผู้ทำประโยชน์ต่อโรงเรียน มหาวิทยาลัยหรือประเทศชาติ แม้จะไม่มีพี่น้องอยู่ในโรงเรียนนี้มาก่อน และ (3.4) พิจารณารับเด็กของผู้ฝากสำคัญจากส่วนราชการต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือราชการโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ปรากฏว่าหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษนี้มิได้มีการประกาศให้สาธารณชนทราบโดยทั่วไป แม้จะปรากฏว่ามีอยู่ในหนังสือครบรอบ 15 ปี ของโรงเรียนก็ตาม ก็ไม่อาจถือได้ว่าประกาศให้สาธารณชนทราบด้วย หลักเกณฑ์นี้ยังเป็นหลักเกณฑ์ที่ให้ความได้เปรียบแก่บุคคลบางกลุ่ม ผู้ปกครองที่ไม่มีบุตรหรือธิดาเรียนในโรงเรียนและประสงค์จะให้บุตรหรือธิดาเข้าเรียนในโรงเรียนนี้ก็จะไม่ทราบหลักเกณฑ์ดังกล่าวสำหรับการคัดเลือกนักเรียน จึงเป็นการนำหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเป็นกรณีพิเศษนี้มาใช้ในการคัดเลือกนักเรียนนั้นมิได้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้โรงเรียนใช้ดุลพินิจได้ตามอำเภอใจ อันเป็นการเลือกปฏิบัติให้เป็นคุณแก่บุคคลบางกลุ่มเท่านั้น จึงไม่เป็นธรรมต่อนักเรียนที่สมัครสอบคัดเลือกเข้าเรียนในโรงเรียนโดยทั่วหน้ากัน อันเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคของบุคคลในการเสาะแสวงหาโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนของรัฐ[26] และ (4) คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ได้มีคำวินิจฉัยว่า การผ่อนผันผู้เช่าซื้ออาคารบางคน ทั้งที่ล่วงเลยกำหนดระยะเวลาตามแนวปฏิบัติที่กำหนดไว้ แต่ไม่ผ่อนผันผู้เช่าซื้อ

---

[23] *The Supreme administrative court judgment No. อ.357/2549*

[24] *The Supreme administrative court judgment No. ฟ.8-10/2546*

[25] *The Judgment before the establishment of the administrative court in Thailand, B.E. 2542 (A.D. 1999)*

[26] *The Judgment of grievances committee No. 25/2543*

อาคารบางคนนั้น ไม่มีเหตุผลอันสมควร ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันกับรายอื่น หน่วยงานของรัฐมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานเพื่อให้ความช่วยเหลือในด้านที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยและรายได้ปานกลาง การปฏิบัติงานของหน่วยงานจึงควรมุ่งเน้นในทางอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เช่าซื้อภายในกรอบระเบียบหลักเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่กำหนดซึ่งได้ประกาศล่วงหน้าให้ทราบทั่วกันและควรปฏิบัติต่อผู้เช่าซื้อทุกรายโดยเท่าเทียมกัน[27] เป็นต้น (Kriengkrai Charoenthanavat, 2005, March 8)

จากตัวอย่างคำวินิจฉัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยได้นำหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะมาใช้ในการวินิจฉัยคดีและข้อพิพาท อันมีลักษณะเป็นการกำหนดแนวทางของการกระทำของฝ่ายปกครองในการจัดทำบริการสาธารณะ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการควบคุมตรวจสอบการกระทำทางปกครองโดยองค์กรตุลาการด้วย ฉะนั้น หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะจึงเป็นหลักการสำคัญที่นำมาใช้ในการพิจารณาถึงการจัดทำบริการสาธารณะของฝ่ายปกครอง

จึงเห็นได้ว่า ในประเทศไทยก็ได้นำหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะมาใช้ในการวินิจฉัยข้อพิพาทเช่นเดียวกัน ทั้งกระทำโดยองค์กรฝ่ายตุลาการและกระทำโดยองค์กรฝ่ายบริหาร หรืออีกนัยหนึ่งก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะหรือรูปแบบหนึ่งของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนควบคู่ไปกับการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐหรืออำนาจของฝ่ายปกครอง และการจัดทำบริการสาธารณะก็มีการนำหลักความเสมอภาคมาเป็นหลักเกณฑ์อย่างหนึ่งสำหรับการพิจารณาในการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ต้องให้ผู้รับบริการได้รับบริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐก็ต้องผูกพันและเคารพต่อหลักการนี้ด้วย ซึ่งองค์การมหาชนมีภารกิจและลักษณะเฉพาะในการจัดทำบริการสาธารณะที่แตกต่างจากองค์กรของรัฐในภาคมหาชนเดิม มีความเป็นอิสระ (Watchara Klinsuwan et al., 2023a, pp.1-25) หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะจึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของความเป็นองค์การมหาชน หรืออีกนัยหนึ่งก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์และภารกิจขององค์กร ต้องดำเนินการด้วยความเสมอภาค อันเปรียบเสมือนเป็นครรลองของการกระทำทางปกครอง เพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจไปตามอำเภอใจ หากแต่ต้องใช้อำนาจนั้นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ

การพิจารณาหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย

จากการศึกษาสาระสำคัญของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะทั้งของประเทศฝรั่งเศส และประเทศไทย ซึ่งมีสาระสำคัญทำนองเดียวกัน และหลักการจัดทำบริการสาธารณะทั้งของประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทย

[27] *The Judgment of grievances committee No. 13/2540*

ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญเดียวกัน รวมทั้งลักษณะเฉพาะของความเป็นองค์การมหาชนทั้งของประเทศฝรั่งเศสและของประเทศไทย ซึ่งมีแง่มุมสำคัญในการใช้อำนาจมหาชนคล้ายกัน ดังนั้นจึงอาจพิจารณาหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทยในมิติสำคัญ คือ ในมิติของความผูกพัน ในมิติของมุมมองการปรับใช้ในภาคปฏิบัติ และในมิติของผลกระทบ ดังนี้

1. ข้อพิจารณาเชิงความผูกพันหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะในระบบองค์การมหาชนไทย

ในประเทศไทย องคาพยพของรัฐมีหน้าที่และอำนาจโดยตรงในการจัดทำบริการสาธารณะโดยต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาค กล่าวคือ (1) ในฐานะหลักกฎหมายทั่วไป ไม่จำกัดเฉพาะประเทศหนึ่งประเทศใด และไม่ได้หมายถึงกฎหมายภายในของประเทศหนึ่งประเทศใด ซึ่งได้การยอมรับว่ามีคุณค่าเทียบเท่ารัฐธรรมนูญเป็นหลักการสำคัญของหลักนิติรัฐในรัฐเสรีประชาธิปไตย (Samart Trachoo, 2017, pp.57-74) อันเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทั้งยังเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน ที่ห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติซึ่งควรได้รับความคุ้มครองตามหลักนิติธรรมด้วย (2) ในฐานะเป็นหลักการสำคัญ ได้รับการยอมรับร่วมกันโดยนำมาบัญญัติรับรองไว้ในเอกสารสำคัญระหว่างประเทศ และในกฎหมายบ้านเมืองของรัฐสมัยใหม่ (3) ในฐานะกฎหมายภายในประเทศ โดยในประเทศไทยได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ และ (4) ในฐานะกฎหมายลำดับรอง องค์กรของรัฐต้องผูกพันและต้องปฏิบัติตาม โดยในกรณีขององค์กรของฝ่ายบริหารในประเทศไทยมีการจำแนกออกเป็นส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน และหน่วยงานรูปแบบใหม่ (Suvit Amornoparatakul et al., 2010, p.5)

กล่าวเฉพาะองค์การมหาชนที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม นอกจากต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาคในฐานะต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว ยังต้องผูกพันต่อหลักความเสมอภาคตาม (1) เจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กร ที่ต้องการแยกองค์กรของรัฐสำหรับการจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านให้มีความอิสระและมีความคล่องตัว จนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม (Watchara Klinsuwan et al., 2024, 43-76) (2) กฎหมายกลางในการจัดตั้งองค์การมหาชนที่พระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 ในมาตรา 5 ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้อำนาจในการจัดตั้งองค์การมหาชนแต่ละแห่ง เพื่อจัดทำบริการสาธารณะในเรื่องเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา การศึกษาอบรมและพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐ การทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม การพัฒนาและส่งเสริมการกีฬา การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการวิจัย การถ่ายทอดและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การบริการทางการแพทย์ และสาธารณสุข การสังคมสงเคราะห์ การอำนวยบริการแก่ประชาชน หรือการดำเนินการอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่นใด ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีการจัดตั้งองค์การมหาชนตามกฎหมายฉบับนี้รวม 37 แห่ง หรือ 37 ภารกิจบริการสาธารณะ (Office of the

Public Sector Development Commission, 2024, April 1) และพระราชบัญญัติองค์การมหาชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ในมาตรา 24/1 ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้องค์การมหาชนต้องปฏิบัติงานภายใต้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ต้องประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์สำคัญ คือ หลักการตอบสนอง (Responsiveness) หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หลักประสิทธิภาพ/คุ้มค่า (Efficiency/Value for Money) หลักความเสมอภาค (Equity) หลักมุ่งฉันทามติ (Consensus Oriented) หลักการตรวจสอบได้/มีภาระรับผิดชอบ (Accountability) หลักเปิดเผย/โปร่งใส (Transparency) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักนิติธรรม (Rule of Law) (Watchara Klinsuwan et al., 2023b, 49-78) และ (3) มาตรฐานทางจริยธรรมและประมวลจริยธรรม กล่าวคือ กรณีมาตรฐานทางจริยธรรมในมาตรา 76 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานจริยธรรมดังกล่าว และกรณีประมวลจริยธรรมในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งกรณีประมวลจริยธรรมสำหรับกรรมการ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และผู้ปฏิบัติงานขององค์การมหาชน ในข้อ 3 (6) ซึ่งกำหนดให้กรรมการ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และผู้ปฏิบัติงาน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม เสมอภาค เท่าเทียม ปราศจากอคติ และไม่เลือกปฏิบัติโดยการใช้ความรู้สึก หรือความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือเหตุผลของความแตกต่าง เช่น เชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ สภาพร่างกาย สถานะทางเศรษฐกิจสังคมด้วย เป็นต้น

จึงเห็นได้ว่า หลักความเสมอภาคมีความสัมพันธ์กับองค์การมหาชนอย่างเป็นระบบ โดยหลักความเสมอภาคเป็นหลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งของการจัดทำบริการสาธารณะอันเป็นภารกิจขององค์การมหาชน และหลักความเสมอภาคยังเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี อันเป็นกรอบในการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชน รวมทั้งหลักความเสมอภาคก็เป็นหลักประการหนึ่งของประมวลจริยธรรมสำหรับคณะกรรมการ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และผู้ปฏิบัติงานขององค์การมหาชน อันเป็นมาตรฐานกำกับพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานในองค์การมหาชน โดยองค์การมหาชนต้องผูกพันและปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคและหลักการย่อยของความเสมอภาค ซึ่งหลักการดังกล่าวจะเป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายเพื่อการตอบสนองต่อความต้องการของประเทศชาติและประชาชนบนหลักการพื้นฐานของกฎหมายมหาชน (Watchara Klinsuwan et al., 2024, 71)

2. ข้อวิเคราะห์แง่มุมการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะในระบบองค์การมหาชนไทย

เมื่อองค์การมหาชนมีลักษณะเฉพาะสามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับภารกิจบริหาร

จัดการเกี่ยวกับทรัพยากรบุคคล บริหารจัดการเกี่ยวกับงบประมาณ มีแนวทางการกำกับตรวจสอบชัดเจนเป็นของตนเอง และมีอำนาจในการออกกฎหมายลำดับรอง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสัมฤทธิ์และมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้องค์การมหาชนแต่ละแห่งมีความเป็นอิสระในการกำหนดรูปแบบการดำเนินงาน จนอาจยกมาเป็นกรณีศึกษาได้ถึงแง่มุมในการปรับใช้หลักความเสมอภาค ซึ่งผู้เขียนขอเริ่มพิจารณาแง่มุมการปรับใช้หลักการกับองค์การมหาชน โดยเริ่มจากพิจารณาแง่มุมเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะก่อน แล้วจึงพิจารณาแง่มุมของตัวอย่างองค์การมหาชนที่มีการปรับใช้หลักการ ดังนี้

1) แง่มุมการพิจารณาเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ

"หลักความเสมอภาค" เป็นหลักการที่มุ่งให้มีปฏิบัติต่อบุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลให้แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันจึงเป็นความไม่เสมอภาค โดยมีข้อยกเว้นให้สามารถกระทำได้หากการเลือกปฏิบัติเป็นไปเพื่อประโยชน์มหาชน หรือเพื่อมุ่งลดความเหลื่อมล้ำ แต่ "หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ" ซึ่งเป็นหลักการย่อยของหลักความเสมอภาค เป็นหลักการที่มุ่งให้มีการปฏิบัติต่อประชาชนผู้รับบริการสาธารณะโดยประสงค์ให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมกัน ส่วน "หลักการจัดทำบริการสาธารณะ" มุ่งให้ประชาชนส่วนรวมได้รับการตอบสนองต่อความต้องการ และ "องค์การมหาชน" เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีลักษณะเฉพาะโดยปฏิบัติภารกิจบริการสาธารณะ และมุ่งจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านเท่านั้น

หากกล่าวถึงเฉพาะหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ที่ต้องพิจารณาด้านของประชาชนในฐานะผู้รับบริการสาธารณะ โดยให้ประชาชนในฐานะผู้ทรงสิทธิได้รับบริการจากรัฐอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยต้องมีโอกาสในการเข้าถึงและเลือกบริการสาธารณะ และด้านขององค์การมหาชนในฐานะผู้ให้บริการสาธารณะ ซึ่งองค์การมหาชนถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้เจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ประสงค์ในการจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้าน ถูกออกแบบให้มีความเป็นอิสระ มีความคล่องตัวในการจัดทำภารกิจและการบริหารจัดการองค์กร รวมทั้งมีอำนาจบริหารจัดการระบบงบประมาณและการเงิน มีอำนาจตรากฎหมายลำดับรองด้วยตนเอง และมีอำนาจกำหนดค่าจ้างค่าตอบแทนในการบริหารทรัพยากรบุคคลด้วยตนเอง ตลอดจนไม่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไรเป็นหลัก ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะมีประสิทธิภาพแตกต่างจากหน่วยงานในภาคมหาชนเดิม และการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของการจัดทำบริการสาธารณะ มีความเสมอภาคต่อเนื่อง และปรับปรุงเปลี่ยนแปลง โดยต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงหรือให้โอกาสในการเลือกรับบริการสาธารณะได้อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ในการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนจึงต้องคำนึงถึงทั้งในด้านของผู้รับบริการสาธารณะ และด้านผู้ให้บริการสาธารณะ โดยให้ความสำคัญกับการมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน มุ่งให้บริการ

สาธารณะ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนส่วนรวมอย่างเสมอภาค เพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะโดยองค์การมหาชนเป็นไปอย่างทั่วถึง ครอบคลุม หรือไม่มีข้อจำกัดใด ๆ อันจะเป็นเหตุให้ไม่เกิดความเสมอภาค

2) แง่มุมการพิจารณาตัวอย่างการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ

แง่มุมในการพิจารณาหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ส่งผลให้สามารถพิจารณาตัวอย่างการปรับใช้หลักการในการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนได้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยผู้เขียนขอยกตัวอย่างภารกิจด้านสาธารณสุข และภารกิจด้านการศึกษา มาเป็นกรณีศึกษา ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 กรณีโรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) (รพบ.) ซึ่งมีภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค การฟื้นฟูสุขภาพตามมาตรฐานทางการแพทย์ และด้านเวชศาสตร์ป้องกัน ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการสาธารณสุข[28] ได้จัดทำภารกิจการให้บริการสาธารณะด้านสุขภาพ เช่น การเปิดสาขาสาทร (Banphaeo General Hospital, 2024a, April 1) และการเปิดสาขาศูนย์ราชการฯ แจ้งวัฒนะ Zone B (Banphaeo General Hospital, 2024b, April 1) เป็นต้น

จากตัวอย่างที่ 1 เห็นได้ว่า ในแง่มุมของผู้รับบริการสาธารณะ การขยายสาขาของโรงพยาบาลทำให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในการได้รับบริการสาธารณะ มีโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณะได้เพิ่มขึ้น หรือมีโอกาสเลือกรับบริการสาธารณะในพื้นที่อยู่ใกล้กับตนเอง ซึ่งเป็นการลดข้อจำกัดด้านพื้นที่ในการเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขของโรงพยาบาลอย่างเสมอภาค อันเป็นการคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการได้รับบริการด้านสาธารณสุขของประชาชน[29] ส่วนในแง่ของผู้ให้บริการสาธารณะ การขยายสาขาโรงพยาบาลเป็นการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชน และเป็นหน้าที่ตามข้อผูกพันทางกฎหมาย รวมทั้งยังเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์สำคัญของการจัดทำบริการสาธารณะที่ต้องให้บริการอย่างเสมอภาค จัดทำภารกิจอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหาของบริการให้มีความเหมาะสมและทันสมัย ตลอดจนเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์รูปแบบ หรือวิธีการจัดทำบริการสาธารณะซึ่งมีลักษณะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเข้าถึงและมีสิทธิในการเลือกใช้บริการสาธารณะในสาขาที่ตนเองต้องการ อันมีผลเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และยังสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของความเป็นองค์การมหาชน ซึ่งมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการและการดำเนินการภายใต้การกำกับดูแล และยังเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติเกี่ยวกับความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย[30]

---

[28] *The Royal decree establishment of Banphaeo general hospital (Public Organization) B.E. 2543 (A.D. 2000) and Amendments, Section 6-7*

[29] *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (A.D. 2017), Section 47, 48, 55, 71, 258 ช (4)*

[30] *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (A.D. 2017), Section 4, 27*

ตัวอย่างที่ 2 กรณีสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) (สคช.) ซึ่งมีภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านการศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบคุณวุฒิวิชาชีพ ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มวิชาชีพในการจัดทำมาตรฐานอาชีพ ให้การรับรององค์กรที่มีหน้าที่รับรองสมรรถนะของบุคคลตามมาตรฐานอาชีพ[31] ได้จัดทำภารกิจการให้บริการสาธารณะ โดยได้จัดทำระบบการเรียนรู้สมรรถนะบุคคลตามมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพอิเล็กทรอนิกส์ หรือ E–Training โดยเป็นระบบที่ประชาชนสามารถเข้ารับบริการได้ผ่านระบบออนไลน์ ไม่ถูกจำกัดด้วยพื้นที่หรือเวลา เช่น ชุดฝึกอบรม/ตอบโจทย์ Soft Power หลักสูตรพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล (Microsoft) (Thailand Professional Qualification Institute, 2024, April 1) เป็นต้น

จากตัวอย่างที่ 2 เห็นได้ว่า ในแง่มุมของผู้รับบริการสาธารณะ การจัดทำระบบการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ ทำให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในการได้รับบริการสาธารณะมีโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณะได้เพิ่มขึ้น หรือมีโอกาสเลือกรับบริการสาธารณะในช่องทางหรือรูปแบบตามความสะดวก ไม่ถูกจำกัดด้วยสถานที่หรือเวลาในการรับบริการ ส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะด้านการศึกษาหรือด้านการฝึกอบรมเพื่ออาชีพได้อย่างทั่วถึง ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ตามสิทธิในการได้รับบริการสาธารณะด้านการศึกษา[32] และเสรีภาพในการประกอบอาชีพ[33] อันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ส่วนในแง่ของผู้ให้บริการสาธารณะการจัดทำภารกิจที่มีการขยายระบบการเรียนรู้ดังกล่าว เป็นการใช้ลักษณะเฉพาะของความเป็นองค์การมหาชนกำหนดรูปแบบและวิธีการในการดำเนินการตามภารกิจ และเป็นหน้าที่ตามข้อผูกพันทางกฎหมาย สอดคล้องกับหลักเกณฑ์สำคัญของการจัดทำบริการสาธารณะ ตลอดจนเป็นการกำหนด รูปแบบหรือวิธีการจัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเข้าถึงและมีสิทธิในการเลือกใช้บริการสาธารณะได้อย่างทั่วถึง อันมีผลเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และยังสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของความเป็นองค์การมหาชน

ตัวอย่างทั้งสองข้างต้น เป็นการจัดทำภารกิจขององค์การมหาชนที่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ และยังแสดงให้เห็นถึงการกระทำของรัฐที่พึงจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนด้วย[34] ตลอดจนสอดคล้องกับความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (The Secretariat of the House of Representatives, 2019, pp. 6, 41-42, 58-59, 68-69, 79-81, 108-109, 467)

---

[31] *The Royal decree establishment of Thailand Professional Qualification Institute (Public Organization) and Amendments B.E. 2554 (A.D. 2011), Section 7-8*

[32] *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (A.D. 2017), Section 54*

[33] *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (A.D. 2017), Section 40*

[34] *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (A.D. 2017), Section 76*

อาจกล่าวได้ว่า หากพิจารณาหลักความเสมอภาคที่เป็นหลักทั่วไป ซึ่งมีหลักว่าต้องปฏิบัติต่อบุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลให้แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลให้เหมือนกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกันจึงเป็นความไม่เสมอภาค โดยมีข้อยกเว้นให้สามารถกระทำได้หากการเลือกปฏิบัติเป็นไปเพื่อประโยชน์มหาชน หรือเพื่อมุ่งลดความเหลื่อมล้ำ ส่วนหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะที่เป็นหลักการย่อยของหลักความเสมอภาค ซึ่งมีหลักว่ามุ่งให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยต้องพิจารณาทั้งด้านผู้รับบริการและผู้ให้บริการ และเมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับลักษณะของการจัดทำบริการสาธารณะโดยองค์การมหาชนในประเทศไทย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนอย่างเสมอภาค ต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม โดยมีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ควบคู่ไปกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ดังนั้น การพิจารณาอย่างละเอียดลออและให้ความสำคัญในการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะควบคู่ไปกับการปฏิบัติภารกิจบริการสาธารณะขององค์การมหาชนในประเทศไทย จะส่งผลกระทบโดยตรงกับประชาชนผู้รับบริการอย่างชัดเจน

3. ข้อสังเกตของผลกระทบที่เกิดจากการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะในระบบองค์การมหาชนไทย

องค์การมหาชนได้รับมอบหมายภารกิจที่มีความหลากหลาย ครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชน และองค์การมหาชน (บางแห่ง) มีวัตถุประสงค์ครอบคลุมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ไปจนถึงระดับนานาชาติ[35] รวมทั้งองค์การมหาชนมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญตลอดจนองค์การมหาชนในประเทศไทยในปัจจุบันมีจำนวนถึง 37 แห่ง หรือ 37 ภารกิจ และได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินจำนวนหลายพันล้านบาท[36] สะท้อนให้เห็นว่าปริมาณภารกิจขององค์การมหาชน รูปแบบของภารกิจ ลักษณะเฉพาะขององค์การมหาชน และจำนวนวงเงินงบประมาณแผ่นดินที่ได้รับ (ยังไม่รวมถึงกรณีองค์การมหาชนสามารถหาเงินรายได้และไม่ต้องส่งคืนกระทรวงการคลังตามกฎหมาย) นับว่ามีนัยสำคัญจนสามารถสร้างผลกระทบในเชิงคุณค่าต่อระบบการจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทยให้กับประเทศชาติและประชาชนได้อย่างชัดเจน หรือสามารถสร้างผลกระทบในเชิงตรงกันข้ามก็ได้เช่นเดียวกัน

กล่าวเฉพาะในมิติของการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชน กล่าวคือ การที่องค์การมหาชนมีความเข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าของ

---

[35] *For example, National Institute of Educational Testing Service (NIETS); the Institute has the objectives to administer and operate about education, do research on and provide educational testing services, as well as become the center of cooperation on educational testing service in national and international levels. (Public Organization) B.E. 2548 (A.D. 2005), Section 7*

[36] *For example, the Budget Procedure Act B.E. 2566 (A.D. 2023)*

หลักการนี้ จะส่งผลต่อการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะรูปแบบหนึ่งหรือในทางตรงกับข้าม หากองค์การมหาชนใดมีความเข้าใจไม่ชัดเจน จนอาจเพิกเฉย หรือไม่ให้ความสำคัญกับการใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ก็ย่อมส่งผลกระทบอีกรูปแบบหนึ่งเช่นเดียวกัน ซึ่งการปรับใช้หลักความเสมอภาคในทางปฏิบัติยังมีบางกรณีที่พบเห็นได้ว่า การให้บริการสาธารณะรูปแบบนี้อาจขัดต่อหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ แต่ยังมิได้ถูกนำไปฟ้องจนปรากฏเป็นคำพิพากษาของศาล และเพื่อความเหมาะสมในการอ้างอิง ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงขอยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริง โดยขอใช้ชื่อองค์กรสมมติเพื่อเป็นกรณีศึกษา ดังนี้

1) ผลกระทบที่เกิดจากการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ

องค์การมหาชน ก. เป็นกิจการให้บริการสาธารณะเฉพาะด้านการศึกษา ที่การจัดทำภารกิจครอบคลุมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในการปฏิบัติภารกิจภายใต้ลักษณะเฉพาะขององค์การมหาชนสามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับภารกิจ การบริหารทรัพยากรบุคคล การกำหนดงบประมาณ การกำกับตรวจสอบ และการออกกฎหมายลำดับรอง เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวบรรลุผลสัมฤทธิ์และมีประสิทธิภาพ[37] หากองค์การมหาชน ก. จัดทำ “โครงการบริการทางด้านการศึกษา” ซึ่งเป็นโครงการตามภารกิจขององค์การมหาชน โดยลักษณะของโครงการเป็นการจัดตั้งศูนย์ให้บริการทางด้านการศึกษา จำนวน 5 แห่ง โดยแต่ละแห่งจะได้รับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สำนักงานไว้สำหรับบริการประชาชน องค์การมหาชน ก. ต้องมีข้อพิจารณาตามหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะอย่างไร

กรณีที่ 1 องค์การมหาชน ก. จัดตั้งศูนย์ให้บริการทางด้านการศึกษา โดยพิจารณาให้แต่ละแห่งกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยใช้ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย (ภูมิภาค) มาเป็นข้อพิจารณาพื้นฐานในการกำหนดพื้นที่ให้บริการ เพื่อให้ประชาชนในแต่ละภูมิภาคมีโอกาสในการเข้าถึงบริการและมีโอกาสในการเลือกรับบริการในแห่งที่ตนเองสะดวก

กรณีที่ 2 องค์การมหาชน ก. จัดตั้งศูนย์ให้บริการทางด้านการศึกษา โดยให้แต่ละแห่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันในภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงบริการได้

จะเห็นได้ว่า กรณีที่ 1 เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ แต่กรณีที่ 2 เป็นการปฏิบัติขัดต่อหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ เนื่องจาก

(1) ในด้านผู้รับบริการ การที่องค์การมหาชน ก. จัดตั้งศูนย์บริการทั้ง 5 แห่ง ในพื้นที่ใกล้เคียงกันและในภูมิภาคเดียวกัน เป็นการเปิดโอกาสให้กับประชาชนในพื้นที่และภูมิภาคที่ตั้งเท่านั้น ที่จะได้รับสิทธิในการเข้าถึงบริการหรือเลือกบริการได้อย่างสะดวก ในขณะที่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่อื่นหรือในภูมิภาคอื่นขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการและไม่มีโอกาส

[37] *See Watchara Klinsuwan, Sompong Saetan & Kriengkrai Charoenthanavat. (2023). Problems on the Autonomy of Public Organizations in Thailand. CRRU Law, Political Science and Social Science Journal, 7(2), 1-25*

ในการเลือกได้อย่างเท่าเทียมกับประชาชนในบางพื้นที่หรือบางภูมิภาค ประชาชนในพื้นที่อื่นหรือภูมิภาคอื่น ซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิในบริการสาธารณะขององค์การมหาชน ก. ที่จะได้รับบริการระดับชาติเหมือนกัน และไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือไม่ได้รับการอำนวยความสะดวก หรือเลือกอำนวยความสะดวกในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน

(2) ในด้านผู้ให้บริการ การจัดตั้งศูนย์บริการทั้ง 5 แห่ง ในพื้นที่ใกล้เคียงกันและในภูมิภาคเดียวกันเป็นการปฏิบัติภารกิจที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์การมหาชนที่ต้องการให้องค์การมหาชน ก. จัดทำภารกิจครอบคลุมระดับชาติ ซึ่งต้องใช้ลักษณะเฉพาะของความเป็นองค์การมหาชนในการกำหนดรูปแบบ และวิธีการให้บริการสาธารณะ และยังเป็นการปฏิบัติภารกิจที่ไม่เป็นไปตามข้อผูกพันตามกฎหมายซึ่งองค์การมหาชน ก. ต้องให้บริการอย่างเสมอภาค รวมทั้งยังเป็นผู้ให้บริการที่มิได้คำนึงถึงมุมมองในด้านผู้รับบริการ ซึ่งต้องได้รับบริการอย่างเท่าเทียมกันทั้งประเทศ ซึ่งทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับสถานที่หรือพื้นที่ที่องค์การมหาชน ก. จัดตั้งศูนย์บริการมีสิทธิเหนือกว่าประชาชนในพื้นที่หรือภูมิภาคอื่น

(3) การไม่คำนึงถึงในด้านผู้รับบริการและในด้านผู้ให้บริการดังกล่าว ส่งผลให้องค์การมหาชนยังปฏิบัติภารกิจไม่สอดคล้องกับข้อผูกพันตามระบบและกฎหมายเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในฐานะที่เป็นหลักการทั่วไป ซึ่งบังคับหน่วยงานภาครัฐในฐานะเป็นหนึ่งในหลักเกณฑ์สำคัญของหลักการจัดทำบริการสาธารณะ ที่ใช้กับการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชน ในฐานะหนึ่งในหลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ที่เป็นกรอบในการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชน และในฐานะหนึ่งในมาตรฐานจริยธรรม ที่ใช้กำกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานขององค์การมหาชนด้วย อันมีลักษณะเป็นการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนยังไม่ปรากฏการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ทั้งยังไม่ปรากฏการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจดุลพินิจขององค์การมหาชนด้วย

ตัวอย่างทั้งสองกรณีข้างต้น การปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรงและชัดเจน การปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากองค์การมหาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และให้ความสำคัญในการปรับใช้หลักการนี้ จะส่งผลให้การปฏิบัติภารกิจและการบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพตามความผูกพันอย่างเป็นระบบ แต่ในทางตรงกันข้ามหากองค์การมหาชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจ หรือไม่ให้ความสำคัญกับการใช้หลักการนี้ ก็จะส่งผลให้การปฏิบัติภารกิจและการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ หากแต่เป็นเพียงความผูกพันตามลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

2) แนวทางการพิจารณาเพื่อปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ

เนื่องจากลักษณะของกิจการและวิธีการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนมีความแตกต่างกันตามกฎหมายจัดตั้งและการออกแบบวิธีการปฏิบัติภารกิจ แต่ทุกองค์การมหาชนล้วนมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน

คือ การจัดทำบริการสาธารณะให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน การปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนจึงมีความสำคัญและควรต้องพิจารณาอย่างหลากหลายมิติให้รอบคอบทุกแง่มุม โดยต้องคำนึงถึงผู้รับบริการ ผู้ให้บริการ และลักษณะเฉพาะขององค์การมหาชน ที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายสุดท้ายที่มีผลเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐไปพร้อม ๆ กันด้วย องค์การมหาชนจึงอาจกำหนดแนวทางในการพิจารณาเพื่อปรับใช้หลักการนี้ขึ้น เช่น (1) การให้ความสำคัญกับความรู้ ความเข้าใจ ในภารกิจบริการสาธารณะเฉพาะด้านขององค์การมหาชนแต่ละแห่งเองว่ามุ่งให้บริการด้านใดกับประชาชน หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นภารกิจที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเรื่องใด (2) การให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะที่สำคัญของความเป็นองค์การมหาชน หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นหน่วยงานที่มีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะต้องแตกต่างจากหน่ายงานในภาคมหาชนเดิม และ (3) การให้ความสำคัญกับสาระสำคัญของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นการบ่งบอกถึงหน้าที่ของรัฐในการให้บริการประชาชน จะส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐไปพร้อม ๆ กันด้วย เป็นต้น

ความเป็นองค์การมหาชนในแง่มุมต่าง ๆ ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อประชาชนโดยตรงทั้งทางบวกและทางลบ โดยเฉพาะในเรื่องของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ จากการยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงแต่ใช้ชื่อองค์กรสมมติข้างต้น เป็นข้อสังเกตชวนให้คิดถึงผลกระทบของการนำหลักการมาปรับใช้กับองค์การมหาชน หากองค์การมหาชนปฏิบัติขัดต่อหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะแล้ว จะเกิดผลกระทบต่อประชาชนโดยตรงและชัดเจน

อาจกล่าวถึงข้อสังเกตของผลกระทบในภาพรวมได้ว่า หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะเป็นหนึ่งในหลักการที่มี “คุณค่า” สำหรับองค์การมหาชนในประเทศไทย และเป็นหลักการพื้นฐานในการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนแต่ละแห่งให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรลักษณะนี้ขึ้นในประเทศไทย สำหรับจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงในขณะเดียวกันก็ยังเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างตลอดจนยังเป็นการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐมิให้การใช้อำนาจทางปกครองตามอำเภอใจ แต่หากมิได้ใส่ใจต่อสาระสำคัญของหลักการจนเกิดการเพิกเฉย หรือไม่ให้ความสำคัญ ผลของการปรับใช้หลักการก็อาจจะตรงกับข้ามกับที่กล่าวมาข้างต้น หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะเป็นหนึ่งในหลักการที่สะท้อนให้เห็นการเคารพและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งการเป็นองค์กรที่ปฏิบัติภารกิจได้ตามเจตนารมณ์หรือวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรรูปแบบนี้ขึ้นในประเทศไทยหรือไม่ เพียงใด ทั้งนี้ การปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนภายใต้หลักเกณฑ์สำคัญในการจัดทำบริการ

สาธารณะที่มีผลเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ยังเป็นการสะท้อนวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยด้วย[38]

▣ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะเป็นหนึ่งในหลักการย่อยของหลักความเสมอภาค มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่าบุคคลจะได้รับบริการสาธารณะอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการบริการสาธารณะที่มีลักษณะอย่างเดียวกันและได้รับบริการไม่เหมือนกันในบริการสาธารณะที่มีลักษณะแตกต่างกัน เพราะการจัดทำบริการสาธารณะมีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม มิได้มีขึ้นเพื่อคนหนึ่งคนใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเป็นการเฉพาะ โดยในแง่ของประชาชนผู้รับบริการสาธารณะจะได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ และในแง่ของฝ่ายปกครองผู้ให้บริการสาธารณะจะมีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐมิให้เป็นไปตามอำเภอใจ อันเป็นการเคารพต่อหลักนิติรัฐ ส่วนองค์การมหาชนในประเทศไทยเป็นหน่วยงานของรัฐ ใช้อำนาจมหาชน มีภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะเฉพาะด้านสังคมและวัฒนธรรม มีความเป็นอิสระในการกำหนดภารกิจและการบริหารจัดการองค์กร เพื่อให้สามารถจัดทำภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต้องอยู่ภายใต้หลักความเสมอภาคทั้งในฐานะหลักการทั่วไป ในฐานะหลักการพื้นฐานตามกฎหมาย ในฐานะหนึ่งในหลักเกณฑ์สำคัญในการจัดทำบริการสาธารณะ ในฐานะหนึ่งในหลักการสำคัญของหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และในฐานะหลักการตามประมวลจริยธรรมขององค์การมหาชน จากการศึกษาพบว่า หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะผูกพันกับองค์การมหาชนอย่างเป็นระบบโดยมีเป้าหมายชัดเจน และปรากฏความชัดเจนในการนำมาปรับใช้ในองค์การมหาชนผ่านตัวอย่างการปฏิบัติภารกิจบ้างแล้ว แต่เนื่องจากภารกิจขององค์การมหาชนมีความหลากหลาย แตกต่างกัน ครอบคลุมบริการสาธารณะด้านสังคมและวัฒนธรรม การพิจารณาปรับใช้หลักความเสมอภาคจึงต้องมีความแตกต่างกันตามลักษณะของภารกิจ โดยอย่างไรก็ตามยังคงต้องอยู่ในกรอบของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติภารกิจ ที่ต้องพิจารณาทั้งในแง่ของผู้รับบริการสาธารณะและในแง่ผู้ให้บริการสาธารณะ รวมทั้งลักษณะของความเป็นองค์การมหาชน หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะเป็นเสมือนกรอบของข้อพิจารณาขั้นพื้นฐานที่มีคุณค่าและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชนในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพตามระบบและความผูกพันของหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชนในประเทศไทย จึงควร

---

[38] *See Watchara Klinsuwan, Sompong Saetan, Chanin Intarapanya & Kriengkrai Charoenthanavat. (2024) Influence of Political Culture with Public Service by Public Organization in Thailand. Journal of Ombudsman, 71(1), 87-115*

(1) สร้างและ/หรือให้ความสำคัญกับความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับความเป็นองค์การมหาชนในประเทศไทย เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับองค์การมหาชนได้เห็นถึงคุณค่าของหลักการนี้

(2) ให้ความสำคัญกับการปรับใช้หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับการปฏิบัติภารกิจขององค์การมหาชน โดยอาจจัดทำเป็นคู่มือหรือแนวทางการปฏิบัติงานที่กำหนดโดยผู้บังคับบัญชาของแต่ละองค์การมหาชนเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติงานและกำกับตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

บรรณานุกรม

Administrative Study Center, Bureau of Research and Technical Affairs, Administrative Court Office. (n.d.). *Principle of equality and discrimination.* n.p.

Banphaeo General Hospital. (2024a, April 1). *BGH@sathorn.* http://www.bghsathorn.com/

Banphaeo General Hospital. (2024b, April 1). *BGH@government complex Zone. B.* https://www.bphosp.or.th/gozoneb65/gozoneb.html

Bhikhu, P. (1997). *Equality in a multicultural society* in Jane, F., (Editors). Equality. London.

Bubpha Akarapiman. (2008). *General principle of law in administrative court office. Scholar's Collection Volume 1 : Administrative Law, Substantive Law. Administrative Court Office.*

Derek, P. (2000). Equality or priority in Claytion, M., & Williams A. (Editors). *The ideal of equality.* Palgrave Macmillan.

Eakacet Vinijkul. (2018). *Right to equal access to public service : Case Study in France.* Bureau of Research and Technical Affairs, King Prajadhipok's Institute.

Goggins, L. S. (2017). *Social equity in public administration* [Master of Public Administration]. Eastern Kentucky University.

Jantajira Iammayura. (1986). *Public enterprise (state enterprise) in Thai Law : Historical and analytical studies.* Master's thesis, Thammasat University. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:118497

Kanathip Thongraweewong et al. (2017). *Final report title : Equality and discrimination Law.* The National Human Rights Commission of Thailand.

Kriengkrai Charoenthanavat. (2024). *Fundamental of public law* (10th ed.). Winyuchon Publication House.

Kriengkrai Charoenthanavat. (2005, March 8). *Principle of equality.* http://publiclaw.net/publaw/view.aspx?id=657&Page=3

MacCarthaigh, M. (2008). *Public service values.* Institute of Public Administration.

Maysaya Jirawong. (2006). *Judicial analysis*

of the administrative courts on the equal protection matters. Master's thesis, Chulalongkorn University. https://cuir.car.chula.ac.th /handle/123456789/56605

Nagel, T. (2000). Equality in Claytion, M., & Williams A. (Editors). *The ideal of equality.* Palgrave Macmillan.

Nanthawat Borommanan. (2017). *Principle of administrative law on public service* (5th ed.). Winyuchon Publication House.

National Legislative Assembly. (2015). *Documents for consideration (draft) public organization act (No. ..) A.D. …. (The Cabinet proposed).* https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/450702

Office of the Public Sector Development Commission. (2024, April 1). *Public organization by royal decree in public organization act A.D 1999.* https://po.opdc.go.th/content/OTU

Office of the Public Sector Development Commission. (2024). *Cabinet resolution of public organization.* https://po.opdc.go.th/content/filelist/MjU3

Passawan Ochupongamorn. (2021). Implementation of the principle of equality provided in the constitution by Thai administrative court leading to the application of the principle of equality in bearing public burdens. *Journal of Politics, administration and law,* 13(2), 338-350. https://ojs.lib.buu.ac.th/index.php/law/article/view/8335

Patrada Mekanandha. (2014). *The principle of equality and the protection of right and liberty of people : A case study on decisions of the constitutional court.* Master's thesis, ChulalongkornUniversity. https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/44528

Public Organization Affair, Office of the Public Sector Development Commission. (2018). *Guideline for regulate of public organization committee.* Office of the Public Sector Development Commission.

Samart Trachoo. (2017). *An application of the legal state's principle to the decisions of the constitutional court.* Master's thesis, Chulalongkorn University. https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/59592

Sheppard, C. (2020). *The principles of equality and non-discrimination, a comparative law perspective Canada* [Master of Public Administration]. Eastern Kentucky University.

Somkit Lertpaithoon. (2000). Principle of equality. *Thammasat Law Journal,* 30(2), 164-165.

Somkit Lertpaithoon. (2003). Principle of equality by decision of the constitutional court. *King Prajadhipok's Institute Journal,* 1(1), 30-52.

Stott, D. & Felix, A. (1997). *Principles of administrative Law.* London.

Surapon Nitikraipot. (1998). *Research report title: Restructuring of public organization : Possibility and guidelines for legislation establishing public entities which are neither government agencies nor state enterprise.* National Research Council of Thailand.

Surapon Nitikraipot. (1999). *Public organizations: Concept, design, and management* (2nd ed.). Office of the Civil Service Commission.

Surapon Nitikraipot. (2000). *Possibilities and legal framework for establishing a public organization.* Office of the Public Sector Development Commission.

Suvit Amornoparatakul et al. (2010). *Separation of organization in public sector on executive.* Office of the Public Sector Development Commission.

Thailand Professional Qualification Institute. (2024, April 1). *All course.* https://e-training.tpqi.go.th/list/all

The Secretariat of the House of Representatives. (2019). *Intention and explanations for each section of constitutional A.D. 2017.* The House of Representative.

The Secretariat of the Senate. (1998). Report of Senate Meeting No.12/2 October 1998 Title : Consideration (Draft) Public Organization Act A.D. .... which the House of Representative Approved. https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/68410

Vorapot Visrutpich. (2001). *Fundamental of administrative Law* (2nd ed.). Winyuchon Publication House.

Watchara Klinsuwan, Sompong Saetan & Kriengkrai Charoenthanavat. (2023a). Problems of the autonomy of public organization in Thailand. *CRRU Law, Political Science and Social Science Journal,* 7(2), 1-25.

Watchara Klinsuwan, Sompong Saetan & Kriengkrai Charoenthanavat. (2023b). Development of public organization law under the principle of good governance. *Journal of Thai Ombudsman*, 16(2), 49-78.

Watchara Klinsuwan, Sompong Saetan & Kriengkrai Charoenthanavat. (2024). Intention and accomplishment of public organization in Thailand: Development and transformation. *Mae Fah Luang University Law Journal,* 7(1), 43-76.

Wanpen Subsongserm. (1996). *Restructuring for public organization on process of public service in Thailand.* Master's thesis, Thammasat University. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/ frontend/Info/item/dc:118949

ขั้นตอนการส่งบทความ (Submission)

ขั้นตอนที่ 1 : การเข้าสู่ระบบวารสาร

1. เข้าสู่หน้าเว็บไซต์วารสารกระบวนการยุติธรรม URL : https://www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/

2. สมัครสมาชิก (Register) กรณีที่ยังไม่เคยเป็นสมาชิกของวารสารกระบวนการยุติธรรม ให้คลิกที่ปุ่ม **"ลงทะเบียน"** และสร้างข้อมูลส่วนตัว เช่น ชื่อผู้ใช้, Email, รหัสผ่าน รายละเอียดต่าง ๆ ที่แสดงในระบบ และยืนยันตัวตนผ่าน Link ที่ระบบส่งไปยัง Email ของท่าน

3. กรณีที่เป็นสมาชิกของวารสารกระบวนการยุติธรรมอยู่แล้ว ให้พิมพ์ ชื่อผู้ใช้ และรหัสผ่าน จากนั้นคลิกที่ปุ่ม เข้าสู่ระบบ

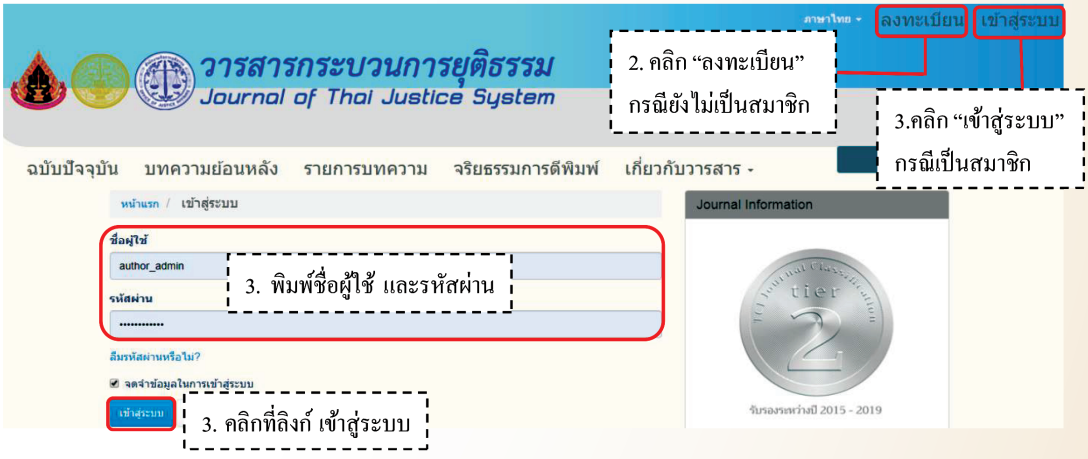

ขั้นตอนที่ 2 : เข้าหน้า Dashboard

เมื่อเข้าสู่ระบบแล้วชื่อผู้ใช้จะแสดงที่มุมบนด้านขวาของเว็บไซต์ผู้ส่งบทความ คลิกที่ชื่อผู้ใช้ และคลิก แดชบอร์ด

ขั้นตอนที่ 3 : เข้าสู่กระบวนการส่งบทความ (Submission)

ระบบจะนำเข้าสู่หน้าของผู้เขียนบทความ/ผู้แต่ง (Author) คลิกที่ปุ่ม ส่งบทความใหม่

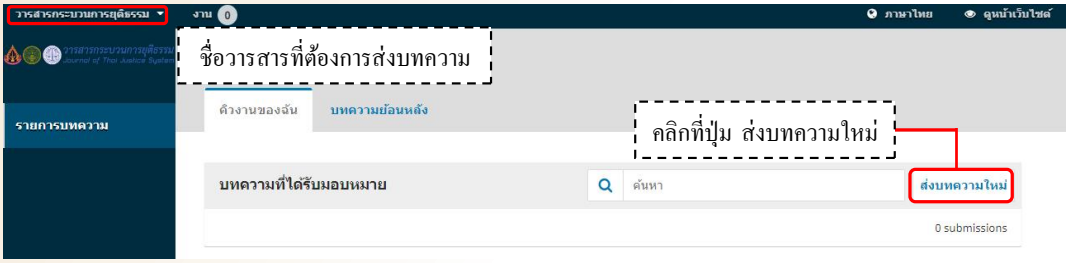

จากนั้นดำเนินการตามกระบวนการส่งบทความ 5 ขั้นตอน ดังนี้

Step 1 : เริ่มต้น

1.1 ภาษาของบทความที่จะส่งตีพิมพ์ เช่น ภาษาไทย หรือ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

1.2 ประเภทของบทความ เช่น บทความวิจัย (Research Articles) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นต้น

1.3 ผู้เขียนบทความ/ผู้แต่ง (Author) จะต้องอ่านข้อกำหนดในการส่งบทความ และคลิกยอมรับทุกข้อกำหนด เพื่อยืนยันว่าท่านทำตามเงื่อนไขที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนด

1.4 หากผู้แต่ง (Author) ต้องการส่งข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor) ให้กรอกข้อความในกล่องข้อความ ถึงบรรณาธิการ โดยข้อความที่ส่งถึงบรรณาธิการจะไม่ถูกเผยแพร่และใช้ในวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการตีพิมพ์บทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม

1.5 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ เพื่อไปยังกระบวนการถัดไป

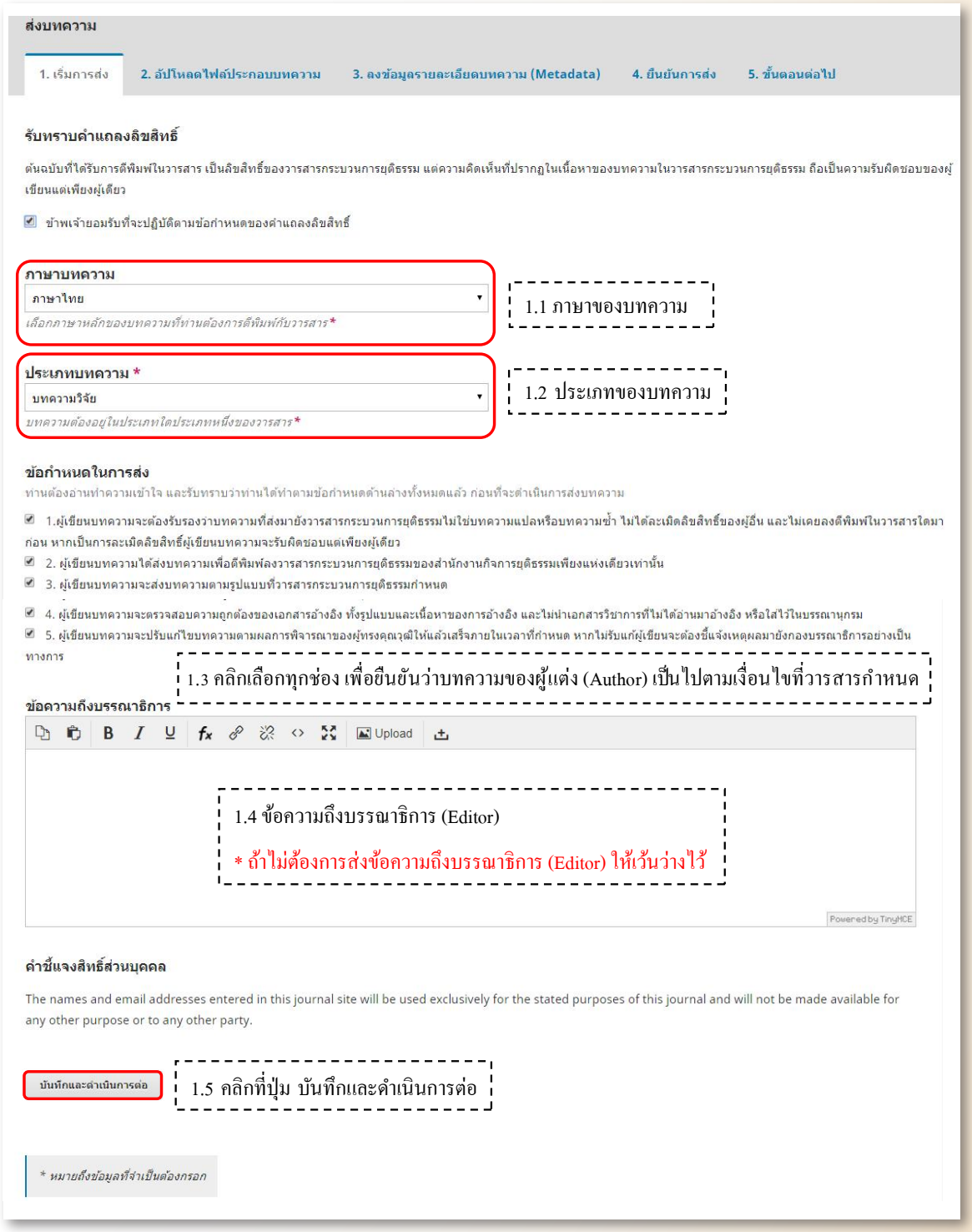
ส่งบทความ
1. เริ่มการส่ง
2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ
3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata)
4. ยืนยันการส่ง
5. ขั้นตอนต่อไป
รับทราบคำแถลงลิขสิทธิ์
ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร เป็นลิขสิทธิ์ของวารสารกระบวนการยุติธรรม แต่ความคิดเห็นที่ปรากฏในเนื้อหาของบทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
ข้าพเจ้ายอมรับที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดของคำแถลงลิขสิทธิ์
ภาษาบทความ
ภาษาไทย
เลือกภาษาหลักของบทความที่ท่านต้องการตีพิมพ์กับวารสาร*
1.1 ภาษาของบทความ
ประเภทบทความ *
บทความวิจัย
บทความต้องอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งของวารสาร*
1.2 ประเภทของบทความ
ข้อกำหนดในการส่ง
ท่านต้องอ่านทำความเข้าใจ และรับทราบว่าท่านได้ทำตามข้อกำหนดด้านล่างทั้งหมดแล้ว ก่อนที่จะดำเนินการส่งบทความ
1.ผู้เขียนบทความจะต้องรับรองว่าบทความที่ส่งมายังวารสารกระบวนการยุติธรรมไม่ใช่บทความแปลหรือบทความซ้ำ ไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หากเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ผู้เขียนบทความจะรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว
2. ผู้เขียนบทความได้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารกระบวนการยุติธรรมของสำนักงานกิจการยุติธรรมเพียงแห่งเดียวเท่านั้น
3. ผู้เขียนบทความจะส่งบทความตามรูปแบบที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนด
4. ผู้เขียนบทความจะตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารอ้างอิง ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของการอ้างอิง และไม่นำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในบรรณานุกรม
5. ผู้เขียนบทความจะปรับแก้ไขบทความตามผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่รับแก้ผู้เขียนจะต้องชี้แจงเหตุผลมายังกองบรรณาธิการอย่างเป็นทางการ
1.3 คลิกเลือกทุกช่อง เพื่อยืนยันว่าบทความของผู้แต่ง (Author) เป็นไปตามเงื่อนไขที่วารสารกำหนด
ข้อความถึงบรรณาธิการ
Upload
1.4 ข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor)
* ถ้าไม่ต้องการส่งข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor) ให้เว้นว่างไว้
Powered by TinyMCE
คำชี้แจงสิทธิ์ส่วนบุคคล
The names and email addresses entered in this journal site will be used exclusively for the stated purposes of this journal and will not be made available for any other purpose or to any other party.
บันทึกและดำเนินการต่อ
1.5 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ
* หมายถึงข้อมูลที่จำเป็นต้องกรอก

Step 2 : อัปโหลดไฟล์บทความ

2.1 เลือกประเภทของไฟล์ โดยบทความฉบับเต็ม (Full Text) ให้เลือก “ไฟล์บทความ”

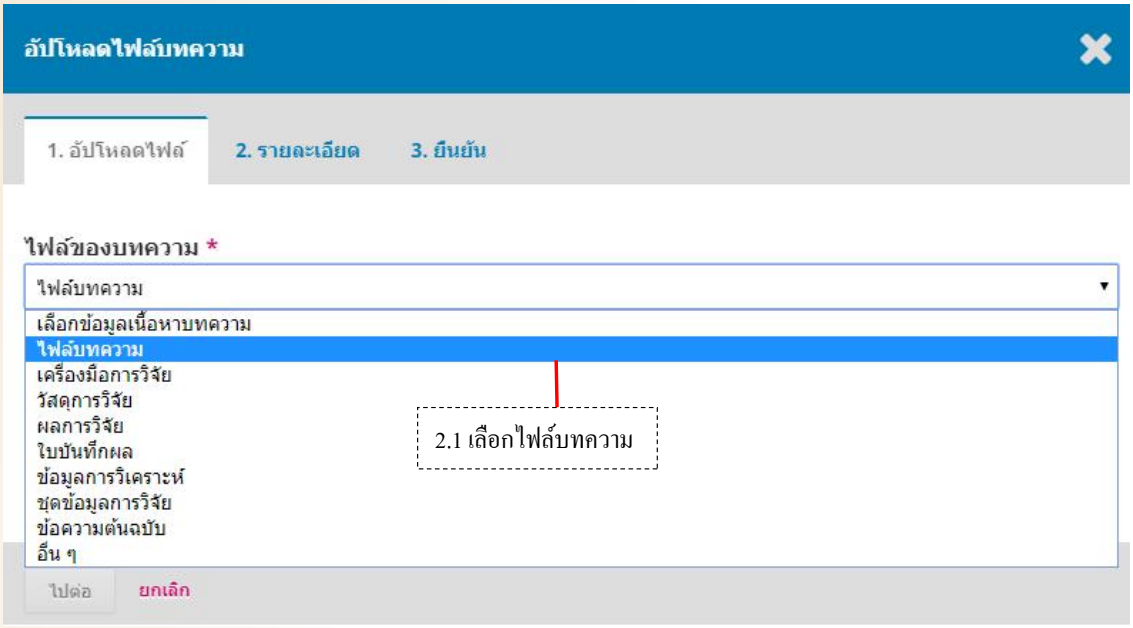

2.2 อัปโหลดบทความฉบับเต็ม (Full Text) โดยคลิกที่ปุ่ม Upload File

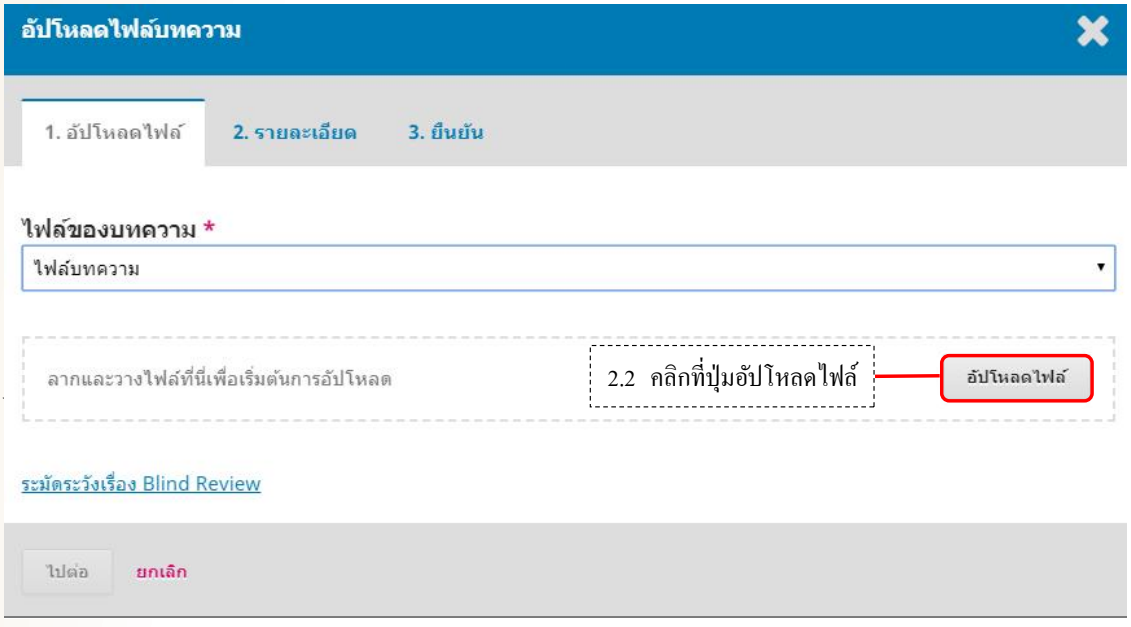

2.3 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

* หากต้องการเปลี่ยนไฟล์ที่จะแนบให้คลิกที่ปุ่ม เปลี่ยนไฟล์

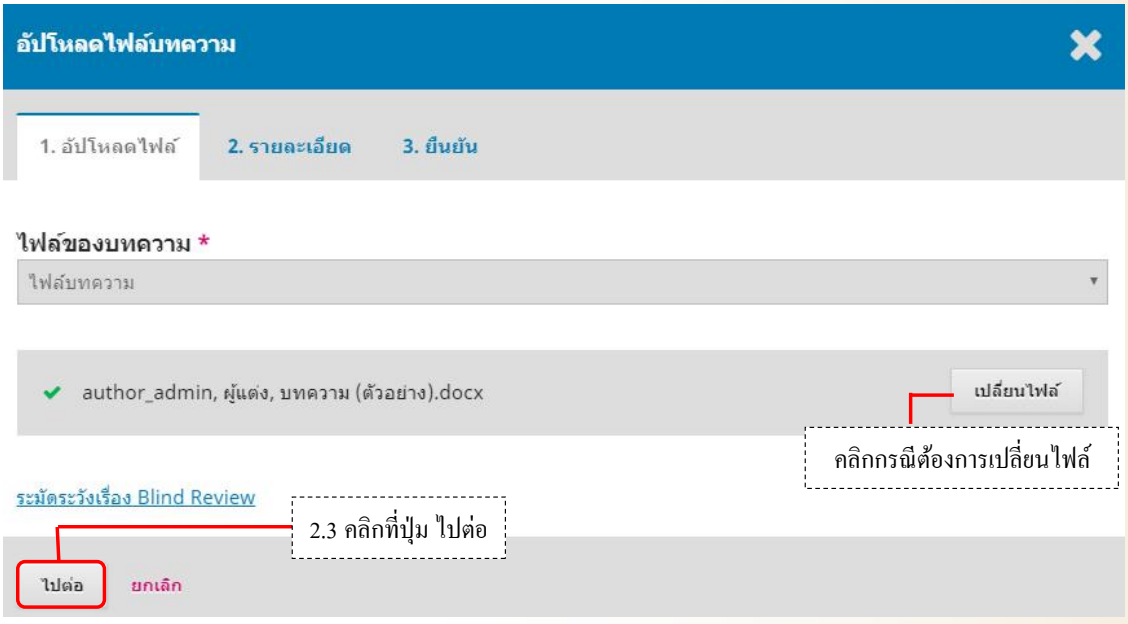

2.4 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

* หากต้องการแก้ไขชื่อไฟล์ในระบบ ให้คลิกที่ แก้ไข

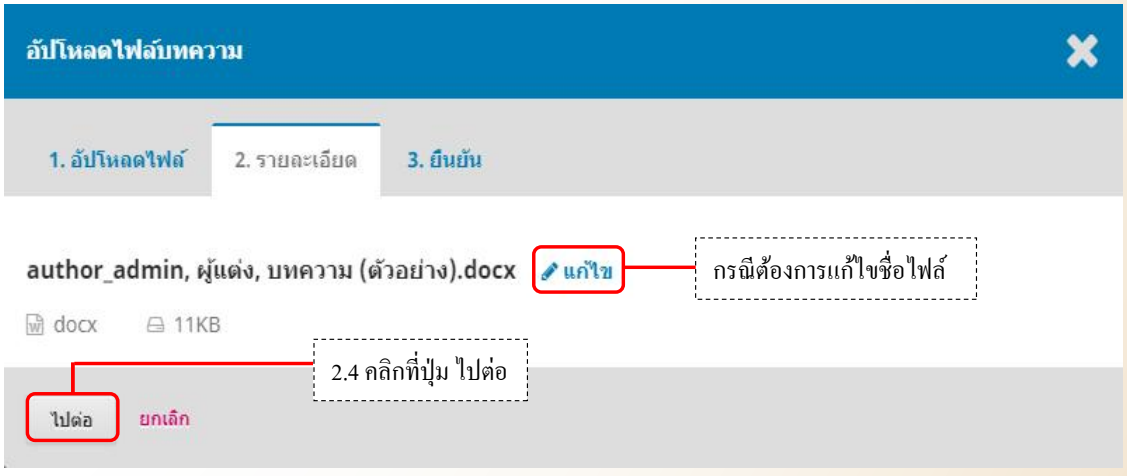

2.5 คลิกที่ปุ่ม เสร็จ

* หากต้องการอัปโหลดไฟล์แนบอื่น ๆ ให้คลิกที่ปุ่ม อัปโหลดไฟล์เพิ่มเติม โดยเลือกประเภทของไฟล์เป็น อื่น ๆ

2.6 คลิก บันทึกและดำเนินการต่อ

* กรณีต้องการแก้ไขไฟล์ ให้คลิกที่สัญลักษณ์ ▶ และกดที่ลิงก์ ลบ เพื่อลบไฟล์ จากนั้นคลิกอัปโหลดไฟล์เพื่อแนบไฟล์ใหม่ โดยทำตามขั้นตอนที่ 2.1 - 2.5

** หากต้องการอัปโหลดไฟล์อื่น ๆ เพิ่มเติม ให้คลิกที่ อัปโหลดไฟล์ โดยเลือกประเภทของไฟล์เป็น อื่น ๆ

Step 3 : การลงรายละเอียดบทความ

3.1 ชื่อบทความ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

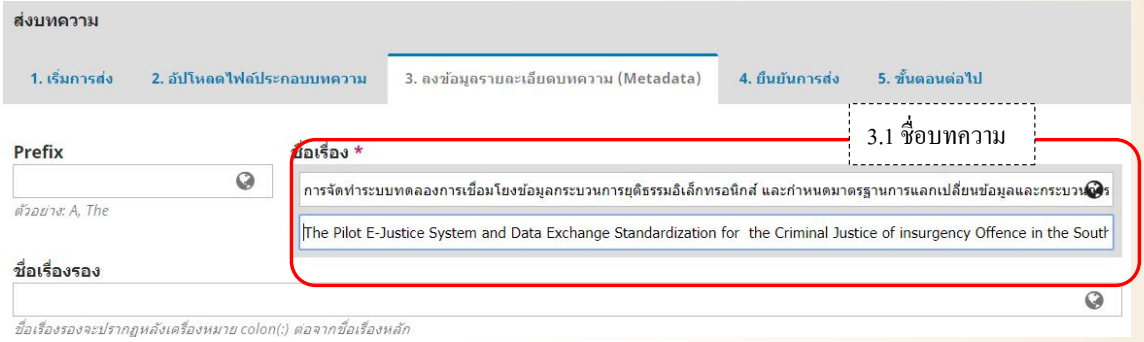

3.2 บทคัดย่อ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

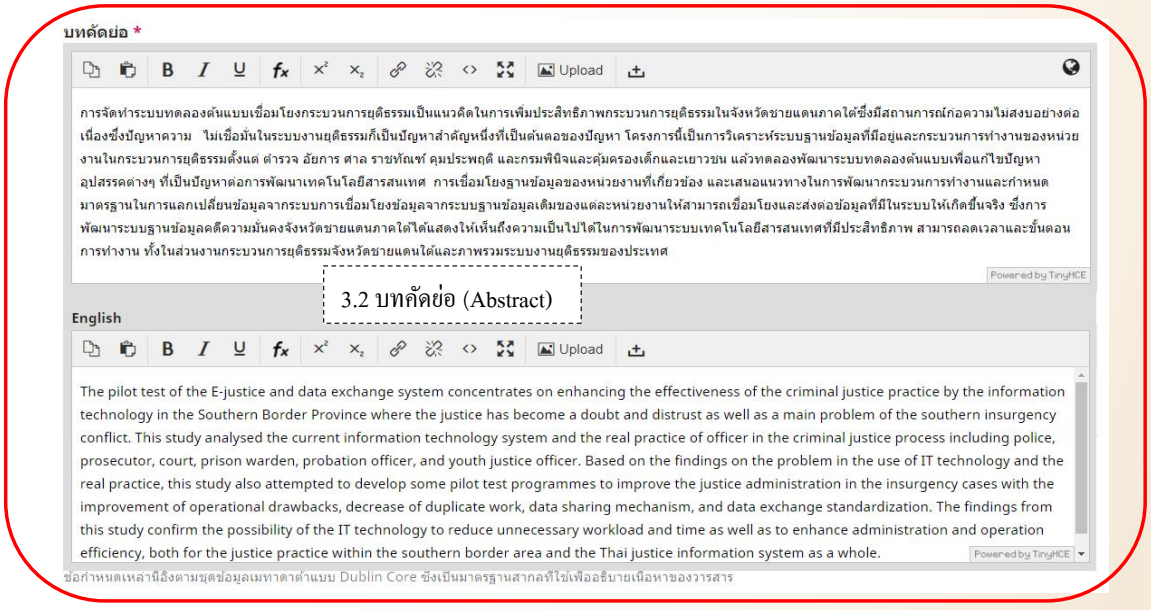

3.3 ข้อมูลผู้แต่ง

3.3.1 ค่าเริ่มต้น (default) ของระบบ ผู้แต่ง คือ ผู้ใช้ ที่เข้าสู่ระบบเพื่อส่งบทความ หากต้องการเพิ่มเติมข้อมูล หรือแก้ไขคลิกที่สัญลักษณ์ ▶ จากนั้นคลิกที่ แก้ไข

3.3.2 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 1 คน ให้คลิกที่ เพิ่มผู้เกี่ยวข้องกับบทความ

3.4 ประเภทของบทความ เช่น บทความวิจัย (Research Articles) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นต้น

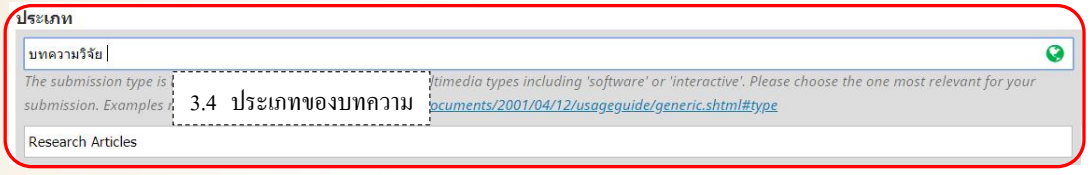

3.5 คำสำคัญ โดยการใส่ทีละคำ แล้วกด Enter เพื่อใส่คำถัดไป (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

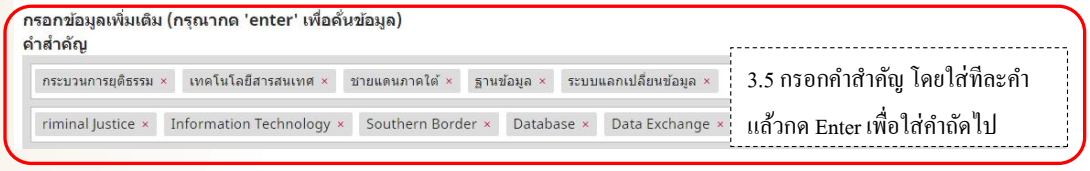

3.6 หน่วยงานที่สนับสนุน/ให้ทุน กรณีไม่มีหน่วยงานสนับสนุน/ให้ทุน ให้เว้นว่างไว้ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใส่ข้อมูลเอกสารอ้างอิงของบทความ

3.8 คลิกปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

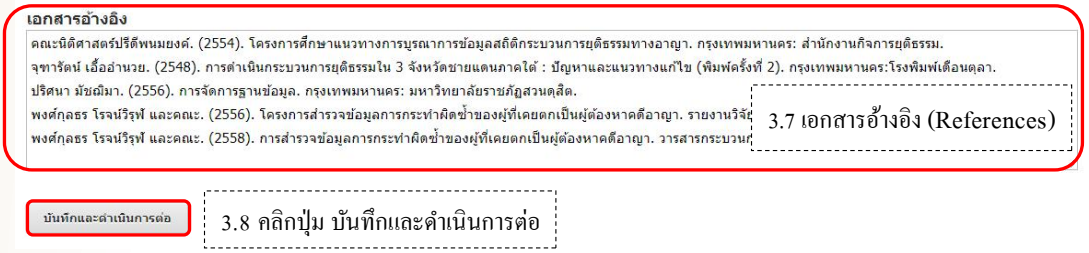

Step 4 : ยืนยันการส่ง

4.1 หลังจากตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดบทความทั้งหมดเรียบร้อยแล้วให้คลิกที่ปุ่ม ยืนยันการส่งบทความ

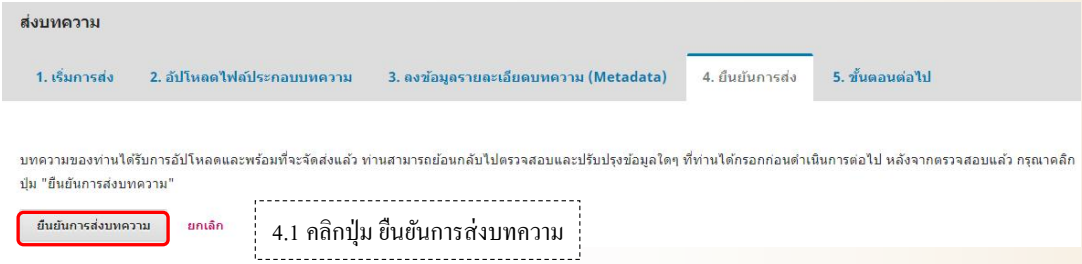

4.2 คลิกที่ปุ่ม ตกลง เพื่อเสร็จสิ้นกระบวนการส่งบทความ (Submission)

* หากคลิกที่ปุ่ม ตกลง แล้ว จะไม่สามารถย้อนกลับไปแก้ไขข้อมูลได้

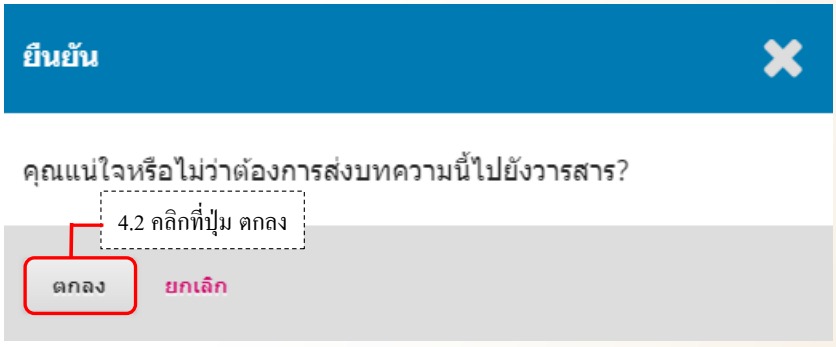

รายละเอียดในการส่งบทความวิจัย / บทความวิชาการ

เพื่อตีพิมพ์ลงวารสารกระบวนการยุติธรรม

ความเป็นมา

วารสารกระบวนการยุติธรรม จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ที่กำหนดให้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ประการหนึ่ง คือ การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม จัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม หรือเสนอแนะหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม ดังนั้น สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีภารกิจหนึ่งคือการเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการในกระบวนการยุติธรรม จึงได้จัดทำวารสารกระบวนการยุติธรรมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน นิสิต นักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไป ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ รวมทั้งเป็นเวทีหรือสื่อกลางสำหรับแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่ ๆ หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป พร้อมกระตุ้นให้เกิดการวิจัยการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎี และเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิง ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

หลักเกณฑ์การส่งบทความ

1. เป็นบทความวิจัย หรือบทความวิชาการทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีขอบเขตวารสาร อาทิ

- การบริหารงานยุติธรรม
- กฎหมายและการบังคับใช้
- อาชญาวิทยา และทัณฑวิทยา
- ยุติธรรมทางเลือก และยุติธรรมสมานฉันท์
- นิติวิทยาศาสตร์
- การพัฒนาพฤตินิสัย
- เทคโนโลยีสารสนเทศ และนวัตกรรมด้านกระบวนการยุติธรรม
- สิทธิมนุษยนชน และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

2. เป็นบทความที่ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการเสนอขอลงพิมพ์ในวารสาร/สิ่งพิมพ์อื่น ไม่ใช่บทความแปล หรือบทความซ้ำ ไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หากเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ผู้เขียนบทความจะเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

3. วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนดให้มีรูปแบบการพิจารณาบทความแบบ Double - blinded ซึ่งผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double - blind peer review)

4. เนื้อหาต้นฉบับเป็นผลงานที่สรุปแล้วมีความยาว 10-20 หน้า (A4) อักษรภาษาไทยพิมพ์ด้วย TH Saraban PSK ขนาด 16 อักษรภาษาอังกฤษพิมพ์ด้วย Times New Roman ขนาด 12 ในส่วนของการอ้างอิงใช้รูปแบบ APA (American Psychological Association) **โดยผู้เขียนจะต้องจัดรูปแบบบทความให้ถูกต้องตามที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนดก่อนการส่งต้นฉบับ**

5. การส่งต้นฉบับ ผู้เขียนต้องลงทะเบียนในระบบออนไลน์โดยผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS พร้อมแนบเอกสาร ดังนี้

5.1 บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ โดยใช้โปรแกรม Microsoft Word เท่านั้น

5.2 แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม

6. บทความที่ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด จะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประเมินคุณภาพทางวิชาการของบทความ 3 ท่านต่อบทความ โดยพิจารณาบทความแบบ Double - blind peer review และจะติดต่อผู้เขียนในกรณีมีข้อแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ทางผู้เขียนนำไปดำเนินการแก้ไข เมื่อผู้เขียนแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ให้จัดส่งบทความทางระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS ของวารสารกระบวนการยุติธรรมอีกครั้ง

การเสนอต้นฉบับบทความวิจัย

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** โดยใช้เครื่องหมาย *, ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงานหน่วยงานหรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน

3. บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมี**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระโดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) การวิเคราะห์และสรุปผล (Results Conclusion)

4. คำสำคัญ (Keywords) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

5. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญในงานวิจัย

6. วัตถุประสงค์ของเรื่องที่นำเสนอ

7. วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) กล่าวถึงการออกแบบกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยเรียบเรียงลำดับขั้นตอน

8. ผลการวิจัย (Result) รายงานและอธิบายผลที่สำคัญที่เป็นจริง มีตารางหรือภาพประกอบตามความจำเป็นและเหมาะสม ซึ่งคำอธิบายใต้ภาพและตาราง ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

9. สรุปและอภิปรายผล (Discussion) นำประเด็นที่สำคัญของผลการศึกษา อภิบาย วิเคราะห์ ตามลำดับการเสนอว่าเหมือนหรือแตกต่างจากการศึกษาของผู้อื่นอย่างไร โดยมีหลักฐานอ้างอิงที่น่าเชื่อถือการนำผลประยุกต์ใช้

10. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

11. การอ้างอิงในเนื้อหา เชิงอรรถ และบรรณานุกรม (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA **โดยกำหนดเป็นภาษาอังกฤษ**

การเสนอต้นฉบับบทความวิชาการ

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** โดยใช้เครื่องหมาย *, ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงานหน่วยงานหรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน

3. บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระโดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ความสำคัญของบทความ และบทสรุป

4. คำสำคัญ (Keywords) ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

5. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญทางวิชาการ

6. วัตถุประสงค์ของเรื่องที่นำเสนอ

7. แกนหลักของเรื่อง อธิบายโดยผสมผสานกับข้อวิจารณ์ซึ่งประกอบด้วยประเด็นย่อยหรือหัวข้อย่อยและข้อเสนอแนะที่ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ หากมีคำอธิบายใต้ภาพและตาราง ต้องมีทั้ง**ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ**

8. บทสรุป (Conclusion)

9. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

10. การอ้างอิงในเนื้อหา เชิงอรรถ และบรรณานุกรม (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA **โดยกำหนดเป็นภาษาอังกฤษ**

รูปแบบการเขียนอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) กำหนดเป็นรูปแบบภาษาอังกฤษ

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

1.1 การอ้างอิง**ชื่อผู้แต่ง**ก่อนข้อความ

ผู้แต่ง 1 คน	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)** **p. = อ้างหน้าเดียว/pp. = อ้างมากกว่า 1 หน้า
	ตัวอย่าง : Maslow (1970, pp. 21-23)
ผู้แต่ง 2 คน	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname [1]/and/Name/Surname [2]/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname[1]/and/Surname[2]/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : Hatch and Roegman (2017, pp. 20)
ผู้แต่ง 3 คนขึ้นไป	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname [1]/et/al./(Year,/p./xx or pp./xx-xx)** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname[1]/et/al./(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : Reynolds et al. (2016, pp.1026-1027)
ผู้แต่งเป็นองค์กร หรือ นิติบุคคล สามารถใช้ชื่อย่อได้	**Organization/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : - Ramkhamhaeng University (RU, 2016, pp. 15-16) (อ้างอิงครั้งแรก) - RU (2016, pp. 11-12) (อ้างอิงครั้งต่อไป) **RU = Ramkhamhaeng University
ชื่อผู้แต่งเป็น “นิรนาม” หรือ “Anonymous”	**Anonymous/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : Anonymous, (2018)
ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง	**Title/(Year,/p./xx or pp./xx-xx)**
	ตัวอย่าง : As indentified in 100 Years (2009, p. 55)

หมายเหตุ :

1. เครื่องหมาย “ / ” หมายถึงเว้นวรรค 1 ระยะ
2. ผู้แต่งเป็นคนไทยระบุเฉพาะชื่อ ชื่อสกุล ไม่ใส่คำนำหน้า ซึ่งรวมถึงผู้แต่งที่มียศทางทหาร ตำรวจ มีตำแหน่งวิชาการ ไม่ต้องใส่ยศ และตำแหน่งทางวิชาการด้วยเช่นกัน สำหรับผู้แต่งเป็นชาวต่างประเทศ ระบุเฉพาะชื่อสกุล
4. ผู้แต่งที่**มีฐานันดรศักดิ์ บรรดาศักดิ์** ให้ใส่ชื่อ, ตามด้วยฐานันดรศักดิ์ เช่น Sukhumphan Boriphat, (M.R.)
5. ผู้แต่งเป็น**พระภิกษุทั่วไป**ให้ใส่คำว่า PHRA (พระ) PHRAMAHA (พระมหา) นำหน้าชื่อ เช่น PharamahaWanchai สำหรับผู้แต่งเป็น**พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์** ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะชื่อสมณศักดิ์ เช่น Somdet Phra Nyanasamvara (Charoen Suwattano)
6. ผู้แต่งใช้นามแฝง ให้ใส่นามแฝงตามที่ปรากฏในงาน เช่น Thommayanti

1.2 การอ้างอิง**ชื่อผู้แต่ง**หลังข้อความ

ผู้แต่ง 1 คน	**ผู้แต่งคนไทย :** (Name/Surname,/ Year,/p./xx or pp./xx.-xx) **ผู้แต่งต่างประเทศ :** (Surname,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Maslow, 1970, pp. 21-23)
ผู้แต่ง 2 คน	**ผู้แต่งคนไทย :** (Name/Surname[1]/&/Name/Surname[2],/Year,/p./xx or pp./xx.-xx) **ผู้แต่งต่างประเทศ :** (Surname[1]/&/Surname[2],/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Hatch & Roegman, 2017, pp. 20)
ผู้แต่ง 3 คนขึ้นไป	**ผู้แต่งคนไทย :** (Name/Surname[1]/et/al.,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx) **ผู้แต่งต่างประเทศ :** (Last Name/et/al.,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Reynolds et al., 2016, pp.1026-1027)
ผู้แต่งเป็นองค์กร หรือ นิติบุคคล สามารถใช้ชื่อย่อได้	(Organization,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Ramkhamhaeng University [RU], 2016, pp. 11-12) (การอ้างอิงครั้งแรก) (RU, 2016, pp. 11-12) (การอ้างอิงครั้งต่อไป)
ชื่อผู้แต่งเป็น “นิรนาม” หรือ “Anonymous”	(Anonymous,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (Anonymous, 2018, p.6)
ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง	(Title,/Year,/p./xx or pp./xx.-xx)
	ตัวอย่าง : (100 Years, 2009, p.55)
หมายเหตุ : การอ้างอิงมากกว่าสองแหล่งข้อมูลให้เขียนเรียงตามลำดับอักษร เช่น - การวัดที่มีตัวแปรแฝงหลายตัว (Embretson & Reise, 2000; Marvelde et al., 2006)	

1.3 การอ้างอิงข้อมูลจากเว็บไซต์

ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname,/Year,/month/Date
ผู้แต่งต่างประเทศ : Last Name,/Year,/month/Date

ตัวอย่าง :

- ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) คือแนวคิดแนวปฏิบัติที่ให้พลเมืองได้เรียนรู้และมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชาญฉลาด มีการบริหารจัดการ กำกับตนเองได้ รวมถึงรู้เท่าทันและสามารถปกป้องตนเองจากความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งเคารพสิทธิตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย **(Sommut Namwong, 2021, November 18)**

ตัวอย่าง :

- Blockchain technology is a structure that stores transactional records, also known as the block, of the

public in several databases, known as the “chain,” in a network connected through peer-to-peer nodes. Typically, this storage is referred to as a ‘digital ledger.’ **(Simplilearn, 2022, Febuary 21)**

หมายเหตุ

- กรณีที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ใช้คำว่า **(n.d.)** คือ no date ตามด้วยเครื่องหมายมหัพภาค (.) ต่อจากชื่อผู้แต่ง
- กรณีไม่ระบุ วัน/เดือน ให้ใช้ปีพิมพ์ ค.ศ. ในเครื่องหมายวงเล็บ ตามด้วยเครื่องหมายมหัพภาพ (.) ต่อจากชื่อผู้แต่ง
- กรณีที่สิ่งพิมพ์ ได้รับการตอบรับเพื่อตีพิมพ์แล้ว แต่ยังอยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์ให้ระบุคำว่า (in press) สำหรับเอกสารไว้ในวงเล็บแทนปีพิมพ์

2. การระบุที่มาของข้อมูลรูปภาพ และตาราง

การอ้างอิงข้อมูลรูปภาพและตาราง **:** ให้เขียนด้านบน ชิดซ้าย ดังนี้

Figure x หรือ *Table x*

ชื่อภาพ หรือ *ชื่อตาราง* (ตัวเอียง)

รูปภาพ/ตาราง

Note. From...

รูปแบบการอ้างอิงข้อมูลรูปภาพและตาราง

จากวารสาร หรือนิตยสาร	*Note*./From/“Article,”/by/Author,/A./A.,/Year/*Journal*,/*Volume*(issue),/p./x or pp./xx-xx/(URL หรือ DOI)./Copyright/Permission.
จากหนังสือ	*Note*./From หรือ Adapted from/*Book*/(p./x or pp./xx-xx),/by/Author,/A./A.,/Year,/ Publisher./(URL)./Copyright/Permission.
จากเว็บไซต์	*Note*./From/*Article*,/by/Author,/A./A.,/Year,/Site Name/(URL)./Copyright Permission.

3. การเขียนอ้างอิง/บรรณานุกรม (Reference)

3.1 รูปแบบการลงรายการชื่อผู้แต่ง

	ผู้แต่งคนไทย	ผู้แต่งชาวต่างประเทศ
ผู้แต่ง 1 คน	Name/Surname	สกุลผู้แต่ง,/อักษรย่อชื่อต้น./ตามด้วยอักษรย่อชื่อกลาง.(ถ้ามี)
ผู้แต่ง 2 คน	Name/Surname$^{\text{คนที่ 1}}$/&/Name/Surname$^{\text{คนที่ 2}}$	สกุล$^{\text{คนที่ 1}}$,/อักษรย่อชื่อต้น./&/สกุล$^{\text{คนที่ 2}}$,/อักษรย่อชื่อต้น.
ผู้แต่ง 3-20 คน	Name/Surname^{1},/Name/Surname^{2},/Name/Surname^{3},/Name/Surname^{4},Name/Surname^{5},/&/Name/Surname^{6}	Surname,/A.^{1},/Surname,/B.^{2},/Surname,/C.^{3},/Surname,/D.^{4},/Surname,/E.^{5},/&/Surname,/F.^{6}
ผู้แต่งตั้งแต่ 21 คนขึ้นไป	Name/Surname^{1},/Name/Surname^{2},/Name/Surname^{3},/Name/Surname^{4},/เขียนจนครบ19คน,/./././&/Name/Surname$^{\text{คนสุดท้าย}}$.	Surname,/A.^{1},/Surname,/B.^{2},/Surname,/C.^{3},/เขียนจนครบ 19 คน,/./././ Surname,/N.$^{\text{คนสุดท้าย}}$.
หมายเหตุ : เครื่องหมาย “ / ” หมายถึงเว้นวรรค 1 ระยะ		

3.2 รูปแบบการเขียนอ้างอิง/บรรณานุกรม

1. บทความในวารสารแบบรูปเล่ม

ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Article./*Journal*,/*Volume number*(Issue number),/First page-Last page.

ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Article./*Journal*,/*Volume number*(Issue number),/First page-Last page.

ตัวอย่าง :

- Woravith - Chansuvarn. (2014). The Design of Chemosensors for Naked-Eye Detection of Mercury(II) Ion. *KKU Science Journal, 42*(4), 748-760.
- Chansuvarn, W., Tuntulani, T. & Imyim, A. (2015). Colorimetric detection of mercury(II) based on gold nanoparticles, fluorescent gold nanoclusters and other gold-based nanomaterials. *TrAC Trends in Analytical Chemistry, 125*(65), 83-96.

***หมายเหตุ.* การขึ้นบรรทัดใหม่ บรรทัดที่สองให้เว้นวรรค 5-7 ระยะ

2. บทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์

2.1 มีเลข DOI

ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Article./*Journal*./*Volume number*(Issue number),/First page-Last page./DOI

ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Article./*Journal*./*Volume number*(Issue number),/First page-Last page./DOI

ตัวอย่าง :

Herbst-Damm, K. L., & Kulik, J. A. (2005). Volunteer support, marital status, and the survival times of terminally ill patients. Health Psychology, *24*(4), 225-229.

	https://doi.org/10.1037/0278- 613 3.24.2.225
2.2 ไม่มีเลข DOI (URL)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Article./*Journal*./*Volume number*(Issue number),/First page-Last page./URL** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Article./*Journal*./*Volume number*(Issue number),/First page-Last page./URL**
	ตัวอย่าง : - Felder, R. M., & Brent, R. (1999). FAQs-2. Chem. ERgr. Education, 33(4), 276-277. http://www.ncsu. edu/felder-public/Columns/FAQs-2.html
3. หนังสือ (Book)	
3.1 หนังสือ	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Book*/(Edition ed.)./Publisher.** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Book*/(Edition ed.)./Publisher.**
	ตัวอย่าง : - Woravith Chansuvarn. (2022). *Analytical Chemistry: Principle and Quantitative Calculation* (2 nd ed.). The Chulalongkorn University Press. - Shotton, M. A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Taylor & Francis. กรณีที่ผู้แต่งเป็นนิติบุคคล เช่น หน่วยงาน องค์กร บริษัท และเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ให้ใส่ชื่อย่อหรือใส่ข้อความสั้นๆ ในส่วนของสำนักพิมพ์หรือ ผู้รับผิดชอบในการจัดพิมพ์ได้ เนื่องจากได้เขียนชื่อเต็มไว้ในส่วนของผู้แต่ง เช่น WHO, The Association, The Institute, The Foundation, The Council, The Society, เป็นต้น - World Health Organization. (2013). The world health report 2013: Research for universal health coverage. WHO
3.2 บทความหรือบทในหนังสือ (Chapter in book)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Chapter or Article./In/Editor/(Eds.),/*Book*/(Edition ed.)./(pp.-xx-xx)./Publisher.** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Chapter or Article./In/Editor/(Eds.),/*Book*/(Edition ed.)./(pp.-xx-xx)./Publisher.**
	ตัวอย่าง : - Wanlapat Suksawas. (2018). Gaetano Mosca's Concept of Political Elite: A Case Study of Thai Political Elite in Malanumthai Period. In Watcharapol Supajakwattana & Watcharabon Buddharaksa (Eds.), *On Theories of Political Science and Public Administration* (2nd Ed.). (pp. 47-68). Naresuan

	University Publishing House. - Sparks, D.L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In D.L. Sparks (Eds.), *Environmental Soil Chemistry* (2nd Ed.). (pp. 1-42). Academic Press.
4. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์	
4.1 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มี DOI	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Book*./(Edition ed.)./DOI** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Book*./(Edition ed.)./DOI
	ตัวอย่าง : - Aron, L., Botella, M., & Lubart, T. (2019). *Culinary arts: Talent and their development*. In R. F. Subotnik, P. Olszewski-Kubilius, & F. C. Worrell (Eds.), The psychology of high performance: Developing human potential into domain-specific talent (pp. 345–359). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000120-016
4.2 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มี DOI (URL)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surmane./(Year)./*Book*./(Edition ed.)./URL** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Book*./(Edition ed.)./URL
	ตัวอย่าง : **- Woravith Chansuvarn. (2022). *Analytical* *Chemistry: Principle and Quantitative Calculation*.** (2nd Ed.). https://www.chulabook.com/en/main-ebook - O' Keefe, E. (n.d.). *Egoism & the crisis in Western values*. http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp.
4.3 บทความหรือบทในหนังสือเล็กทรอนิกส์ (Chapterin e-book rom database)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.)./*Book*/(Edition ed./pp. xx-xx)./URL** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.)./*Book*/(Edition ed./pp. xx-xx)./URL
	ตัวอย่าง : - Thamsumet, N., Ittibenjapong, C., Kanjanahitanon, P., Chaichamni, P. & Panich, S. (2021). 1 Green Synthesis of Silver Nanoparticles from Catunaregam Tomentosa Extract. In P. Ramasami (Eds.), *Volume 2 Green and Sustainable Processing* (pp. 1-12). De Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783110726145-001

5. วิทยานิพนธ์ (Theses & Dissertations)	
5.1 วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตที่ไม่ได้ตีพิมพ์	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Thesis title*/[Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]./University.** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Thesis title*/[Unpublished doctoral dissertation or Unpublished master's thesis]./University.**
	ตัวอย่าง : - Alisa Mithranon. (2022). *Influencing factors of electronic book's customer behavior :a case study of Thammasat University students* [Unpublished master's thesis]. Thammasat University. - Chansuvarn, W. (2012). *Spectrometric analysis of mercury(II) ion using gold nanoparticles stabilized by dithia-diaza ligands* [Unpublished doctoral dissertation]. Chulalongkorn University.
5.2 วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต และวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากเว็บไซต์ (ไม่อยู่ในฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์)	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Thesis title*/[Doctoral dissertation or Master's thesis]./Website name./URL** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Thesis title*/[Doctoral dissertation or Master's thesis]./Website name./URL**
	ตัวอย่าง : - Miller, T. (2019). *Enhancing readiness: An Exploration of the New Zealand Qualified Firefighter Programme* [Master's thesis, Auckland University of Technology].Tuwhera.https://openrepository.aut.ac.nz/handle/10292/12338
5.3 วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต และวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Thesis title*/(UMI number or other number)/[Doctoral dissertation or Master's thesis, University name]./Database name.** **ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Thesis title*/(UMI number or other number)/[Doctoral dissertation or Master's thesis, University name]./Database name.**
	ตัวอย่าง : - Becker, J. C. (2013). *Landscape-level influences on community composition and ecosystem function in a large river ecosystem* (Publication No. 3577776) [Doctoral dissertation, Graduate Council of Texas State University – San Marcos]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
6. รายงานการประชุมเชิงวิชาการ (Proceeding)	
6.1 รูปแบบหนังสือ	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Article*./In/Editor/(Ed. or Eds.),/Meeting topic./Meeting Title/(pp./xx-xx)./database.**

	ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Article*./In/Editor/(Ed. or Eds.),/Meeting topic./ Meeting Title/(pp./xx-xx)./database. หมายเหตุ กรณีมีเลข DOI หรือ URL ให้เติมต่อท้ายจากฐานข้อมูล
	ตัวอย่าง : - Katz, I., Gabayan, K., & Aghajan, H. (2007). *A multi-touch surface usingmultiple cameras*. In Blanc-Talon, W. Philips, D. Popescu, & P. Scheunders (Eds.), Lecture notes in computer science: Vol. 4678. Advanced conceptsfor intelligent vision systems (pp. 97-108). Springer-Verlag. https://doi.org/10.1007/978-3-540-74607-2_9
6.2 รูปแบบวารสาร	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./Title: Sub-title./*Journal*,/*Volume*(Issue number),/First page-Last page./URL** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./Title: Sub-title./*Journal*,/*Volume*(Issue number),/First page-Last page./URL
	ตัวอย่าง : - Chaudhuri, S., & Biswas, A. (2017). External terms-of-trade and labor marketimperfections in developing countries: Theory and evidence. *Proceedings of the Academy of Economics and Economic Education, 20*(1), 11-16. https://search-proquest-com. elibrary.jcu.edu.au /docview/1928612180?accountid=16285
7. รายงาน/การสัมมนา/อภิปราย	
7.1 รายงานที่จัดทำโดยหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรอื่น	Organization./(Year)./*Title*./Publisher./URL (if any)
	ตัวอย่าง : - Office of the Civil Service Commission. (2018). 21 Century. *annual report 2561*. https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/ocsc_annual_report_2561.pdf - National Cancer Institute. (2019). *Taking time: Support for people with cancer (NIH Publication No. 18-2059)*. U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health. https://www.cancer.gov/publications/patient-education/takingtime.pdf
7.2 รายงานที่จัดทำโดยผู้เขียนรายบุคคลสังกัดหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรอื่น	**ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(Year)./*Title*./Publisher./URL(if any)** ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year)./*Title*./Publisher./URL(if any)

7.3 รายงานการประชุม/การสัมมนา/อภิปราย	Organization./(Year)./*Title*./Meeting topic./*Meeting title*./Meeting venue.
	ตัวอย่าง : - Thai Dietetic Association. (2020). Dietitian in a Disruptive Innovation Era. *Integrating Holistic wellness into dietetic Practice 2020*. Bangkok.
8. หนังสือพิมพ์/แผ่นพับ/จุลสาร	
8.1 หนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์	**ผู้แต่งคนไทย :** Name/Surname./(Year,/month/date)./Column title./Newpaper,/*Volume number*,/Pages number. ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year,/month/date)./Column title./Newpaper,/*Volume number*,/Pages number.
8.2 นิตยสาร	**ผู้แต่งคนไทย :** Name/Surname./(Year,/month/date)./Article./Magazine,/*Volume number*,/Pages number. ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(Year,/month/date)./Article./Magazine,/*Volume number*,/Pages number.
9. ราชกิจจานุเบกษา	
Name of the law./(year, month date)./*Royal Thai Govermment gazette*./Rule number/Session number./pp./xx-xx.	
ตัวอย่าง : - The Equitable Education Fund Act B.E. 2561 (2018). (2018, May 10). *Royal Thai Govermment gazette*. No.135 Chapter33 Gor. pp. 1-18.	
10. เว็บไซต์ หรือเว็บเพจบนเว็บไซต์	
ผู้แต่งคนไทย : Name/Surname./(year,/month/date)./*Article*./Website Name./URL ผู้แต่งต่างประเทศ : Surname,/A./(year,/month/date)./*Article*./Website Name./URL	
ตัวอย่าง : - Tomoyuki Ohe. (2019, August 29). *The chemical structure of drugs affects their toxicity*. Keio Research Highlights. https://research-highlights.keio.ac.jp/2019/08/b.html	

**กรณีชื่อผู้เขียนและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ไม่ต้องเขียนชื่อเว็บไซต์

- Association of Massage Therapists. (n.d.). *Benefits of massage*. http://www.amt.org.au/massage-and-you/benefits-of-massage.html

**กรณีไม่สามารถระบุผู้เขียนได้ ให้ใช้ชื่อเรื่อง (ตัวเอียง) แทน

- *Researchers replicate famous marshmallow test, make new observations*. (2018, May 25). Medical Xpress.https://medicalxpress.com/news/2018-05-replicate-famousmarshmallow.html? Utm_source=tabs&utm_medium=link&utm _campaign=story-tabs

**Wikipedia

- Global warming. (2019, December 9). In *Wikipedia*. http://en.wikipedia.org/wiki/Global_warming Psychometric assessment. (n.d.). In The psychology wiki. Retrieved January 28, 2009, from http://psychology.wikia.com/wiki/Psychometric_assessment

**Blog Post & Comment

- Stafford, T. (2018, January 3). The backfire effect is elusive. *Mind Hacks*. https://mindhacks.com/2018/01/03/the-backfire-effect-is-elusive/

หมายเหตุ

- *สีเหลืองเน้นข้อความ หมายถึง ตัวเอียง*
- *การขึ้นบรรทัดใหม่ บรรทัดที่สองให้เว้นวรรค 5-7 ระยะ*
- กรณีที่ไม่มีวันที่เผยแพร่ปรากฏ ให้ใส่ (n.d.)
- กรณีที่มีปรากฏเฉพาะ พ.ศ. หรือ ค.ศ. ให้ใส่แค่ (ปี ค.ศ.) เท่านั้น
- กรณีชื่อผู้เขียนและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก
- กรณีไม่สามารถระบุผู้เขียนได้ ให้ใช้ชื่อเรื่อง (title) แทน (เป็นตัว*เอียง*)

เมื่อถูกโกง

แต่จ่ายเงินไปแล้วต้องทำอย่างไร

Design by Jitnapha *ขอสงวนสิทธิ์ห้ามดัดแปลงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนี้ ข้อมูลวันที่ 25 เมษายน 2567

1 ★ ***รวบรวมหลักฐานทั้งหมด*** แชทหรือข้อความที่คุยกันและสลิปการโอนเงิน (อันนี้สำคัญมาก)

2 ***แจ้งความออนไลน์*** ที่เว็บ thaipoliceonline.com เว็บนี้เท่านั้น (ไม่มีแจ้งความออนไลน์ในเพจอย่าหลงเชื่อเด็ดขาด)

แจ้งความได้ที่สถานีตำรวจในท้องที่เกิดเหตุ (โอนเงินที่ไหนแจ้งความที่นั่น)

*** แจ้งความกับพนักงานสอบสวนว่า "ต้องการดำเนินคดีตามกฎหมาย" ไม่ใช่ขอลงบันทึกประจำวันเป็นหลักฐาน

3 ถ้าผู้เสียหายหลายคน ให้นัด***รวมตัวกัน 5-6 คน ไปกองปราบหรือไปแจ้งความ*** เพราะจะทำให้เป็นคดีฉ้อโกงประชาชน (คดีอาญาแผ่นดินรับโทษหนักขึ้น)

4 ถ้าหากผู้หลอกพยายามหาข้ออ้างต่าง ๆ นานา เช่น เอาเงินไปหมุน/โดนคนอื่นโกงมาอีกที ให้รอเขาคืนเงินให้ หรือข้ออ้างอื่น ๆ ***ไม่ควรรอ เนื่องจากอายุความร้องทุกข์ตามหลักกฎหมาย ต้องแจ้งความดำเนินคดี ภายใน 3 เดือน*** นับตั้งแต่ทราบเรื่องและรู้ตัวผู้หลอก ดังนั้นผู้หลอกมักใช้วิธีการถ่วงเวลาให้หมดอายุความ

5 ผู้เสียหายเมื่อรู้ตัวว่าโดนหลอกต้อง ***รีบแจ้งความให้เร็วที่สุด และควรแจ้งความไม่ว่ายอดความเสียหายมากน้อยแค่ไหน*** เพราะอาจมองว่าเสียหายไม่กี่พัน ไม่อยากแจ้งความ แต่ความคิดแบบนี้จะทำให้คนร้ายลอยนวลหากินแบบนี้ไปเรื่อย ๆ

บทลงโทษสำหรับผู้ที่หลอกลวง
(ขึ้นอยู่กับเจตนาการหลอกลวง)

ฉ้อโกงประชาชน

ด้วยการจงใจหลอกประชาชนทั่วไป โดยแสดงข้อความเท็จหรือปกปิดความจริงเพื่อเอาทรัพย์สินคนอื่น จำคุก ไม่เกิน 5 ปี หรือ ปรับ 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ฉ้อโกงประชาชนโดยแสดงเป็นคนอื่น

ด้วยการจงใจหลอกประชาชนทั่วไป จำคุก 6 เดือน ถึง 7 ปี และปรับ 10,000 - 140,000 บาท

ฉ้อโกงโดยแสดงตนเป็นคนอื่น

จงใจหลอกแค่คนเดียว มีโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือ ปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

สำนักงานกิจการยุติธรรม @weareoja ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341-343

รู้ไว้ไม่ทำผิด บุกรุกที่ดินของรัฐ

ประเภทที่ดินของรัฐที่ควรรู้

เขตป่าไม้ของรัฐ

- ป่าสงวนแห่งชาติ
- อุทยานแห่งชาติ
- ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่า
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- ป่าชายเลน

ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน

- **ที่ดินที่สงวนไว้เพื่อใช้ร่วมกัน**
  เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ทะเลสาบ
- **ที่ดินรกร้างว่างเปล่า**
- **ที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ**
  เช่น ที่ราชพัสดุ สถานที่ราชการ

โฉนดชุมชน

ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดูแล และ บริหารจัดการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ เพื่อรักษาพื้นที่เกษตรในการผลิตพืชอาหารที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบภูมินิเวศน์ และดูแลสิ่งแวดล้อมให้สมดุล

นิคมสร้างตนเอง และ นิคมสหกรณ์

นิคมสร้างตนเอง

บริเวณที่ดินของรัฐที่ให้ประชาชนได้มีที่ตั้งเคหสถานและประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งในที่ดิน

นิคมสหกรณ์

รัฐกำหนดขอบเขตพื้นที่ พัฒนาให้เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย และทำการเกษตร แล้วจัดสรรให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน หรือ มีน้อย รวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์และปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

6 อาชญากรรมออนไลน์ ที่คนไทยมักตกเป็นเหยื่อ

1 แก๊งคอลเซ็นเตอร์

พยายามที่จะสร้างสถานการณ์ให้ผู้เสียหายตกใจกลัว และสวมบทบาทเป็นเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานต่างๆ โดยแอบอ้างว่าผู้เสียหายมีส่วนรู้เห็นหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำสิ่งผิดกฎหมาย

หากมั่นใจว่าตนเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สอบถามข้อมูลกับคู่สายอย่างละเอียด และขอวางสายก่อนเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงอีกที

2 หลอกให้ลงทุนแชร์ลูกโซ่

มาในรูปแบบของแอพพลิเคชันหรือเว็บไซต์ ที่หลอกชักชวนให้ร่วมลงทุนในหลากหลายธุรกิจ โดยอ้างว่าจะได้รับผลกำไรตอบแทนที่สูงในระยะเวลาสั้นๆ

ควรศึกษาหาความรู้ก่อนลงทุน คิดก่อนตัดสินใจ เมื่อถูกชักชวนให้ลงทุน ตื่นตัวและติดตามข่าวสารใหม่ ที่เกี่ยวกับแชร์ลูกโซ่หรือการหลอกลงทุนอยู่เสมอ

3 หลอกรักออนไลน์

มิจฉาชีพมักสร้างโปรไฟล์ที่ดูดี น่าเชื่อถือ และมีฐานะ โดยเข้ามาทักทายและพูดคุยและตีสนิทให้ผู้เสียหายหลงรักและเชื่อใจจนขาดสติ หลงโอนเงินหรือทรัพย์สินให้โดยง่าย

ก่อนโอนเงินให้บุคคลที่คุ้นเคยหรือรู้จักจากช่องทางออนไลน์ ควรตรวจข้อมูล และประวัติให้แน่ใจก่อน

4 หลอกขายสินค้า

หลอกให้ผู้เสียหายเชื่อใจ โอนเงินมัดจำให้ หลังจากผู้เสียหายชำระเงินแล้วไม่มีการจัดส่งสินค้า สินค้าไม่ตรงปก ไม่ได้มาตรฐาน หรือได้สินค้าปลอม แล้วทำการบล็อกหรือลบช่องทางการติดต่อ

ควรเลือกชำระสินค้าแบบปลายทาง หรือนัดรับสินค้าแบบเจอกัน และสามารถนำรายชื่อผู้ขายไปตรวจสอบประวัติการโกงเบื้องต้นได้ที่เว็บไซต์ www.blacklistseller.com

5 หลอกผ่านอีเมล

มาในรูปแบบข้อความ หรืออีเมลแสดงความยินดี หรือเชิญชวนทำงาน โดยกดลิงค์ผ่านเว็บไซต์ที่มิจฉาชีพปลอมขึ้นมา เพื่อให้ผู้เสียหายกรอกข้อมูลส่วนตัว

ควรตรวจสอบที่มาของเบอร์โทรศัพท์หรืออีเมลว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่

6 หลอกขายทัวร์

การขายทัวร์ทิพย์ ส่วนมากสร้างเพจกลุ่มท่องเที่ยวในสื่อออนไลน์ ให้เกิดความน่าเชื่อถือด้วยภาพที่ไปเที่ยวในต่างประเทศ หรือใช้หน้าม้ามารีวิว จัดโปรแกรมท่องเที่ยวในราคาไม่แพง เก็บเงินล่วงหน้าแล้วหาเหตุหลบหนีไป

อย่าหลงเชื่อโปรโมชั่น ที่ถูกเกินความเป็นจริง อย่าหลงเชื่อรีวิวง่ายๆ และควรตรวจสอบบริษัทหรือเจ้าของทัวร์อย่างละเอียดก่อนตัดสินใจ

ศูนย์ช่วยเหลือและจัดการปัญหาออนไลน์ 1212 ETDA (24 ชั่วโมง)

Design By Chompunoot ขอสงวนลิขสิทธิ์ห้ามดัดแปลงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนี้ (ข้อมูล ณ วันที่ 23 พฤศจิกายน 2566)

#LAWเป็นประเด็น

อนาจาร

การกระทำที่ไม่สมควรทางเพศ และทำให้อับขายขายหน้าในทางเพศ
ในลักษณะเปิดเผยในที่ที่อาจมีคนเห็นได้ (ต่อหน้าธารกำนัล)

กอด จูบ ลูบ คลำ แตะต้องเนื้อตัว (ดึงแขน/จับมือ)
ไม่ถูกกาลเทศะ/ไม่เหมาะสม/
โดยไม่ยินยอมและอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้

แม้ผู้กระทำไม่ได้กระทำเพื่อความใคร่หรือกามารมณ์ ก็เป็นความผิดฐานอนาจารได้

บทลงโทษฐาน "กระทำอนาจาร" ต่อผู้อื่น

เหยื่ออายุน้อยกว่า 15 ปี
จะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

จำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือ
ปรับไม่เกิน 200,000 บาท
หรือ ทั้งจำทั้งปรับ

และถ้ากระทำโดยขู่เข็ญ

จำคุก 1-15 ปี หรือ
ปรับไม่เกิน 20,000-300,000 บาท
หรือ ทั้งจำทั้งปรับ

เหยื่ออายุ 15 ปีขึ้นไป

จำคุกไม่เกิน 10 ปี
หรือ
ปรับไม่เกิน 200,000 บาท
หรือทั้งจำทั้งปรับ

กรณีที่รับอันตรายสาหัส

จำคุกตั้งแต่ 5 - 20 ปี และ
ปรับ 100,000 - 400,000 บาท
หรือ จำคุกตลอดชีวิต

หากเสียชีวิต

ประหารชีวิต
หรือ จำคุกตลอดชีวิต

และหากกระทำอนาจารแก่เด็กอายุไม่เกิน 13 ปี จำคุก 1–10 ปี หรือปรับ 20,000–200,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ให้ความรู้กฎหมาย เป็นเรื่องง่ายสำหรับคุณ...

สมุดภาพ อินโฟกราฟิก กฎหมาย

หมวดหมู่ความรู้

- กระบวนการยุติธรรมและความผิดอาญา
- ครอบครัว มรดก เด็กและสตรี
- สัญญา หนี้ ซื้อ-ขาย บ้าน รถ ที่ดิน
- สิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมายอื่น
- ขอความช่วยเหลือกระทรวงยุติธรรม

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

FREE COPY

ฉบับปรับปรุง ปี 2567

บทความประจำฉบับ

บทความวิจัย

แนวทางป้องกันการตกเป็นเหยื่อหลอกรักออนไลน์ (Romance Scam)
ชัชชญา โสภาศิริทรัพย์, สุณีย์ กัลยะจิตร และพัชราพรรณ นาคพงษ์

การศึกษาแผนประทุษกรรมและแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนในคดีฉ้อโกง
การหลอกลวงจำหน่ายสินค้าหรือบริการออนไลน์
จุรีรัตน์ ถาปาลบุตร, เสกสัณ เครือคำ และกัญญ์ฐิตา ศรีกา

มาตรการทางกฎหมายและการจัดทำฐานข้อมูลดีเอ็นเอแห่งชาติ
เพื่อการพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีอาญา
วิยะดา ธงภักดิ์, สุพัตรา แผนวิชิต และวรรณวิภา เมืองถ้ำ

ปัจจัยความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยในข้อพิพาท
ครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสงขลา
สุทธิชัย รักจันทร์ และคณะ

ความหวาดกลัวภัยอาชญากรรมทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ในเขตกรุงเทพมหานคร
ฉัตรดนัย รักชาติ และคณะ

การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชนพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่
จังหวัดเพชรบูรณ์
อภินันท์ ทะสุนทร และคณะ

ปัญหาหน้าที่อำนาจตามกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุม
และป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรป่าไม้
อัคคกร ไชยพงษ์

บทความวิชาการ

หลักความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะกับองค์การมหาชน
ในประเทศไทย
สมพงษ์ แซ่ตัน, วัชระ กลิ่นสุวรรณ และเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 9 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ
ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 0 2141 3741 โทรสาร 0 2143 8930
ดาวน์โหลดวารสารได้ที่ www.oja.go.th/TH/jtjs/